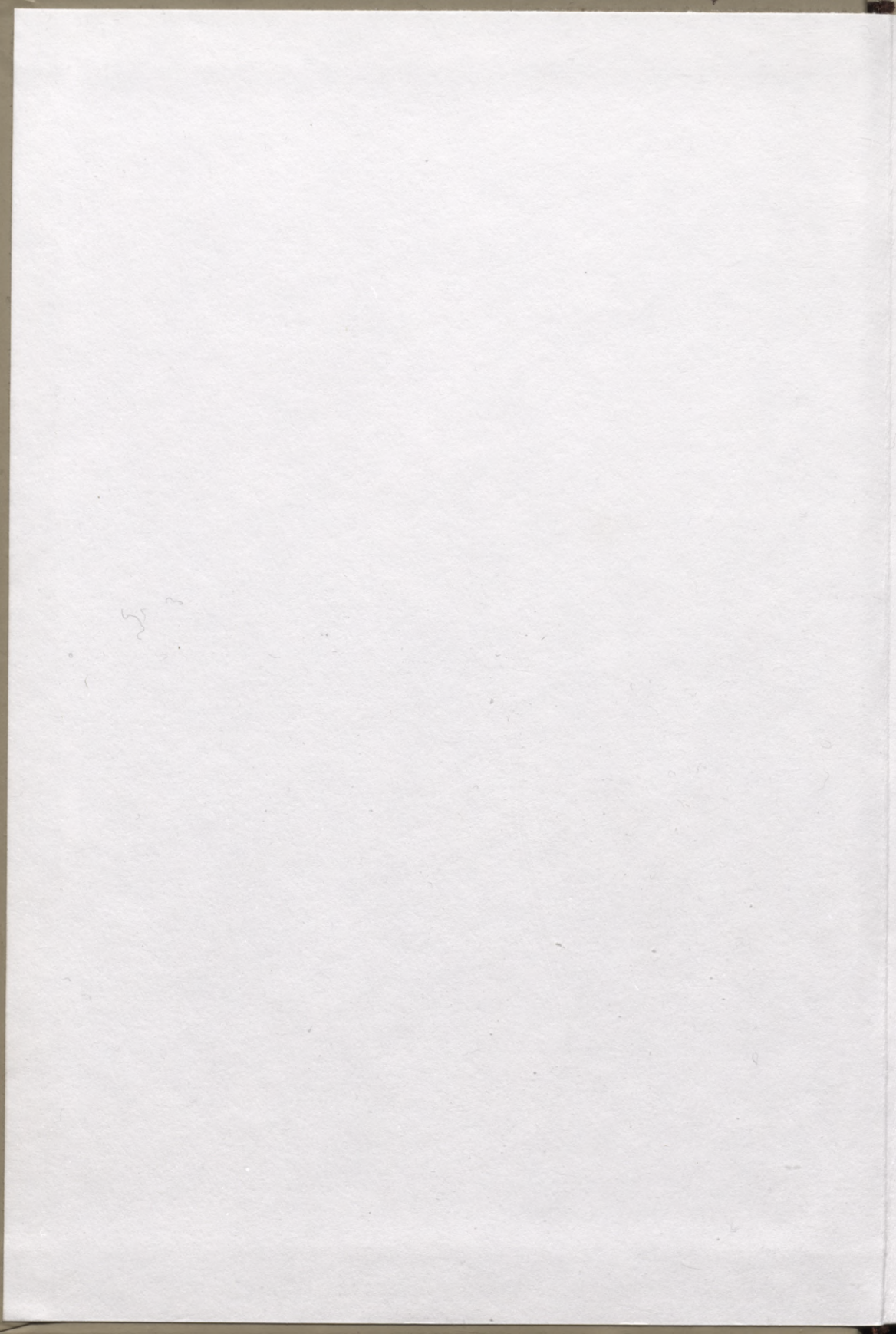
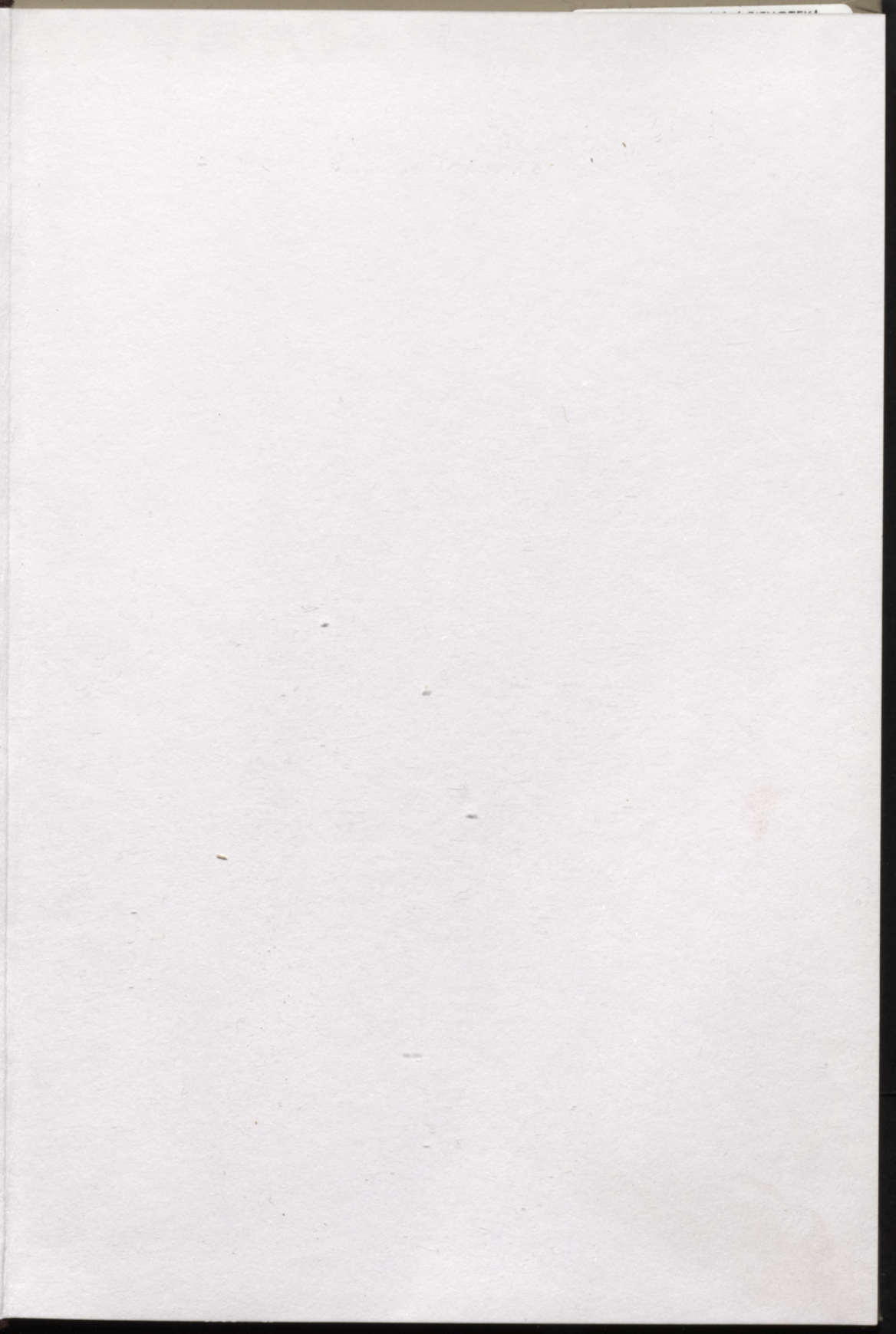

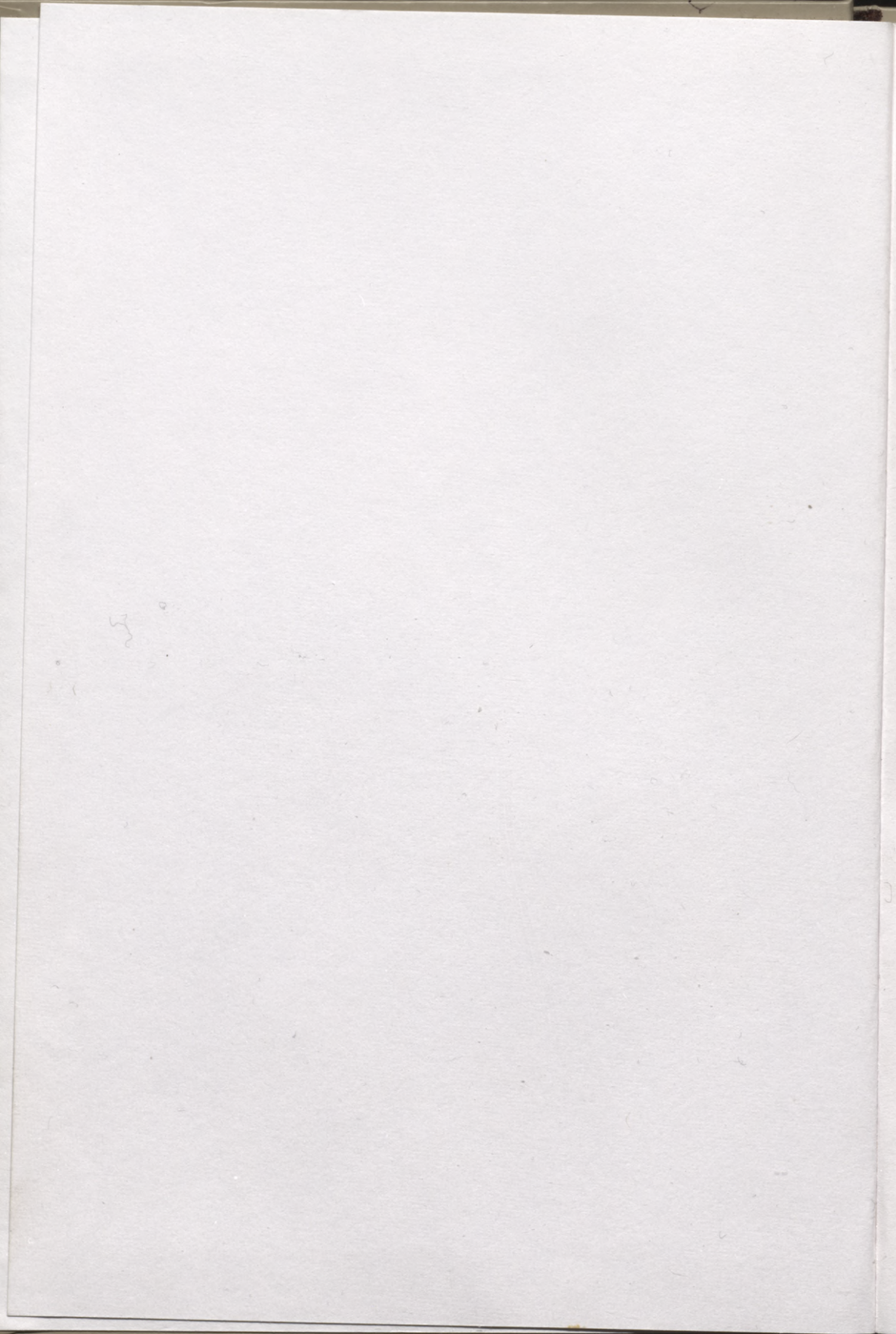
Jānis Čakste

TAISNĪBA
VIENMĒR
UZVARĒS

Atziņas. Runas. Dokumenti. Raksti. Vēstules

99-4
211

L
9

Jānis Čakste

TAISNĪBA
VIENMĒR
UZVARĒS

*Atziņas
Runas
Dokumenti
Raksti
Vēstules*

JUMAVA

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

~~99~~ 15.468
0300035319

UDK 94 (474.3) (081) : 328. 131
Ča 310

Grāmata iznāk pēc akadēmiskās vienības "Austrums" ierosmes
un sadarbībā ar Jāņa Čakstes Demokrātijas veicināšanas fondu

Pateicamies Jāņa Čakstes ģimenei par atbalstu

Sastādītājs *Ainārs Dimants*

Mākslinieks *Valdis Villerušs*

Vāka noformējumam izmantots
K. Krauzes vara grebuma fragments

Fotoilustrācijām izmantoti Rīgas Vēstures un kuģniecības muzeja
un Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīva materiāli
(K. Grinberga, Klio, M. Lapiņa, V. Rīdzinieka, Vlasova foto)

ISBN 9984-05-258-3

© Izdevums latviešu valodā
apgāds "Jumava", 1999

Sastādītāja priekšvārds

Simt četrdesmit gadus pēc tam, kad pasaulē nāca Jānis Čakste, vēlākais mūsu pirmais Valsts prezidents, pirmo reizi pie lasītājiem nonāk nevis aprakstoša publikācija par neatkarīgās demokrātiskās republikas simbolu un Latvijas Satversmes tēvu, bet gan viņa paša rakstītā un sacītā apkopojums. Šī ir pirmā paša Čakstes grāmata latviešu valodā. Šeit pirmoreiz latviski tulkota arī viņa līdz šim vienīgā grāmata — brošūra vācu valodā "Latvieši un viņu Latvija" (1917).

Jāatzīst, ka demokrātijas iet bojā tajās tautās un zemēs, kur ir par maz demokrātu. Jānis Čakste bija konsekvents demokrāts un pilsoniskas sabiedrības aizstāvis. Patriots un eiropietis arī modernā izpratnē. Tādēļ viņa atstātais idejiskais mantojums arvien ir aktuāls, nevis tikai pagātnes vērtība. Lai būtu sekmīgi 21.gadsimtā, mums jāsaģaida, ka Jānis Čakste kā minētais simbols ne vien bija, bet ir un būs noteicoša daļa latviešu un Latvijas tautas nacionālajā identitātē — pagātnes, tagadnes un nākotnes likteņu kopībā.

Šīs grāmatas nolūks ir izcelt Čakstes mūsdienīgumu, vienlaikus izgaismojot "viņa laika" vēsturisko kopainu. Esam centušies apkopot visus grāmatās, periodikā un arhīvos pieejamos Čakstes domu pierakstus: runās, dokumentos, rakstos, vēstulēs un laikabiedru atmiņās. Tā ka Jānis Čakste, šķiet, it kā nostājas mūsu priekšā ne tikai ar skaidrām politiskām kontūrām, bet arī kā cilvēciska personība.

Taču grāmata nepretendē uz akadēmisku kopotu rakstu statusu. Tas nebija nelielās entuziastu grupas nodomos un spēkos, kurā vispirms jāmin grāmatas ieceres izvirzītājs — akadēmiskās vienības "Austrums" vecbiedrs Kanādā būvinženieris nelaiķis Hermanis Vilks. Pateicība pienākas vēsturniekiem Aināram Lerhim un Ivetai Šķiņķei, ģermānistam Ivaram

Orehovam, grāmatzinātniekam Viesturam Zanderam, tiesību zinātnes studentam Jānim Kārkliņam, kuri ieguldīja daudz pūļu grāmatas sagatavošanā.

Esam centušies saglabāt autora valodu, izteiksmes skaidrībai labojot vienīgi novecojušus vārdus. Lai lasītāji varētu labāk orientēties grāmatas izkārtojumā, pēc iespējas vienādoti dažādu oficiozo publicējumu formālie nosaukumi, taču saglabāti saturiski virsraksti, ja tādi ir bijuši.

*Prof. Jānis Stradiņš,
Latvijas Zinātņu akadēmijas prezidents*

Jānis Čakste un demokrātijas ideju iedibināšana Latvijā

Parasti Jāni Čaksti mēs atceramies kā pirmo Latvijas Republikas Valsts prezidentu (1922 — 1927), kā pirmo Tautas padomes (1918 — 1920) un Satversmes sapulces priekšsēdētāju (1920 — 1922), kura vadībā izdiskutēta un pieņemta Satversme. Daudzinām viņu arī kā izcilu juristu, starptautisko tiesību speciālistu, kā Latvijas Universitātes ārštata profesoru un tiesību zinātņu goda doktoru. Taču, par visu to runājot, itin kā piemirstam, ka tas viss skar šī cilvēka mūža pēdējos astoņus gadus, kad viņš bija jau pārkāpis 60 gadu sliekšni, kad viņa tiesiskie principi un pasaules uzskats bija jau izveidojušies.

Vēl os pamatot tēzi par Jāni Čaksti kā demokrātisko ideju tēvu Latvijā, ieskicējot viņa darbības posmus laikā pirms Latvijas valsts nodibināšanas, viņa stingri nacionālo un reizē arī demokrātisko stāju jau cara laikā, viņa daudzpusīgo sabiedrisko darbību, viņa attieksmi pret 1918.gada 18.novembri un pēc tam arī viņa attieksmi pret demokrātiju Latvijā divdesmitajos gados.

Jānis Čakste, Zemgales bajāra, turīga un raksturā neatkarīga zemieka, dēls no Lielsesavas, vēlāk Emburgas, gandrīz visu mūžu bija cieši saistīts ar Kurzemes guberņas metropoli Jelgavu. Kā Jelgavas ģimnāzijas (bij. *Academia Petrina*) audzēknis (šajā sakarā arī viņa portretcilnis pie bijušās ģimnāzijas ēkas) un viens no latvju ģimnāzistu literāro vakaru dalībniekiem viņš agri savā karogā ierakstīja tautas un tēvijas ideju, jaunībā ir bijis samērā naidīgs vāciešiem, vismaz privilēģētajai Baltijas muižnieku kārtai. Atšķirībā no vairuma laikabiedru — latviešu, kas par studiju vietu izvēlējās Tērbatu, Čakste devās studēt uz Maskavu, un proti, lai klausītos liberālos, Aleksandra II

reformu gaisotnē izaugušos krievu jurisprudences profesorus, izcilus tiesībniekus un lai būtu kopā ar Krišjāni Valdemāru. Valdemārs bija Čakstes ideāls, kuram jauneklis sekoja gan saimniecisko reformu centienos, gan tautas pašapziņas veicināšanā, gan inteligēnces pienākuma apziņas veidošanā, iestājoties par savu tautu un tās kultūru. Maskavā Čakste organizēja (1883) latviešu studentu literāros vakarus, no kuriem izauga tagadējā akadēmiskā vienība "Austrums", kas joprojām tur augstu Čakstes ideālus. Valdemāra ģimenē Čakste bija savs cilvēks, *persona gratissima*, bet Maskavas universitātē viņš guva teicamu jurista izglītību, īpaši izglītojoties romiešu tiesībās.

Turpmākā Čakstes darbība — veselu 30 gadu garumā — saistīta ar Jelgavu, kur viņš bija advokāts, iecienīts sabiedrisks darbinieks, turpat vai visu Jelgavas latviešu organizāciju (Jelgavas Latviešu biedrība, Kurzemes Biškopju biedrība, Jelgavas Sarkanā Krusta komiteja u.tml.) priekšnieks, IV Vispārējo dziesmu svētku organizētājs, laikraksta "Tēvija" izdevējs un redaktors, cīnītājs par agrāro attiecību pārkārtošanu Kurzemē, zemnieku tiesību aizstāvis daudzās prāvās. 1905.gadā Jelgavā viņš piedalījās Latvijas autonomijas projekta izstrādāšanā — dokuments diemžēl reakcijas laikā ticis iznīcināts, bet tā 15 punktos esot runāts par jaunu pārvaldes iekārtu, skolu, tiesu u.tml. autonomiju.

Līdz Piektā gada revolūcijai un Nikolaja II izdotajam Oktobra manifestam istu, profesionālu politiķu Baltijā nevarēja būt, kaut gan vācbaltieši no sava vidus izvirzīja t.s. *Landespolitiker*, bet latvieši un igauņi — tautiskās kustības ideologus. Taču ietekmēt impērijas iekšpolitiku un ārpolitiku tieši un darboties "lielajā politikā" patvaldības apstākļos nebija ne mazākās iespējas. Tikai ar cara manifestu un Krievijas Valsts domes vēlēšanām impērijā ienāca kaut kas līdzīgs politikai. Pirmajā Valsts domē no Kurzemes ievēlēja arī J.Čaksti, un viņš darbojās domē no 1906.gada aprīļa līdz jūlijam, pieslejoties konstitucionālo demokrātu (t.s. kadetu) frakcijai.

Domē Čakste mēģināja piedalīties agrārlietu sakārtošanā un iestājās "autonomistu klubā" (līdz ar poļu, ukraiņu, igauņu u.c. deputātiem), lai panāktu impērijas tautām kaut ierobežotu autonomiju. Viņš pievienojās prasībai piešķirt visiem pilsoņiem vienlīdzīgas tiesības likuma priekšā (cara impērijā jau būtībā pilsoņu nebija, bija tikai pavaltstnieki!). Šādas prasības caram, saprotams, nešķīta patīkamas, Valsts domi atlaida, un Čakste kopā ar 180 domniekiem devās uz toreiz

autonomo Somiju, kur 10.jūlijā parakstīja t.s. Viborgas uzsaukumu, aicinot līdz jaunas tautas pārstāvniecības sasaukšanai nemaksāt nodokļus un nedot zaldātus armijai. Par to šie deputāti, Čaksti ieskaitot, tika tiesāti: 1907.gada decembrī visiem piesprieda pa trim mēnešiem cietumā.

Soda mēnešus Čakste izcieta Jelgavas cietumā. Pēc tam bija aizliegums ieņemt jebkādus sabiedriskus amatus, pat par vecāku komitejas priekšsēdētāja posteni Jelgavas skolā bija jāstipvējas. Taču Čakste turpināja advokāta darbu un iekopa savu saimniecību "Auči".

Atgriezties sabiedriskajā darbā Čakste varēja tikai latviešu tautai traģiskajās dienās, kad sākās Pirmais pasaules karš un Kurzemi drīz vien okupēja Vācijas ķeizara karaspēks. Čakste organizēja patriotisku pretvācu demonstrāciju Jelgavā, kas deva impulsu latvju strēlnieku pulku organizēšanai.

Taču drīz vien daudziem latviešu zemniekiem bija jādodas bēgļu gaitās. Arī Čakste, toreiz Jelgavas Sarkanā Krusta komitejas priekšsēdētājs, ar prāvo ģimeni nokļuva Tartu, tika izvirzīts par vietējās bēgļu aprūpes komitejas priekšsēdētāju. Drīz viņš kļuva par Centrālās bēgļu apgādāšanas komitejas priekšnieka Viļa Olava biedru, bet pēc viņa nāves — par priekšnieku. Šī komiteja 1916.gada beigās delegēja Čaksti uz ASV, lai viņš informētu turienes sabiedrību par latvju tautas dramatisko likteni. Taču Stokholmā bija ilgi jāgaida kuģis, un Čakste šo laiku izmantoja, lai uzrakstītu brošūru "*Die Letten und ihre Latvija*". Uz Ameriku viņš tā arī neaizbrauca, jo Stokholmu sasniedza vēsts par Februāra revolūciju.

Krievijā izklienēto kurzemnieku kongress Tartu "Vanemuines" namā 1917.gada aprīlī ievēlēja Kurzemes Zemes padomi un par gubernas komisāru (gubernatoru) — Jāni Čaksti. Tieši Tartu (Tērbatā) atradās evakuētā Kurzemes gubernatora kanceleja, iestādes, arhīvi. Tā Čakste kļuva par gubernatoru, gan bez teritorijas. Oktobrī, jaunu vācu uzbrukumu gaidot, gubernatora rezidenci evakuēja uz Kazaņu, kur Čakste nonāca dažas dienas pirms Oktobra apvērsuma.

Sākās konflikti un arī kompromisi ar vietējo komunistu varas orgāniem — Čakste ļoti centās paglābt no iznīcības gubernas dokumentus un arhīvus, organizējot t.s. gubernas likvidācijas komisiju. Šajā laikā Čakste aktīvi iesaistījās Latvijas Pagaidu nacionālās padomes darbībā, brauca uz tās sēdēm Petrogradā, kur jau 1918.gada 26.janvārī tika principiāli akceptēta Latvijas neatkarība.

Kazaņā 1918.gada vasarā Čaksti mēģināja arestēt komunisti. Viņš aizbēga uz Maskavu, kur dzīvoja puslegāli, ar lielām grūtībām panāca atļauju atgriezties dzimtenē, Jelgavā nonākdams tikai 1918.gada 11.novembrī. Auči bija izdemolēti. Brīdi, kad viņš bija pieķēries savas mājas elementārai sakopšanai, viņu sasniedza ziņa par Latvijas neatkarības proklamēšanu un par to, ka viņš, Čakste, ievēlēts Tautas padomes priekšsēdētāja amatā. Čakste patiešām bija pats autoritatīvākais no demokrātiski noskaņotajiem latviešu pilsonības darbiniekiem, ko tautā plaši pazina kā bēgļu aprūpēšanas organizatoru un miera laika sabiedrisku darbinieku.

Ir daudz minējumu, kādēļ Čakste nav piedalījies 1918.gada 18.novembra valsts proklamēšanas aktā — vēsts par to viņu itin kā sasniegusi par vēlu, ceļš no Jelgavas bijis slidens, nebijuši apkalti zirgi, Čakste īsti neesot pārzinājis situāciju un partiju norunu aizkulises.

Manuprāt, pamatotākais ir Ādolfa Klives atmiņās izteiktais viedoklis — nav bijis skaidrs jautājums, vai proklamējamā valsts orientēsies uz Antantes lielvalstīm vai uz atjaunoto pēcrevolūcijas Vāciju, kur dominēja sociāldemokrāti, un nav bijis skaidrs, cik lielā mērā pilsoniskās aprindas Latvijā sadarbosies ar sociāldemokrātiem. Kā labi zināms, latviešu bēgļu sabiedriskās aprindas 1917.gada oktobrī bija izveidojušas Latvijas Pagaidu nacionālo padomi (LPNP), kur galvenā loma bija V.Zāmuēlam, A.Bergam, J.Goldmanim, J.Zālītim, J.Čakstem, Ā.Klivem, Z.Meierovicam, A.Kroderam, J.Akurateram, J.Seskim. Šī organizācija nesadarbojās ar sociāldemokrātiem, konsekventi orientējās uz Antanti, un tieši LPNP jau 1918.gada 11.novembrī panāca no Lielbritānijas ārlietu ministra A.Balfūra Latvijas neatkarības atzišanu *de facto*.

Tautas padome turpreti tika izveidota vācu okupētajā Rīgā tūlīt pēc ķeizariskās Vācijas sabrukuma sadarbībā ar Vācijas pārstāvi A.Vinigu. Vadošie te bija K.Ulmaņa Zemnieku savienības politiķi, kas iestājās par nepieciešamību veidot bloku ar labējiem sociāldemokrātiem. Tajā dominēja K.Ulmanis, M.Valters, G.Zemgals, M.Skujenieks, P.Kalniņš. Daži LPNP locekļi pieslēgās Tautas padomei tās centienos proklamēt Latvijas valsti Rīgā, citi gribēja mazliet nogaidīt, kamēr Rīgā pārrodas LPNP vadītāji J. Goldmanis un J. Zālītis.

Principiāli bija tas, ka Tautas padome gluži reālistiski orientējās uz Vācijas palīdzību, ko vadīja sociāldemokrāti, un tikai ar laiku pārslēdzās konsekventi uz Antanti. Taču piesardzīgākajos politiķos tas varēja izraisīt bažas, vai Latvijas proklamēšana neizraisīs konfrontāciju

ar Antanti un nesagraus jau panākto *de facto* atzišanu. Iespējams, ka šis apstāklis bija noteicošais Čakstes ricībā.

Taču jau 19.novembrī viņš uzņēmās Tautas padomes priekšsēdētāja amatu, lai 23.novembrī dotos uz Parīzi aizstāvēt Latvijas intereses Versaļas miera konferencē. Kaut gan šajā konferencē Latvijas pārstāvjus nepielaida, Čakste līdz pat 1919.gada jūnijam uzturējās Parīzē kopā ar Z.Meierovicu, visiem līdzekļiem sekmējot Latvijas neatkarības starptautisko atzišanu.

Atgriezies Latvijā pēc Rīgas atbrīvošanas un Ulmaņa Pagaidu valdības klajas norobežošanās no vāciešiem, nodevis savas delegācijas vadītāja pilnvaras ārzemēs Z.Meierovicam, Čakste atklāja Tautas padomes 1919.gada 13.jūlija sesiju Rīgā. Viņš atzina, ka "arvien aug tautā tā pārliecība, ka Tautas padome ir Latvijas patstāvības un tautas brīvības ideju nesēja". Vēl pozitīvāk par 1918.gada 18.novembra nozīmi viņš izsacījās neatkarības proklamēšanas pirmajā gadadienā, pēc Bermonta sagrāves. Tā pamazām Čakste novadīja — ne bez grūtībām — Tautas padomi līdz Satversmes sapulcei, tolerantā, demokrātiskā garā pārvarēdams arī dažu labu politisku un personālu antipātiju.

Kārlis Ulmanis neapšaubāmi bija lielāks taktiķis, darītājs ekstremālās situācijās. Domāju, Ulmaņa loma Latvijas neatkarības izcīnīšanas likločos Brīvības karā bija izšķirīgā. Čakstes nozīme šajā posmā bija mazāk jaušama. Taču, ja runājam par Latvijas kā demokrātiskas, tiesiskas valsts izveidošanu, par republikas starptautisku atzišanu, tad te vairāk nopelnu pienākas Čakstem un Meierovicam. Arī Čakstes prasme saliedēt sabiedrību, personiskā autoritāte miera laikos bija lielāka. Savukārt saspringtās personiskās attiecības ar Kārli Ulmani diemžēl ar laiku pārgāja klajā ienaidā, kur laikam pie vainas bijušas abas puses.

Iespējams, ka godkārigais un izdarīgais Ulmanis nespēja samierināties ar to, ka pēc neatkarības izcīnīšanas viņu atbīdīja malā un par Valsts prezidentu atkārtoti ievēlēja Čaksti, nevis Ulmani: pirmajā vēlēšanu reizē 1922.gadā Čakste bija vienīgais kandidāts, kamēr otrajā reizē — 1925.gadā — Ulmanis pirmajā balsojumā guva 32, Rainis — 33 balsis, Čakste — 29 balsis, bet pēc Raiņa kandidatūras noņemšanas tomēr Čaksti ievēlēja ar 60 balsīm, kamēr Ulmanis saņēma tikai 31 balsi (3 atturējās). Par Čaksti balsoja centra partijas, sociāldemokrātu un mazākumtautību deputāti.

Iespējams, ka Čakstes un Ulmaņa dzīves principi daudzējādā ziņā atšķirās, katrā ziņā Čakste izstājās no Ulmaņa vadītās Zemnieku

savienības (kurai viņš īslaicīgi bija pieslēgies), nebūdams mierā ar šīs partijas vadīšanas mehānismu. Taču nekādā ziņā nevēlos pretstatīt šos divus izcilos Latvijas valstsvīrus, katram ir sava paliekoša vieta mūsu vēsturē.

Stājoties Latvijas priekšā, Čakste saprata — un to daudzkārt uzsvēra sarunās ar domu biedriem —, ka uz latviešu sabiedrības prāvu daļu gulstas smags veco laiku mantojums — gan no cara laika (verdžiskums, spēja korumpēties, skaudība), gan arī komunistiskajām ilūzijām un vardarbības sludināšanas. Viņš mēģināja audzināt tautu Rietumu demokrātijas izpratnē, nelokāmi nostiprināt Latviju kā tiesisku valsti, akcentēja likumības, kārtības, saticības nozīmi.

Noteikti atzīmējama arī Čakstes konsekvētā virzība uz Baltijas valstu vienotību, kas izpaudās viņa valsts vizītēs Igaunijā (1925.gada februārī) un Somijā (1926.gada maijā). Būdams tuvs un draudzīgs igauņu pilsoniskajiem politiķiem, Čakste prata samierināt Latviju ar Igauniju pēc daudziem savstarpējiem pārpratumiem par nenokārtoto robežu un nenovērtēto igauņu lomu Latvijas Brīvības cīņās. Tallinā Čakste objektīvi izcēla igauņu palīdzības izšķirošo nozīmi Cēsu kaujās un abu tautu likteņu kopību. Žēl, ka šī triumfālā, igauņu sabiedrības atzītā vizīte un savstarpējā saprašanās neguva tālāku attīstību turpmākajos gados.

Pēc izstāšanās no Zemnieku savienības Čakste līdz mūža beigām palika bezpartijisks, kaut gan 1.Saeimas vēlēšanās ļāvās nominēties bezpartijisko un Demokrātiskā centra partijas sarakstā. Minēšu deputātus, ar kuriem kopā Čakste tika ievēlēts: P.Bergis, E.Felsbergs (LU rektors), Arvids Kalniņš, K.Skalbe, J.Vesmanis, G.Zemgals.

Tajā pašā laikā Čakste iestājās par partiju skaita samazināšanu Latvijā. Viņš uzskatīja, ka visi principiālie viedokļi pārstāvami ne vairāk kā trīs latviešu politiskajās partijās, kas būtu pietiekami plašas, lai tur nedominētu atsevišķas personas iespaids, lai tiktu minimalizēta politiķu pārkamība. Daudzējādā ziņā Čakste bija vilies parlamentārisma, vismaz tajās formās, kā tas izpaudās divdesmitajos gados Latvijā, taču viņš uzskatīja, ka partiju ideoloģija Latvijā vēl esot maz izkopta.

Čakste labi saskatīja demokrātijas ēnas puses, tās grimases un nepilnības, taču risinājumu meklēja tautas politiskā izglītošanā, vēl lielākā demokrātijā. Kā zināms, trīsdesmito gadu sākumā Latvijā skaļi izskanēja lozungi "Satversme neiet!" un rezultāts bija 15.maija apvērsums, autoritāras iekārtas iedibināšana.

J.Čakste nekad nebūtu meklējis risinājumu tādā ceļā, kā to īstenoja K.Ulmanis un A.Bērziņš, un liekas visai ticami — viņš kā Valsts prezidents būtu apvērsumam pretojies aktīvi. Taču demokrātijas nepilnības — atkārtosim — viņš saredzēja un bija satraucies par Latvijas likteni.

Šķiet, ļoti daudz kas no tā, kas skumdināja Jāni Čaksti, vēl jo lielākā mērā ir aktuāls patlaban. Varētu sacīt, ka laikmeti sasaucas — diemžēl šoreiz sliktā nozīmē. No vairākām pusēm ir zināms, ka pēc savu Valsts prezidenta pilnvaru laika izbeigšanās Čakste domāja veidot sabiedrisko domu ar preses palīdzību, pievērsties žurnālistikai. Atliek tikai minēt, vai tas notiktu tandēmā ar Benjamiņu un viņa “Jaunāko Ziņu” palīdzību vai kā citādi.

Katrā ziņā Čakste bija iecerējis sākt plašu tautas audzināšanas darbu demokrātijas garā, lai palīdzētu tautai ātrāk atbrīvoties no pagātnes mantojuma, iedibināt demokrātijas tradīcijas. Diemžēl iecerēm svītru pārvilka pirmā prezidenta pārāgrā nāve 1927.gada martā no plaušu karsoņa.

Jāpiebilst, ka Jāņa Čakstes darbu demokrātijas attīstīšanā turpināja viņa dēli — jurisprudences profesors Konstantīns Čakste un senators Mintauts Čakste. Hitleriskās okupācijas laikā abi piedalījās Latvijas Centrālās padomes darbā, konsekventi aizstāvot Rietumu demokrātijas un tiesiskuma ideālus, neielaižoties kolaboracionismā ar naidīgo okupācijas varu. Par to abi 1944.gadā tika apcietināti, un Konstantīns gāja bojā Hitlera koncentrācijas nometnē Polijā (pareizāk sakot, tās evakuācijas laikā). Būtībā Čakstes dēli bija visai retie, bezmaz vai vienīgie no pilsoniskās Latvijas politiķiem, kas ekstremālā situācijā izturēja pārbaudījumu un palika uzticami demokrātijai un Satversmei.

Un pēdējais — Latvijas pilsoniskajā kalendārā septembris ir īpatnējs mēnesis: 7.septembrī dzimis K.Ulmanis, 11.septembrī — Rainis, 14.septembrī — J.Čakste, trīs izcilākie Latvijas neatkarības rītausmas politiķi, kaut arī katrs citādi orientēts. Manuprāt, 14.septembris Latvijā varētu kļūt par Čakstes dienu, par demokrātijas dienu. Savā būtībā Jānis Čakste bija pilsonisks demokrāts ar kristīgo vērtību dziļu apziņu.

...

Atziņas

J.Čakstes ieskats bija tāds, ka *katra* [Jelgavas ģimnāzijas — Red.] *latviešu ģimnāzista pienākums ir iestāties vakarniekos* [ģimnāzijas latviešu skolēnu vakaru dalībniekos — Red.] *un, kas šo pienākumu negribēja uzņemties, to arī vakarnieki nevarēja uzlūkot par savējo, bet gan par viņu ideoloģijas pretinieku.*¹

Šo vakaru nozīmi netaisnīgi nelaiķis prezidents kādā studentu biedrības "Austrums" sapulcē izteica tā: *"Tur ieguvu garīgos ieročus pret toreiz tik uzmācīgo pārvācošanu, nostiprināju teorētiski to latvisko pašapziņu, kas bija iedzimta un vecāku mājā ieaudzināta, kā arī atradu uzticīgus domu biedrus, tā ka nejutos viens."*²

Vēlāk jautāts, kāpēc viņš braucis uz Maskavu, J.Čakste atbildēja, ka *tur juridiskā fakultāte bijusi labāk nostādīta nekā Tērbatā un ka Maskavā darbojies arī mūsu nacionālās atmodas ideologs Krišjānis Valdemārs*³.

¹ Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A.Kurmis. — R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. — 23.lpp.

² Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A.Kurmis. — R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. — 24.lpp.

³ Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A.Kurmis. — R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. — 27.lpp.

Kr.Valdemāra cēlo iespaidu uz J.Čaksti raksturo viņa paša kādreiz studentiem – austrumiešiem sacītie vārdi: *“Maskavā latviešu studenti strādāja, mācījās, lika eksāmenus, bet uzstādīja arī citu mērķi, kā Valdemārs uzsvēra, t.i., ziedot zināmu laiku arī vispārībai. Tas mūs pamudināja strādāt mūsu tautas labā. Tie bija jauki ideāli!”*⁴

Šo nopietnību un dedzību — strādāt ne atsevišķas grupas, bet tautas labā, — liecina J.Čakstes runa pēc ievēlēšanas Jelgavas Latviešu biedrībā. Viņš savai runai kā tematu ņem sen dzirdētos, sirmos vārdus: *tā zeme, kur tu stāvi, ir svēta*⁵; bet viņiem toreizējos apstākļos bija plaša vēriena nozīme.

.. gadījumus izmantoja arī J.Čakstes izdotā un vadītā “Tēvija”. 1891.gadā, aprakstot 30.augusta nacionālos svētkus, viņa starp citu raksta: *“Novārgušā tauta sajuta jaunu dzīvības spēku: brīvībā viss sāka atmosties, zelt un nest augļus. Gadiem nākot un ejot, latvieši pierādījuši, ka šis dzīvības spēks jo raženi strādā un nepagurst. Darbīgais gars rada izturību, jo grūtumi jāpārvar; tas neļauj stāvēt uz vietas, bet skubināt skubina: arvienu uz priekšu! Cik jauki un brangi tādējādi stiprināties vienprātībā, saderībā, izturībā, vīrestībā, kas ir brīvības panākumi. Cienisim īsto gara brīvību, tad nenogursim, bet ar jaunu spēku strādāsim joprojām.”*⁶

⁴ Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A.Kurmis. – R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. – 33.lpp.

⁵ Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A.Kurmis. – R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. – 35.lpp.

⁶ Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A.Kurmis. – R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. – 36.–37.lpp.

Uz Pēterpili aizbraucot [1906.gadā — Red.], Jelgavas Latviešu biedrība sarīkoja savam deputātam atvadišanās mielastu, kur J.Čakste turēja ievērojamu runu. Mielasta dalībnieks skolotājs J.Trana kgs par šo gadījumu raksta: “J.Čakste turēja garu, aprīņojami veikli un skaidri veidotu runu, kurā tas apskatīja visus mūsu sadzīves sasāpējušos jautājumus. Akūts un reizē arī populārs bija toreiz strādnieku jautājums. J.Čakste, starp citu, teica: *mēs visi esam cēlušies no zemnieku un strādnieku kārtas; neviens no mums nebūs, kam vecāki, brāļi, māsas vai tuvi radinieki nebūtu strādnieki. Vai mēs varam šo ļaužu liktenim paiet vienaldzīgi garām!*”⁷

.. J.Čakstes grandiozo uzņēmumu raksturo skolotāja J.Trana atmiņa: “Atminos sarunu ar netaiņi, kad viņš uzsvēra, ka *vajadzīgs stādīt nedaudzas, plašajā tirgū iecienītas šķirnes, bet tādā daudzumā, lai varētu ražot ne tikai vagoniem, bet “veseliem vilcieniem”*. Viņš aizrādīja uz Auču izdevīgo vietu *Lielupes krastā, no kurienes liellaivās augļus var nosūtīt tālāk, tāpat Auču krasta auglīgo zemi — Lielupes uznesumu.*”⁸

Bet J.Čakste ar tālāku skatu vēro arī savas tautas likteni. “*Kā bijis, tā nevar vairs palikt,*” viņš nereti atkārtojis tuvāko draugu vidū. “*Vajadzīga tikai pareiza informācija, vajadzīga latvju tautas propoganda starptautiskā nozīmē.*”⁹

⁷ Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A.Kurmis. — R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. — 49.lpp.

⁸ Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A.Kurmis. — R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. — 59.–60.lpp.

⁹ Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A.Kurmis. — R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. — 66.lpp.

No Kazaņas iebraucis, viņš apmeties [Maskavā 1918.gadā — Red.] pie M.Rumpes kga, kas par šo momentu raksta: “Ceļa grūtības un lielā nedrošība manā dzīvokli radīja viņā zināmu nervozitāti. Čakstes kgs stāstīja par *savu bēgšanu un vajāšanu, kas nākušas no Kazaņas latviešu komunistu puses. Bet visvairāk viņš bija norūpējies par saviem ģimenes locekļiem.*”¹⁰

J.Čakste jau kurzemnieku kongresā Tērbatā 1917.gadā ierosināja jautājumu par *Latvijas delegāta pielaišanu gaidāmā miera konferencē.* Šo domu viņš popularizēja un aizstāvēja arī Pēterpils nacionālā padomē.¹¹

13.jūlijā (1919.g.) Tautas padomes sēdi atklājot, priekšsēdētājs J.Čakste, starp citu, saka: “*Es uzlūkoju par vajadzīgu aizrādīt, ka pēdējos mēnešos Tautas padomei nav bijis iespējams sekmīgi un rosīgi strādāt. Bet arvienu aug tautā tā pārlicība, ka Tautas padome ir Latvijas pārstāvības un tautas brīvības idejas nesēja. Tautas padomei stipru pabalstu devuši mūsu drošie kareivji.*”¹²

¹⁰ Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A.Kurmīš. — R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. — 70.lpp.

¹¹ Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A.Kurmīš. — R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. — 73.lpp.

¹² Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A.Kurmīš. — R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. — 76.lpp.

Darbiniekiem arvienu viņš centās iedvest pienākuma apziņu. Viņu biedrības gadaspētkos kādreiz tas teica: "*Darbinieki, sargiet savu valsti, izkopiet to, jo ziniat, ja nebūs Latvijas, nebūs arī jūs.*"¹³

Latvijas Satversmes sapulci 1920.gada 1.maijā atklājot, J.Čakste savā runā saka: "*Mēs nevaram uzskaitīt visas tās rokas, nevaram uzskaitīt visas tās domas un jūtas, kas ir stāvējušas par mūsu jauno neatkarīgo Latvijas valsti,*" un sirsnīgos vārdos cildina tos, kas atdevuši savu dārgāko mantu — dzīvību.¹⁴

Gadu vēlāk, 1921.gada 1.maijā, J.Čakste, starp citu, saka: "*Satversmes sapulce pati par sevi ir vienības simbols visā valstī. Satversmes sapulcē kopojas visas tautības, visas partijas, visādi uzskati un virzieni, kādi valda tautā. Mūsu uzdevums ir vienot tautu zem viena karoga, un šim vienošanas darbam jānotiek Satversmes sapulcē. Ja mēs vienotiem spēkiem strādāsim un nešķelsimies pēc saviem uzskatiem, tikai tad mēs varēsim veikt uzdevumus, kas mums ir uzlikti, un ievadīt mūsu jauno valsti normālā valsts dzīvē.*"¹⁵

¹³ Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A.Kurmis. – R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. – 80.lpp.

¹⁴ Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A.Kurmis. – R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. – 81.lpp.

¹⁵ Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A.Kurmis. – R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. – 81.–82.lpp.

Satversmes sapulci slēdzot, Prezidents J.Čakste saka: “.. Mēs esam savu darbu pabeiguši. Par mūsu darba labumu mēs paši nevaram spriest, lai tauta spriež par viņu un tālākās paaudzes.

.. Latvijas tautas pirmie likumīgie pārstāvji ir pierādījušies par spējīgiem strādāt parlamentārisku darbu, un šis darbs nav bijis arī bez panākumiem. Latvijas valsts ideja, apziņa par Latvijas valsts vajadzību ir nostiprinājusies tautā cieši. Es domāju, mums tagad neatradīsies neviens pats, kas būtu pret šo Latvijas valsts ideju.

Jaunā Latvija, pie kuras izbūves mēs esam strādājuši 2 1/2 gadus, attīstīsies, plauks un zels mūsu tālākām paaudzēm.”¹⁶

Pēdējo reizi J.Čakste runāja mūsu parlamentā, kad, lielgabalu salūtam nodārdot, viņš atklāja pirmo Saeimu 1922.gada 7.novembrī: “Augstā sapulce! Taisni šinī brīdī Latvijas valsti stājas spēkā Latvijas jaunā valsts Satversme. Šī jaunā Satversme ievēd Latvijā jaunu iekārtu, viņa rada pa daļai jaunus valdības orgānus un ciešāk noteic tikpat esošiem, kā arī jauniem orgāniem viņu funkcijas. No šī brīža šī jaunā Satversme būs tas pamats, uz kā varēs darboties valdības iestādes un valdības personas labāki un pilnīgāki, nekā tas līdz šim bija iespējams. Mēs cerēsīm visi un būsīm pārlicībā, ka šī jaunā satversme mums līdzēs galīgi nodibināt Latvijā likumību un taisnību un līdz ar to tautas labklājību un kārtību. Lai šī jaunā valsts Satversme padara Latviju laimīgu un stipru!”¹⁷

¹⁵ Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A.Kurmis. – R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. – 81.–82.lpp.

¹⁶ Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A.Kurmis. – R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. – 82.lpp.

¹⁷ Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A.Kurmis. – R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. – 82.–83.lpp.

Jelgavā dziesmu svētkos J.Čakste ļoti vēlējās viesos redzēt lietuvjus. Sarunā ar mani viņš mudināja ķerties pie tādu svētku sarīkošanas arī Lietuvā. Paklusām pārrunājām, kā tādā gadījumā apiet krievu administrācijas spaidus.¹⁸

Saņemot doktora diplomu, viņš turēja skaistu akadēmisku runu, cik zinu, pēdējo universitātes sienās, un par tās tematu bija izraudzījies "*Lietprātība, viņas nozīme un svars valsts zinātniskā dzīvē*".¹⁹

Kādā privātā sarunā reiz Čakste smaidīdams teica: "*Lai gan Marģeram Skujeņiekam kā sociālistam vajadzēja būt kreisākam, bet mūsu starpā un debatēs viņš iznāk, it kā būtu labā spārna pārstāvis.*" Šis izteiciens ir tiešām ļoti raksturīgs nevis tamdēļ, ka Skujeņieks būtu stāvējis vairāk uz labo pusi kā citi, bet tamdēļ, ka delegācijā nepastāvēja partiju gars. Kopdarbībā ar Čaksti citādi tas nevarēja būt.²⁰

Tāpat arī, kad kādu reizi viņš sāka runāt par jaunās Tautu savienības nodibināšanu, Čakste teica, ka, *ja šī Tautu savienība grib būt īsta Tautu savienība, pasaules miera nostiprinātāja, tad viņā nevar*

¹⁸ Prof. Jablonska atmiņas Kauņā // Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A.Kurmīš. – R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. – 101.lpp.

¹⁹ Prof. A.Tentelis // Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A.Kurmīš. – R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. – 110.lpp.

²⁰ Sūtnis K.Zariņš // Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A.Kurmīš. – R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. – 112.lpp.

*dominēt kāda valstu grupa pār pārējām valstīm vai valstu grupām. Savienībā visiem ir jābūt vienādiem — kā uzvarētājiem, tā arī uzvarētiem.*²¹

Bet atkal mierīgs un smaidīgs viņš turpināja, ka *taisnība vienmēr uzvarēs. "Šis ir tāds pārejas laikmets,"* teica Čakste, *"un mums arī zināma slimība jāpārdzīvo, bet latvju taisnais raksturs un darba mīlestība visu pārspēs."*²²

Kā no sarunas maniju, tad Čakste nebija visai mierā ar toreizējās [1920.gada janvārī — Red.] valdības rīcību. Viņš bija tādos ieskatos, ka *pie valdības aparāta noorganizēšanas pielaistas dažas svarīgas kļūdas un varbūt šī iemesla dēļ viņš nostājas opozīcijā pret dažām tā laika valdības personām.*²³

Dažreiz Čakstes tēvs mēdza arī pastāstīt šo tuvāki par mūsu iekšējiem apstākļiem un tad nereti izteicās, ka *viņš būtu ķēries pie šo ļaunumu izravēšanas, bet Latvijas Valsts prezidentam neesot vajadzīgo tiesību. Viņš gan varot apžēlot tos, kurus likums bargi sodījis dažreiz par nesvarīgiem noziegumiem, bet tiem, kas valstij noblēdījuši miljonus, viņš nevarot piekļūt.*²⁴

²¹ Sūtnis K.Zariņš // Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A.Kurmīš. — R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. — 112.lpp.

²² Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A.Kurmīš. — R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. — 113.lpp.

²³ Sūtnis J.Seskis // Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A.Kurmīš. — R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. — 116.lpp.

²⁴ Sūtnis J.Seskis // Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A.Kurmīš. — R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. — 117.lpp.

“Man gan dažreiz par mūsu jauno paaudzi jāpasmējas. Kad medību gaitās jau esam nostaigājuši kilometrus divdesmit, tad es vēl varu gluži jautrā garastāvoklī mednieka gaitas stundām turpināt, kamēr daži mani medību biedri, kurus es gan varētu uzskatīt pēc gadiem par saviem dēliem, jau ir piekusuši un galvas nokāruši...”²⁵

“Mums vēl nav partiju valstiskā nozīmē... Ir tikai šauras grupas, kas cenšas izmantot valsti personīgās interesēs!”²⁶

J.Čakste arvienu tiri atklāti aizrādīja, ka *politiķi un valsts darbinieki nedrīkst tanī pat laikā būt arī veikalnieki. Sabiedriskam darbiniekam — politiķim demokrātiskā valstī pieder noteikšana par valsts kasi. Partijas līderis, kas pats saistījies ar veikalniem, vairs nebūs pietiekoši objektīvs: personīgās intereses nomāks sabiedrības prasības. Domājot par saviem uzņēmumiem, piemirsīsies tautas labums.*²⁷

Līdzdalību partijas darbībā J.Čakste pielaida tikai izņēmuma gadījumos, nereti pat uzsvērdams, ka *tādu pat padomu viņš dotu arī katras citas frakcijas pārstāvim, kas no viņa to lūgtu.* Tikai, kad valdības krīzes ievilkās garumā un valstij trūka valdības, J.Čakste

²⁵ Sūtnis J.Seskis // Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A.Kurmis. – R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. – 117.lpp.

²⁶ Ģen. K.Gopers // Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A.Kurmis. – R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. – 119.lpp.

²⁷ Kalniņš A. J.Čakste un politiskās partijas // Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A.Kurmis. – R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. – 126.lpp.

mudināja partiju pārstāvjus ātrāk izšķirties par saviem lēmumiem, jo no vilcināšanās cieš valsts intereses: tautā mazinās ticība un cieņa demokrātiskai valsts iekārtai.²⁸

Sevišķi pārrunājot grūtības acīm redzamo korupcijas gadījumu atmaskošanā, pārspriežot stāvokli, kad viena vai otra persona pēc labākās apziņas cīnās par taisnu lietu un tomēr ne tikai neko nevar panākt, bet pati tiek "norieta" no ieinteresēto grupām, varēja redzēt, cik sāpīgi nelaiķis izjuta mūsu valsts dzīves attīstības grūtības. *Kliķes gara ieviešanu sabiedriskā dzīvē J.Čakste uzskatīja par vienu no mūsu dzīves vislielākajām nelaimēm.*²⁹

Arī ar valsts aparāta izveidojumu nebija apmierināts un sevišķi pēdējos gados arvienu noteiktāki izteicās, ka viņš daudz domājot par demokrātiskas valsts izveidošanas principiem un uzskatot, ka tagadējie demokrātiskās iekārtas veidi vēl neesot augstākais sasniegums šini ziņā. Par valdības darbību mūsu apstākļos zināma atbildība būtu uzliekama arī Valsts prezidentam. No Valsts prezidenta tiesību paplašināšanas Latvijā neesot ko baidīties, jo nekādas monarhistiskas vai diktatūras tiesmes plašākās aprindās pie mums nav domājamas. Nereti viņš nožēloja, ka ar pastāvošās iekārtas neātbildīgu un nepārdomātu nozākāšanu daži publicisti vienīgi atbaida tautu no vēlām reformām. Kā noziedzību pret valsti nelaiķis uzskatīja diktatūras ideologu tieksmes. Pārgrozības valsts iekārtā, pēc Čakstes domām, izvedamas ļoti uzmanīgi, vienīgi saskaņā ar nepārprotami izteiktu tautas vairākuma gribu. Nekad nedrīkst riskēt ar asākām šķiru cīņas iespējamībām, jo tās

²⁸ Kalniņš A. J.Čakste un politiskās partijas // Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A.Kurmīš. – R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. – 129.lpp.

²⁹ Kalniņš A. J.Čakste un politiskās partijas // Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A.Kurmīš. – R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. – 130.lpp.

mazajai Latvijai it viegli var kļūt liktenīgas. Šķiru interešu taisnīgai saskaņošanai, šķiru pretešību izlīdzināšanai jābūt par mūsu mērķi. Lai to sasniegtu, vispirms izbeidzama politisko partiju savstarpēja ķēngāšanās. Cīņai jānorisinās vienīgi par principiālas dabas jautājumiem. Sevišķi neatkarīgai preseī un arī visai sabiedrībai jo enerģiski jāuzstājas pret tām partijām, kas cenšas izmantot mazāk apzinīgas aprindas un lieto demagogiskus aģitācijas paņēmienus.³⁰

Kad tuvojās otrās Saeimas vēlēšanas, pie J.Čakstes gan atkal griezās vairāku partiju pārstāvji ar aicinājumu iet attiecīgo grupu priekšgalā, bet uz nelaiķa prezidenta priekšlikumu šīm grupām apvienoties, radīt ko plašāku, apzināties, ka vidus grupas katra par sevi noko nevar veikt, bet kopīgiem spēkiem var kļūt par Latvijas likteņu noteicējam — viņam bija jādzird vienīgi labāki vai sliktāki motivētas noraidošas atbildes.³¹

Pirmo reizi ar Jāni Čaksti iepazinās 1915.gada augustā latvju bēgļu kongresā Pēterpilī. Kongresam beidzoties, bija skaidri nojaušama šķelšanās: kongresa ievēlēto Centrālkomiteju neatzina toreizējās bēgļu biedrības "Dzimtene" grupa. Kad kongresa dalībnieki sāka izklist, piecēlās J.Čakste un, griežoties pie klātesošiem, lūdza vārdu. Dziļi izjustā un ar temperamentu noturētā runā Čakste aicināja uz sabiedrošanos un apvienošanos, norādīdams uz tēvijas kara postu un izteikdams pārliecību, ka tikai apvienotiem spēkiem izdosies novērst tautas galīgo postu un pārciest kara laika grūtības.³²

³⁰ Kalniņš A. J.Čakste un politiskās partijas // Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A.Kurmis. – R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. – 130.lpp.

³¹ Kalniņš A. J.Čakste un politiskās partijas // Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A.Kurmis. – R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. – 131.lpp.

³² Zv. adv. M.Antons // Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A.Kurmis. – R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. – 133.lpp.

J.Čakste sacīja: “.. vēsturnieku sabiedrībā es vismīļāki pavadu brīvo laiku, un viņu mācības rāda, ka iespējamās pārgrozības, kuras var noturēt par brīnumu. Ja šodien mums izliekas divaini, ka karaļi vēl 17.gadsimtenī veduši asiņainus karus ticības un konfesijas dēļ, tad mūsu bērni brīnīsies, ka 19.gadsimtenī un līdz šim ved nacionālus karus un nedod katrai tautai vietu “saulītē” un iespēju brīvi augt.”³³

J.Čakste atrada, ka tuvojas [1919.gadā — Red.] izšķirošā diena, un pateica, ka viņu nesen apmeklēja grāfs K.Pālens (vēlāk no 6.oktobra Jelgavā organizētās “rietumu apgabala valdības”galva) un kā “latvju pastāvīgais draugs” mēģināja viņu pārliecināt izlīgt ar Bermontu–Avalovu. Šo priekšlikumu Čakste atraidījis un savā atbildē norādījis, ka vēstures radītos apstākļos Latvija dabiski ir cēlusies, un pastāvēs 45 000 vīru lielā armija Jelgavā, un šo gribu nespēs grozīt. “Jums jāatceras, grāf, ka vēsturē bieži maza patriotu grupa ir uzvarējusi desmitkārtīgu pārspēku,” teicis gala vārdā Čakste.³⁴

Neizdzēšamā atmiņā ir iespiedusies Čakstes nosodošā izturēšanās pret korupcijām, kur viņš saskatīja mūsu jaunās valsts vislielāko ļaunumu. Čakste no sirds priecājās par to, ka neviens austrumietis nav savas rokas sasmērējis valsts mantas putināšanā, un lai Dievs dod, ka tas arī nekad nenotiktu. Šo novēlējumu viņš jaunajiem austrumiešiem lika vistuvāk pie sirds.

Tad pat Čakste vēl nosodīja arī paviršo studēšanu un kaut kā

³³ Feldmanis E. // Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skīce). Red. cand. jur. A.Kurmis. — R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. — 136.lpp.

³⁴ Feldmanis E. // Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skīce). Red. cand. jur. A.Kurmis. — R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. — 137.lpp.

sagatavoto eksāmenu likšanu, kas tagad esot parasta parādība, kurpretim rets kāds iedziļinoties savā priekšmetā, studējot to vārda īstā nozīmē.³⁵

“Lai Jūsu biedrība [Tuberkulozes apkarošanas biedrība — Red.] tik gādā par tiem novārgušiem, apdraudētiem bērniem. Gan labi vēl būtu, ja rastos otra biedrība, kas uzņemtos gādību par tām lielām, veselām ģimenēm, kas izsniegtu daudz bērnu ģimenēm naudas prēmijas, kas gādātu vispār par to, lai dzimstība mūsu tautā vairotos, lai daudz bērnu māte varētu skatīties uz savām galviņām nevis kā uz postu, bet kā uz svētību un laimi. Esmu daudz par to domājis un bieži ar vienu otru runājis, bet nevaru atrast šai lietai pietiekoši siltus piekritējus, kas gribētu ņemt savās rokās — pie tās strādāt.” — “Vai tad jūs paši, prezidenta kungs, nevarētu tādu biedrību nodibināt?” izteicu savas domas.

“Man kā Valsts prezidentam neērti to darīt, bet, ja tik rastos cilvēki, kas pie šīs idejas gribētu strādāt, ja būtu kaut viens tāds cilvēks — “ar labu gribu”, kas nopietni gribētu tai lietai nodoties —, es jau viņu atbalstītu no visas sirds, tad tā lieta ietu. Parasti katrā biedrībā ir 1—2 cilvēki, kas visu darba smagumu nes uz saviem pleciem; tie pārējie tik piepalīdz. To es pats izbaudīju, kad strādāju Jelgavas biedrībā; pats biju prezidents, pats mašīnrakstītājs un bieži arī pašam bija jābūt par kurjeri.

Jā, ja tik ir ticība, laba griba un sajūsma par savu lietu, tad var brīnumus darīt viens cilvēks. Tā tas bija toreiz manā jaunībā, tā tas ir vēl šobaltdien, un tā būs, kamēr vien biedrības pastāvēs. Ar to, kas biedrības priekšgalā stāv, biedrība ceļas, aug un iet tās darbība plašumā, ar nelaimīgu vadoņa izvēli viss sabrūk. Un tā, lūk, es savai biedrībai nevaru atrast šā “viena cilvēka”, bet es ceru, ka viņu atradīšu un mēs tādu biedrību nodibināsim. Jūsu biedrībai un šai jaunai biedrībai — tām būs ļoti liela nozīme Latvijas pastāvēšanā: no vienas puses — uzturēt to dzīvo

³⁵ *Celms M.* Kādu Jānis Čakste vēlējās redzēt studējošo latvju jaunatni // Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska šķice). Red. cand. jur. A.Kurmīšs. — R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. — 140.lpp.

*spēku, kas jau ir, bet nīkuļo, no otras — skubināt un veicināt mūsu pilsoņu pieaugšanu, radīt nākotnes dziļo spēku, stāvēt sargvietā, lai neviena dzīvība neietu zudumā.*³⁶

*“Latvija ir stipri par mazu, lai latvietis — savai zemei cauri braucot — justos no tāda nieciņa noguris...”*³⁷ [Braucot ceļu starp Airītes staciju un Saldu — Red.]

*“Mēs vēl neprotam izmantot savas zemes skaistumus. Ja šāda vieta atrastos kaut kur ārzemēs — sen jau še būtu ierīkots pirmklasīgs kūrorts un latvieši krātu naudu, lai uz šejieni atbrauktu ārstēties.”*³⁸

Kādreiz, apbraukājot Kurzemes divīzijas daļu kazarmas un liku loču vizinoties caur *Karaostas* [Liepājā — Red.] apstādījumiem, Čakste nopūtās un sacīja: *“Ja mums kāds dotu tik daudz zelta, cik Krievijas valdība še iebūvējusi, mēs varētu apzeltīt visu Latviju...”*³⁹

Čakste nolasīja te divus referātus. Pirmā viņš aizrādīja uz *nedienām, kas mums celtos, ja Vācijā paturētu Kurzemi*, uzaicināja

³⁶ Klaustiņa E. J. Čakstes gādība par bērniem // Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A. Kurmis. – R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. – 141.–142.lpp.

³⁷ Milbergs G. Jānis Čakste dzīvē un darbā // Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A. Kurmis. – R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. – 147.lpp.

³⁸ Milbergs G. Jānis Čakste dzīvē un darbā // Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A. Kurmis. – R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. – 147.lpp.

³⁹ Milbergs G. Jānis Čakste dzīvē un darbā // Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A. Kurmis. – R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. – 147.lpp.

protestēt pret tās atdalīšanu no pārējās Latvijas, ieteica iepazīstināt Eiropu ar Latvijas stāvokli, prasīja mums pārstāvi gaidāmā miera konferencē, atsaucās uz tautas pašnoteikšanās principu.

Otrs referāts runāja par Kurzemes agrāro jautājumu, atzina te par neciešamu lielsaimniecību un latifundiju sistēmu, aizrādīja, ka mums gandrīz nemaz nav siko saimniecību, paredzēja ap 60 000 jaunsaimnieku 10 des., piešķirot zemi vispirms karavīriem un kalpiem, apgādājot tos ar lētu kreditu. Tāda reforma mazināšot izceļošanu, vairošot dzimstību. Tagad Kurzemē daudz zemes, bet maz ļaužu.

Referents uzsvēra, ka latvieši nepiekrīt zemes kopīpašumam. Kad kāds delegāts aizstāvēja lauku komūnas, priekšsēdētājs aizrādīja, ka dažas muižas varēšot ierādīt šādas kārtības piekritējiem, un kongress pieņēma referenta priekšlikumus.⁴⁰

Vistuvāk Čakstem stāvēja pie sirds mīla un laba apiešana ar bēgļiem. Viņš sacīja: “Ja mēs bēgļiem arī naudu nevarēsīm kādreiz dot, tad dosim viņiem vismaz mīļus vārdus un izrunāsimies ar viņiem kā ar brāļiem.”

Čakste necieta tās organizācijas, kurās valdīja vairāk vai mazāk birokrātisma gars. Viņš uzsvēra, ka krievu garā bēgļu apgādāšana mums ir jāatmet, bet mūsu darbībai ir jābūt vienkāršai un laiņnai un visādā ziņā no darbiniekiem jāprasa pašuzupurēšanās. Ar lielu gandarījumu ir jākonstatē, un katrs no koinitejas darbiniekiem to arī varēs teikt, ka šāds gars valdīja visā komitejā.⁴¹

Vilis Olavs ar lielu sirsnību sacīja uz Jāni Čaksti: «Ņem tu to amatu. Es esmu sēdējis cietoksnī par 1905.gada darbību, un tas varētu mest

⁴⁰ Stiprais J. Kurzemnieku kongress Tērbatā 1917.g. aprīli // Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A.Kurmis. – R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. – 149.–150.lpp.

⁴¹ Zariņš K. J.Čakste Latvijas “parlamentā” Pēterpili // Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A.Kurmis. – R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. – 154.–155.lpp.

politiskās neuzticamības ēnu uz latviešu bēgļu apgādāšanas darbu šinis nelaiemes dienās.” Bet Jānis Čakste ar tādu pašu sirsnību atbildēja Olavam: “*Nē, miļais, pieņem tu amatu. Es esmu vēl vēlākā laikā sēdējis cietumā par Viborgas uzsaukuma parakstīšanu, un arī man bailes, ka tik mans sods nenāk par ļaunu lielajam tautas darbam.*”⁴²

Kad Maskavā ieradās [1882.gadā — Red.] Čakste un iepazinās ar latviešu vakaru darbību, tad viņam radās jēdziens, ko viņš izteicis šādos vārdos: “*Šinīs vakaros pārrunāja dienas jautājumus, lasīja avižu rakstus, gan krievu, gan latviešu, kas attiecās uz Latviju un dzīvi tēvijā. Virziens vakaros bija stingri patriotisks, bet studentiem viņi nekā daudz nedeļa ar savu mietpilsonību. Otra vieta, kur latvieši un it īpaši latviešu studenti, vismaz viena daļa, satikās, bija Kr.Valdemāra nams. Tur intelīgentiem jaunekļiem bija izdevība arī sabiedriskajā dzīvē noslīpēties.*”⁴³

Šo Maskavas latviešu studentu dzīvē mūs ievēd “Austruma” vecbiedra, nelaiķa pirmā Valsts prezidenta Jāņa Čakstes memuāri, kādēļ attiecīgā vietā ar interesi varam lasīt: “*Kad es 1882.gadā aizbraucu turp (t.i., Maskavā), atradu priekšā kādus 8 studentus. Tie tomēr sevišķi kopā neturējās. Viņi pazinās viens ar otru, bet kaut kādas organizācijas viņu starpā nebija. Viņi sanāca, kad notika pie Fr.Brīvzemnieka vai kāda cita tautieša pa sestdienām tā saucamie Maskavas latviešu vakari. Tur pa lielākai daļai nolasīja kādu referātu, ziņoja par tekošiem politiskiem notikumiem utt. Uzstājās arī studenti, kas tur jau agrāk bija nākuši. Es dzīvoju pirmo gadu vienā dzīvoklī, t.i., mēbelētās istabās 1.Niķitskaja ielā ar studentu Jāni Reinbergu, kas arī bija no Kurzemes, Pūres apgabala. J.Reinbergs bija patīkams un solīds students: nedzēra, nepīvoja, gāja kārtīgi uz lekcijām un mācījās. Turpretim es biju drusku*

⁴² Bahmanis K. Jāņa Čakstes darbi mūsu tautas lielās nelaiemes dienās // Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A.Kurmīš. — R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. — 159.lpp

⁴³ Kurmīš A. Austruma vēsture. — Stokholma: [bez izd.], 1973. — 20.lpp.

izlaists un nemierīgs. Reiz pie manis atnāca students mediķis Jānis Lasis un uzaicināja iet līdzī uz kādu alus bodi, lai tur varētu pamatīgi izrunāties. Reinbergs bija par mani vecāks. Viņš sašķieba gīmi un meta ar acīm, lai neielaižos tādā lietā. Bet es tomēr aizgāju. Krogū mēs krietni iedzērām un sadzērām brālības. Še dabūju zināt, ka latviešu studenti vienkārši šad un tad satiekas un iedzer kopā kādu glāzi alus, daži no viņiem apmeklē vakarus — un tas arī ir viss. Man tā lieta izlikās neapmierinoša, jo es pats nācu no Jelgavas latviešu vakariem un biju ļoti ierauts organizācijas dzīvē. Iznācis no šādas organizācijas, es atradu derīgu materiālu — lielu skaitu studentu, kurus sapulcēju kopā. Iesākums mums radās pie alus glāzes, tā sanāca maza kompānija.”⁴⁴

[Fricim — Red.] “Brīvēmniekam bija viena vājība, kāda allaž cilvēkiem piemīt. — Toreiz laikrakstos parādījās vienmēr labas ziņas, ka mūsu tautības studenti dara to un to. Daži no korespondentiem bija studenti, un tie arī to ziņoja. Tā laika laikrakstos jūs atradīsiet šādas tādas ziņas. Viens otrs pūlējās izmantot Brīvēmnieka vājību. Kad Rīgā zinību komisija vāca naudu studentu stipendijām, tad zināmas summas izsprieda tā: vienu daļu aizsūtīja uz Tērbatu, daļu atstāja Rīgā un ne visai lielu summu sūtīja uz Maskavu.

Gadījās tā, ka viens students bija slims. Tas piederēja pie tiem, kas reti nogāja uz latviešu vakariem un vispār latviešu kopdzīvē maz piedalījās. Bet, tā kā viņš bija students, es uzlūkoju, ka tas pieder pie mūsu saimes, un apmeklēju viņu. Atradu to ļoti bēdīgos apstākļos, pavisam nonikušā stāvoklī. Viņš gulēja slims gultā ar kādu smagu slimību un bez līdzekļiem. Tur mēs dzīvojam diezgan uz komunistiskiem pamatiem: kad vienam kas bija, tad devām otram arī, un tā dalījāmies.

It īpaši es sāku interesēties, kur paliek summas, kas izsūtītas no zinību komisijas. Sāku jautāt pakaļ. Jā, viņas tiek izdalītas. Brīvēmnieks viņas izdalot. Kādu vakaru mēs sanācām pie galda tāds pulciņš. Brīvēmnieks starp citu piecēlās un pameta kādam studentam ar pirkstu, ieveda to otrā istabā. Pēcāk es dabūju zināt, ka tas saņēmis kādus 25 rubļus. Tas man nepatīkās. Es domāju spert attiecīgus soļus.

⁴⁴ Kurmis A. Austruma vēsture. – Stokholma: [bez izd.], 1973. – 23.–24.lpp.

Sasaucu studentus kopā un saku: pārrunājiet šo lietu — naudas izdalīšana ir jāreformē.

Es atradu, ka tas bija viens no pirmajiem soļiem, lai sasaistītu dažādus elementus, kuri pie sabiedriskās dzīves nemaz nebija ņēmuši dalību. Daudzi jau bija nākuši no Krievijas, un viņiem nebija ne jausmas par to, ka biedrošanās dzīvei nav jābūt revolucionārai, bet var būt arī personīga biedrošanās uz citiem pamatiem. Es sadabūju visus kopā un proponēju šādu lietu, ka mēs varētu vakaros apspriest studentu lietas. Tas demoralizē studentus, ka viņiem vajaga glaimot vienam otram no kungiem, kam spēks un vara, lai uz tā pamata varētu dabūt pabalstu. Tas pamazina studentu pašcieņu un nav vēlams. Mana propozīcija, ka mēs paši proponējam 3 no vecākiem kungiem un 3 studentus. No tiem sastādītos komisija, kas izspriestu. Visi vienojās un piekrita projektam. Es, braucot cauri Rīgai, griezos pie zinību komisijas priekšsēdētāja Aleksandra Vēbera un proponēju šo priekšlikumu. Kā vecākos kungus minēju Kr.Valdemāru, Kr.Baronu un J.Velmi, kas nesen bija ieradies Maskavā un bija toreiz vācu valodas lektors universitātē, bet pārējos 3 izvēlēs studenti. A.Vēbers piekrita šim projektam, un naudu, sākot no 1883.gada, izdalīja šī komisija. Tā kā es nepretendēju uz pabalsta summām, tad dabūju spriest visu laiku. No studentiem bija vēl Rūdolfs Mauriņš un Ādams Allažs. Mēs izspriedām tās lietas studentu sapulcēs, jo zinājām ļoti labi apstākļus, kas "lustīgi" dzīvoja, kas bija izšķērdīgs. Tiem, kam faktiski nebija līdzekļu, tos arī piesprieda. Lieta gāja tik gludi, ka komisija vienkārši sankcionēja to, ko mēs studentu sapulcēs bijām nolēmuši. Bez tam apspriedām arī citus jautājumus.

Mums bija konflikts ar mīļo Brīvzemnieku. Viņš izsacījās, ka starp latviešu studentiem esot viena daļa vanckaru. Šis gadījums bija žēnējošs, izlikās aizskarošs. Te man atkal jāatceras Jelgavas ģimnāzija, kur par katru aizskarošu vārdu izaicināja uz plēšanos. Tas neiet! Vienam no studentiem, uz kuru šis vārds bija zīmēts, bija uzdots lasāmā vakarā, kur visi kopā, iekustināt šo jautājumu un izaicināt Brīvzemnieku uz goda tiesu.⁴⁵

"Kad es [Brīvzemniekam — Red.] teicu, ka esmu gan nodomājis iet [uz Maskavas latviešu vakara sapulci — Red.], tad viņš man teica, lai es

⁴⁵ Kurmis A. Austruma vēsture. — Stokholma: [bez izd.], 1973. — 24.–25.lpp.

izpildot viņa vietu. Studenti esot nodomājuši sanākt un ar varu piespiest atsaukt savu izteikumu, un to viņš nevarot darīt, viņš negribot lietu arī vēl vairāk saasināt. Tad es nogāju, un tiešām bija sanākuši vairāk studentu, nekā tas mēdza būt. Vakaru iesākot, es paziņoju, ka Brīvēzemnieka nebūs. Kad vēlāk tomēr kāds no studentiem gribēja sākt runāt par Brīvēzemnieka izteikumu, tad es šādu pārrunāšanu nepielaidu, aizrādīdams, ka nebūtu pareizi, ja mēs viņa paša mājā turētu par viņu tiesu. No tā laika studenti atrāvās apmeklēt vakarus pie Brīvēzemnieka, izņemot tikai dažus.”⁴⁶

Jānis Čakste saka, ka studentu pastāvīgai apvienošanās idejai piekrituši gandrīz visi tie studenti, kas bija nākuši no vācu ģimnāziju, kur tanīs laikos norisinājās zināma cīņa starp latviešiem un vāciešiem un kas bija piedzīvojuši apvienības nozīmi. Tikai daži domājuši, ka pietiek ar latviešu vakariem pie Fr.Brīvēzemnieka.⁴⁷

Pēc starpgadījuma ar Fr.Brīvēzemnieku latviešu studentu dzīve ievirzījās citā gultnē. Par to Čakste turpina tālāk tā: “Mazākais, mums radās kopā turēšanās. Izstrādāt kaut kādus statūtus, pret to bija liela daļa studentu. Tas jau ir kaut kas saistošs, kaut kas līdzīgs organizācijām, kuras pazina kā korporatīvas organizācijas. Bet lieta jau bija 1882. un 1883.gada sākumā tik tālu nobriedusi, ka par to jau runājām. Kad 1883.gada rudenī pēc brīvēlaika sanācām kopā, tad apspriedām organizēties tādā ziņā, ka kārtīgi noturētu sapulces un visas lietas kārtīgi apspriestu un izšķirtu savā starpā. Starp citu nospriedām sarīkot viesību vakaru, faktiski mielastu, uz kuru ielūdzām vecos kungus, kas sēdēja līdzī un piedalījās studentu palīdzības naudas izdališanā.”⁴⁸

1883.gada 19.oktobra trešdienas vakarā (t.i., 31.oktobrī pēc jaunā stila) Maskavas universitātes 15 latviešu studenti sarīkoja toreiz lepnajā

⁴⁶ Kurmis A. Austruma vēsture. – Stokholma: [bez izd.], 1973.–26.lpp.

⁴⁷ Kurmis A. Austruma vēsture. – Stokholma: [bez izd.], 1973.–26.lpp.

⁴⁸ Kurmis A. Austruma vēsture. – Stokholma: [bez izd.], 1973.–26.lpp.

“Tatāru viesnīcā”, kas atradās Ņeļņinij proezda ielā, mielastu, uz kuru bija ielūgti Kr.Valdemārs, Kr.Barons un J.Velme. Vecbiedrs J.Čakste par šo sarīkojumu izsakās tā: “Mēs sametām finanses kopā un teicām: ja reiz riko, tad jāriko skaisti. Stingri skatījāmies, ka uzņemam tikai tos, kas ir akadēmiķi, kas paši augstskolu apmeklējuši.”⁴⁹

Latviešu studenti Maskavā saradās gan no Latvijas, gan Krievijas pilsētām. Organizācijas pirmajā laikā studentu lielākajai daļai nebija ne gribas, ne tieksmes aprobežot savu brīvību ar statūtu nosacījumiem. Tā bija ilegālās organizācijas dzīve bez rakstītas konstitūcijas. Bet viņas pamatos bija, saka Jānis Čakste, organizēties tādā ziņā, ka kārtīgi noturētu sapulces un visas lietas kārtīgi spriestu un izšķirtu savā starpā.⁵⁰ Katrai sanāksmei jau iepriekš bija paredzēta zināma dienas kārtība: kāda aperējuma nolasīšana, brīvruna par uzdoto tematu un beidzot tā sauktās “tekošās darišanas” — studentu lietu nokārtošana. Ir zināms no J.Čakstes vārdiem, ka sevišķa vērība viņa laika sanāksmēs piegriezta brīvai un sakarīgai runai par dažādiem tematiem citu biedru klātbūtnē.⁵¹ Vēl tagad uzglabātā J.Čakstes studenta laiku kabatas grāmatiņā lasāmi saraksti, kas kuram ir bijis jālasa vai jānorunā. Tā 1885./86. akad. gada oktobrī Zandbergam bija jārunā par bantes tārpu, Kreicbergam par slavu pēc nāves un Hartmanim par siltumu.⁵² Blakus zinātniskiem tematiem mūsu organizācija no sākta gala lielu vērību piegriežusi valodas kultūrai. Arī latviešu valodas teorētiskās zināšanas nebija atstātas novārtā. Par to J.Čakste savās atmiņās saka: “Mums galvenā lieta bija zināt visiem skaidri latviešu vēsturi. Visu Rūtenbergu un Rihteru studentiem vajadzēja izņemt cauri un varēja eksaminēt katru brīdi. Arī “Rīmju hroniku” mēs zinājām. Visu Bilenšteinu — lielo un mazo vajadzēja izstudēt cauri un vingrināties tajās lietās.”⁵³

49 Kurmis A. Austruma vēsture. – Stokholma: [bez izd.], 1973. – 35.lpp.

50 Kurmis A. Austruma vēsture. – Stokholma: [bez izd.], 1973. – 37.lpp.

51 Kurmis A. Austruma vēsture. – Stokholma: [bez izd.], 1973. – 37.lpp.

52 Kurmis A. Austruma vēsture. – Stokholma: [bez izd.], 1973. – 38.lpp.

53 Kurmis A. Austruma vēsture. – Stokholma: [bez izd.], 1973. – 38.lpp.

◆

A.Bandrēvičs savās atmiņās raksta par kādu gadījumu, kur uzstājies arī stud. jur. J.Čakste un kritizējis Fr.Veinberga ārzemēs izdotu brošūru par latviešiem. J.Čakste šo brošūru bija dabūjis no Kr.Valdemāra. Kādā latviešu celma pulciņa vakarā, ko noturēja J.Velmes dzīvokli, viņš plaši referēja par šīs brošūras saturu. Starp citu brošūras saturā bija izsacītas domas, ka latviešiem viņu turpmākas interešu aizstāvēšanas labā vēlams nodibināt kādu augstāku iekārtu. Referents un klātesošie *Fr.Veinberga domām nepiekrita, bet pievienojās Kr.Valdemāra allaž izsacītiem uzskatiem, ka latviešu tauta var būt tikai demokrātiska.*⁵⁴

◆

Ar Tērbatas "Letoniju" Maskavas "Vakars" jau no šo organizāciju dibināšanas gadiem bija labā kontaktā. Jānis Čakste savos memuāros par to izsakās tā: "*Galvenais Letonijas dibinātājs stud. theol. Jānis Pārstrauts bija no maniem kaimiņiem. Mēs sarakstījāmies. Letonija bija jau nodibināta (1882.g. 14.V), J.Pārstrauts man paskaidroja, ka korporāciju dibinājis tāpēc, lai varētu turēties pretim vāciešiem, lai viņi — latvieši — varētu arī sevi kā līdzīgus parādīt. Es pats esmu viņiem sūtījis pirmajos gada svētkos 1883.g. pavasarī apsveikuma telegrammu.*"⁵⁵

◆

Jānis Čakste savās atmiņās izsakās tā: "*Kad studē, tad var iziet uz to: nolikt savus eksāmenus un pēc tam skatīties, ka varētu ierīkoties šādā vai tādā ceļā. Kr.Valdemārs mums sevišķi teica, ka ikviena pienākums ir ziedot daļu no sava laika vispārībai — latviešu tautai —, strādājot šādā vai tādā veidā. Viens var strādāt ar spalvu, pētīt zinātniskajā laukā un padarīt ar kaut ko latviešu tautu bagātāku; otrs var mēģināt, cik vien iespējams, rīkoties sabiedriskajā dzīvē. Tas bija, kas pamudināja taisni ļoti daudzus no pirmā laika studentiem, cik iespējams, griezties pie*

⁵⁴ Kurmis A. Austruma vēsture. – Stokholma: [bez izd.], 1973. – 40.lpp.

⁵⁵ Kurmis A. Austruma vēsture. – Stokholma: [bez izd.], 1973. – 45.lpp.

tautas strādāt ne tikai tādā veidā, kāds katram ir darbs, bet piedalīties arī biedrībās un citos pasākumos nevis pret skanošu naudu, bet uzpurēties, atdodot zināmu artavu no savām spējām vispārībai. Jūs redziet, tas bija jauns un jauks ideāls — iet tautā!

Tērbatas tā laika organizētie studenti turpretim atšķīrās no tautas. Jūs esiet augstākie simti, ar tautas masām jums nekā nav kopīga! Tie vairāk lūkojas, vai nevar dabūt siltu vietu ar protekcijām, vienalga, vai piemērotu vai ne.

Tur Maskavā bija sacīts: strādājiet jūs, pamatīgi studējiet, tā kā variat paši par sevi būt zināms faktors. Tā, redziet, starpība bija milzīgi liela. Sekas bija tās, ka maskavnieki vairāk atšķīrās no pārējiem latviešu studentiem.

Tāds bija gars, ko studentiem iepotēja zem veco un burtiski zem Kr.Valdemāra iespaids. Tas palicis uz visu dzīvi.”⁵⁶

[Maskavas latviešu — Red.] studentu organizācijas sašķelšanos 90.gadu sākumā vecbiedrs Jānis Čakste izskaidrojis un pamatojis šādiem vārdiem: “Šinī laikā sabiedriskā dzīve vispārīgi Maskavā mazliet aprīma tādēļ, ka tā tomēr stipri atkarājās no tā impulsa, kādu deva atsevišķas personas. Tas ir nenoliedzami. Tur bija Fr.Brīvzemnieks, sevišķi Kr.Valdemārs, arī daži citi latvieši. Bija vairāku ģimnāziju vācu valodas skolotāji; tie visi sastādīja zināmu latviešu grupu. Vēlāk tā izpletās, un tur spīlgtas personas vairs nebija. Studenti bija palikuši bez vecākiem elementiem. Tas bija liels trūkums. Ja tur būtu palikuši vēl no tautas darbiniekiem, kas ceļu rādīja, tad arī studenti būtu labāk turējušies kopā uz priekšdienām.”⁵⁷

J.Čakste [par 1913.gada decembra notikumiem Maskavas latviešu studentu organizācijā — Red.]: “Jaundibinātā korporācija ir nepareizi uzurpējusi vecās studentu biedrības nosaukumu «Fraternitas

⁵⁶ Kurmis A. Austruma vēsture. — Stokholma: [bez izd.], 1973. — 48.–49.lpp.

⁵⁷ Kurmis A. Austruma vēsture. — Stokholma: [bez izd.], 1973. — 59.lpp.

Moscovevsi», to darīt atsevišķai mazai studentu grupai, kurai bija iepaticies nodibināt korporāciju viņas vārdā vispārpieņemtā nozīmē, nebija nekādas morāliskās tiesības bez sazināšanās ar līdzšinējās studentu sabiedrības «Fraternitas Moscoviensis» filistriem, un, ievērojot to, korporācijas nodibināšanai studentu sabiedrībā bija daudz pretinieku, un šī studentu sabiedrība turpināja un turpina arī tagad savu eksistenci. Ja kādai studentu grupai iepaticies izpušķoties ar krāsainām lentām un iegūt formālas tiesības priekš šādas pušķošanās, nevienam tur nav iemesla likt šķēršļus, bet šī parādība pie mums, latviešiem, nav atrodama par dabisku, un korporācijas ideja vienmēr tikai ies mazumā nevis uzplauks. Arī korporāciju šūpulī — Vācijā novērojams tas pats: pie korporācijas piederošo studentu skaits ir ļoti mazs samērā ar pārējo studentu skaitu; korporācijas locekļi galvenā kārtā dzimuma aristokrātija: vai tiešām mums, latviešiem, kāda vajadzība censties veicināt šīs vācu dzimuma aristokrātijas jaunās paaudzes organizēšanās veidus? Mūsu apstākļi to neprasa; taisni otrādi, mēs paši radām savu stāvokli, un priekš tam mums jācenšas jaunatnē attīstīt visas garīgās spējas, lai varētu sekmīgi cīnīties par savu tautisko patstāvību citu tautu vidū, priekš tam mūsu studentu organizēšanās korporāciju veidā nav vajadzīga. Piedzīvojumi rāda, ka agrākie Maskavas studentu biedrošanās veidi brīvā sabiedrībā bez uzspiestām ārējām formām ir bijuši lietderīgi, jo no Maskavas studentiem nākuši daudzi sabiedriski darbinieki. Biedrošanās mērķi var būt tikai cenšanās strādāt savas tautas labā; korporācijas vairāk cenšas kalpot kliķes interesēm, arī sevišķu disciplīnu korporācija nenodibina studentu starpā, jo pašās korporācijās bieži notiek šķelšanās. Tātad nekādas pozitīvas puses korporācijai nevar atzīt. Arī korporācija «Fr.M.» interniem statūtiem iziet tikai uz studentu laika pavadīšanas interesēm, jo pat no referāta lasīšanas iespējams atpirkties par 5 rubliem. Sevišķs nonsens ir korporācija — un sevišķi latviešu korporācija Maskavā, — iznāk, ka mūsu latviešu studenti grib būt vācu ierašu reprezentanti un izplatītāji krievu tautā; tā ir savā ziņā zināma provokatoriska parādība attiecībā pret krievu studentiem un līdzinās krievu akadēmismam. Maskavā korporācija no latviešu interešu viedokļa var būt tikai kaitīga. Tāpēc atliek tikai turpināt sakarus ar studentu sabiedrību, kura palikusi pie veciem pamatiem, un veicināt studentu sabiedrību «Fr.M.» vai kā arī to citādi nenosauktu, ievērojot to, ka oficiāli šo nosaukumu jau piesavinājusies korporācija.»

Pie tam J.Čakste aizrāda, ka *Maskavā šimbrīžam esot ap 20 studentu, kuri turpinot veco studentu sabiedrību un labprāt vēloties nodibināt ciešākus sakarus ar filistriem.*⁵⁸

(Šis 1914.gada 3.janvāra studentu sabiedrības "*Frat.Mosc.*" filistru sapulces protokols atreferēts.)

Sapulces [1914.gada 23.jūnijā — Red.] vadītājs un mājastēvs J.Čakste *apsveic sanākušos maskavniekus un atgādina tos laikus, kad dibinājusies studentu sabiedrība Maskavā. Viņas mērķis ir bijis un palicis: vienošanās uz tautiskiem pamatiem un sagatavošanās darbībai Latvijā un cīņai par tautisku kultūru. Jau toreiz atmetas domas organizēties korporācijas veidā. Arī tagadējais sastāvs šo veidu atzinis par lieku un kaitīgu un vēlreiz atzinis, ka studentu sabiedrība nedrīkst novērsties no savas progresīvās tendences, kura uzturējusi viņā dzīves spēju ilgus gadus. Jau savā laikā pie korporācijas "Letonijas" dibināšanas tā laika tautas vadoni atgādinājuši studentiem negriezt vērību uz patapināto organizēšanas ārējo formu un iekārtu ar visiem raibumiem, bet uz sirds un prāta izglītību, lai jo sekmīgāk vēlāk varētu pildīt atbildības pilnos pienākumus pret savu tautu, zemi un kultūru. Tas arī tagad atgādināms studentiem. Vecos organizācijas pamatus un tradīcijas runātājs lūdz neaizmirst pie studentu sabiedrības iekšējās dzīves jautājumu izveidošanas.*⁵⁹

[Latvijas Universitātes atklāšanā 1919.gada 28.septembrī — Red.] Republikas augstākās iestādes — Tautas padomes — prezidents Jānis Čakste starp citu saka: "*Mūsu augstskolas vārti šodien atvērušies. Mācību spēki pa lielākai daļai jau savās vietās, gatavi stāties pie darba, un nākošās dienās pildīsies auditorijas studentiem. Šis svarīgais notikums apzīmē jaunu laikmetu latviešu tautas kultūras dzīvē. Brīvā Latvijā var būt tikai brīva augstskola. Viņas darbu nedrīkst jaukt un traucēt ārējie spēki, kas viņu varētu nogriezt no patiesības un taisnības*

⁵⁸ Kurmis A. Austruma vēsture. — Stokholma: [bez izd.], 1973. — 145.–146.lpp.

⁵⁹ Kurmis A. Austruma vēsture. — Stokholma: [bez izd.], 1973. — 161.–162.lpp.

ceļa. Uz viņu es gribētu attiecināt Arhimeda vārdus: noli turbare circulos meos. Brīvi pētīt, brīvi mācīt ir pamata nosacījums arī mūsu jaunai gaismas pilij.

Mūsu jaunatnei, kas jau iestājusies un vēl iestāsies Latvijas augstskolā, novēlu ne vien sekmes studijās, jo nav šaubu par viņas čaklumu un izturību, bet arī to, ka no viņas mums rastos krietni tautas darbinieki, kas noderētu citiem par priekšzīmi. To sagaida latviešu tauta no viņiem. Pie mums nepastāv kā citur plaīsa starp inteliģenci un pašu tautu un arī neradīsies uz priekšu, kad mūsu augstskola mums dos demokrātiski audzinātus darbiniekus, kas paliek ar tautu dzīvā sakarā.”⁶⁰

“Austruma” literārā sapulcē [1926.gada — Red.] 15.februārī ierodas Valsts prezidents vecbiedrs Jānis Čakste. Savu apmeklējumu viņš bija jau agrāk apsolījis. Lai jauno biedru uzmanību piegrieztu nopietnākām lietām, prezidents runā par tematu “Kompetences jautājums demokrātijā”. Protokols atzīmējis apcerējuma dažas tēzes, kā: katram amatam vajadzīgas zināšanas, nenormāli ir tas, ka katrs parlamenta loceklis uzskata sevi par spējīgu būt par ministru un valsts dzīves kārtotāju, pakāpeniska pacelšanās uz augstākiem amatiem garantē labāku lietu saprašanu un veikšanu, parlaments nekad nedrīkst jaukties administrācijā, Latvijā deputāts pa lielākai daļai maz izglītots, pēc Aristoteļa—Monteskjē principa tā varētu arī būt, tikai tiem vajadzētu aprobežoties ar kontroli.⁶¹

Atklājot Latvijas Satversmes sapulci 1920.gada 1.maijā, tās prezidents — “Austruma” vecbiedrs Jānis Čakste savā vēsturiskajā runā sacīja: “Mēs nevaram uzskaitīt visas tās rokas, nevaram uzskaitīt visas tās domas un jūtas, kas ir stāvējušas par mūsu jauno neatkarīgo valsti.”⁶²

⁶⁰ Kurmis A. Austruma vēsture. — Stokholma: [bez izd.], 1973. — 200.lpp.

⁶¹ Kurmis A. Austruma vēsture. — Stokholma: [bez izd.], 1973. — 243.–244.lpp.

⁶² Kurmis A. Austruma vēsture. — Stokholma: [bez izd.], 1973. — 287.lpp.

“Austrums” līdz mūžības vārtiem bija pavadījis ne tikai savas organizācijas dibinātāju, veidotāju un sargu, bet arī Republikas pirmo pilsoni, kas nepazīna favorītus, kas nekad un nekur nespēra soli, lai saņemtu lētus puļa aplausus, kas no sirds dziļumiem nīda glaimus un arīšķības, sacīdams: “Šodien ļaudis tev gaviļē, bet rītu kar.”

“Austruma” pirmais vecbiedrs ne reizi vien atgādināja jaunajiem biedriem: “Mācieties un krājiet zinības, tā ir manta, ko jums neviens nevar atņemt. Negaidiet nekā no citiem, ko paši darīsiet, tas paliks jūsu.” Savas akadēmiskās saimes mitekļi Republikas pirmais pilsonis bez vārdiem rādīja priekšzīmi, ka še nepieklājas izcelties ar nostāšanos pirmā vietā, bet gan atgādināja, ka *šīnī vietā apvienojusies latvju inteliģence, kura cinās vai vēl tikai aug ciņai par savas tautas labklājību un kultūru, par savas Republikas godu un stiprumu.*⁶³

Jaunā gadā jauna valsts jaunā darbā. Viss jauns, lai tad netrūkst mums jauna spēka, jauna spara.

J.Čakste, Tautas padomes prezidents⁶⁴

.. ir spēkā “Austruma” vecbiedra, pirmā Latvijas Valsts prezidenta Jāņa Čakstes trīs gudrie ārpolitiskie padomi (es [Ernests Treiguts — Red.] tos apzīmētu par baušļiem) mazo Baltijas valstu stiprināšanai. Tie ir tik pārliecinoši un tik tālredzīgi, ka noder mums arī šodien zaudētās neatkarības izkarošanā:

1) mēs ne brīdi nedrīkstam aizmirst, ka lielvalstis īsteno vienīgi savu interešu politiku;

2) mūsu mazajām tautām arvien jācenšas izvairīties no bīstama šovinisma;

3) Baltijas tautām ir jādzīvo draudzībā un ārpolitikā pēc iespējas jārunā vienā balsī, jo tās vieno likteņa kopība.⁶⁵

⁶³ Kurmis A. Austruma vēsture. – Stokholma: [bez izd.], 1973. – 264.lpp.

⁶⁴ Brīvā Zeme. – 1920. – 1.janv.

⁶⁵ Treiguts E. Lielā valstsvira trīs padomi // Austrālijas Latvietis. – 1991. – 19.jūl.

◆

[Igaunijas parlamenta delegācijas pieņemšanā pie Satversmes sapulces prezidenta 1922.gada 13.maijā — Red.] J.Čakste, viesus apsveikdams, rādīja uz to, ka *te nav sapulcējušies svešinieki, bet gan tautas, kuras jau agrāk dzīvojušas kopā un nesušas kopēju likteni. Mūs saistīja cenšanās pēc vienības un brīvības. To mēs esam cīņās laukā panākuši. Pēc tam mēs cīnijāmies kopīgi pret brīvības ienaidnieku un uzvarējām. Vai var būt vēl citas tautas, kam tik daudz kopēja kā Igaunijai un Latvijai? Mums jācenšas panākt, lai Igaunija un Latvija arī turpmāk ietu kopā to ceļu, kuru viņas gājušas gadusimteniem. Parlamentāriešu apciemošana tam būs par ķīlu.*

Tālāk prezidents uzsvēra, ka *starp kaimiņiem vienmēr var gadīties mazas domu starpības, bet tās nav no svara. Mūsu tautu mērķi ir lielāki un svarīgāki nekā tādi mazi pārmetumi. Mēs izpildisim savus pienākumus pret mūsu tautām, un es ceru uz vēl plašāku saprašanos un satikšanos tuvākā nākotnē. Lai dzīvo Igaunija un viņas tauta!*⁶⁶

◆

[Karaspēka parādē Esplanādes laukumā Rigā 1922. gada 18. novembra svinībās jaunievēlētais Valsts prezidents J.Čakste — Red.] izcēla īsos vārdos *mūsu nacionālās armijas apbrīnojamo varonību un tās panākumus. Šī brāļu asinīm izpirktā Latvija tagad jānostiprina uz drošiem, nesatricināmiem pamatiem joprojām nacionālajai armijai. «Kā Valsts prezidents tautas vārdā es uzaicinu un nešaubīgi ticu, ka armija stāvēs katru brīdi par mīlo Latviju un, ja tas būtu vajadzīgs, ziedos par viņu arī savu dzīvību.»*

[Pēc parādes notika tautas manifestācija uz pili pie Valsts prezidenta, kur viņš — Red.] pateicās par apsveikumiem un solījumiem. Viņš arī uzsvēra to, ka *Latvija tik īsā laikā panākusi jau tādu kārtību un mieru, kāda nav pat dažā vecā valstī. Ir vēl trūkumi un vājumi, bet šās dienas jūsmīgā manifestācija mani pārlicina, ka tauta ir cieši vienota ar valdību, kas ir drošākā ķīla, ka izzudīs arī tie. Ja joprojām Latvijas pilsoņi bez tautības un ticības izšķirības vienprātīgi darbosies par Latvijas plaukšanu, tad viņa kļūs laimīgākā valsts, kur valdīs miers un labklājība.*

⁶⁶ Valdības Vēstnesis. — 1922. — 16.maijs

Šai vienprātībai jāpateicas, ka līdz šim Latvija bez kāda ievērojama pabalsta no ārienes atjaunojas un attīstās. Pēc runas nodziedāja "Dievs, svētī Latviju!" Pēc tam Valsts prezidents apsveica arī Saeimu, uz ko manifestanti nodziedāja: «Dievs dod tautas darbiniekiem!»⁶⁷

[Valsts prezidents J.Čakste atbildes runā Amerikas neatkarības svētku dinejā Rīgā 1923.gada 4.jūlijā — Red.] izteica sūtnim laimes novēlējumus lielās amerikāņu nācijas neatkarības svētku gadījumā, pret kuru latviešu tauta izjūt patiesu apbrīnošanu un dziļāko pateicību par daudzajiem draudzības un labvēlības pierādījumiem, kādus Amerika devusi Latvijai mūsu vēstures grūtākos brīžos. "Brīvības un neatkarības gars, intelektuālā un materiālā progresa mīlestība — tādas ir slavenās amerikāņu demokrātijas raksturīgās pazīmes, kuras tai atļauj tāpat saprast un veicināt līdzīgus centienus pie citām nācijām, it sevišķi jauno valstu tautām. Latvija nekad neaizmirsīs jūsu lielās zemes palīdzību. Tādēļ atļaujos pacelt glāzi par viņa ekselences Savienoto Valstu prezidenta kunga veselību, par lielās un slavenās amerikāņu nācijas labklājību, par draudzības saišu attīstību, kas vieno mūsu zemes, un, beidzot, par jūsu veselību, ministra kungs."⁶⁸

"Austruma" nama atklāšanas runā viņš [akadēmiskās vienības "Austrums" vecbiedrs J.Čakste — Red.] pateica, kādu latviešu studenta garīgo tēlu viņš vēlētos redzēt. Ideālisms, nacionālisms un demokrātisms ir tie principi, no kā arvien un visur jāvadās latviešu studentam, lai izaudzinātu stingrus raksturus, augsti ētiskas personības. (Šī runa teikta dažus mēnešus pirms J.Čakstes nāves). Viņš aicināja studētos nest savas zinības tautā, lai celtu varenu Latviju. Nekad nenorobežojoties, bet iet tautā. Uz to viņu pašu savulaik Latvijas nebrīvības gados aicinājis Kr.Valdemārs.⁶⁹

⁶⁷ Valdības Vēstnesis — 1922. — 20.nov.

⁶⁸ Valdības Vēstnesis. — 1923. — 6.jūl.

⁶⁹ Legzdiņš R. Pirmais Latvijas Valsts prezidents Jānis Čakste // Akadēmiskā Dzīve. — 1978. — 16.lpp.

Runas

JELGAVĀ

**Fragments no Jelgavas Latviešu biedrības
priekšnieka runas bijušā šīs biedrības
priekšnieka un laikraksta "Tēvija"
izdevēja dr. Jēkaba Buļļa izvadīšanā
pēdējā gaitā 1887.gada 1.oktobrī**

Aukstajiem rudens vējiem birdinot novītušas koku lapas, nobirusi arī Jelgavas Latviešu biedrības kronim jauka, zaļa lapiņa — aizgājis pie saviem tēviem Jelgavas Latviešu biedrības runasvīrs un bijušais priekšnieks Jēkabs Bullis. Bargais nāves eņģelis viņu pārsteidzis tādos gados, kur vīra spēki pašos ziedos stāv, nevēlēdams, ka viņš arī turpmāk ziedotu savus spēkus savai milulītei — Latviešu biedrībai.

Dārgais aizgājējs piederēja pie tiem latvju dēliem, kuri, nebaidīdamies no pūlēm un grūtumiem, labāk staigā ar savu tautu pa šauru ērkšķu celiņu, nekā šķirti no tautas dzīvo slinkā mierā. Nevaram liegt, ka viņš būtu bijis sveiks no [...], pēc kura cienītais nelaiķis neapnikuši centās, proti, savas tautas attīstību un labklāšanos. Izvadījuši viņu šē uz bālā smilšu kalniņa, mums no viņa jāšķiras, bet jāšķiras tikai miesīgi. Viņa tautiskais gars valdīs un dzīvos arvien mūsu starpā, tāpat kā viņa vārds arvien paliks mūsu biedrībai dārgā, cienītā atmiņā. Jelgavas latviešu biedrība šē pie kapa, no viņa atvadīdamās, viņam atstāj šādu savu sveicinājumu:

*Dusi saldi, dusi viegli,
Pienācis nu vakars vēls!
Īsā mūžā daudz Tu cieti,
Īstais, krietnais tautas dēls.*

*Še Tu cīnījies un strādāj's,
Latvju druvu uzkopdams;
Augs un zels, par ko Tu gādāj's,
"Sveiks!" pie tēviem aiziedams.*

No akadēmiskās vienības "Austrums" arhīva

IV Vispārējo latviešu dziesmu un mūzikas svētku (1895.gada 15.–18.(27.–30.) jūnijā Jelgavā) rīcības komitejas priekšnieka runa svētku dalībniekiem

Cienītās dziedātājas, dziedātāji un mūziķi! Priecīgu "sveiki" uzsaucu jums visiem, kas jūs šodien ieradušies Jelgavā ne tik vien no Kurzemes un Vidzemes, bet arī no tālākiem vidiem, kur latvju tautas locekļi sevim dibinājuši jaunu dzimteni. Šķiet visi mums no sirds sveicināti kā neapnicīgi līdzdarbinieki diženajā tautas druvā. Ne mazums no jums pūles ir prasījusi sagatavošanās uz svētkiem, bet bez pūlēm jau nu reiz nav lieli panākumi sasniedzami. Un, ka jūs neesat apnikuši, bet izturējuši šai darbā, tad tā ir jauna liecība, ka jums rūp savas dārgās tautas gods, kurš no mums prasa, ka tāds rikojums kā Vispārīgie latviešu dziesmu svētki būtu lieliski ne vien pēc dziedātāju skaita, bet arī pēc priekšnesumu vērtības mākslas ziņā.

Rīta diena atkal prasīs no jums jaunu pierādījumu, ko spēj latvju tauta dziedātāja, uz jums, liepas meitas un ozoldēli, atkal lūkos ar cerību latvju tauta un klausīsies ar ziņkāribu cittautieši. Kāda būs uz to jūsu atbilde, to pierādīs dziesmu skaņas, kas nu trīs dieniņas dimdinās Kurzemes serdi — Jelgavu. Par to, ka šīs skaņas būs atkal daiļas, cēlas un svētas, gan neviens nešaubīsies, kas zina, kādas tās ir bijušas katreiz lielajos dziesmu svētkos. Bet tomēr pašapziņa, kauču dibināta, lai nedominātu nevietīgu paļaušanos un nenomāktu enerģijas uguni, kas uzsāktu darbu līdz turpināt un nobeigt.

Tad svētkus nosvinējuši varēsīm atkal atskatīties atpakaļ ar to saldo apziņu, ka dziesmu gars latvju tautā vēl aizvien atrod miļu mājas vietu, kuru nespēj iznīcināt nedz laiku grūtumi un aukas, nedz cilvēku nelabvēlības. Un tiešām tas nav nekāds modes kankars, kas varētu pēc

apstākļiem grozīties, bet latvju tautas īpašība, kura saaugusi gadu simteņos ar viņas miesu un asinīm.

Ja salīdzinām mūsu šoreizējos diženos svētkus ar iepriekšējiem, tad ievērojam, ka tie paplašinājušies vienā ziņā. Kamēr līdz šim cildināja tikai latvju dziedātājus un dziedātājas, mums šoreiz piedalās arī latvju mūziķi kā darbīgi svētku līdzdalībnieki. Tātad mums uz priekšu būs iespējams dalīt ozola vaiņagu, kas nāksies labam panākumam, bet tikai ar savējiem. Mēs viņus uzņemsim kā mīlus biedrus. Beidzot tad vēlreiz jums uzsaukdams: "Esiet no sirds sveicināti IV latviešu dziesmu un mūzikas svētkos!" — jūs uzaicinu ar mūsu tautasdziesmas vārdiem:

*Dziedat, māšas, ar brāļiem,
Lai ligoja mežu gali;
Pūtiet, brāļi, vara taures,
Lai nāk tautas klausīties.*

Jelgavas dziesmu un mūzikas svētki 1895.–1995. –
Jelgava: Ģ.Eliasa Jelgavas Vēstures un mākslas
muzejs, 1995. – 31.–32.lpp.

KRIEVIJAS VALSTS DOMĒ PĒTERBURGĀ

Kurzemes guberņas deputāta runa Krievijas Valsts domes 1.sesijas 4.sēdē 1906.gada 4.maijā

Iesakot Domei iekļaut labojumu: pēc vārdiem "kabineta", "klosteru" arī vārdu "baznīcas", es domāju galvenokārt par Baltijas novadu. Lieta tā, ka Baltijas novadā mācītājiem bez parastiem ienākumiem no draudzes ir vēl viens ienākumu avots — zeme. Šī zeme iedalās "muižās" un zemes gabalos, kurus iznomā zemniekiem. Šajās muižās zemes īpašumi ir apmēram tikpat lieli kā privātajās. Protams, ka saimniekošana tik lielā muižā prasa daudz laika, un mācītājs, ja viņš patiešām grib saimniekot, tiek atrauts no saviem tiešajiem pienākumiem dienestā un draudzē; taču parasti mācītājs tikai izmanto muižu, tieši pats neapsaimnieko šo muižu, bet iznomā; bet sakarā ar to, ka zemnieki arī nomā šīs muižas, mācītāja, draudzes locekļu un svešo, kuri grib iegūt muižas, starpā pastāvīgi notiek pārrunas un strīdi. Nomā līgums tiek noslēgts galvenokārt uz īsu laiku, un pēc šā laika

notecēšanas parasti tiek palielināta nomas maksa. Iepriekšējie nomnieki, kuri zaudējuši muižu vai sētu nomas tiesības, protams, ir neapmierināti, un galu galā iznāk tā, ka garīdznieks ir uzņēmējs, kurš pelnās ar zemi, un viņš draudzes pateicības vietā pilnīgi zaudē cieņu. Jūs, kungi, lasijāt, ka vasaras nekārtību laikā Kurzemes guberņā tās notika galvenokārt baznīcās, un tās ir sekas apstāklim, ka mācītāji ir visnotaļ laicīgi cilvēki, laicīgas personas; man tādēļ šķiet, domājot par Baltijas novadu, ka būtu nepieciešams katrā ziņā atsavināt šīs zemes par labu zemniekiem un mācītāju algot vai kā citādi pabalstīt, bet katrā ziņā šīs zemes atdot lietošanā zemniekiem, un tad izzudīs šīs saspilētās attiecības, kas pastāv draudzes un mācītāja starpā, un tad daudzējādi uzlabosies zemnieku sadzīves apstākļi. Pašlaik mūsu zemnieku stāvoklis stipri atgādina īru fermeru stāvokli.

Gosudarstvennaja Duma. Stenografičeskie otčeti. 1906 god. Sessija pervaja. – Tom I. – S.–Peterburg: Gosudarstvennaja tipografija, 1906. – 195.–196.lpp.

Kurzemes guberņas deputāta runa Krievijas Valsts domes 1.sesijas 9.sēdē 1906.gada 15.maijā

Pēc iepriekšējo oratoru paskaidrojuma es vēlētos vērst komisijas uzmanību uz 15.panta redakciju. Tajā ir atsauce uz Civillikuma X sējuma 1.daļas 677.pantu. Sakarā ar to, ka Impērijā faktiski darbojas likumu kodekss, tieša atsauce uz pantu var izsaukt pārpratumus. It kā tajos apvidos, kur X sējums nav spēkā, cietušajiem būtu liegta iespēja dabūt kompensāciju par gūtajiem zaudējumiem. Tātad nepieciešams novērst pārpratumu un galīgajā redakcijā norādīt, ka kompensācija pienākas pēc Civillikuma vispār, vai atsaukties uz spēkā esošo Impērijas Civilkodeksu.

Gosudarstvennaja Duma. Stenografičeskie otčeti. 1906 god. Sessija pervaja. – Tom I. – S.–Peterburg: Gosudarstvennaja tipografija, 1906. – 371.lpp.

1919

**Tautas padomes priekšsēdētāja runa,
Pagaidu valdībai izkāpjot
Liepājas ostā no tvaikoņa "Saratov"
1919.gada 27.jūnijā**

700 gadus latviešu tauta lolojusi cerību tikt brīva. Tas piepildījās pagājušā gadā 18.novembrī: Tautas padome izsludināja Latviju par neatkarīgu valsti un sevi par augstāko varas nesēju. Pēc Ulmaņa kabineta iecelšanas sākās ražīgs darbs, bet noziedzīgas rokas to mēģināja izjaukt. Tādus soļus spēra no nekā neatzītas personas. Pateicoties sabiedroto palīdzībai un katra īsta latvieša sirdij, Pagaidu valdība šodien stājas no jauna darbā. Mēs sveicinām mūsu ministrus.

Kurzemes Vārds. – 1919. – 28. jūn.

**Runa Tautas padomes sēdē
1919.gada 13.jūlijā**

Atklājot šo Tautas padomes sesiju, es uzlūkoju par vajadzīgu aizrādīt uz to, ka pēdējos mēnešos Tautas padomei nav bijis iespējams sekmīgi strādāt: viņas darbu traucēja visiem zināmie pēdējā laika notikumi un bija pavisam pārtraukts darbs, kurš prasīja visas enerģijas, visa spēka pielikšanu un bija steidzams, jo mums bija jāuztur valsts izbūve un visas dzīves atjaunošana. Bet, nelūkojoties uz to, ka vajadzīgais darbs nav varējis būt tik rosīgs, kā to tauta gaidīja, Tautas padome ir atradusi arvien vairāk tautas piekrišanu. Arvien vairāk auga tā pārliecība tautā, ka Tautas padome ir Latvijas patstāvības un tautas brīvības idejas nesēja un ka, vadīta pagaidām no Tautas padomes, tauta iet pretī spožai nākotnei. Tautas padomei ir jāsatver Satversmes sapulce, kurai Tautas padome nodos savas pilnvaras. Uzlūkoju par pienākumu šē atzīmēt, ka Tautas padomei devuši stipru pabalstu mūsu drošie kareivji, bez kuru pabalsta mēs nebūtu varējuši atjaunot valsts darbu. Viņi nav taupījuši savas asinis, uz ežiņas galvu liekot, sargājot savu tēvu zemi. (Aplausi.) Tad man te jāpiemin mūsu kaimiņi — igauņi, ar kuriem mēs uzturam ne tikai draudzīgas kaimiņu attiecības, bet kuri ir mums parādījušies kā uzticīgi droši sabiedrotie. (Aplausi.) Bet it īpaši

šini brīdī mums ir jāuzsver tas, ka, ja mēs tagad redzam mūsu Ministru kabinetu atsvabinātu no neveikla stāvokļa, ja Tautas padomei ir iespēja šē strādāt un ja mēs tiekam apgādāti ar pārtiku, kara materiālu un visādu citu pabalstu, tad pateicība par to no visas tautas pienākas sabiedroto lielvalstu valdībām — Anglijai, Francijai un Ziemeļamerikai, kuru priekšstāvji atrodas šai zālē. (Aplausi.)

Valdības Vēstnesis. — 1919. — 1.aug.

**Zemnieku savienības nodomi
par iekšējo un ārējo politiku (Tautas
padomes priekšsēdētāja J.Čakstes runa
1919.gada 30.jūlijā Latviešu zemnieku
savienības Rīgas nodaļas sapulcē)**

Pateicos par uzticību, kuru man dāvājusi Zemnieku savienība, uzstādot manu kandidatūru uz prezidenta amatu, kad tai nebija nekādu sakaru ar mani.

Mans uzdevums šovakar referēt par Zemnieku savienības mērķiem un uzdevumiem.

Zemniecības partija.

Starp daudz citām politiskām partijām un organizācijām Zemnieku savienība ir jaunāka, bet viņa kā tāda spēj ātri augt un augt, un tagad ir viena no stiprākajām un ieņem galveno vietu jaunās valsts uzbūvē, lai gan viņai nav ne īpaši skaņas programmas, nedz nopelniem bagātas pagātnes, kas varētu būt kā pievilksanas spēks. Tiešais un tik stiprais pievilksanas spēks viņai ir tas, ka viņa ir visas mūsu z e m n i e c ī b a s d o m u u n g r i b a s i z t e i c ē j a un ka tāpēc viņai var visdrošāk uzticēties, un — kur droša uzticība, tur atvērti visi ceļi. Zemniecība ir tā, kas iznesa cauri gažu simteņu ilgai tumsībai un nabadzībai veselu un spēcīgu nospiešu un vārdzinātu tautu, iznesa tautu veselu un spēcīgu saimnieciskai un kulturālai dzīvei līdz politiskai gatavībai ar cēlu tautības apziņu un skaidru tautas valodu no svešiem iespaidiem. Zemniecības nopelni ir, ka tagad latvju tauta var cienīgi nostāties kā līdztiesīga locekle citu pasaules tautu starpā. Viņas nopelns ir, ka latvju tauta spējusi p ā r c i e s t pat šausmīgākas kara briesmas un grūtības, n e k ā kādas bijušas jāpārcieš tik grūti, tik grūti kara piemeklētai B e l ģ i j a i.

Viņas nopelni ir, ka tauta ar apbrīnojamu pacietību un izturību var ķerties ar stipru enerģiju un atzīstamu mieru un kārtību pie savas jaunās, patstāvīgās valsts uzbūves, un to viņa ir spējusi kā neorganizēta masa, tikai sava ģēnija saturēta un vadīta, ka tagad organizētai latvju zemniecībai droši sagaidāmas jo dižākas sekmes nākotnes darbos, kuros viņai ir pirmā vieta. Mūsu lielajā politiskajā dzīvē katrs tautas loceklis par sevi ir pilnīgi bez nozīmes, bet, iestājies organizācijā, viņš pārvēršas par varenu spēku. Ka Zemnieku savienībā īsā laikā apvienojies spēks, tas pierāda, ka tautā ir attīstījusies organizācijas apziņa, un, kur šī apziņa, tur augs un augs organizēts spēks, kuram mūsu zemniecībai jāturpina iesāktais brīvības un neatkarības darbs, kas ir vēl tikai sākumā. Zemnieku ir tautas vairums, un tāpēc organizētai zemniecībai piekrist pirmā vieta un noteicošais vārds.

Citas latviešu partijas.

Ir arī citas partijas, ar kurām zemniecība uzturēs draudzību, jo arī viņas ir daļa no zemniecības. Mēs visi esam vienas saknes, tikai zemniecība palikusi tuvāk pie paša celma, kamēr citas partijas izaugušas no viņa tālāk. Mēs esam radi savā starpā.

No vienas saknes uz viena celma augušas, mūsu politiskās partijas nevar sašķelties tādās plaisās un pretešķībās, kā tas ir starp partijām citās zemēs un tautās. Zemnieku savienība nepamatojas uz savu sasteigto un trūcīgo programmu, kā tas gan ir ar citām partijām, kas, tā sakot, ar savām programmām papriekš uzceļ namu, kura gatavos dzīvokļos velkas nomnieki. Zemnieku savienības programma ir tikai ceļa rādītājs, bet viņas pamats — pati zemniecība, kas ceļ sevī namu, kādu viņa pati savā visumā vēlas. Viņa uzņemas apkalpot zemniecību un izpildīt viņas vajadzības un intereses politiskā laukā, kamēr saimnieciskā laukā zemniecībai ir cita veida organizācijas un biedrības. Viņa uzņemas vest zemniecību tālāk gaišākā nākotnē, kur lielākais darbs vēl priekšā.

Tālāk referents pārgāja uz momenta uzdevumiem.

Mums vajadzīga stipra valdība.

«Vispirmā kārtā patstāvības nostiprināšanai mūsu zemniecība ir demokrātiska un demokrātiski stiprai jābūt mūsu valdībai. Nedrīkst domāt demokrātisku valdību par mīkstu un pieklāvīgu, un Zemnieku savienība uzņemsies noteicošo vārdu, lai nostiprinātu patstāvīgu valsti un tauta varētu dzīvot mierā un drošībā. Caur korupciju gājušas bojā daudz tautas un valstis, un tāpēc mums no tās ļoti jāsarģās.

Labi ierēdņi.

Visām valsts un valdības iestādēm jābūt sevis cienīgām, taisnīgām un patiesām, kurām rūp tikai valsts labums. Mūsu ierēdniecībai jābūt augstākā mērā patiesi godīgai, bet arī nepieklāvīgai, un tāpēc vietas un amati jānodod tikai cilvēkiem, kuriem sirds un rokas ir šķīstas un tīras.

Bezzemniekiem zemi!

Līdz ar stipru valdību mums nepieciešama agrārapstākļa nokārtošana. Gan mēs nezinām savas tautas aizvēsturisko lauku dzīvi, bet no visām hronikām droši izredzams, ka viņa dzīvojusi pārticībā. Hronikas stāsta par nebeidzamiem dažādu ienaidnieku iebrukumiem mūsu senču zemē, kur viņi allaž un allaž laupījuši lielas bagātības, līdz beidzot vācieši nospieduši viņus, izmantodami tautu un zemi tikai savām interesēm ar tādu iekārtu, kāda visur nevar pastāvēt. Mums ir stīpra daļa bezzemnieku, bet tie ir mūsu pašu miesa un asinis, pieder pie mūsu zemniecības, un viņiem atkal jānodod zeme, lai apmierinātu ne tikai vietējos bezzemniekus, bet arī lielo skaitu izceļotāju — kolonistu, kuri ir Amerikā ap 50 000 un Krievijā vai divreiz vairāk. Izceļošana ir slimība, un tā jāizdziedina. Mums ir valsti tik daudz brīvas zemes, ka varam apgādāt zemi visiem, pat neiznīcinot pastāvošās saimniecības, un šo darbu neveiks neviens pats tik labi kā mēs paši, kā mūsu zemniecība, un — tas arī ir Zemnieku savienības programmā. Kaut kura cita partija var zemi tikai solīt, bet Zemnieku savienība var to tiešām dot. Ar zemes piešķiršanu bezzemniekiem veicinās arī iedzīvotāju vairošanos, kas ir nožēlojami niecīga līdz šim.

“Jāsims droši!”

Beidzot runātājs atsaucās uz Bismarka vārdiem par vācu tautu, ka to vajagot tikai uzcelt zirgā, gan tā pratisot jāt. Latviešiem pēc viņu dabas un enerģijas šie vārdi piemērojami pat vēl vairāk, un — tagadējā momentā par latviešiem jau jāsaka: “Mēs jau esam uzcelti zirgā, jāsims tikai droši uz priekšu!”

(Spēcīgi, ilgi nerimstoši aplausi.)

Brīvā Zeme. — 1919. — 1. aug.

Runa pulkveža Oskara Kalpaka apbedīšanā Meirānos, Visagala kapsētā, 1919.gada 18.septembrī

Nupat aizvērās kaps, kurā mēs guldinājām vienu no latviešu varonīgākajiem dēliem, kurš bij uzticams savam solījumam un atdeva savu galvu, lai sargātu savu tēvu zemi. Kapa kopiņa mūs nespēj šķirt, jo tā mīlestība, kuru tas parādīja savai tautai, tam iemantoja tautas mīlestību, kura neizzudīs, bet dzīvos vēl tautas nākamos paaugumos. Tādēļ viņa agro nāvi apraud ne vien viņa piederīgie, draugi un biedri, bet visa tauta; latviešu tauta prasa šai laikā no saviem dēliem upurus — tēvijai ir grūti laiki, dēliem jāiet palīgā — un, kā šis varonīgais tautas dēls to pierādīja, latviešu dēli nes vissmagākos upurus ar padevību un paš-aizliedzību. Arī agrāk latviešu dēli izpildīja savus pienākumus kara laukos ar slavu un godu, bet tad viņi cīnījās par svešām idejām, tad viņus sauca uz cīņu sveši kungi. Tagad mūsu jaunie varoņi pacēluši savus šķēpus, tāpat kā mūsu senči kopš gadu simteņiem, par savu tēviju, par savu tautu. Asinis, kas tagad tiek lietas, tiek lietas par neatkarīgo Latviju, kura, pateicoties saviem varonīgajiem dēliem un viņu gatavībai visu priekš tās upurēt, pacelsies stipra un brīva citu tautu starpā.

Valdības Vēstnesis. – 1919. – 21.sept.

Runa Latvijas Augstskolas (Universitātes) atklāšanā 1919.gada 28.septembrī

Mūsu augstskolas vārti šodien atvērušies. Mācību spēki pa lielākai daļai jau savās vietās, gatavi stāties pie darba, un nākošās dienās pildīsies auditorijas studentiem.

Šis svarīgais notikums apzīmē jaunu laikmetu latviešu tautas kultūras dzīvē, un Latvijas Tautas padomes vārdā es nesu uz to sveicienu tikpat mācību spēkiem — profesoriem, docentiem, kā arī studējošai jaunatnei. Šis sveiciens no Latvijas Tautas padomes ir sveiciens no latviešu tautas, jo Tautas padome mums ir vēl vienīgā tautas reprezentētāja.

Mācību spēkiem es novēlu sekmes viņu darbā; brīvi lai viņi izdara savus pētījumus zinību dziļumos un brīvi lai viņi māca tās patiesības un

taisnības, ko viņi izpētījuši. Brīvā Latvijā var būt tikai brīva augstskola. Viņas darbu nedrīkst jaukt un traucēt ārējie spēki, kas viņu varētu nogriezt no patiesības un taisnības ceļa. Uz viņu es gribētu attiecināt Arhimeda vārdus: *noli turbare circulos meos*. Brīvi pētīt, brīvi mācīt ir pamata nosacījums arī priekš mūsu jaunās gaismas pils.

Mūsu jaunatnei, kas jau iestājusies un vēl iestāsies Latvijas augstskolā, novēlu ne vien sekmes studijās, jo nav šaubu par viņas čaklumu un izturību, bet arī to, ka no viņas mums rastos krietni tautas darbinieki, kas noderētu citiem par priekšzīmi. To sagaida latviešu tauta no viņiem. Pie mums nepastāv, kā citur, plaisa starp inteligenci un pašu tautu un arī neradīsies uz priekšu, kad mūsu augstskola mums dos demokrātiski audzinātus darbiniekus, kas paliek ar tautu dzīvā sakarā.

Bet pašai mūsu jaunajai gaismas pilij, kura nu šodien atvērta, novēlu: *vivat, crescat floreat in aeternum!*

Valdības Vēstnesis. – 1919. – 30.sept.

Runa Tautas padomes svinīgajā sēdē 1919.gada 18.novembrī

Augsti cienītie Tautas padomes locekļi! Pērn 18. novembrī notika pirmā atklātā Tautas padomes sapulce. Un šī pirmā atklātā Tautas padomes sapulce bija Latvijas valsts dzimšanas diena. Sanākusi Tautas padome proklamēja Latvijas valsti neatkarīgi brīvu. Vēl galīgi nebija nobeidzies lielais pasaules karš, kurā Latvija, latviešu tauta zem svešas virspavēlniecības ņēma visdzīvāko dalību. Tur cīnījās civilizētā pasaule pret netaisnību, pret varmācību, kura grasījās apņemt visu civilizēto pasauli; piespiesta no Vācijas dūres, latviešu tauta ņēma šai cīņā visdedzīgāko dalību. Viņa upurēja 10 000 savas ziedošās jaunatnes, kas krita dažādos kara laukos. Viņa upurēja visu savu mantu, viņa atstāja savas dzimtās vietas un sētas, dodoties prom no tām, lai nekristu ienaidnieka rokās. Latviešu tauta šinī lielā karā nesa visus upurus ar to dziļo pārliecību, ka viņai arī atnesis karš kā nopelnu labāku nākotni, ka viņai arī sagaidāma brīvība. Agrākais režīms Krievijā, kurš bija patapinājis savus varmācības principus, apspieda un nospieda latviešu tautu. Viņas ģēnijs nevarēja attīstīties, kā tam bija vajadzīgs, viņas saimniecība nevarēja uzplaukt un viņas kultūra bija nospiesta. Latviešu

tauta gaidīja pēc miera slēgšanas labāku nākotni, un izrādījās, ka šis cerības nebija bez pamata. Atskanēja pazīstamais prezidenta Vilsona princips par tautu pašnoteikšanos. Bija jautājums, vai latviešu tauta pieder pie tām tautām, pie kurām varētu šis princips tikt piemērots. Latviešu tauta apzinājās — ka "jā". Latviešu tautas attīstība, viņas spējas, viņas kulturālās mantas deva garantiju par to, ka latviešu tauta, reiz kļuvusi par valsti, spēs pilnīgi nostāties pati uz savām kājām. Šī apziņa, kura pamazītiņām arvien vairāk pieņēma spēkā, izvērtās un izauga ar laiku par ciešu apņemšanās gribu. Latviešu tautā nodibinājās uzskati, ka: mēs gribam būt brīvi un būsīsim brīvi! Šo apziņu, šo tautas apņemšanos saprata agrākā Nacionālā padome un no savas puses tā izpildīja tautas gribu un pirmā proklamēja latviešu patstāvības lietu. To pašu saprata mūsu Tautas padome, kura neaprobežojās tikai ar proklamēšanu, bet kura tūlīt ķērās pie darba, uzņemdamās suverēno varu līdz Latvijas tautas Satversmes sapulces sanākšanai. Tautas padome proklamēja brīvo Latviju un iecēla pagaidu kabinetu.

Šis solis, kas bija sperts, varēja tikt iztulkots un uzskatīts varbūt kā atsevišķu grupu solis, kuram nejustu līdz visa tauta. Cienījamā sapulce! Jūs zināt, ka līdz ar to, kad sāka plivināties sarkan-balt-sarkanais karogs, zem tā grupējās un apvienojās visa tauta ne vien darbā, bet arī cīņā. Bija vēl jautājums, kā uz šo soli skatīsies sabiedrotās lielvalstis. Sabiedrotās lielvalstis bija satriekušas Vācijas militarismu. Viņas bija ieguvušas neaprobežoti lielu varu noteikt tālāko politisko stāvokli pasaulē. Mums bija no svara zināt, kā skatās uz mūsu soli, uz mūsu patstāvības pasludināšanu sabiedroto valstis. Jūs zināt, Anglija un drīz pēc tam arī Japāna atzina mūsu neatkarību *de facto*; jūs atceraties, ka Liepājā Anglijas, Francijas un Amerikas priekšstāvji bija tie, kas atsvabināja Liepāju no vācu okupācijas varas un deva iespēju sākt strādāt latviešu iestādēm. Jūs zināt, ka šis trīs valstis atsvabināja mūsu gūstniecībā kritušos ministrus. Jā, jūs zināt vēl vairāk, jūs dzirdējāt, ka šinīs dienās, kur mums bija jāaizstāv visa Latvija pret uzbrūkošām bandām, tanī pašā laikā dimdēja lielgabali Rīgas tuvumā, dimdēja Rīgas ūdeņos, tā arī pie Liepājas, kad tur taisīja uzbrukumu. Tie bija sabiedroto lielgabali, kas iestājās par Latviju. Še mūsu vidū atrodas Baltijas jūras flotes komandieris Brissona kungs. (Visa sapulce un publika pieceļas un sirsnīgi aplaudē.) Mēs zinām tālāk, kad mūsu Latvijā, kur agrāk nekad nebija trūcis maizes, mums tagad ieradās trūkums caur izpostījumiem, caur zaudējumiem, kurš cēlās karā — tad Amerika

no savas puses nemitīgi upurēja, lai barotu mūsu bērņus, lai palīdzētu mums. Šie fakti paši par sevi jau runā gaišu valodu, kā uz mums skatās un kā pret mums izturas sabiedrotās lielvalstis. Šie fakti mums dod cerību, ka nepaies ilgs laiks, kad šis lielvalstis būs uz vislabāko informētas par latviešu tautu, viņas spējām, centieniem un darbiem, un tad viņas no sevis arī neliegs mums to, ko mēs visu laiku esam prasījuši — atzišanu *de jure*.

Ši diena ir Latvijas valsts dzimumdiena. Mums būtu iemesls tagad priecāties, mums būtu iemesls gaviļēt un visās formās savam priekam ļaut te izvērsties arī uz ārieni. Tāda viņa arī bez šaubām būs priekš mūsu nākošiem augumiem. Tāda viņa paliks, kamēr Latvija pastāvēs, bet šodien — šodien mēs atturamies trokšņainiem svētkiem. Mēs vēl neesam tanī stāvoklī, ka mēs varētu savam priekam ļaut brīvi izvērsties uz āru. Liela daļa no mūsu tautas brāļiem Kurzemē un Latgalē vēl smok zem apspiedējiem, tie nevar piedalīties mūsu svētkos; mēs varam no savas puses sūtīt sveicienus kurzemniekiem un latgaliešiem, kuri ir daudz cietuši un kuri nevar līdz ar mums būt. Un tālāk. Mūsu zieds, mūsu jaunatne atrodas kara laukā. Mūsu armija pārcietusi un nes visas pūles, kādas vien tikai ir, lai uzvarētu nekaunīgo ienaidnieku. Mūsu jaunatne, kas ir apbruņojusies un aizstāv mūsu robežas, kas savu galvu liek uz ežiņas, — viņa nevar piedalīties mūsu svētkos. Tas arī ir iemesls, kamdēļ mēs no savas puses svētkus nesvinam, kā tas pienākas. Bet tomēr šodien mēs sveicam visus mūsu kareivjus. Mēs sūtīsim viņiem sveicienus. (Visi pieceļas un aplaudē.) Šodien mūsu starpā atrodas arī mūsu kara vadoņi ar virspavēlnieku priekšgalā līdz ar citiem, kas vada mūsu kara lietas. Tie rūpīgi strādājuši, viņi ir izgatavojuši plānus un tos izveicīgi izveduši, tā ka mēs sasniedzām tik ātri negaidītus panākumus. Mēs sveicam arī viņus. (Sapulce aplaudē pieceļoties.) Pirmais solis šodien svinīgajā brīdī mums bija vērsts uz latviešu svētnīcu. Latviešu Tautas padome devās uz kapsētu — tur, kur guļ mūsu varoņi, un nolika vainagu par piemiņu. Šo mūsu varoņu piemiņu mēs godināsim. (Visi ar goddevību pieceļas kājās.) Tā diena nav tālu, kad mēs noliksim īpašu dienu priekš mūsu varoņu svinīgas pieminēšanas un godināšanas. Mēs noliksim varoņu dienu, kurā latviešu tauta atcerēsies ik gadus tos mūsu dēlus un brāļus, kas nolika savu galvu par Latviju. Visi augumi pieminēs un redzēs, ko nozīmē ziedot dzīvību priekš savas tēvijas un dzimtenes. (Nosēžas.) Tautas padome ir strādājusi veselu gadu. Pirmoreiz 18. novembrī pērn saradās

kopā darbinieki, inteliģence no visām partijām. Tas bija pirmais solis. Mums varēja arvienu izskatīties tā, ka latviešu tauta nebūtu tik tālu politiski disciplinējusies, ka viņa varētu strādāt kopā, un izirs atkal grupās un partijās. Mēs zinām, ka mūsu 700 gadu liktenis ir vainīgs pie šīs nevienprātības un nesaprašanās. Bet ko mēs redzējām pērn 18. novembrī? Sapulcējās uz kopēju darbu visas partijas, cik Latvijā ir, un visi stājās vienotiem spēkiem pie darba. Tas ir apstāklis, kas mums dod jaunu liecību par mūsu tālākā darba ražīgumu un iespējamību. Mēs nevaram aprobežoties ar kaut kādas partijas programmu. Visām vajag padoties zem vienas pašas brīvas Latvijas. Nekādas atsevišķas grupu intereses nevar būt, bet tikai vispārējas intereses. Latvijas valsts stāv pār visu augstāk. Mēs uzsauksim: lai dzīvo mūsu dārgā Latvija! (Tautas padome pieceļas un kopā ar publiku dzied trīs reizes "Dievs, svēti Latviju!")

Valdības Vēstnesis. – 1919.– 20.nov.

1920

**Runa pēc ievēlēšanas par Satversmes
sapulces priekšsēdētāju
1920.gada 1.maijā**

Es pateicos no visas sirds par man dāvāto uzticību. Es varu apliecināt, ka centīšos sargāt sapulces objektivitāti, nepabalstot nevienu personu, nevienu partiju. Es centīšos gādāt par to, ka mūsu zeme atīstās pareizā ceļā, ka mums ierodas likumība, kārtība, ka mums ierodas satiecība. Mūsu pienākums ir strādāt visiem kopā. Mēs esam līdz šim Latvijas valsts pamatus likuši kopējiem spēkiem. Es nešaubos par to, ka mēs arī izbūvē strādāsim kopīgi. Latvijas valstī ir bez šaubām katrai partijai sava programma un savī centieni, bet tomēr mums nav jāaizmirst kopējais mērķis un ceļš. Tas ir: Latvijas valsts nostiprināšana, un, ja mēs padoti atsevišķu programmu interesēm, tad nav iespējams visus radošos spēkus apvienot, lai kopotiem spēkiem varētu veikt visu, kas mums stāv priekšā. Tādēļ vienotiem spēkiem pie šī darba, tas ir mans lozungs! (Ilgi nerimstoši aplausi.) Šai brīdī, kur Latvijas Satversmes sapulce ir organizējusies, ir nolikusi savas pilnvaras mūsu līdzšinējā augstākās varas nesēja Latvijas Tautas padome.

Man ir tas uzdevums kā bijušajam Latvijas Tautas padomes prezidentam paziņot Satversmes sapulcei, ka Latvijas Tautas padome noliek savas pilnvaras un visus savus darbus beidz un atstāj jaunajam Latvijas saimniekam — Satversmes sapulcei.

Valdības Vēstnesis. — 1920. — 3.maijs

Runa Baltijas valstu Bulduru konferences dalībniekiem banketā 1920. gada 4.augustā

Godājamie kungi! Satversmes sapulces vārdā man ir gods apsveicināt mūsu draudzīgo kaimiņu valstu Somijas, Polijas, Lietuvas un Igaunijas delegācijas, kuras sapulcējušās še uz konferenci. Mēs domājam kopā turpināt darbu, kurš iesākts dažus mēnešus atpakaļ Helsingforsā.

Tā uzdevums ir radīt savienību starp mūsu valstīm viņu ekonomikas attīstības, kā arī ārējās aizsardzības nodrošināšanai.

Stājoties pie šī ļoti vajadzīgā un svarīgā uzdevuma realizēšanas, mums jāaizmirst tās mazās nesaskaņas un nesaprašanās, kuras nāca priekšā dažādos apstākļos starp dažām mūsu valstīm. Šī ideja par savienību starp mūsu valstīm nav gluži jauna. Kā visām idejām, tā arī šai vajadzēja zināmā laikā galīgi nobriest: šis laiks bija nepieciešams arī attiecīgu tautu un valdību pārliecināšanai par šās idejas realizēšanas vajadzību mūsu valstu labklājības nodrošināšanai.

Man ir liels prieks tagad redzēt, ka šī ideja jau ir uz realizēšanas ceļa. Mēs varam cerēt, ka mūsu darbs mūs kronēs ar visapmierinošākiem rezultātiem. Mūsu tautu attiecības pieņem jaunu saturu. Viņas apmainīsies savā starpā ar intelektuālām un materiālām bagātībām. Vispirms mums jānodrošinās pret katru pārsteigumu, kas varētu nākt no ārienes.

Novēlu jums vislabākās sekmes jūsu priekšā stāvošā darbā.

Pie šī paša gadījuma apsveicu arī mūsu citu draudzīgo valstu priekšstāvjus, kuri atrodas šeit mūsu vidū. Starp tām atrodas valstis, kuras, bez šaubām, agrāk vai vēlāk pievienosies mūsu piecu valstu savienībai. Bet atsevišķi es apsveicu lielās Antantes priekšstāvjus, tās Antantes, kura izdarīja cilvēcei lielu pakalpojumu, atsvabinot no varmācības un despotisma.

Ticībā uz mūsu valstu jauno spēku un radošu garu un uz lielo vecās civilizācijas valstu labvēlīgiem nolūkiem mēs iesāksim darbu, lai panāktu, ceru, laimīgus rezultātus.

Vēlreiz — esiet sveicināti!

(Tulkots no franču valodas.)

Valdības Vēstnesis. — 1920. — 5.aug.

Runa Satversmes sapulces svinīgajā sēdē 1920.gada 18.novembrī

Augsti godātā sapulce! Otrreiz Latvijas tauta svin Latvijas valsts pastāvēšanas svētkus. Otru reizi mēs esam šinīs telpās sapulcējušies — tautas vietnieki un valdība — svinīgā kārtā atzīmēt šo dienu, no kuras sākas mūsu valsts neatkarība. Bet starpība starp pērnajiem svētkiem un šī gada svētkiem pastāv iekš tam, ka toreiz šinīs telpās pulcējās bez likumīgām pilnvarām kā no visām latviešu politiskām partijām deleģēti Tautas padomes locekļi. Mums nebija bijusi vēl iespēja izredzēties priekš Latvijas īsto saimnieku — iecelt Satversmes sapulci. Tas ir panākts pagājušā gadā, un šinīs telpās tagad ir sapulcējies Latvijas īstais saimnieks — tas saimnieks, kuru šurp raidījusi pati tauta; tas saimnieks, kurš no tautas izredzēts visplašākā, visdemokrātiskākā kārtībā. Seši un pus mēnešus jau ir strādājusi Satversmes sapulce. Viņa ir paguvusi nodibināt savu iekšējo iekārtu; viņa ir paguvusi arī izdot prāvu skaitu likumu, starp tiem vienu, kurš — vismaz galvenos vilcienos — jau nokārto vissāpīgāko jautājumu mūsu valsts dzīvē — agrāro lietu.

Bet, tāpat kā agrākās Tautas padomes, tā arī sākumā mūsu Satversmes sapulces darbību traucēja ārējie notikumi, ārējie sarežģījumi. Šie ārējie sarežģījumi, kuri draudēja Latvijas drošībai, varbūt pat patstāvībai, ir novērsti. Viņi ir novērsti, pateicoties mūsu slavenai armijai. (Vētraini aplausi.) Mūsu slavenā armija, kura vienmēr ir bijusi gatava ziedot savu dzīvību par Latviju, arī pagājušā gadā pierādīja, kad tas bija vajadzīgs, to upurēšanos, kādu tikai tauta varēja sagaidīt un cerēt. Bet šī armija ir nesusi arī smagus upurus. Iz viņas rindām ir šķīrušies daudz varoņi, ir šķīrušies daudz varoņi, kas tagad atdusas zem smiltīm. (Visi pieceļas no sēdekļiem.) Šini mūsu valsts nodibināšanas darbā un viņas drošības sagādāšanā mums jau pirmajā gadā bija ievērojama

labvēliba no **lielo sabiedroto valstu puses**. (Aplausi.) Anglija, Francija, Itālija, Amerika, kuras jau pirmajā gadā mums parādīja savas simpātijas, ir tās uzglabājušas arī šini otrajā gadā. Bet bez tam mums ir bijis iespējams uzturēt labas, draudzīgas attiecības ar citām mūsu kaimiņu valstīm: Somiju, Igauniju, Lietuvu un Poliju. (Aplausi.) Priekš tam, lai šis 4 kaimiņu valstis tuvinātu, ir sperti visi attiecīgie soļi, un nav tālu tas laiks, kur varbūt mūsu cerības piepildīsies, kad viņu starpā varēs nodibināties ciešākas saites.

Galvenais, kas tagad iesākas visā mūsu valstī pēc tam, kad aplūsa ieroči, ir miera darbs, Latvijas iekšējā izbūve ir mūsu tautas darbs, kura pārcietusi ilgos kara gadus, kura pārcietusi visus trūkumus un raizes, kas bija savienotas ar karu. Mūsu tauta šini isā bridī, kur varēja ķerties pie arkla, cirvja un citiem ieročiem, pierādīja, ka kara gados nav zaudējusi savu spēku un spēju strādāt un savu dzīvi iekārtot un izveidot. Šinis pēdējos mēnešos, kur tauta varēja mierīgi stāties pie darba, viņa ir pierādījusi visu savu darba gribu un spēju. Tas ir mūsu valsts pamats. Tīkmēr, kamēr tauta nav zaudējusi gribu un spēju strādāt, tīkmēr mēs varam būt droši, ka mūsu valsts plauks un attīstīsies uz priekšu. Arī mūsu pienākums, Satversmes sapulcei, būs rūpēties pēc iespējas šo darbu izkopt un veicināt ar iekšējo dzīvi, nokārtojot tiesības, taisnību un kārtību.

Mēs dodamies jaunajā valsts gadā ar labākām izredzēm nekā pērnajā gadā. Pērnajā gadā, kad mēs šeit sēdējām, žvadzēja ieroči; tagad viņi nežvadz un mēs varam visu savu vērību piegriezt taisni miera darbam, kas priekš valsts izbūves nepieciešams. Ko mēs arī nedarītu, visu mēs šini gadā darīsim noteiktiem spēkiem. Mēs savus iekšējos pārratus un diferences, kas varētu gadīties, sapratisim uz priekšu, kā līdz šim, un stādīsim partiju intereses zemāk par Latvijas valsts labumu.

Latvijas valsts izaugusi no latviešu tautas vienprātības, tā ir palikusi stipra caur Latvijas tautas vienprātību un plauks, un zels tālāk. Mēs šo uzsākto darbu, ja arī varbūt vienā otrā reizē mēs darītu kļūdas, pūlēsimies darīt pēc savas labākās apziņas, mēs pūlēsimies še atrast to vienīgo ceļu, kuru mums rāda mūsu tautas intereses, mūsu tautas laime un labklājība. Šai virzienā strādājot, mēs ceram, ka varēsim sasniegt to mērķi, kas ir mūsu sprausts, lai mūsu Latvija tiktu laimīga un stipra. Dievs, svēti Latviju!

(Visi klātesošie trīsreiz nodziedāja valsts himnu.)

1921

**Runa Satversmes sapulces
svinīgajā sēdē 1921.gada 28.janvārī
par godu Latvijas Republikas
starptautiskajai atzīšanai**

Augsti cienjamā sapulce! Šīs dienas sēde nav lemta ikdienišķam, pelēkam darbam, bet lemta atzīmēt to notikumu, kas ir Latvijas valsts vēsturē tagad no sevišķa svara — atzīmēt to, ka mūsu valsts tagad stājas atkal **jaunā posmā**, jaunā posmā, kurš ir **trešais**. Kad 18. novembrī 1918. gadā Latvijas Tautas padome pasludināja Latvijas valsts neatkarību, tad līdz ar to viņa pirmo reizi uzstājās uz pasaules skatuves. Bet šī pirmā reize nevarēja iedvest vispārīgu uzticību pret jauno valsti, kura bija sevi proklamējusi. Nāca otrs posms: Latvijas valsts dabūja savu isto saimnieku, 1. maijā pagājušajā gadā pirmo reizi sapulcējās **Satversmes sapulce**. Darbs, kas bija iesākts 18. novembrī, ņēma tagad jaunu likumīgu virzienu un nodibināja valsti tos ciešos tiesiskos pamatus, uz kuriem viņa varēja tālāk attīstīties un plaukt. Šo abu periodu laikā Latvijas tautai nācās pierādīt, vai viņa varēs pildīt to, kas ir solīts 18. novembrī 1918. gadā. Latvijas tautai vajadzēja pierādīt, ka viņai ir cieta griba būt patstāvīgai, neatkarīgai valstij un ka viņai līdz ar to ir vajadzīgais spēks, lai savu neatkarību aizstāvētu. Bez šiem diviem iepriekšējiem posmiem nebija domājams, ka varētu iesākties trešais posms, kurš iesākās no aizvakardienas. Mēs saņēmām ziņu, ka mūs ir atzinušas Eiropas civilizētās valstis, ka mēs stājamies šo civilizēto valstu sabiedrībā. Protams, valstis rada pašas tautas un uz viņām atbalstās viņu īstās tiesības. Nevis tas, ko citi dod, ir no svara valstīm, bet tas, ko pašas valstis var un spēj.

Bet, no otras puses, lai varētu iestāties veco valstu sabiedrībā, bija nepieciešams, ka Latvijas tauta pierādītu, ka viņa ir spējīga valsti uzturēt, un Latvijas tauta bija līdz 1918.gada 18.novembrim par daudz maz pazīstama. Par viņu vēl nevarēja spriest citas valstis, cik tālu var viņai uzticēt pastāvības izteicienu, un tas tikai izrādījās šajos divos pirmos mūsu valsts vēstures brīžos. Kad šī pārlicība bija radusies, ka Latvijas tauta būs spējīga uzturēt savu valsti, ka viņa būs spējīga pildīt to, kas pienākas pastāvīgai valstij, — tad nāca šie atzinumi. Mēs saņēmām

pirmo atzinumu no **Somijas**. (Ilgi aplausi.) Pēc tam tūlīt pienāca mums vēsts, ka Parīzē savienoto Augstākā padome, kurā piedalījās **Itālijas, Francijas, Anglijas, Beļģijas un Japānas** priekšstāvji, ka tā nolēmusi atzīt Latvijas neatkarību. (Ilgi aplausi). Un šim divām prieka vēstīm drīz vien pievienojās paziņojums, ka **Poļu valsts** tāpat ir atzinusi Latvijas neatkarību. (Aplausi.) Mēs varam izteikt no sirds savu pateicību šim lielvalstīm, kuras no savas puses ir spērušas visus soļus mūsu valsts ievēšanai vispārējā valstu savienībā. Tagad nu uzrādās, ka priekš tam, lai mēs iegūtu pilnas savas tiesības, Latvijas valstij nav bijuši veltī tie upuri, kas ir nesti.

Mūsu slavenā armija nav veltīgi upurējusi savus daiļākos ziedus, nolikdama tos uz ežas sargāt jauno Latvijas valsti. (Ilgi vētraini aplausi.) (Saucieni pa labi: «Virspavēlnieku!») Nav veltī bijuši visi tie upuri dažādās ciešanās, dažādās mantās, ko ir nesusi visa mūsu dārgā tauta, kura nav līdz šim apņikusi upurēt visu priekš savas jaunās valsts. Nav veltī tie upuri, kurus nesuši visi sabiedriskie darbinieki priekš tam, lai nostiprinātu un attīstītu visu valstu gaitu. Mēs varam padoties tai cerībā, ka šī upurēšanās no visām Latvijas aprindām tagad neatkarīgā un no visas pasaules atzītā Latvijā pieaugs un paplašināsies. Tagad mēs esam uzņemti kā pilntiesīgs loceklis visu valstu savienībā. **Bet tiesības ir savienotas ar pienākumiem.** Mēs esam atbildīgi, ka izraudzīsimies par cienīgiem citu Eiropas un vispasaules valstu starpā. Es nešaubos, ka mēs kopējā darbā šo mērķi sasniegsim. Kopējā darbā 18. novembrī 1918. gadā visas latviešu politiskās partijas apvienojās priekš savas valsts mērķa sasniegšanas, — apvienojās, lai priekš viņas strādātu. Mūsu pienākums ir arī uz priekšu apvienoties uz kopēju darbu un nekad neskaldīties, lai mēs arī piederētu pie kādas partijas vai tautības piederēdami. Tad mēs varēsim jo cienīgi stāvēt tai godātā sabiedrībā, kurā tagad esam iestājušies. Es no savas puses uzaicinu jūs, augsti cienījamā sapulce, atcerēties tagad mūsu tautu un līdz ar to apvienoties mūsu lūgšanā «Dievs, svēti Latviju!». (Nodzied trīs reizes valsts himnu.)

Valdības Vēstnesis. — 1921. — 29.janv.

**Runa Itālijas sūtņa
G.Macchioro-Vivalba akreditācijā pie
Satversmes sapulces priekšsēdētāja
1921.gada 28.februārī**

Ministra kungs! Man ir tas gods jūs apsveikt šai brīdī, kur jūs uzņemat savu jauno amatu, ne vien kā pirmo pie mums akreditēto ministru, bet līdz ar to kā priekšstāvi, kurš jau līdz šim ir visas savas pūles ziedojis, lai nodibinātu draudzīgas attiecības starp mūsu jauno valsti un skaisto, slaveno Itāliju.

Itālijas tautas nacionālie centieni, patriotisma varonības vadīti, kuriem bija tik spoži panākumi, noderēja jaunām tautām, kāda ir arī mūsējā, par gaišu paraugu viņu ciņā pēc nacionālās apvienošanās un neatkarības.

Mēs nupat varējām novērot, ka varenā Itālijas valsts bija viena no pirmajām, kas ne vien taisnīgi novērtēja latviešu tautas centienus, bet tos arī aktīvi pabalstīja. Viņa majestāte Itālijas ķēniņš un viņa valdība sniedz Latvijai savu spēcīgo palīdzību, lai Latvijas valsts iegūtu juridisko stāvokli citu neatkarīgu valstu starpā.

Latviešu tauta atcerēsies vienmēr ar pateicību šo augstsirdīgo soli, kurš no savas puses daudz piepalīdzējis, lai starp Latviju un Itāliju nodibinātos un turpinātos visdraudzīgākās attiecības, kuras īstenībā jau gaiši parādījās pēdējā laikā, kad mūsu ārlietu ministrs apmeklēja jūsu skaisto tēviju.

Vēlreiz jūs sirsnīgi apsveicinot, varu jums droši pateikt, ka jūsu darbi še atradīs vienmēr ciešu pabalstu, lai nekādi šķēršļi netraucētu sirsnīgi draudzīgu attiecību, kā arī saimniecisko sakaru attīstību starp Latviju un jūsu jauko un slavas bagāto Itāliju.

Valdības Vēstnesis. – 1921. – 1.marts

**Runa Anglijas sūtņa Ernest C. Wilton
akreditācijā pie Satversmes sapulces
priekšsēdētāja 1921.gada 22.aprīlī**

Ministra kungs! Man ir tas gods apsveikt jūsu personā pirmo Lielbritānijas pilnvaroto ministru mūsu jaunajā Latvijas Republikā. Ar dziļām gandarības jūtām un sirsnīgu atzinību dabūju zināt, ka viņa

majestātei Anglijas karalim labpaticies jums uzticēt sasiet ciešāk tās draudzības saites un labās attiecības, kuras jau pastāv starp abām valstīm, un ka angļu tauta ar interesi un simpātijām sekojusi mūsu tautas ziņai par neatkarīgu.

Man ir patikami atzīmēt, ka augstsirdīgā angļu tauta un viņas valdība nav tik vien apmierinājusies būt par labvēlīgu novērotāju mūsu brīvības un neatkarības cīņās, bet sniegusi mums arī morālisku un materiālu pabalstu, kas daudz piepalīdzējis pie mūsu uzvaras.

Mēs to nekad neaizmirsīsim, tāpat arī ka Anglija pirmā no lielvalstīm 1918. gadā atzinusi Latviju *de facto* un ka tā šā gada sākumā tanī pašā laikā kā citas sabiedroto valstis atzinusi mūsu jauno valsti *de jure*.

Pēc visa tā, man liekas, nebūtu vajadzīgs jums, ministra kungs, apliecināt, ka jūsu soļi še no mūsu puses vienmēr atradīs laipnāko pretimnākšanu un pilnīgu pabalstu.

Valdības Vēstnesis. – 1921. – 25.apr.

Runa Satversmes sapulces svinīgajā sēde 1921.gada 1.maijā

Augsti cienītie kungi, augsti cienītās kundzes! Pērn šai pašā dienā, 1.maijā, pirmo reizi Latvijā ieņēma savu vietu viņas istais saimnieks, kuru šurp bija sūtījusi visa Latvijas tauta. Mums jau agrāk bija bijuši saimnieki, sveši saimnieki, kuri pēc starptautiskām tiesībām ar pilnu tiesību še valdīja, bet kuri tomēr nebija no pašas tautas, kuriem trūka tautas gara. Viņi šeit valdīja uz iekarotāju tiesību pamata. Arī mūsu Tautas padome, kura še darbojās iepriekš šīs augstās sapulces, nebaudīja tās tiesības, kādas bauda tagadējā augstā sapulce; arī viņa nebija dabūjusi atklātu vispārēju tautas balsi savai darbībai. Lai gan tauta viņai sekoja un tai pierādīja ar darbiem, ka viņa to pabalsta un jūt līdzī, tad tomēr formāli viņa nebija istais Latvijas saimnieks. Tikai pērnajā pavasarī notikušās vispārējās vēlēšanās, kur tauta varēja iepazīt to, kam viņa uztic savu tālāko dzīves nokārtošanu, radās šis istais saimnieks, šī augstā sapulce. Satversmes sapulci vēlēja bez ierobežojumiem, viņas pilnvaras aptver visu Latvijas valsts dzīvi, uz viņu gulstas pienākums iekārtot un nodibināt mūsu valsti uz laiku laikiem. Mēs nevaram sajaukt Satversmes sapulci ar parlamentu, kuram konstitūcijā noteiktas robežas.

Satversmes sapulcei robežu nemaz nav. Viņa var veikt visus tos jautājumus, kurus viņa atrod valstī par vajadzīgiem un svarīgiem. Līdz ar to šai pašai Satversmes sapulcei gulstas virsū milzīga atbildība. Viss, kas notiek valstī, viss, kas padarīs, un viss, kas jādara, tas krit uz Satversmes sapulces pleciem. Šī apziņa par atbildību lai būtu vienmēr tāda, kāda viņa līdz šim laikiem bijusi — lai būtu mūsu vadonis mūsu darbībā. Par visu labu un par visu ļaunu, par visiem panākumiem un visām neveiksmēm, par visu galu galā prasa tauta atbildību no šīs augstās sapulces. Vienīgā iestāde, kas ir atbildību parādā Latvijas tautai, ir šī Satversmes sapulce. Tauta varēs par viņas darbību spriest tad, kad viņa viņu redzēs visā visumā. Mēs nevaram paši sacīt, vai mēs esam pareizi strādājuši. Par to spriedīs tikai vēlāk tautas nākošās paaudzes un vēsture. Bet mūsu pienākums gan ir apzināties šo atbildīgo uzdevumu, kas mums dots. Savā darbā un savā visā rīcībā rīkoties pēc labākās apziņas nesaudzīgi vienmēr tur, kur to prasa valsts labums. Tikai vienīgais mērķis mums var būt tas, ko prasa valsts labklājība, prasa to vislabāko un viskrietnāko. Priekš tam mēs šurpu esam sūtīti. Tas darbs, kuru mēs esam veikuši, ir tomēr diezgan plašs. Mēs esam šīnī gada laikā noturējuši pavisam 79 sēdes, kuras sadalījās 3 sesijās. Pirmā sesijā bija 37 sēdes, otrā — 19 sēdes un trešajā sesijā — 23 sēdes. Šajās 79 sēdēs pieņemts pavisam 91 likums un to starpā tik svarīgs un mūsu sadzīvi grozošs likums, kāds ir agrārais likums un daži citi, kā laulības likums utt. Bez tam apspriesti 26 likumprojekti, ierosinājumi un 16 pieprasījumi, un 18 jautājumi. Mēs, protams, nevaram mērit šo darbu ar kaut kādu noteiktu mērauklu. Pie viena likuma, kurš sastāv tikai no dažiem pantiem, vajadzīgs mēneša darbs, kamēr citi likumi, kuri sastāv no simts pantiem, var tikt pārstrādāti dažās dienās.

Pie tam mums bijusi tā sajūta, ka mūsu uzdevums ir ne vien izdot likumus, bet nokārtot valsts dzīvi. Tā pierāda tas apstāklis, ka mēs ķērāmies klāt pirmām kārtām pie agrārlikuma. Vai mēs būsīm to laimīgi nokārtojuši jeb vai tur būs daži trūkumi, to pierādīs nākamība. Bet galvenais, kas stāv mums priekšā, ir mūsu Satversmes izstrādāšana, jo katrā ziņā mūsu nākamā valsts iekārta ir viens no mūsu svarīgākiem uzdevumiem, un arī tas komisijā pa daļai jau izstrādāts un veikts, un tuvojas tam brīdim, kur varēsīm apspriest Satversmes sapulces plēnārsēdē. Pēc visa tā ir paredzams, ka šoreiz mēs beidzamo reizi sapulcējamies svinēt mūsu maija svētkus, jo ceram, ka mēs savu darbību nākošajā darbības gadā beigsim.

Satversmes sapulce pati par sevi ir **vienības** simbols visā valstī. Satversmes sapulcē kopojas visas tautības, visas partijas, visādi uzskati un virzieni, kādi valda tautā. Uz šo Satversmes sapulci sūtīti visi deputāti, lai kopā strādātu. Mums nevar būt dalītas sapulces, un priekš tam, lai kopā strādātu, vajadzīgs saprasties un piekāpties. Līdz šim mums šis darbs ir veicies un izdevies. Mēs esam, nelūkojoties uz virzieniem uzskatos, spējuši kopā strādāt un darbu veikt. Mēs pūlēsimies, lai arī uz priekšu šī kopdarbība attīstītos vēl labāk. Mēs izsargāsimies sēt nesaprašanās un naida sēklu. Mūsu uzdevums ir vienot tautu zem viena karoga, un šis karogs ir tagad Satversmes sapulce. Tikai tādā gadījumā, ja mēs vienotiem spēkiem strādāsim un nešķelsimies pēc saviem uzskatiem, tik tad varēsim veikt visus uzdevumus, kas uz mums ir likti. Bet no mums sagaida visa tauta ražīgu darbu. Un to mēs mēģināsim atlikušos brīžos, kas mums vēl stāv priekšā, arī panākt. Bet no savas puses strādājot mēs paturēsim vienmēr acis savas tautas intereses un labumu. Priekš viņas mēs strādājam un priekš viņas mums ir jāuzpurējas. Priekš Latvijas, priekš visas valsts mēs nobeigsim savas tālākās dienas šais telpās. Vienosimies visi kopējā lūgšanā "Dievs, svēti Latviju!" (Tiek nodziedāta trīs reizes tautas himna.)

Valdības Vēstnesis. – 1921. – 2.maijs

Runa nelaiķa sabiedriskā un politiskā darbinieka Jāņa Zālīša piemiņai

Augsti cienītās dāmas un augsti cienītie kungi! Tā smilšu kopiņa, pie kuras mēs tagad atgriežamies un zem kuras apbedīts Jānis Zālītis, ir sākusi apaugt ar zaļu zāli. Šī zaļā zāle grasās aizēnot latviešu tautas atmiņā šo mūsu centīgo darbinieku. Katrs jauns notikums, kurš vērš uz sevi plašu uzmanību, novērš to no mūsu aizgājušā darbinieka. Bet tomēr, ja mēs atceramies mūsu neaizmirstamo pagātņi, mūsu tautas cīņas un mūsu valsts tapšanu, tad mēs nevaram paiet garām šim tautas dēlam, kurš tur tagad atdusas zem smilšu kopiņas.

Ko Zālītis ir darījis tajos īsajos gados, kas viņam bija lemti strādāt latviešu tautas druvā?

Pēc zināmā teiciena: "Bērns rāda, kāds būs vīram tikums," arī Zālītis jau no pašas jaunības ir nodarbojies latviešu nacionālajos pulciņos, tos organizēdams un kopdams. Tikko nobeidzis augstskolu,

Zālis dzīvi piedalījās Rīgas Latviešu biedrības Zinību komisijā, atkal strādādams latviešu tautas labā. Bet visplašākā viņa darbība sākās tad, kad latviešu tauta viņam deva mandātu uz ceturto Krievijas Valsts domi. Šinī savā Valsts domes darbā viņš parāda, ka viņš ir spējīgs ar visu enerģiju aizstāvēt latviešu tautas intereses. Kad uznāca karš, kad vajadzēja gādāt par tiem tūkstošiem bēgļu, kuri klīda visapkārt pa visu plašo Krieviju, tad atkal bija klāt Jānis Zālis ar savu palīdzīgo roku šajā darbā. Līdz ar to, kad nodibinājās Tatjanas komiteja, kura tāpat palīdzēja bēgļiem un it sevišķi gādāja, lai skolas pa šiem briesmu gadiem nepaniktu, tad Zālis šinī komitejā ņem jo dzīvu dalību, aizstāvēdams latviešu skolas vajadzību, un viņas pabalsta ar līdzekļiem. Un, pateicoties šai darbībai, tika uzturētas ļoti daudzas no mūsu latviešu skolām un mūsu latviešu bērni dabūja izglītību, kamēr bez Zāliša palīdzības tā viņiem varbūt būtu izpalikusi.

Latviešu bēgļu Centrālās komitejas aprindās vispirms radās ideja par Latvijas valsts neatkarību un lēmums šo ideju realizēt. Pie šīs idejas realizēšanas atkal dzīvu dalību ņēma Jānis Zālis. Kad apstākļi grozījās un bija izdevība griezties atpakaļ uz Latviju un te strādāt, tad, nelūkojoties uz visām grūtībām, kas stājās ceļā, viņš tomēr steidzās atgriezties atpakaļ un tūlīņ nodevās savam vispārējam darbam. Viņš bija pirmais mūsu apsardzības ministrs, kurš uzņēmās Latvijas armijas organizēšanu. Es par to jautājumu nerunāšu plašāk, jo to raksturos cits.

Bet ar to vien nepietiek. Kad bija nodibinājusies mūsu pirmā suverēnās varas reprezentante — Tautas padome, tad kā viens no darbīgākiem viņas locekļiem parādījās atkal Jānis Zālis. Un visiem mums, kuriem ir bijusi izdevība strādāt Tautas padomē kopā ar Jāni Zāli, ir dzīvā atmiņā palicis tas, ar kādu nenogurstību viņš prata strādāt, varēja strādāt un arī strādāja, un cik taktiski viņš prata savu darbu veikt, bez ka viņš nāktu kādās nesaskaņās ar citu uzskatiem. Viņa aiziešana atstāja taisni šinī politiskā darba laukā robu, kas ir grūti piepildāms. Ja visus šos darbus, kurus es tikai pavirši pieminēju, ja tos apskata atsevišķi un aplūko, cik daudz ir darīts no viņa puses tik īsā laikā, tad tas ir tāds panākums, par kuru mēs arī vēl tagad un tāpat uz priekšu nevarēsim liegt savu atzinību un pateicību.

Viņš strādāja priekš latviešu tautas un latviešu lietas nesavtīgi. Viņš nekad neprasīja, kas viņam no tā tiks, kādi personīgi labumi viņam no tā būs. Pavisam otrādi — viņš bija vienmēr gatavs upurēt savas intereses, savas vajadzības vispārībai, tautas interesēm un vajadzībām.

Mūsu tagadējos laikos, kur cenšanās pēc materiāliem labumiem ir tā pieaugusi, tas ir izņēmums, kādus mēs ne katru dienu sastopam. Viņu vadīja šīnī savā cenšanās, šīnī savā darbā tikai nepārvarama tautas milestība, viņa krūtīs kvēloja tāda milestība priekš latviešu tautas, kādu mēs atrodam tikai mūsu labāko pilsoņu krūtīs. Mēs nevaram liegt, ka vienā otrā gadījumā viņš varbūt nav gājis to ceļu, kādu mēs būtu vēlējušies. Mēs varam būt dažādās domās par dažu no viņa uzskatiem, bet mēs nevaram liegt to, ka viņš ir bijis viens no krietnākiem, viens no godīgākiem Latvijas darbiniekiem. Un kā tādu mēs viņu tagad arī pieņemam. Tie darbinieki, kuri tagad ir pulcējušies glābt viņa atmiņu no tām nezālēm, kas taisās augt pār viņa kapu un tā aizklāt viņa piemiņu latviešu tautā, tie ir sarīkojuši šo vakaru, kuru kā pirmo soli mēs varam tikai apsveikt. Mēs varam tikai vēlēties, lai ar laiku pār viņa kapu pāceltos pieminēklis, kas norādītu nākošām paaudzēm to vietīņu, kur atdusas īsts latviešu tautas dēls, īsts latviešu tautas darbinieks. Bet mēs visi tie, kuri paši esam viņu redzējuši un ar viņu kopā strādājuši, kuri tieši zinām viņa darba vērtību, mēs viņa atmiņu vienmēr paturam un paturēsim mūžīgā piemiņā.

Valdības Vēstnesis. – 1921. – 15.maijs

Runa Satversmes sapulces sēdē 1921.gada 23.septembrī par godu Latvijas uzņemšanai Tautu Savienībā

Esmu saņēmis šādu telegrammu:

“Vakar pulksten 11³/₄ Tautu Savienības plenārsapulce uzņēmusi Latviju Tautu Savienībā.”

(Zālē atskan skaļa, ilga plaukšķināšana.)

Augstā sapulce! Pēdējais solis ir sperts, lai latvju tauta un Latvijas jaunā valsts iestātos kā līdztiesīgs loceklis visu tautu savienībā. Uz šo soli bija mūsu tauta gatavojusies. Viņa bija gadu simteņiem lolojusi savās sirdīs šo savu cerību pēc brīvības un patstāvības. Latviešu tautas darbinieki bija gadu simteņiem strādājuši priekš tā un visa latviešu sabiedrība bija pūlējusies, lai varētu realizēties tā ideja, lai latviešu tautai piešķirtu brīvību kā visām citām tautām. Šis solis notika pirmo reizi 18. novembrī 1918. gadā. Tālākās sekas bija *de jure* atzišana šī gada janvāra mēnesī. Tagad mēs esam saņēmuši to ziņu, ka vecās

kultūras tautas ir atzinušas mūsu valsti par spējīgu, par cienīgu, par stipru un par pienācīgu, lai uzņemtu viņu savā vidū. Ar šo uzņemšanu mēs esam ieguvuši zināmas tiesības, bet līdz ar to esam uzņēmušies arī zināmus pienākumus. Mūsu pienākums tagad ir turēties stingri pie tiem starptautiskiem likumiem un paradumiem, kādi pastāv jau gadu simteņiem starp Eiropas valstīm. Mēs no savas puses novēlēsim, ka Latvijas tautas priekšstāvji, lai mūsu Latvija un visa viņas tauta zied un zeļ uz ilgiem laikiem, uz priekšu un uz visu mūžu. Dievs, svētī Latviju!

(Visi nodzied valsts himnu, pēc tam prezidents pasludina sēdi par slēgtu.)

Valdības Vēstnesis. – 1921. – 24.sept.

Runa pieņemšanā 1921.gada 16.oktobrī Somijas parlamenta prezidenta Vuolijoki vadītajai parlamentāriešu delegācijai

Šodien no rīta, kad Rigā pienāca vilciens, kas atveda mums no Somijas mūsu somu viesus, publika tos saņēma ar saucieniem: "Sveiki! Lai dzīvo Somija!" Tas ir tas sauciens, kurš šodien atskan ne vien no tās tautas daļas, kas gadījās vakzālē, bet no visas Latvijas, no visas latviešu tautas, un to pašu es atkārtāju tagad še jums, augsti godātie somu viesi.

Sensenos laikos jūsu un mūsu senči ir uzturējuši, bez šaubām, savā starpā dzīvus sakarus, izmainījuši vērtības, kas viņiem toreiz bija, pat aizņēmuši vieni no otriem vairākus vārdus savās valodās, brīžiem laikam arī ķildodamies savā starpā. Bet šie tiešie sakari tika pārtraukti no svešām varām, kuras ieguva par mūsu senčiem virsroku.

Pagāja gadu simteņi, un mūsu tautas palika viena otrai svešas; mūsu tautas nesa katra savu likteni un nelikās par otru neko zinot.

Bet tiklīdz mūsu tautas ieguva savu neatkarību, palika par sava likteņa noteicējām savās mājās, tūlīt arī atmodās viņās atmiņas par saviem sensenajiem kaimiņiem un savstarpējiem sakariem. Mēs gājām ciemā pie jums, un jūs tagad nāciet ciemā pie mums.

Un šos sakarus neatjauno un neievada tikai kabineta ļaudis vai kādas tautu grupas, bet pašas tautas caur saviem priekšstāvjiem, jo abas mūsu valstis ir demokrātiskas valstis, kur tautas pašas noteic valsts gaitas līnijas. Mēs šodien varam droši sacīt: pie mums tagad viesojas somu tauta.

Atjaunojot pārtrauktos sakarus, mūsu tautas sāks tuvāk atkal iepazīties viena ar otras dzīvi un centieniem, sāks atkal no jauna izmainīt savas vērtības, gan kulturālas, gan materiālas, un šie atjaunotie sakari, es ceru, novedīs arī pie tās politiskās tuvināšanās un draudzības, kura mūsu jaunajām valstīm tik derīga un vajadzīga, lai viņas stiprinātu un nodrošinātu viņu neatkarību.

Atļaujiet man pacelt savu glāzi uz Somijas labklājību, uz Somijas Valsts prezidenta kunga, uz šē klātesošā Somijas parlamenta prezidenta kunga, parlamenta locekļu, sabiedrisko organizāciju un preses priekšstāvju veselību.

Valdības Vēstnesis. – 1921. – 18.okt.

Runa Vācijas sūtņa
Dr. Erich Wallroth akreditācijā pie
Satversmes sapulces priekšsēdētāja
1921.gada 17.novembrī

Ministra kungs! Esmu laimīgs, ka varu saņemt un apsveikt pirmo Vācijas Republikas ārkārtējo sūtņi un pilntiesīgo ministru Latvijā.

Diplomātiskie sakari starp Vāciju un Latviju nav sākušies tikai no vakardienas: tiklīdz apstākļi to atļāva, Latvija sūtīja savus priekšstāvjus uz Berlīni un vienīgi ar atzinību Latvija var pieminēt to laipno pretnākšanu, ar kādu viņas priekšstāvji tur saņēmti. Arī jūsu priekšgājēji uzdevumos, kurus jūs tagad uzņematies, darījuši visu, kas viņiem bijis iespējams, lai nodibinātu un uzturētu draudzīgas kaimiņu attiecības starp abām mūsu valstīm, un ievērojamie panākumi šinī ziņā ir galvenā kārtā viņu nopelns.

Tādēļ es ar sevišķu gandarījumu apsveicu jūsu apņemšanos strādāt, cik tas stāv jūsu spēkā, pie labu attiecību veicināšanas starp Vāciju un Latviju, turpinot savu priekšgājēju darbību. Fakts, ka jūsu agrākā darbība jums devusi iespēju tuvāk iepazīties ar Baltijas saimnieciskiem jautājumiem, vislabāk liecina par panākumiem, kādus es jums varu novēlēt, jo vairāk tādēļ, ka jūs apzināties to interešu kopību, kāda pastāv starp abām mūsu zemēm.

Es, tāpat kā arī Latvijas valdība, apzināties, cik liela nozīme ir labām attiecībām ar Vāciju tikpat priekš mūsu politiskās, kā arī saimnieciskās

dzīves. Nesaskaņas dažos atsevišķos jautājumos, pēc manas pārlicības, nav uzskatāmas kā tādas, kuras varētu būt par kavēkli šādu attiecību uzturēšanai. Esmu pilnīgi pārliecināts, ka ar labu gribu mēs pārvarēsim visas grūtības un izlidzināsim nesaskaņas pretējos viedokļos, un es varu jums apgalvot, ministra kungs, ka viss, ko jūs darīsiet šinī virzienā, atradīs manu atbalstu un labvēlīgo ievēribu un mūsu valdības līdzdarbību.

Valdības Vēstnesis. – 1921. – 19.nov.

Runa Satversmes sapulces svinīgajā sēdē 1921.gada 18.novembrī

Augsti godātā sapulce! Šodien mūsu valsts svin savu trešo dzimundienu, un mūsu jūtas, mūsu domas šai brīdī vispirms lai griežas pie tiem mūsu brāļiem un dēliem, kas nolikuši savas galvas par Latvijas brīvību, par Latvijas neatkarību. (Deputāti pieceļas.) Tāpat arī šodien mēs atcerēsimies tos slavenos darbus, kurus priekš mūsu valsts neatkarības ir pastrādājusi mūsu varenā armija, un no savas puses arī viņai šai brīdī izsacīsim savu atzinību un savu prieku par viņas uzpurēšanos. (Ilgi aplausi.) Bet tagad mūsu valsts dzīvē ir norimis kara troksnis un mūsu tauta stājusies pie mierīga darba pastrādāšanas. Tās cerības, kuras mēs lolojām, ka, tiklīdz kara troksnis būs izbeidzies, mūsu tauta ar sparū ķersies pie Latvijas atjaunošanas saimnieciskā ziņā, mēs novērojam arī šai isā laika sprīdī. Es nevaru minēt te visus, bet es minēšu tikai galvenās grupas, kas ķērušās pie darba ar nenogurstošu spēku un sparū. Mūsu **zemniecība** pārvērtusi atmatas par ziedošām druvām. Viņa, sviedrūs slacidama, pūlas par to, lai mēs būtu apgādāti ar visu, ar visiem vajadzīgiem produktiem. Tālāk mūsu **rūpnieki** un **amatnieki** pūlējušies, cik iespējams, sagādāt vajadzīgos līdzekļus, kas priekš valsts dzīves nepieciešami vajadzīgs, lai nevajadzētu visu ievest no ārienes. Šis darbs ir grūts bijis pie tagadējiem apstākļiem, bet viņiem nav trūcis dūšas, lai šo grūtumu pārvarētu.

Tālāk — mūsu **strādniecība**, mūsu **darba ļaudis** ir savas darba rokas likuši pie Latvijas atjaunošanas. Visur mēs redzam uzpurēšanos un pašaieliedzību. Šis mūsu šķiras, mūsu kārtas un iedzīvotāju grupas, tās ir tās, kas tagad veicinās valsts tālāko uzplaukšanu. Mums tagad nav

vajadzīgs ķerties pie ieročiem, bet pie arkliem, āmuriem, zāģiem utt. — un mēs ceram — uz priekšu arvien vairāk veiks mūsu strādājošā tauta.

Kas attiecas uz mūsu stāvokli citu valstu starpā, tad tas šini pēdējā gadā stipri gājis uz priekšu, un mēs savu valsti, kā tas citādi nemaz nevarēja būt, esam dibinājuši paši. Pašas tautas griba ir tā, kas noteica, vai Latvijai būt vai nebūt. Bet, pastāvēdami faktiski, mēs vēl nebijām uzņēmti lielajā tautu sabiedrībā un nebijām atzīti vēl līdz šim *de jure*. Tagad mums šis atzinums pienācis no veselās rindas valstu. Kā pirmā mūs ir atzinusi *de jure* **Somija** 26. janvārī (aplautsi), tad tai pašā dienā, tikai drusku vēlāk, mēs saņēmām *de jure* atzīšanu no sabiedrotām lielvalstīm: **Francijas, Anglijas, Itālijas un Japānas**, kā arī no **Beļģijas** (aplautsi). Tāpat tai pašā dienā, tikai vēlākā stundā mūs ir atzinusi **Polija**. Tālāk: 1. februārī — Vācija; 5. februārī — Norvēģija; 5. februārī — Zviedrija; 7. februārī — Dānija; 10. februārī — Persija; 19. februārī — Portugāle; 26. februārī — Rumānija; 9. aprīli — Spānija; 23. aprīli — Šveice; 10. jūnijā — Vatikāns; 6. jūlijā — Panama; 20. jūlijā — Ungārija; 10. septembrī — Kuba un 12. septembrī — Čīle, un šodien es saņēmu telegrammu, ka mūs ir atzinusi arī **Siāma**. Šis valstis ir uzņēmušas mūsu jauno valsti savā vidū.

Un tā iestāde, kas nodibinājusies priekš tam, lai apvienotu visas civilizētās valstis vienā vienībā, vienā ģimenē, Tautu Savienība — arī ir beidzot uzņēmusi Latviju savā vidū. Tas ir noticis. (Aplautsi.) Tas viss ir pagājušā gada panākums, un mēs varam tagad ar lepnumu un ar apmierinājumu atskatīties atpakaļ uz šo darbu. Mums šai ziņā, šini virzienā nav nekas ko pūlēties, nekas ko censties. Mūsu pienākums tagad — tikai ar saviem darbiem pierādīt savas spējas, savu pilngadību, patstāvīgi rīkoties.

Satversmes sapulcē mūsu darbs ir veicies parastā kārtā, un mēs tagad acumirkli stāvam pie mūsu vislielākā uzdevuma, t.i., mūsu Satversmes izgatavošanas. Mēs esam vislabākās cerībās, ka pēc visām debatēm, kas notikušas mūsu starpā, mēs tomēr vienosimies uz vienu formu, kas nodrošinātu, garantētu mūsu valsts tālāko attīstību. No savas puses, cik vien iespējams, pūlēsimies arī tālākā brīdī, cik vēl ir atlicis priekš mūsu darbības, ievērot **vajadzīgo mēru un satīcību**. Atceroties to, ka mēs visi te strādājam un ka mēs atrodamies te tikai mūsu tautas vārdā, ka mūsu uzdevums ir nopietns un svarīgs un ka mēs nedrīkstam nevienu acumirkli izlaist no acīm savus uzdevumus, — lai visu partiju un grupu intereses apvienojas un ka visām ir jādod

priekšroka pret mūsu valsts labklājību. Tikai tad būs mūsu darbs pareizi darīts, tikai tad mēs varēsim ar godu atkāpties un nākošā gadā svinēt svētkus tanī iestādē, kuru mūsu tauta izredzēs. Bet tagad savienosimies kopā un izteiksim to aizlūgumu, kas pilda mūsu sirdis: "Dievs, svētī Latviju!" (Visi trīsreiz nodzied valsts himnu.)

Valdības Vēstnesis. – 1921. – 19.nov.

**Runa Polijas sūtņa Dr. Witold
de Jodko-Narkiewicz akreditācijā pie
Satversmes sapulces priekšsēdētāja
1921.gada 8.decembrī**

Ministra kungs! Saņemdams no jūsu rokām rakstu, ar kuru Polijas valdība un valsts galva jums uzliek ārkārtējā sūtņa un pilnvarotā ministra pienākumus pie manis un pie mūsu valdības, es pagodinos apsviekt jūsu ierašanos. Esmu sevišķi laimīgs, ka Polijas valdība un valsts galvas izvēle ir kritusi uz jums, jo, pazīdams jūsu politisko pagātņi, tās simpātijas, kuras jums ir priekš Latvijas un kuras tagad aplieciniet, esmu pārliecināts, ka jūsu darbība pie mums būs virzīta uz to, lai novērstu visus pārejošus pārpratumus un nesaskaņas un sekmētu vislabāko draudzīgu kaimiņu attiecību uzturēšanu starp mūsu valstīm. Tāpat ar vislielāko gandarījumu dzirdēju vēlējumos par savstarpējo solidaritāti, kas ir ārkārtīgi svarīgs faktors priekš Polijas un Latvijas sevišķi tagadējā starptautiskā stāvoklī. Šo solidaritāti, kurai jau ir sava pagātne un slavas pilni pierādījumi tiklab kaujas laukos, kā politiskās un saimnieciskās attiecībās, pēc manām domām, mūsu politiķi nekad nedrīkst aizmirst, no tās viņiem vajadzētu vadīties visā viņu darbībā, kura attiecas uz mūsu valstu kopīgām interesēm. Varu jums, ministra kungs, apgalvot, ka visās lietās, ko jūs pasāksiet ar nolūku apstiprināt un attīstīt šo solidaritāti, jūs atradīsiet manu, tāpat arī mūsu valdības pabalstu un palīdzību.

(Tulkots no franču valodas.)

Valdības Vēstnesis. – 1921. – 10.dec.

**Runa Spānijas sūtņa
Joaquin de Ezpeleta akreditācijā pie
Satversmes sapulces priekšsēdētāja
1921.gada 12.decembrī**

Ministra kungs! Saņemot pilnvaras, ar kurām Viņa Majestātei Spānijas karalim labpaticies jūs akreditēt par savu ārkārtējo sūtni un pilnvaroto ministru Latvijā, man ir tas gods jūs apsveicināt un sirsnīgi pateikties par patlaban latvju tautai un man personīgi izsacītiem laimes un labklājības novēlējumiem.

Vislielākā mērā glaimojošie vārdi, ar kuriem Viņa Majestāte man paziņo jūsu iecelšanu, dod vislabāko liecību par to labvēlību un tām simpātijām, kādas viņš sajūt pret Latviju, kā arī par to nozīmi, kuru viņš piešķir vislabāko politisku un saimniecisku sakaru uzturēšanai un veicināšanai starp mūsu valstīm, nozīmi, kuru vēl pastiprina tas fakts, ka Viņa Majestātes izvēle uz šo posteni kritusi uz tik cienījamu un nopelniem bagātu diplomātu kā jūs.

Lūdzu jūs, ministra kungs, paziņot Viņa Majestātei un viņa valdībai, cik lielā mērā mani aizkustinājuši viņa izsacītie draudzības vārdi un labklājības novēlējumi Latvijai; būtu jums arī ļoti pateicīgs, ja jūs darītu zināmu jūsu augstajam valdniekam manas vislabākās draudzības un apbrīnošanas jūtas, kuras es sajūtu tiklab pret viņa personu, kā arī pret cēlo un slaveno Spānijas tautu, kuru viņš valda ar tikpat lielu gudrību, kā labām sekmēm.

(Tulkots no franču valodas.)

Valdības Vēstnesis. – 1921. – 13.dec.

**Runa Lietuvas sūtņa
Dr. Dovas Žaunius akreditācijā pie
Satversmes sapulces priekšsēdētāja
1921.gada 12.decembrī**

Ministra kungs! Saņemot no jums pilnvaras, ar kurām Lietuvas Satversmes sapulce un Valsts prezidents jūs akreditē par savu rezidējošo ministru pie manis un mūsu valdības, apsveicu ar sevišķu prieku jūsu iecelšanu šīnē goda pilnajā amatā, jo kā Lietuvas valsts priekšstāvis Latvijā jūs strādājiēt ar labiem panākumiem divi gadi mūsu galvaspilsētā.

Divas atvases no viena celma, mūsu tautas gadu simteņiem zem

svešu varu iespaida bija spiestas iet katra savu atsevišķu vēstures un attīstības gaitu, un nav viņu vaina, ka gandrīz vienīgi tikai bālas atmiņas mūsu tautās bija uzglabājušās no tiem laikiem, kad mūsu senči ne vienreiz vien uzstājās kopējās cīņās pret kopīgiem ienaidniekiem, no kuras puses tie arī nenāca. Tagad, kur abas brāļu tautas atkal atguvušas zaudēto brīvību un neatkarību, katra mūsu valstu darbinieka, kā arī katra mūsu apzinīga pilsoņa pienākums ir ne vien modināt mūsu tautās atmiņas par agrākiem viņu kopdarbības laikiem, bet arī veicināt dzīvu sakaru nodibināšanos kultūras un saimnieciskos darbos un vislabāko saskaņu kopējo interešu aizstāvēšanā. Ar sevišķu gandarījumu apsveicu jūsu iecelšanu par rezidējošo ministru pie mums tādēļ, ka jūs mums jau esat parādījuši pareizu nojautu par mūsu tautu kopējiem uzdevumiem un ka jūs līdz šim arvien esat pratuši atrast ceļus, kas ved ne vien uz vienu vai otru mazu pārpratumu vai kavēkļu ātru novēršanu, bet arī līdzējuši nodibināt tādas attiecības starp mūsu jaunajām valstīm, kādas vien drīkst būt starp divām brāļu tautām, kurām ir vienādi centieni un mērķi.

Ka Lietuvas valdība ir tanis pašās domās, to jūs patlaban apliecinājāt sacidami, ka attiecības starp mūsu valstīm nebūtu mērojamas ar parasto mērauklu, un tas man dod cerību, ka draudzīgās attiecības starp Latviju un Lietuvu patiesi pārveidosies par tādām, kuras nevarēs apdraudēt nekādas nejaušības vai traucēt kaut kādi iespaidi no ārienes vai iekšienes un kuras līdz ar to arī būs vislabākā ķīla mūsu valstu drošībai un laimīgai nākotnei.

Es jūs lūdzu izteikt pateicību un sveicienus jūsu valsts galvai un ticēt maniem sirsnīgiem labklājības novēlējumiem jaunajai republikai.

Valdības Vēstnesis. – 1921. – 13.dec.

1922

Runa Zviedrijas sūtņa
Ulf Torsten Unden akreditācijā pie
Satversmes sapulces priekšsēdētāja
1922.gada 7.janvārī

Ministra kungs! Saņemot rakstu, ar kuru Viņa Majestātei Zviedrijas ķēniņam ir labpatīcis iecelt jūs par savu ārkārtējo sūtni un pilnvaroto ministru pie manis, pagodinos jūs sirsnīgi saņemt un apsveikt.

Esmu laimīgs, dzirdot, ka Viņa Majestāte jūt labvēlību un draudzību pret Latviju, un lūdzu Jūsu Ekselenci paziņot jūsu augstajam valdniekam, ka mani aizkustina laimes un labklājības novēlējumi, kurus viņš izsaka latvju tautai, kā arī labvēlība, kuru viņš parāda man personīgi.

Ar dziļām atzinības jūtām Latvija saņēmusi daudzkārtējās draudzības un labvēlības zīmes, kuras cēlā zviedru nācija viņai ir parādījusi, sākot no cīņu laika, kuras viņai bija jāved, lai iegūtu un nostiprinātu savu brīvību un neatkarību. Tas ir noticis jo vairāk tādēļ, ka latvju tauta vēl līdz šim laikam ir paturējusi piemiņā to savas vēstures laikmetu, kad Latvija, būdama vienota ar Zviedriju, baudīja cilvēcīgas un liberālas nācijas administratīvo labierīcību, nācijas, kura nekad nav gribējusi apspiest tautas, kuras augstākā vara ir nodevusi viņas aizgādībā. Šis neizdzēšamās atmiņas par kādreizējo kopīgo dzīvi, kuras uzglabājušās mūsu tautas sirdī, ir labākā drošība, ka starp Latviju un Zviedriju attīstīsies cieši politiski un saimnieciski sakari, kādus mēs ļoti vēlamies; visu šo vērā ņemot, mūsu valdībām tiešām nenāksies grūti rīkoties lietu stāvoklim piemēroti.

Kas attiecas uz mani un latviešu valdību, es varu apgalvot Jūsu Ekselencei, ka mēs nekavēsimies darīt visu, kas mūsu spēkā stāv, lai šīs attiecības kļūtu arvien draudzīgākas un ciešākas, un ka katru soli, kuru jūs spersiet šai nolūkā, mēs vienmēr sekmēsīm un pabalstīsim.

(Tulkots no franču valodas.)

Valdības Vēstnesis. – 1922. – 9. janv.

**Runa Igaunijas sūtņa
Juulius Seljamaa akreditācijā pie
Satversmes sapulces priekšsēdētāja
1922.gada 25.janvārī**

Ministra kungs! Izlietodams izdevību, kad jūs nododat man rakstu, ar kuru Igaunijas valsts galvai paticis jūs akreditēt pie manis kā viņa ārkārtējo sūtni un pilntiesīgu ministru, pagodinot jūs apsveikt.

Esmu sevišķi laimīgs dzirdēt, ka jūsu darbības gaita, kurā sekosiet jūsu priekšgājējam ministram Hellata kungam un kura darbība ir bijusi bagāta panākumiem, ir vienīgi iespējama mūsu ģeogrāfiskā stāvokļa un

abu tautu vēsturiskās pagātnes dēļ; tāpat acīmredzama ir mūsu politisko interešu kopība. Šī igauņu politiskā linija attiecībā uz Latviju ir jau zīmēta no jūsu valdības un ieturēta no jūsu cienījamā priekšgājēja ar labām sekmēm, tā ka vairums kopīgu jautājumu ir vislabākā saskaņā izšķirti, kas ir vislabākā liecība par tās linijas svarīgumu, kurai vajadzētu sekot arī uz priekšu.

Šīs sekmes, kuras liecina par draudzību un labu kaimiņu satiksmi starp Latviju un Igauniju, tāpat arī par viņu kopīgu darbību, ir labākā garantija Baltijas valstu tuvināšanai un darbības saskaņošanai arī attiecībās ar citām valstīm. Sirsnīgai draudzībai starp Latviju un Igauniju vajadzētu nodibināt to centru, ap kuru varētu attīstīties citu Baltijas valstu draudzība.

Ar šo svarīgo cenšanos jāstājas arī dažu vēl nenokārtotu jautājumu izšķiršanā Latvijai un Igaunijai; viņu taisnīga un nekavējoša izšķiršana būs politiskas gudrības akts, kas cienīgs blakus stāties agrākiem, kuri sastāda jau veselu saiti un vieno Latviju ar Igauniju. Saite, kuru jūs kā Igaunijas ārkārtējais sūtnis un pilntiesīgs ministrs centīsieties no jauna dot, es un tāpat mūsu valdība apsveiks vissirsnīgākā kārtā. Visos jūsu pasākumos nostiprināt mūsu abu valstu draudzību varat būt droši, ka atradīsiet mūsu palīdzību un atbalstu.

(Tulkots no franču valodas.)

Valdības Vēstnesis. – 1922. – 27. janv.

Runa Somijas sūtņa
Erkki Reijonen akreditācijā pie
Satversmes sapulces priekšsēdētāja
1922.gada 9.februārī

Augsti godātais ministra kungs! Man ir sevišķs prieks apsveikt jūs kā pirmo Somijas ārkārtējo sūtni un pilnvaroto ministru Latvijā un novēlēt jums vislabākās sekmes jūsu jaunajā darba laukā.

Glūži pareizi jūs aizrādijāt, ministra kungs, uz to laiku, kuru mūsu tautas pavadīja nebrīvībā atkarībā no svešas varas. Bet Somija tomēr bija samērā laimīgākā stāvoklī, jo viņai tomēr bija atstāta iespēja, neskatoties uz visām pūlēm, kuras svešinieks pielika, lai nomāktu viņas radošos spēkus, izkopt savu nacionālo kultūru un sasniegt šinī ziņā tādus panākumus, ka šodien Somija var ieņemt cienīgu vietu kultūras

tautu saimē. Latvija turpretī tikai pēdējos gados paspēja iegūt to brīvību, kas viņai atļauj svabadi attīstīt savas spējas un kārtot savu dzīvi pēc savas tautas īpatnībām un interesēm. Bet līdz ar savu atbrīvošanos no svešas varas latvju tauta centās no jauna nodibināt sakarus ar savām kaimiņu tautām un atjaunot tās saites, kādas kādreiz bija pastāvējušas viņu starpā, kad viņas vēl bija brīvas. Mēs bijām palikuši viens otram sveši, bet tagad mēs sākam ne vien vieni ar otriem no jauna iepazīties, bet arī meklēt kopējas līnijas, kopējus ceļus priekš mūsu tautas tālākas gaitas, labklājības un drošības, un šinis centienos mums somu tauta nāk pretī, ko liecina mūsu valdību kopdarbība, ko liecināja mūsu tautas vietnieku nesenās satikšanās Helsinkos un Rīgā un tas fakts, ka Somija bija pirmā, kas atzina Latviju *de jure*, ko liecina beidzot jūsu patlaban sacītie vārdi, ministra kungs.

Pie šādu sirsnīgu attiecību nodibināšanas starp Somiju un Latviju tik īsā laikā ir liels nopelns arī jūsu priekšgājējam, līdzšinējam Somijas priekšstāvim Silvandra kungam, un ar prieku es uzņemu jūsu solījumu šis sirsnīgās attiecības vēl tālāk sekmēt un pielikt visas pūles, lai veicinātu mūsu abu tautu savstarpēju tuvināšanos kulturāli, saimnieciski un politiski. Esmu pilnīgi pārliecināts, ka šie jūsu pūliņi atradīs vajadzīgo atbalstu un izpratni visā latvju tautā. Man nebūs vēl sevišķi jāaižrāda uz tām simpātijām, kuras visa latvju tauta sajūt pret daiļo Somiju un cildeno somu tautu; par to būs varējuši pārliecināties tie miļie somu viesi, kuri pagājušajā oktobrī mūs pagodināja ar savu apciemojumu. To ņemot vērā, man labprāt gribētos ticēt, ka tā pretimnākšana, kuru jūs savā darbībā atradisiet kā no mūsu tautas puses vispārīgi, tā arī no manas un mūsu valdības puses, lielā mērā atvieglos jūsu darbību starp mums, kuras nešaubāmie panākumi nāks par labu tiklab Somijai kā Latvijai.

Valdības Vēstnesis. – 1922. – 10.febr.

**Runa Krievijas pilnvarotā pārstāvja
Konstantīna Jureņeva akreditācijā pie
Satversmes sapulces priekšsēdētāja
1922.gada 10.martā**

Pilnvarotais priekšstāvja kungs! Saņemot no jūsu rokām pilnvaras, ar kurām Krievijas Sociālistiskās Federatīvās Padomju Republikas

valdība jūs ieceļ par savu pilnvaroto priekšstāvi pie manis un mūsu valdības, man ir gods jūs apsveikt.

Jūtos ļoti iepriecināts, dabūdams zināt, kāds mērķis noteikts jūsu darbību, t.i., draudzības saišu un labu kaimiņu attiecību nostiprināšana starp abām mūsu valstīm, tātad jūsu ievērojamā priekšteča Haņecka kunga, kura vietā jūs tagad stājaties, politiskā virziena turpināšana. Kopējās intereses, kas pastāv starp abām mūsu kaimiņu valstīm, tāpat kā visu mūsu labā griba pēc iespējas visiem spēkiem veicināt tuvināšanos, kuru mums visiem raksta priekšā politisko un saimniecisko interešu kopība, ir labākā garantija par jūsu misijas labiem panākumiem pie mums, un pats no sevis saprotams, ka viss, ko jūs darīsiet, lai šo mērķi sasniegtu, atradīs mūsu atbalstu un palīdzību.

(Tulkots no franču valodas.)

Valdības Vēstnesis. – 1922. – 11.marts

Runa Satversmes sapulces svinīgajā sēdē 1922.gada 1.maijā

Augsti cienītā Sapulce! Priekš diviem gadiem mēs pirmo reiz sapulcējamiem, diemžēl, ne šinīs telpās, bet otrās. Toreiz mēs stāvējām priekšā nezināmai nākotnei. Mēs nezinājām, vai šis aparāts, šis jaunais Latvijas valsts saimnieks, būs spējīgs strādāt, vai būs iespējams saskaņot visas tās intereses, kuras izlikās it kā nesavienojamas, vai būs iespējams saskaņot visas grupas kopā priekš vienota darba. No dažām pusēm arī izskanēja šaubas par to, vai darbs būs ražīgs jaunajā iestādē, vai tas būs savienojams. Tagad ir pagājuši divi gadi. Ši ir trešā reize, kur mēs 1. maija dienā sanākam kopā, un, cik paredzams, ir pēdējā reize. Ja tagad atskatāmies atpakaļ, kauču darbs vēl nav galīgi noslēgts, uz to, kas ir veikts, tad mēs tomēr varam teikt, ka, nelūkojoties uz dažiem brīžiem, kas varbūt ir vairāk vai mazāk kaislību ugunis iededzinājuši, ka tomēr darbs pa šiem diviem gadiem ir veikts teicami. Mēs nevaram sacīt paši, ka tas darbs ir labs, jo mums neklājās pašiem uzlielīt savu darbu. Par viņu spriedis nākotne, par viņu spriedis arī pati tauta, kad viņa vēlēs jauno Saeimu. Bet ir viens, kas ir kā paliekoša zīme bijusi; tas ir tas, ka Latvijas valsts, kura tika proklamēta par demokrātisko republiku, par demokrātisku republiku savā darbā ir arī pierādījusies. No visiem šiem darbiem, kas ir veikti pa šiem diviem gadiem,

visievērojamākais, kas ir mūsu tiešais uzdevums, ir Latvijas Republikas Satversmes izgatavošana.

Šis darbs pēdējā brīdī ir piedzīvojis redzamu mazu pārgrozījumu caur to, ka viena nodaļa ir pilnīgi atraidīta no augstās sapulces. Bet tomēr visumā šis darbs ir veikts, un arī par viņu mēs nedosim iepriekš kaut kādu spriedumu. Viņa ir tomēr tikai teorētiski uzbūvēta; kāda viņa izrādīsies praksē, ko pierādīs pati dzīve no Satversmes, to mēs redzēsim nākotnē. Otrs lielais darbs, kas ir veikts, ir agrārreforma. Arī tā ir varbūt ar dažiem trūkumiem un ar dažām nepilnībām, bet tomēr jā-saka, ka arī tā caurmērā ir veikta tai pašā demokrātiskā garā. Mēs varam cerēt, ka šīs grūtības un šie bumbuļi, kas viņā varbūt atrodas, ka arī tos varēs nogludināt un izlabot visus trūkumus, ja tādi būs. Diemžēl trešo lielo uzdevumu — nostādīt valsts dzīvi uz drošiem budžeta pamatiem, tas mums vēl nav izdevies, bet mēs stāvam šim darbam tuvu, kas ir tikpat svarīgs kā visi pirmie uzdevumi. Valsts dzīve bez kārtīga budžeta un bez kārtīgas saimniecības nemaz nav domājama. Ja to darbu mēs vēl paveiktu, tad mēs būtu galvenos uzdevumus veikuši.

Mums vēl stāv priekšā, ja daudz, tad vēl 20 sēdes, iekams savu darbu galīgi izbeigsim, un šinīs sēdēs mēs varēsim veikt to, kas vēl līdz šim nav panākts. Mēs dzirdēsim un uzklausīsimies kritiķu kritiku par savu darbu un it sevišķi tagad, kur tauta var jau kaut ko vērtēt no mūsu darba; tad arī tauta varēs izteikties par mūsu darbu, varēs izteikt savu kritiku no savas puses. Mums šinī ziņā šī tautas kritika ir jāuzklausa. Toties nekādā ziņā nav jāļaujas iebaidīties no šīs kritikas, it kā kad Satversmes sapulces locekļi nebūtu visu to darījuši pēc labākās sirdsapziņas. Katrs ir darījis un strādājis pēc labākās saprašanas, bet nekādā ziņā nevar pārmest, ka tas būtu darīts ar ļaunu prātu un nolūku.

Kad šis saimnieks sanāca kopā pirmo reizi priekš diviem gadiem, tad pirmo reizi Latvija varēja nostāties citu valstu starpā kā pilntiesīgs loceklis. Kamēr mums bija tikai šie divi elementi — teritorija un iedzīvotāji — un kamēr trūka trešais elements — organizēta valdība, tikmēr valsti nevarēja uzņemt visu valstu vidū. Un ko mēs redzam? Pēc tam, kad bijām sanākuši, kad mums uz demokrātiskiem pamatiem bija ievēlēta Satversmes sapulce, augstākais saimnieks valstī, tad arī drīz vien sāka rasties tā atzišana no citām valstīm, kuru prasija mūsu valsts eksistence. Mēs esam šimbrīžam atzīti jau no 31 valsts; 26 valstis mūs bija atzinušas agrāk un tagad pēdējā laikā vēl ir pienākušas 5 citas valstis klāt. Tātad tālu par lielāko pusi no visām pasaules valstīm, un šai

ziņā mēs varam sacīt, ka tas ir zināms pierādījums par to, kā pasaule skatās uz mūsu jauno Latviju, un, ja Latvija spējusi iegūt uzticību visā pasaulē, tad tas ir tāpēc, ka šī augstā sapulce ir vairāk vai mazāk savu uzdevumu apmierinoši veikusi. Bet mēs visi arī turpmāk tanis nedaudzās sēdēs, kas mums ir palikušas pāri, paturēsim acīs to, ka mūsu uzdevums ir tagad kārtīgi nobeigt un nogludināt to, kas vēl nav nobeigts, lai mēs tad, kad pienāks tā stunda, kur pēdējo reizi sapulcēsīmies, varētu šķirties ar apziņu, ka esam pildījuši savus pienākumus. Varbūt daudzi no locekļiem neatgriezīsies atpakaļ šīnai sapulcē, bet viņiem paliks uz visiem laikiem tā apziņa, ka viņi ir godam kalpojuši priekš savas tautas, un tas arī ir tas vienīgais mūsu mērķis un mēs visi paturēsim vienmēr acīs visā savā darbā to, ka mēs kalpojam mūsu valstij un mūsu tautai, un arī šīs dienas sēdē mēs atkal vienosīmies kopā ar aizlūgumu "Dievs, svēti Latviju!" (Nodzied valsts himnu, pēc tam prezidents pasludina sēdi par slēgtu.)

Valdības Vēstnesis. – 1922. – 2.maijs

**Runa Holandes sūtņa *Jonckher*
Willem L. F. C. van Rappard akreditācijā
pie Satversmes sapulces priekšsēdētāja
1922.gada 30.maijā**

Ministra kungs! Saņemot no jūsu rokām rakstu, ar kuru Viņas Majestātei Holandes karalienei labpaticies jūs akreditēt kā savu ārkārtējo sūtni un pilnvaroto ministru pie manis, man ir gods jūs apsveikt un novēlēt jums visu labu.

Ar jo lielāku gandarījumu apsveicu šo iecelšanu tāpēc, ka tā piepilda vēlēšanos, kuru latvju tauta vienmēr sajutusi: labu attiecību nodibināšanu un uzturēšanu starp Latviju un zemi, kuru tā apbrīno un pret kuru tā sajūt vissirsnīgāko draudzību. Tāpat esmu laimīgs, ka varu konstatēt, ka jūsu zeme, līdz ko politiskie apstākļi to pielaida, ievadījusi un uzturējusi tirdznieciskus sakarus ar Latviju, kas bija tapusi brīva un neatkarīga, un šie sakari vienmēr top ciešāki. Man patīkami cerēt, ka Jūsu Ekselences iecelšana vietā, kuru jūs nupat ieņemat, lielā mērā veicinās tiklab tirdznieciskos sakarus, kā arī garīgās un kulturālās attiecības un sirsniņu savstarpēju draudzību starp mūsu abām tautām.

Pateicoties Jūsu Ekselencei par jūsu tikko izteiktiem novēlējumiem manas zemes uzplaukšanai un manai personīgai labklājībai, varu jums apgalvot, ka katrs solis, ko jūs spersiet, lai nostiprinātu un veicinātu labās attiecības starp mūsu abām zemēm, vienmēr atradis manu un mūsu valdības pabalstu un palīdzību.

(Tulkots no franču valodas.)

Valdības Vēstnesis. – 1922. – 30.maijs

Runa Norvēģijas sūtņa
Dr. Andreas Urbye akreditācijā pie
Satversmes sapulces priekšsēdētāja
1922.gada 3.jūnijā

Ministra kungs! Saņemot no jūsu rokām rakstu, ar kuru Viņa Majestātei Norvēģijas karalim labpaticies akreditēt jūs par savu ārkārtējo sūtni un pilnvaroto ministru pie manis, ar prieku jūs apsveicu un novēlu jums visu labu.

Ar sevišķu labpatiku dzirdēju pieminam sakarus, kas jau gadu simteņiem ilgi pastāvējuši starp mūsu abām valstīm, un man ir patīkami cerēt, ka Jūsu Ekselences iecelšana vietā, kurā jūs nupat stājaties, būs faktors, kas lielā mērā veicinās tiklab garīgos, kā saimnieciskos sakarus starp Latviju un zemi, priekš kuras latvju tauta sajūt visdziļākās simpātijas.

Sirsniņi pateicoties Jūsu Ekselencei par izteiktiem novēlējumiem attiecībā uz Latvijas uzzelšanu, varu jums apgalvot, ka es un mūsu valdība neliestim jums savu palīdzību un pabalstu katrā lietā un pie visiem soļiem, ko jūs spersiet, lai veicinātu un nostiprinātu draudzību un labās attiecības starp Norvēģiju un Latviju.

(Tulkots no franču valodas.)

Valdības Vēstnesis. – 1922. – 7.jūn.

Runa Beļģijas sūtņa
Bernard de l'Escaille akreditācijā pie
Satversmes sapulces priekšsēdētāja
1922.gada 9.jūnijā

Ministra kungs! Man tas dara patiesu prieku, ka varu jūs apveicināt kā Beļģijas ārkārtējo sūtņi un pilnvaroto ministru Latvijā, un, saņemot no jūsu rokām rakstu, ar kuru Viņa Majestātei Beļģijas karalim labpaticis jūs akreditēt šajā amatā pie manis, sirsnīgi novēlu jums visu labu.

Sirsnīgās simpātijas vārdi Latvijai, ar kuriem Jūsu Ekselence izteica Beļģijas tautas un valdības novēlījumus attiecībā uz latvju tautas labklājību un abu valstu draudzīgiem sakariem, mani dziļi aizkustināja, un es jums par tiem no visas sirds pateicos. Esmu pārliecināts, ka simpātijas, kuras jūs piekopjat pret latviešu tautu un kurās ņem dalību visa tā tauta, kuras priekšstāvis jūs esat, ir labākā garantijā par tā uzdevuma sekmēm, kuru Viņa Majestātei labpaticis jums uzticēt, jo vairāk tāpēc, ka ne es, ne mūsu valdība neatrausimies jums sniegt savu palīdzību un pabalstu katrā lietā un pie visiem soļiem, kurus jūs spersiet, lai veicinātu tuvināšanos tiklab garīgā, kā saimnieciskā laukā, un lai ciešāk nostiprinātu vissirsnīgākās draudzības saites starp abām mūsu zemēm.

Kad pasaules kara sākumā ienaidnieka karaspēks iebruka Beļģijā, latvju tauta sekoja ar žēlumu, kam pievienojās apbrīnošana, dažādiem notikumiem nevienādajā cīņā, kuru varonīgā beļģiešu tauta ar savu varonīgo karali priekšgalā bija iesākusi, lai aizstāvētu savu brīvību un savu neatkarību. Ienaidnieka postījumi Beļģijā, par kuras ciešanām bija lielāka tikai viņas ticība uz taisnības galīgo uzvaru un stiprā griba uzturēt neaizskartu nacionālo godu, — pildīja latvju sirdis ar šausmām un sašutumu. Toreiz latvieši vēl nezināja, ka tāds pat liktenis sagaida arī Latviju. Tāpēc ar jo lielāku gandarījumu dzirdēju, kā arī dižajai beļģiešu tautai nav sveši tie spaidi, kurus izcieta latvju tauta, un ka tā dzīvi interesējusies par tām cīņām, kuras Latvijai bija jāved, lai iegūtu savu brīvību un neatkarību un lai tās aizstāvētu pret visiem uzbrukumiem.

Tagad, kad, pateicoties centīgās beļģiešu tautas nerimstošām pūlēm, skaistā Beļģijas zeme jau atkopjas no kara sekām, un tāpat arī Latvija, tapusi brīva un neatkarīga, pamazām sāk izvesēloties, tagad ir gluži dabīgi, ka abās tautās, kuru ciešanas bijušas vienādas, iesakņojas

vēlēšanās iepazīties tuvāk savā starpā un nodibināt sakarus, uz kādiem tās pamudina tiklab saimnieciski apstākļi, kā arī savstarpējas simpātijas. Jūsu Ekselences iecelšana amatā, kurā jūs nupat stājaties, ir arī ļoti svarīgs faktors, kas veicinās, par to esmu pārliecināts, vispastāvīgākās un vissirsnīgākās draudzības saites starp Beļģiju un Latviju.

(Tulkots no franču valodas.)

Valdības Vēstnesis. – 1922. – 20.jūn.

Runa Satversmes sapulces pēdējā sēdē 1922.gada 3.novembrī

Mani kungi un dāmas! Ši ir 213. sēde, kuru noturējusi mūsu Satversmes sapulce, un šī ir pēdējā sēde. Priekš divi un pusi gadiem mūs raidīja šurp Latvijas tauta kā īsto legālo Latvijas valsts saimnieku. Viņa mūs raidīja šurp ar plašām, neaprobežotām pilnvarām, lai mēs varētu pēc savas labākās apziņas, pēc sava labākā ieskata izbūvēt un veidot mūsu valsti. Mēs esam savu darbu pabeiguši. Mums ir atlikušas tikai dažas daļas, bet tas jau parlamentāriskā dzīvē ir parasta parādība. Man ir atkal jāatkārto tas, ko jau esmu reiz teicis, ka par mūsu darba labumu mēs paši nevaram spriest, lai tauta spriež par viņu un tālākās paaudzes Latvijas valsts vēsturē. Uz šo mūsu Satversmes sapulci priekš divi un puse gadiem lika viena daļa pārmērīgas cerības varbūt, un citi varbūt skatījās ar bažām uz viņu. Man šķiet, ka, ja pārmērīgās cerības nav izpildījušās, tad tas ir dabīgi. Bet, no otras puses, nav arī attaisnojušās bažas, ar kurām sagaidīja šo pirmo legālo Latvijas saimnieku. Par viņu domāja, ka viņš būs nespējīgs kopīgu darbu veikt, ka dažādas šķelšanās, domu starpības, interešu pretešķības būs tik stipras, ka šis augstais nams nevarēs mierīgi veikt svarīgo uzdevumu, kurš uz viņu bija likts. Jūs ziniet, šīs bažas arī ir izrādījušās pilnīgi par nedibinātām. Mums ir, kā visos parlamentos parasts, bijušas cīņas uzskatu ziņā, mums ir bijušas domu starpības, bet mēs esam kopā strādājuši, atskaitot varbūt vienu otru gadījumu, kur kaislības varbūt lielākā mērā parādījās, bet darbs varēja turpināties. Latvijas tautas pirmie likumīgie priekšstāvji ir parādījušies par spējīgiem strādāt parlamentārisku darbu, un šis darbs nav bijis arī bez panākumiem. Latvijas valsts ideja, apziņa par Latvijas valsts vajadzību ir nostiprinājusies tautā cieši. Es domāju, mums tagad nerasies neviens pats, kurš būtu pret šo Latvijas

valsts ideju. Latvijas valsts izbūves darbs arī ir gājis diezgan sekmīgiem soļiem uz priekšu, un Latvijas saimnieciskā dzīve ir sākusi atjaunoties, protams, lēnām, bet tomēr celties augšām no jauna no tā sabrukuma, kas bija radies pa visiem kara gadiem. Uz drupām un pelniem ir radusies jaunā Latvijas valsts, un jūs, mani kungi, esat šajā jaunā valstī bijuši tie pirmie tautas priekšstāvji, kas veidoja un kārtoja viņas dzīvi. Šī jaunā Latvija ir ieguvusi cienīšanu un atzišanu ne vien pie visiem Latvijas pilsoņiem, ne vien visos Latvijas apgabalos, bet arī pie lielām un mazām valstīm ārzemēs. Šajā isajā laika sprīdī, kas valsts dzīvē ir tikai acumirkļis, šie panākumi ir ievērojami. Satversmes sapulces vadībā tauta ir pārdzīvojusi 2 1/2 gadus nopietnā darbā, un tagad, kad mēs šķiramies no šīm telpām, mēs šķiramies ar to apziņu, ka nākošā likumdevēja iestāde saņems Latvijas valsti jaunizveidotā stiprākā sastāva, nekā viņa bija tad, kad jūs saņēmāt viņas vadību.

Bet vienalga, vai viena daļa no jums arī nākošā likumdošanas iestādē piedalīsies vai viņi varbūt strādās citur un citos darba arodos, paturēsīm vienmēr acīs to, ka visu pilsoņu, bet it sevišķi to pilsoņu uzdevums, kuriem tauta uzticējusi savas valsts vadību, ir viņu pienākums pret valsti jāpilda nesavtīgi ar labāko gribu un labāko sirdsapziņu. Ja mēs to vienmēr paturēsīm acīs, tad, bez šaubām, šī mūsu jaunā Latvija, pie kuras izbūves mēs esam strādājuši 2 1/2 gadus, attīstīsies, plauks un zels priekš mūsu tālākām paaudzēm un pēcnācējiem. Šodien, šķīroties no šīs vietas pēc 2 1/2 gadu kopēja darba, vienosimies atkal visi vienā kopējā aizlūgumā "Dievs, svēti Latviju". (Nodzied "Dievs, svēti Latviju!")

Valdības Vēstnesis. – 1922. – 4.nov.

Runa 1.Saeimas atklāšanas sēdē 1922.gada 7.novembrī

Augstā sapulce! Taisni šinī brīdī Latvijas valsti stājas spēkā Latvijas jaunā valsts Satversme. Šī jaunā Satversme ievēd Latvijā jaunu iekārtu, viņa rada pa daļai jaunus valdības orgānus un ciešāki noteic tikpat esošiem, kā ar jauniem orgāniem viņu funkcijas. No šī brīža šī jaunā Satversme būs tas pamats, uz kura varēs darboties iestādes un valdības personas labāki un pilnīgāki, nekā tas līdz šim bija iespējams. Mēs cerēsīm visi un būsīm pārliecībā, ka šī jaunā Satversme mums

lidzēs galīgi nodibināt Latvijā likumību un taisnību un līdz ar to tautas labklājību un kārtību. Lai šī jaunā valsts Satversme padara Latviju laimīgu un stipru! Dievs, svētī Latviju! (Nodzied valsts himnu.)

Jūs, mani kungi, es apsveicu šodien šinī sapulcē. Jūs esat no tautas raidīti darīt svarīgu darbu. Es esmu pārliecināts, ka jūs to darīsiet nesavtīgi, pēc labākās apziņas, pēc labākās pārliecības par godu un par svētību mūsu dārgai tēvijai.

Valdības Vēstnesis. – 1922. – 8.nov.

**Runa Amerikas Savienoto Valstu
sūtņa *Frederick W. B. Coleman* akreditācijā
pie Valsts prezidenta 1922.gada
15.novembrī**

Ministra kungs! Saņemot no jūsu rokām rakstu, ar kuru Amerikas Savienoto Valstu prezidenta kungs jūs akreditē par savu ārkārtējo sūtņi un pilnvaroto ministru pie manis, man ir gods jums novēlēt laimes un ļoti sirsnīgi jūs sveicināt.

Latvija ir laimīga, ka tā var redzēt pie sevis lielās un slavenās Amerikas demokrātijas pirmo oficiālo diplomātisko priekšstāvi, tās demokrātijas, kas pati pirmā sniedza palīdzību nelaimīgiem Latvijas iedzīvotājiem, pasaules kara upuriem. Latvija sajūt dziļu pateicību pret jūsu tautu un nekad neaizmirsīs, cik daudz tā amerikāņu tautai parādā par grūtā brīdī sniegto palīdzību.

Dziļi aizkustināts pateicos par jūsu izteiktiem novēlējumiem manas zemes labklājībai un uzplaukšanai. Man jums jāsaka, latvju tauta saprot, ka tikai dziņai uz nenogurstošu un neatlaidīgu darbu, kas parādās jūsu tautā, Savienotās Valstīs var pateikties par savu augsto kultūru, civilizāciju un labklājību. Tāpēc latvju tauta, kas pati nezina atpūtas darbā, var pareizi novērtēt jūsu tautas dižos tikumus un tā vēlēties tuvāki iepazīties ar jūsu tautu, lai varētu aizņemties no tā milzīgā zināšanu un gudrību krājuma, ko jūsu tauta sakrājusi savas attīstības slavenā gaitā.

Tātad ar vislielāko gandarījumu saņemu jūsu ekselences izteikto nodomu darīt visu iespējamo, lai nodibinātu un veicinātu labas un draudzīgas attiecības ne vien starp abām mūsu valdībām, bet arī starp abām mūsu tautām, un, tā kā šis nodoms saskan ar to vēlēšanos, kādu

sajūtam mēs, visi latvieši, es droši izsaku savu pilnīgu pārlicību, ka jūsu uzturēšanās un darbība mūsu vidū būs izšķiroši svarīgs faktors šīs vēlēšanās piepildīšanai.

(Tulkots no franču valodas.)

Valdības Vēstnesis. – 1922. – 15.nov.

1923

Runa Lielbritānijas sūtņa
Sir John Charles Tudor Vaughan
akreditācijā pie Valsts prezidenta
1923.gada 10.janvārī

Ministra kungs! Saņemot no jūsu rokām rakstu, ar kuru Viņa Majestātei apvienotās Lielbritānijas valsts ķēniņam labpaticies jūs iecelt par savu ārkārtējo sūtni un pilnvaroto ministru Latvijas brīvvalstī, man ir gods jūs sveicināt un jo sirsnīgi apsveikt jūsu ierašanos. Fakts, ka Viņa Majestāte izvēlējās šim amatam diplomātu ar tik lielu slavu, vislabāk liecina, cik lielu svaru Viņa Majestāte piešķir labu attiecību uzturēšanai un veicināšanai starp abām mūsu valstīm. Šai gadījumā es turu par vajadzīgu pieminēt tos lielos nopelnus, kādi bija jūsu augsti godājamam priekštecim misteram Viltonam angļu un latviešu garīgā un saimnieciskā tuvināšanā, un tāpēc ar jo lielāku gandarījumu uzņemu Jūsu Ekselences nodomu darīt visu, kas jūsu spēkā, lai vēl jo ciešāk nostiprinātu draudzības saites, kas jau laimīgi pastāv starp Latviju un zemi, pret kuru latvju tauta sajūt vissirsnīgāko apbrīnošanu un pateicību un nekad neaizmirsīs, ka tā mūsu brīvvalstij vairākkārt sniegusi palīdzību un pabalstu. Pateicos Jūsu Ekselencei par jūsu izteiktiem novēlējumiem manas personas un manas ģimenes labā un pastāvīgi pieaugušai Latvijas labklājībai un varu jums apgalvot, ka, savu augsto uzdevumu izpildot, jūs vienmēr atbalstīsieties uz manu, kā arī mūsu valdības palīdzību un līdzdarbību.

(Tulkots no franču valodas.)

Valdības Vēstnesis. – 1923. – 10.janv.

**Runa Vācijas sūtņa *Dr. Adolf Köster*
akreditācijā pie Valsts prezidenta
1923.gada 6.februārī**

Ministra kungs! Jums iesniedzot savas pilnvaras, ar kurām jūs esat iecelts par ārkārtējo sūtņi un pilnvaroto ministru Latvijā, man ir gods jūs sveicināt un apsveikt jūsu ierašanos.

Jums laikam jau būs zināma labā griba, ko Latvijas valdība vairākkārt parādījusi, lai nodibinātu labu kaimiņu un draugu attiecības starp Latviju un Vāciju. Šis mūsu valdības tieksmes ierosinājusi latvju tautas apziņa, ka Latvijai, pateicoties tās ģeogrāfiskam stāvoklim, piekrit sava loma saimnieciskos sakaros ar saviem kaimiņiem austrumos un rietumos. Tāpēc ar prieku varu konstatēt, ka attiecības starp Latviju un Vāciju, kas nodibinājās, līdzko to atļāva politiskie apstākļi, attīstījušās tādā veidā, kas apsola vislabākās perspektīvas nākotnē. Zināms, šīs attiecības vēl jo vairāk veicinās dažu neizšķirtu jautājumu, kas nodarbina abas mūsu valdības un kas kavē mūsu zemju attiecību normālo gaitu, atrisināšana tādā veidā, kas apmierinās abas puses; tāpēc ar vislielāko gandarījumu iepazīstos ar jūsu vēlēšanos sekmēt šo jautājumu likvidāciju. Varu apgalvot Jūsu Ekselencei, ka katrs solis, ko jūs spersiet, lai nostiprinātu un veicinātu labas attiecības starp Latviju un Vāciju, atradis manu, kā arī mūsu valdības palīdzību un pabalstu sprausto uzdevumu veikšanā.

(Tulkots no franču valodas.)

Valdības Vēstnesis. – 1923. – 6.febr.

**Runa Somijas sūtņa *Dr. Rudolf Holsti*
akreditācijā pie Valsts prezidenta
1923.gada 11.februārī**

Ministra kungs! Saņemot no jums rakstu, ar kuru Viņa Ekselencei Somijas brīvvalsts prezidentam labpaticis jūs iecelt par Somijas ārkārtējo sūtņi un pilnvaroto ministru Latvijā, man ir gods jūs sveicināt un vissirsnīgāk novēlēt jums labklājību.

Izsakot jums savu visdziļāko pateicību par sveicieniem, kurus jūs atnesāt no Viņa Ekselences prezidenta Stālberga kunga, man jums jāteic arī, cik ļoti priecājos par to, ka Viņa Ekselence izvēlējusi jūs par

Somijas pārstāvi Latvijā. Jūs esat manai zemei pārliecināts draugs, apbalvots ar to politisko gaišredzību, kas ir tāda valstsvīra galvenais tikums, kuram jāvirza savas zemes liktenis, jūs vienmēr vadījāties no idejas, ka dažādām Baltijas piekrastes tautām, kas sevi izsludinājušas par brīvām un neatkarīgām, nepieciešami vajadzīgs darboties kopā. Neizsakāmas ciešanas, kuras jūs minējāt un kas gadu simteņiem bija mūsu senču daļa, lai mums būtu par paskubinājumu politikā, kas mums jāpiekopj, lai nodrošinātu mūsu tautām brīvību un lai realizētu viņu nacionālos ideālus, kuri izsakās visu garīgo un saimniecisko spēju brīvā attīstībā. Tikai brīvi attīstot savas radošās spējas un savas nacionālās dāvanas, mūsu skaita ziņā mazās tautas, pavairodamas ar vērtīgiem pieaugumiem visas cilvēces progresu, būs cienīgas ieņemt savu vietu to pasaules tautu starpā, kuras augstākā vara nostādījusi vēsturiski labākos apstākļos kā mūs.

Tātad, lai nodrošinātu mūsu tautām viņu garīgo un saimniecisko spēju brīvu attīstību, mūsu valstīm jāuztur savstarpēji sakari, kā to jau prasa viņu ģeogrāfiskais stāvoklis un vienādie politiskie apstākļi, un ar prieku varu konstatēt, ka šie sakari top arvien draudzīgāki un ciešāki. Jūsu Ekselences iecelšana amatā, kuru jūs uzņematies, ir, pēc manām domām, faktors, kas ievērojamā kārtā veicinās savstarpējas draudzīgas attiecības starp abām mūsu valstīm. Varu jums apgalvot, ka katrs solis, ko jūs spersiet, lai stiprinātu šīs draudzības saites, sastaps manu un manas valdības pabalstu un līdzdarbību.

(Tulkots no franču valodas.)

Valdības Vēstnesis. – 1923. – 11.febr.

**Runa Itālijas sūtņa *Renato Piacentini*
akreditācijā pie Valsts prezidenta
1923.gada 12.martā**

Ministra kungs! Saņemot no jums rakstu, ar kuru Viņa Majestātei karalim Viktoram Emanuelam labpaticies jūs iecelt par savu ārkārtējo sūtni un pilnvaroto ministru Latvijā, man ir gods jūs sirsnīgi apsveikt un novēlēt visu labu, jums ierodoties mūsu zemē. Kopā ar savu vis-sirsnīgāko pateicību par patlaban nodotiem laimes un labklājības novēlējumiem manai zemei turu par savu pienākumu jums izteikt, cik dziļi mani aizgrāba sirsnīgie vārdi, ar kuriem jūs patlaban izsacījāt

savas simpātijas zemei, kura, kaut gan to no Itālijas šķir tūkstoš jūdzes, sevi jūtas ar viņu saistīta daudzām saitēm. Viena no tām ir latvju tautas apbrīnošana slavenās Itālijas nācijas patriotismam un brīvības mīlestībai, nācijas, kura pati pazinusi svešinieku spaidus, bet, patriotisma jūtu saviļņota, pratusi iegūt atpakaļ savu brīvību un izvest dzīvē to tūkstošgadīgo sapni, kuram viņas lielais nacionālais gēnijs Dante Aligjēri devis pietiekamu izteiksmi.

Itālija, tautu pašnoteikšanās principa māte, vienmēr izrādījusi jaunajām valstīm, to starpā arī Latvijai, vislielāko labvēlību, un Latvija mūžam neaizmirsīs viņas izturēšanos *de jure* atziņā. Jūsu cienijamais priekšgājējs komandors Macchioro-Vivalba kungs ar savu darbību šeit vislielākā mērā veicinājis mūsu abu valstu savstarpēju tuvināšanos, un tādēļ man ir vislielākais gandarījums dzirdēt, ka jūs nodomājis iet tālāk pa to ceļu, kuru viņš ar tik labām sekmēm jau nospraudis.

Ar istu prieku es konstatēju, ka Itālija izcilu valstsvīru vadībā pēdējā laikā gūst arvien jaunus sasniegumus zemes jaunuzbūves un viņas nacionālo spēku attīstības darbā. Abpusējās simpātijas jūtas, kuras vieno mūsu tautas, kopā ar Latvijas sirsnīgu vēlēšanos nodibināt ar Itāliju ciešākus ekonomiskus sakarus, nekā tas līdz šim bija iespējams, man atļauj cerēt, ka mūsu šīnī virzienā ieturētie pūliņi nepaliks bez panākumiem, un, paturot acīs šos rezultātus, novēlu jums vislabākās laimes to augsto uzdevumu izpildīšanā, kurus jums uzdevis jūsu augstais valdnieks.

Jaunākās Ziņas. – 1923. – 12.marts

Runa PSRS pilnvarotā pārstāvja Semjona Aralova akreditācijā pie Valsts prezidenta 1923.gada 30.maijā

Pārstāvja kungs! Tā kā Krievijas Sociālistiskās Federatīvās Padomju Republikas valdība jūs izvēlējusies par savu pilnvaroto priekšstāvi Latvijā, man ir gods saņemt jūsu pilnvaras un jūs apsveikt.

Ar vislielāko gandarījumu ņemu vērā jūsu patlaban izsacīto apņemšanos visiem spēkiem uzturēt un veicināt labas kaimiņu attiecības mūsu valstu starpā. Tas apstākļi, ka esam kaimiņi, rada veselu rindu kopēju interešu, kuras atkal savukārt noteic tā virziena līniju, kurš

mums jāietur, lai šīs intereses neciestu. Latvija vienmēr centusies visapzinīgākā kārtā izpildīt Krievijas laba kaimiņa lomu, gan stingri ievērodama līgumos un konvencijās uzņemtos pienākumus, gan arī respektējama zināmas kaimiņa īpatnības, ar kurām viņa no tā atšķiras. Katru soli, kurš liecinās par kaimiņa tikpat neliekuļotiem nolūkiem, Latvija pratis attiecīgi novērtēt; tas ievērojami veicinās mūsu savstarpējās labās attiecības, kuras prasa tiklab minēto interešu kopība, kā arī savstarpējas simpātijas, kuras mūsu tautas sajūt viena pret otru.

Pats no sevis saprotams, ka es un mūsu valdība nekavēsimies sniegt jums mūsu atbalstu un līdzdarbību attiecībā uz visu, ko jūs darīsiet, lai sasniegtu aprādītos rezultātus. Beidzot jūs lūdzu ticēt manu novēlējumu neliekuļotībai, kurus es izsaku krievu tautai un Krievijas labklājībai.

(Tulkots no franču valodas.)

Valdības Vēstnesis. – 1923. – 30.maijs

Runa Polijas sūtņa Aleksander Ladoš akreditācijā 1923.gada 17.novembrī

Godātais sūtņa kungs, saņemot vēstuli, ar kuru Viņa Ekselence Polijas Republikas prezidenta kungs jūs akreditē kā ārkārtējo un pilnvaroto sūtni Latvijā, man ir tas gods jūs apsveikt un sagaidīt ar vissirsnīgākajiem novēlējumiem. Ar dziļu nožēlu mēs pavadījām jūsu eminento priekšteci, kura atsaukšanas vēstuli jūs man tikko nodevāt. Tomēr es gribētu cerēt, ka jūs turpināsiet mūsu valstu tuvināšanās politiku, kurai de Jodko kungs vienmēr piešķīra īpašu nozīmi ar savu pārlicību, panākumu labāko ķīlu. Sirsnīgi pateicos par sevišķi glaimojošiem vārdiem, ar kuriem izpaudāt simpātijas pret manu zemi, kuru esat jau iepazinis. Jums ir zināma arī latviešu tautas attieksme pret vareno poļu nāciju, tāpat kā mūsu patiesā vēlme vēl ciešāk stiprināt draudzības saites, kuras jau vieno mūsu valstis. Turklāt ir vesela virkne kopīgu interešu, kas iezīmē politisko līniju, kuru Latvijai un Polijai ir jāturpina, lai stiprinātu mūsu stāvokli starptautiskā kontekstā, kā arī lai aktivizētu ekonomiskās dzīves attīstību, un es varu jums apliecināt, sūtņa kungs, ka jūsu darbība šajā virzienā vienmēr radīs manu, kā arī mūsu valdības palīdzību un atbalstu.

(Tulkots no franču valodas.)

Valdības Vēstnesis. – 1923. – 17.nov.

1924

Valsts prezidents J.Čakste par Tautu Savienību, viņas izcelšanos un nozīmi

Valsts prezidents J.Čakste kā Latvijas Tautu Savienības biedrības goda priekšnieks vakar Universitātes lielajā zālē turēja publisku lekciju par virsrakstā minēto tematu.

No anarhijas uz tautu saimi.

Senākās starptautiskās attiecības, — prezidents savu lekciju iesāk, — bija pilnīgi nenokārtotas, nekādu likumu neregulētas un padotas visādām nejaušībām. Valstis uzlūkoja kā tādas, pār kurām nekāda augstāka vara nevar būt, jo tad viņas it kā vairs nebūtu suverēnas. Pastāvēja uzskats, ka valsti neviens nevar sodīt tad, ja viņa izdarītu noziegumu. Tāda anarhija valstu starpā ilga gadsimteņus. Nu tā izbeigusies. Ir radīta valdība valstīm, tāpat kā atsevišķiem pilsoņiem. Tā ir Tautu Savienība. (Es liktu priekšā citu nosaukumu — Tautu biedrība.)

Kā varēja tautu starpā piepeši rasties tāda organizācija, kurai tagad, ar nedaudziem izņēmumiem, pievienojušās visas pasaules valstis, arī Latvija? Šai organizācijai bijuši savi priekšteči un ceļa līdzinātāji. Tie ir divējādas dabas. Pirmkārt, liela loma piekritusi idejai par mūžīgo mieru virs zemes. Tā izsekojama jau sirmā senatnē. Arī fenīkieši, Homēra laika grieķi, tāpat vecie romieši un pirmie kristīgie atzina karu par ļaunumu, ar ko jācinās. Bet tie bija jūtu izplūdumi, pozitīvu priekšlikumu nebija un toreiz nevarēja būt.

Praktiski karu bija iznīcinājusi Romas valsts savas lielākās varēšanas laikā, jo kopš 31.gada pēc Kr. dz. ap 300 gadus valdīja miers, tā sauktais «*Pax romanum*». Tā bija pierādīts, ka tāds stāvoklis ir iespējams. Pēc tāda paša mērķa esot centies Napoleons.

Jaunākos laikos ar kara novēršanas iespējām nodarbojušies cilvēces cēlākie gari, to starpā Imanuels Kants, anglis Pens un francūzis Pjērs Dibuā. Pēdējā idejas atrada atbalsi Hāgas konferencē. Kad Nikolajs II 1899.gadā sasauca Hāgas konferenci, tās dienas kārtībā bija uzņemts arī atbruņošanās jautājums, bet dažas valstis, sevišķi Vācija, izteicās pret šo priekšlikumu, un tas izkrita cauri. Vajadzēja nākt lielajam pasaules karam, miljoniem zaudēt dzīvību, miljoniem palikt kropļiem, iet bojā neskaitāmām materiālām un kulturālām vērtībām, lai

cilvēce atkal atgrieztos pie mūžīgā miera idejas. Pēc miera centusies arī kristīgā baznīca, tad spēcīgā Hanzas pilsētu savienība un beidzot tā sauktā Eiropas kristīgo tautu kopība jeb ģimene, kas dibinājās uz līdzīgu kultūru un civilizāciju. Krievija kā zemāk stāvoša valsts pie tās nepiederēja. Kad Amerika ieguva politisku neatkarību, viņa tūlī pievienojās šai kristīgo tautu ģimenei. 1856.gadā tajā uzņēma arī Turciju un vēlāk Japānu. Ar to viņa tapa par vispasaules tautu ģimeni un zaudēja savu kristīgo nokrāsu.

Šī tautu ģimene jeb saime uzskatāma par Tautu Savienības pamatu. Viņā apvienotās valstis noturēja vairākus kongresus, kā Vīnes 1815.gadā, Parīzes 1856.gadā, Berlīnes 1878. gadā un Hāgas 1899.gadā un 1907.gadā, un mācījās starptautiskus jautājumus izšķirt savstarpējās domu izmaiņas veidā. Tā nolīdzināja ceļu lielajai Tautu Savienībai. Iepazīstoties ar to tuvāk, vispirms aplūkosim viņas raksturīgākās īpašības.

Kas ir Tautu Savienība?

Par to vēl valda diezgan sajukuši uzskati. Amerikas Savienotās Valstis pat sacēlās vesela pretruna tādēļ, ka viņa esot kāda virsvalsts. Citi atkal uzlūkoja viņu par atsevišķu valstu savienību utt. Mēs zinām, ka valstis mēdz apvienoties zināmam mērķim — uzbrukumam vai aizsardzībai. Otrkārt, pastāv apvienotas valstis (Vācija, Amerikas Savienotās Valstis). Tautu Savienība tāda nav. Tautu Savienībā var iestāties katra valsts un tāpat izstāties, 2 gadus iepriekš paziņojot. Tā nevar rīkoties nevienas apvienotas vai savienotas valsts sastāvvalsts. Ja kāda Tautu Savienības valsts pārkāpj statūtus, tad to var izslēgt, kas nekad nenotiek valstu apvienībās. Vai šāda kārtība neatgādina mūsu biedrības? Tāpēc arī pareizāk būtu sacīt Tautu biedrība, kā franču *Société des Nations*.

Tautu biedrība ir pret katru karu un priekš pār visām valstīm un lietām pasaulē. Šī ir tāda organizācija, kurai līdzīgas nevienas citas nav. Apskatot viņas īpatnības, uzstādīti gluži jauni principi. Agrākie miera apustuļi centās savu sprauto mērķi sasniegt vai caur vienu vispasaules valsti, vai arī nodibinot tiesu visai pasaulei. Abi šie ceļi nenoveda pie mērķa. Valstis neatteicās no savas suverenitātes un nepadevās arī tiesas spriedumam.

Tautu biedrība nav juridiska, bet politiska organizācija. Viņas statūtos (paktā) tikai 1 pantam juridisks raksturs. Tautas nav atsevišķi cilvēki, un viņu attiecības regulējamās elastīgākiem līdzekļiem. Kā

sarkans pavediens statūtiem iet cauri zināma nenoteiktība, bet tā politikā nepieciešama. Nav teikts, ka pret valsti, kas nepadodas Tautu Savienības padomes lēmumiem, sperami represīvi soļi, bet tikai, kā — padome spriedis, ko katrā gadījumā darīt. Valstu attiecības nokārto sarunu veidā, ne ar pavēlēm. Tā iespējams drīzāk novērst konfliktus. Vēl viena savādība piemīt Tautu biedrībai: viņa iejaucas valstu iekšējā dzīvē, uzstādamās pret verdzību un balto verdzeņu tirdzniecību, rūpēdamās par minoritāšu stāvokli u.c. Tādas tiesības vēl nekad nevienam nav bijušas.

Tautu biedrības ideja pieder angļu ģenerālim Smitam. Viņš par to sarakstīja brošūru, kurā aprāda, ka tai jāregulē visi starptautiski jautājumi un ne vien jāgādā par kara novēršanu. Kari var nebūt gadu desmitiem, un tad Tautu biedrība zaudētu katru nozīmi un visi to aizmirstu.

Tautu Savienības sastāvs un orgāni.

Jau statūtu pirmajā pantā noteikts, ka Tautu biedrībai ir savi pirmbiedri. Tie ir tās 32 valstis, kuras karoja pret Vāciju, un vēl 13 citas valstis, kuras kara laikā uzturēja sabiedrotiem pieņemamu neitralitāti, kā Spānija, Holande, Dānija u.c. Šīs 45 valstis skaitās par Tautu Savienības locekļiem bez kādiem ierobežojumiem. Turpretim vēlāk uzņemtām valstīm jāpilda zināmi noteikumi: tām jābūt brīvi valditām, t.i., ar tādu iekārtu, kurā noteicošais vārds pieder tautai; jādod garantija, ka izpildīs visus savus pienākumus; jāpadodas lēmumiem attiecībā uz bruņošanu.

Tā Tautu biedrības biedri dalās 2 šķirās. Mēs piederam pie otrās. Visi biedri nav līdzīgi arī tiesībās. Padomē 5 locekļi nāk no 5 lielvalstīm — Anglijas, Francijas, Itālijas, Amerikas un Japānas, bet visas pārējās valstis kopā ievēl tikai 4. Tā ir liela starpība, un par to daudz kurnēs. Bet, no otras puses, ļoti pareizi aizrāda, ka tādā gadījumā, ja padomē ievēlētu tikai mazo valstu priekšstāvjus, tad tai nebūtu pietiekošs svars un lielvalstis tai vienkārši neklausītu. Arī pienākumu ziņā visi biedri nav līdzīgi. Piemēram, Šveice, kura pieder pie pirmvalstīm, uzņemta, atstājot tai viņas “mūžīgo neitralitāti”, tomēr ar noteikumu, ka tai pašai jāsarģā savas robežas un jāpiedalās boikotā pret Tautu biedrības nozīmētu valsti.

Tautu biedrībai ir 2 galvenie orgāni: padome un vispārējā sapulce (asambleja). Padome, kā jau teikts, sastāv no 9 (faktiski no 8) locekļiem, bet sapulcē piedalās visu valstu delegāti. Katra valsts var sūtīt 3 delegātus, bet visiem tiem kopā tikai 1 balss.

Vispārējā sapulce nedibināti salīdzināta ar parlamentu (tautu parlaments) un padome ar valdību. Svarīgākā ir nevis asambleja, bet padome, kurai nesalīdzināmi lielākas kompetences. Piemēram, viņa pārzina bruņošanos, 10.panta piemērošanu utt.

Par vispārējās sapulces sastāvu izteiktas domas, ka demokrātiskāki būtu viņā sūtīt nevis valdības, bet parlamenta priekšstāvjus. Anglijas delegāts Sesils ieteica sūtīt 2 no parlamenta un 1 no valdības, jo izspriešanā nāk arī diplomātiski jautājumi, kur vajadzīgi piedzīvojuši cilvēki. Tāds tagad arī mēdz būt delegāciju sastāvs.

Tautu Savienības līdzekļi pret karu.

Visi domāja, ka, nodibinoties Tautu biedrībai, kariem var jau dziedāt bērū dziesmu. Bet viņas statūtos nekas nav teikts par karu izbeigšanu. Gluži otrādi, šī lielā organizācija, kas bija aicināta karus izbeigt, tos it kā legalizē. Tas izklausās kā absurds. Lieta tā, ka cilvēce vēl nav tiktāl piesavinājusies miera idejas, ka karus varētu aprakt. Bet karu izcelšanās tagad saistīta ar tādām grūtībām, ka tie tapuši gandrīz neiespējami. Tautu biedrība cenšas karus novērst ar 4 tiešiem un 4 netiešiem līdzekļiem.

Tiešie līdzekļi.

1. **Brūņošanās ierobežošana.** Šis jautājums cilāts jau Hāgas konferencēs, bet bez panākumiem. Kā bruņošanos domā ierobežot Tautu biedrība? Ceļš, kuru viņa iet, ir diezgan jocīgs. Tas rāda, cik atrisinājums grūts. Atbruņošanās plānā teikts, ka katra pirmvalsts pati nosaka savas bruņošanās apmērus saskaņā ar savas nacionālās drošības prasībām un 10 gadu laikā tos nepalielinātu. Bet ja nu valstis neziņo taisnību, jo kontrole nav pielaista! Jāsaka, ka pirmbiedriem atbruņošanās noteikumi diezgan neskaidri. Turpretim otrās šķiras valstīm Tautu biedrība var noteikt, cik daudz karaspēka tām tiesības turēt. Šeit atkal parādās abu valsts grupu nevienlīdzība. Francija gan ierosināja priekšlikumu kontrolēt, cik īsti katrai valstij karaspēka, bet to atraidīja. Tas atbruņošanās lietai nenāk par labu.

2. **Nodrošinājums pret iekarošanu.** Statūtu 10. pantā Tautu biedrības locekļi apņemas savus līdzbiedrus izsargāt pret katru ārēju uzbrukumu viņu teritorijai un neatkarībai. Šis pants uzņemts galvenokārt mazo valstu interesēs, un tas bija vienīgais, kas mūs pamudināja iestāties Tautu biedrībā. Bet no svara, ka tas arī tiktu izpildīts.

Panta redakcija diezgan plaši tulkojama. Nav teikts, ka uzbrukuma gadījumā tūlī ies cietušajam palīgā, bet tikai, ka — a p s p r i e d ī s, k o d a r ī t. Tā nav pietiekoša garantija, jo pa to starpu valsts var būt iekarota un izpostīta.

3. S a d u r s m e s n o v i l c i n ā š a n a. Tiešais līdzeklis pastāv iekš tam, ka katrā strīdus gadījumā jāgriežas pie šķīrētīes a s vai t.s. padomes un pirms to lēmuma nedrīkst ķerties pie ieročiem. Šim līdzeklim ir milzīga nozīme, jo karus mēdz uzsākt pirmā karstumā, bet tā jāgaida vismaz savi 9 mēneši. Šis priekšraksts attiecas arī uz konfliktiem starp biedru un nebiedru un tāpat 2 nebiedriem, jo to bruņota sadursme var apdraudēt vispārēju mieru. Tā Tautu biedrība piesavinās jau p a s a u l e s v a l d ī b a s l o m u.

4. S a i m n i e c i s k a b l o k ā d e. Ja pirmie trīs nelīdz, tad ir vēl stiprāks līdzeklis — neklausīgās valsts boikots. Visas citas valstis pārtrauc ar to saimnieciskos un politiskos sakarus, izraida tās pilsoņus utt. Pat visietiepīgākā valsts attapsies pret šo līdzekli, kuru sauc par ekonomisko blokādi. Tas ir jaunievedums, pamatots uz piedzīvoju-
miem pasaules karā, kas līgumlauzēju pilnīgi satriektu.

Pie pēdējā līdzekļa — k o p ē j a s b r u ņ o t a s u z s t ā š a n ā s pret vainīgo — gan laikam nekad nevajadzēs ķerties, kaut gan tas paredzēts.

Netiešie līdzekļi.

1. P r e t s l e p e n o d i p l o m ā t i j u. Vēsture rāda, ka slepenie līgumi, uz kādiem agrāk dibinājās valstu attiecības, arvien noveduši pie kariem. Tādēļ Tautu biedrība prasa atklātību un katrs līgums starp 2 vai vairākām valstīm viņā reģistrējams. Citādi tas nav saistošs.

2. L ī g u m u r e v i d ē š a n a. Tā kā ar laiku līgums vienai pusei var kļūt par nastu, bet otrā valsts no tā neatsakās, tad, lai novērstu konfliktu, kas aiz šī iemesla var izcelties, Tautu biedrība ievedusi noteikumu, ka līgumi pastāv spēkā, kamēr nav grozījušies apstākļi, kas pastāvēja, līgumus slēdzot. Šo jautājumu izšķir t.s. padome.

3. S e k o š a n a s t a r p t a u t i s k a i s i t u ā c i j a i ir t.s. padomes pastāvīgs pienākums, un, ja kur draud izcelties sadursmes, viņai nekavējoties jāspēr pretsoļi.

4. Beidzot, tiek atcelti visi līgumi ar agresīvu mērķi — kas vērsti pret kādu trešo valsti.

Kā redzams, Tautu biedrība dara daudz, lai novērstu konfliktus. Bet viņa ar saviem lēmumiem vien nevar to panākt un a i c i n a

t a l k ā v i s u c i l v ē c i tādā veidā, ka abu stridā sanākušo pušu iesniegumus tūlī publicē, un tā sabiedrība var izteikt savas domas un uzstāties pret vainīgo. Tāpat tiek izsludināts padomes spriedums līdz ar atsevišķo locekļu ieskatiem. Tā vairs nevarēs rasties tāds stāvoklis, kur abas puses apgalvo, ka taisnība viņu pusē.

Tautu biedrības ideāls — aptvert visas pasaules tautas un valstis. Ceru, ka netālā nākotnē viņai izdosies to sasniegt, un tad karu vairs nebūs. Šī mērķa sasniegšanā liela loma piekrit sabiedrībai. Tādēļ dibina Tautu Savienības veicināšanas biedrības, kuru nolūks ir panākt istu mieru pasaulei. Tas arī mūsu biedrības mērķis.

Latvijas Vēstnesis. — 1924. — 6. febr.

Runa Rumānijas sūtņa Aleksander G. Floresco akreditācijā pie Valsts prezidenta 1924.gada 19.jūnijā

Ministra kungs! Saņemot no jums pilnvaras, ar kurām Viņa Majestātei Rumānijas karalim labpaticis jūs akreditēt kā ārkārtējo sūtni un pilnvaroto ministru Latvijā, man ir gods jūs apsveikt.

Mani ļoti iepriecina tik glaimojošie vārdi, ar kuriem jūs izsacījis jūsu augstā valdnieka un viņa valdības novēlējumus par Latvijas labklājību, kā arī man personīgi veltītās draudzības jūtas un labklājības novēlējumus.

Tā kā man bijusi jau izdevība izteikt jūtas, kādas Latvija veltī Rumānijai un tās augstajam valdniekam, izlietošu šo gadījumu, lai vēlreiz apliecinātu manu sirsnīgo draudzību un augsto cieņu pret Viņa Majestāti un viņa augsto karalisko namu, kā arī novēlējumus par Rumānijas arvien pieaugošo labklājību.

Tādēļ ar lielāko gandarījumu apsveicu Jūsu Ekselences iecelšanu pirmā Rumānijas pārstāvja amatā mūsu zemē. Es loloju cerību, ka jūsu iecelšana ievērojamā mērā veicinās labās attiecības, kādas pastāv abu valstu starpā, kuru intereses daudzā ziņā vienādas un nekur nesaduras. Varu jums apgalvot, ministra kungs, ka jūsu pienākuma izpildīšanā es un mana valdība neliestim jums savu uzticību un atbalstu.

(Tulkots no franču valodas.)

Valdības Vēstnesis. — 1924. — 21.jūn.

**Runa Austrijas sūtņa *Nikolas Post*
akreditācijā pie Valsts prezidenta
1924.gada 7.jūlijā**

Ministra kungs! Ar patiesu prieku apsveicu jūsu personā Austrijas Federatīvās Republikas pirmo ārkārtējo sūtni un pilnvaroto ministru manā zemē.

Ar atzinību atzīmēju jūsu valdības nodomus darīt ciešākas draudzības saites, kuras patlaban jau vieno mūsu abas valstis, un nemaz nešaubos, ka Jūsu Ekselences iecelšana minētā amatā lielā mērā veicinās viņu intelektuālo un saimniecisko sakaru tālāku izveidošanu.

Ar dziļu simpātiju sekoju Austrijas Federatīvās Republikas nerimstošiem sasniegumiem viņas saimnieciskās dzīves uzbūves darbā un, izlietojot šo gadījumu, izsaku savus vissirsnīgākos novēlējumus jūsu valsts labklājības zelšanai.

Saņemot no jums rakstu, ar kuru Viņa Ekselence Austrijas Federatīvās Republikas prezidenta kungs jūs akreditē par savu ārkārtējo sūtni un pilnvaroto ministru Latvijā, varu jums apliecināt, ka tiklab es, kā mūsu valdība jums neliegsim mūsu pabalstu un palīdzību jums uzticētā uzdevuma izpildīšanā.

Valdības Vēstnesis. – 1924. – 10.jūl.

**Runa Dānijas sūtņa *J. Clan*
akreditācijā pie Valsts prezidenta
1924.gada 14.oktobrī**

Ministra kungs! Ar patiesu prieku apsveicu jūsu personā pirmo ārkārtējo sūtni un pilnvaroto ministru, kuru Viņa Majestātei Dānijas un Islandes karalim labpaticies iecelt Latvijā ar speciālu uzdevumu noslēgt ar šīs Republikas valdību tirdzniecības un kuģniecības līgumu.

Ar dziļu gandarījumu aizvien esmu sekojis tirdzniecisko attiecību gaitai mūsu valstu starpā, un man gribas ticēt, ka ar minētā līguma noslēgšanu šie sakari tiks nostādīti uz drošiem pamatiem, kuri būs viņu tālākās attīstības drošākā ķīla. Man dara prieku, ka Viņa Majestāte un Dānijas un Islandes valdības un tautas piešķir lielu nozīmi labām attiecībām mūsu valstu starpā, un, tā kā arī Latvija labprāt vēlētos redzēt ciešākas saites, kuras to vieno ar abām jūsu valstīm, varu jums apsolīt,

ministra kungs, tiklab manu, kā arī mūsu valdības pabalstu jums uzticētā augstā uzdevuma veikšanā.

Esmu dziļi aizkustināts par novēlējumiem, kurus Viņa Majestāte jums uzdevis izteikt attiecībā uz Latvijas un manas personas labklājību, un, izlietojot šo gadījumu, apliecinu no jauna tiklab lielo cieņu, kuru sajūtu pret Viņa Majestātes cēlo personu un pret viņa karalisko namu, kā arī savas draudzības jūtas Dānijas un Islandes valstīm.

(Tulkots no franču valodas.)

Valdības Vēstnesis. – 1924. – 14.okt.

Runa Lietuvas sūtņa *Jonas Aukštuolis* akreditācijā pie Valsts prezidenta 1924.gada 22.decembrī

Augsti godāts ministra kungs! Ar sevišķu prieku apsveicu jūs kā Lietuvas Republikas sūtņi un pilnvaroto ministru Latvijā un, saņemot no jūsu rokām rakstu, ar kuru mans dārgais draugs Lietuvas Republikas prezidenta kungs jūs ieceļ šajā augstajā amatā, izsaku jums savus vislabākos novēlējumus.

Ar gandarījumu atzīmēju jūsu atsauksmi uz mūsu tautu pagātni, kur tās vēl bija viena vienīga tauta. Tas bija toreiz, kad viņas vēl bija brīvas. Bet arī gadu simteņu ilgie pārbaudījumi vēlākā laikā nespēja iznīcināt mūsu tautu asinsradniecību, un es esmu pārliecināts, ka šī asinsradniecība būs tas pamats, uz kura varēs mūsu jauno valstu starpā nodibināties tādas attiecības, kas tuvinātos sensenajam stāvoklim, kur būtu izslēgti visi pārpratumi un nepratumi.

Jūsu divgadīgā darbība pie mums ir jūsu kā valsts darbinieka labākais raksturojums, un tamdēļ varu tik vēl piemetināt, ka Lietuvas Republikas interešu pārstāvniecība Latvijā atrodas pareizās rokās un ka tas ceļš, pa kuru jūs līdz šim gājuši, ir tas pats ceļš, kas ved uz mūsu tautu tuvināšanos viņu senlaiku nozīmē. No visas sirds jums pateikdamies par jūsu novēlējumiem Latvijai un man personīgi, izlietoju šo gadījumu, lai izteiktu no jauna manu vislabāko jūtu un draudzības apliecinājumu lietuvju tautai un viņas ļoti cienītam prezidentam kungam.

Valdības Vēstnesis. – 1924. – 23.dec.

1925

Runa Francijas sūtņa *Charles Louis Claude Marie Paul Barret* akreditācijā pie Valsts prezidenta 1925.gada 28.janvārī

Ministra kungs! Saņemot no jūsu rokām rakstu, ar kuru Francijas Republikas valdība jūs akreditē par savu ārkārtējo sūtni un pilnvaroto ministru Latvijā, izsaku jums kopā ar sveicieniem savu nedalītu prieku par Jūsu Ekselences iecelšanu šinī amatā.

Francijas Republikas valdībai droši vien zināmas tās sirsnīgās draudzības jūtas, kas vieno latvju tautu ar slaveno franču nāciju, kura savukārt neskaitāmas reizes tai pierādījusi savu simpātiju un labvēlību. Jaunu Francijas paliekošas draudzības pierādījumu manai zemei es uzskatu jūsu valdības jums dotā uzdevumā turpināt to politiku, kuru šeit ievadījis jūsu priekšgājējs, kura izcilus nopelnus mūsu abu Republiku tuvināšanas darbā šinī gadījumā labprāt gribu uzsvērt. Pilnīgi apzinādamies Francijas draudzības lielo nozīmi manas zemes mierīgai attīstībai, esmu laimīgs apliecināt Jūsu Ekselencei, ka tiklab es, kā mūsu valdība, mēs darīsim visu, kas vien stāvēs mūsu spēkos, lai atvieglotu jums dotā cēlā uzdevuma izpildīšanu.

No visas sirds jums pateikdamies par patlaban tik siltos vārdos izteiktiem labklājības un laimīgas nākotnes novēlējumiem Latvijai, kā arī par man personīgi izteiktiem novēlējumiem, izlietoju šo gadījumu, lai izsacītu savu vislielāko cienību slavenai Republikai, kuru jūs reprezentējat. Šai cienības izteiksmei lai būtu atļauts pievienot manus vislabākos labklājības novēlējumus cēlajai franču tautai, kura, aizstāvēdama savu godu un savu brīvību, palīdzējusi arī Latvijas neatkarīgas valsts atdzimšanai.

(Tulkots no franču valodas.)

Valdības Vēstnesis. – 1925. – 29.janv.

J.Čakste studiju laikā.
Ap 1880. gadu

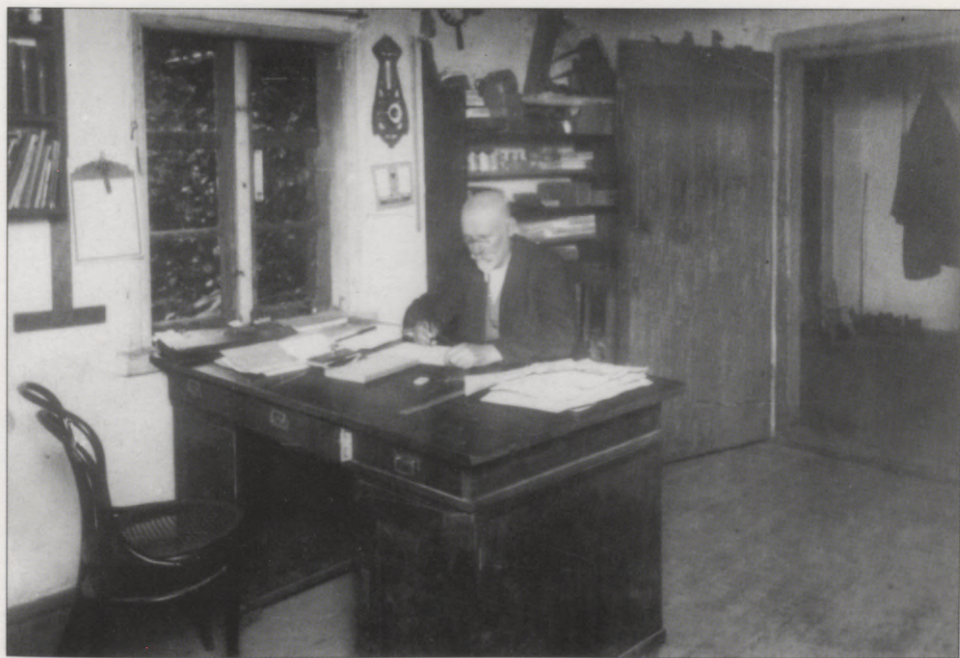
Maskavas universitātes latviešu studentu pulciņš. Piektais no kreisās sēž J.Čakste.
Maskava, 1885

Pulciņa «Maskavas latviešu studentu vakars» biedri. 2. rindā otrais no kreisās J.Čakste.
Maskava, 1886

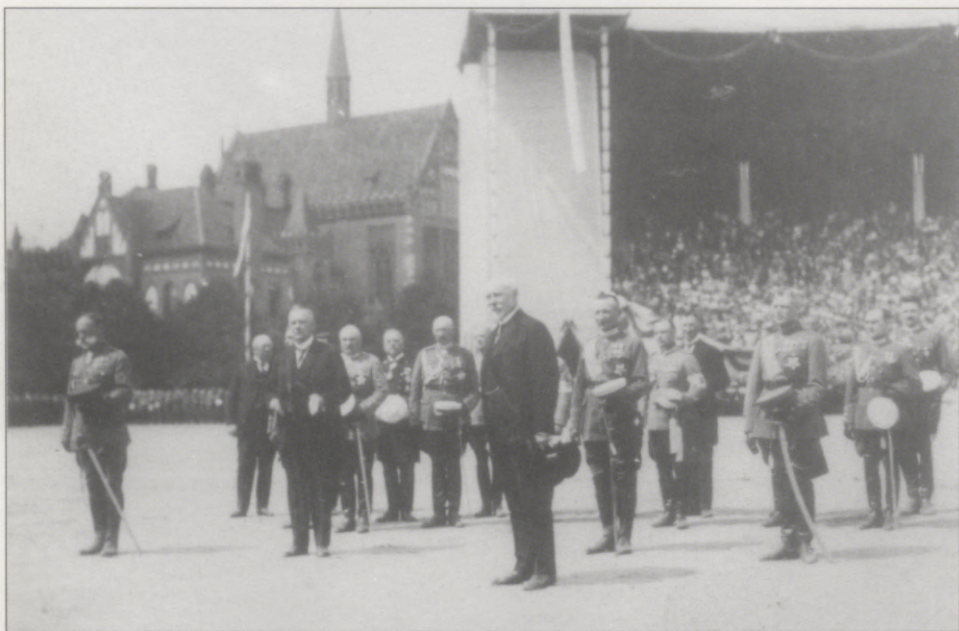
J.Čakste – Satversmes sapulces priekšsēdētājs. Ap 1920. gadu

J.Čakste savā darbistabā Aučos. Ap 1920. gadu

J.Čakste un armijas komandieri: sēž no kreisās uz labo 2. K.Berķis – pulkvedis,
3. J. Čakste, 4. K.Frickauss – pulkvedis. Rīga, 20. gadi

J.Čakste runā Esplanādes laukumā. Otrais no kreisās Somijas prezidents L.K.Relanders.
Rīga, 1926.g. jūnijs

J.Čakste medībās Aučos. 1924

J.Čakste sarunā ar Igaunijas prezidentu J. Jāksonu.

Igaunijas prezidenta sagaidīšana Rīgā. Priekšplānā stāv J.Čakste, J. Jāksons un Ārlietu ministrijas darbinieks V.Munters. 1925.g. maijs

J.Čakste atklāj VI Dziesmu svētkus. 1926

J.Čakste ar sievu Justīni Aučos. 20. gadi

J.Čakste ar sievu un dēlu bišu dravā

J. Čakstes ģimene. 20. gadi

Karaspēka parāde Esplanādē. Prezidents apbalvo ar Lāčplēša ordeni demobilizētos karavīrus par varonību Latvijas brīvības cīņās. 1923

Lāčplēša kara ordeņa dome. Ceturtais no kreisās J.Rainis, astotais – J.Čakste. 1921

J.Čakstes bērņu gājiens pie Saeimas nama. Rīga, 1927.g. 18. marts

J.Čakste Somijā. Latvijas prezidents Čakste, Somijas premjerministrs Ramzais, Somijas prezidents Relanders. Helsinki, 1926. g. maijs

J.Čakste uz kuģa klāja, sagaidot Somijas prezidentu L.K.Relanderu. Rīga, 1926. g. jūnijs

J.Čakstes pieminekļa atklāšana Meža kapos Rīgā. 1931.g. 31. augusts

Liepājas iedzīvotāji ostā sagaida Pagaidu valdības locekļus, kas ieradušies ar kuģi «Saratov».
Uz paaugstinājuma Pagaidu valdības vadītājs K.Ulmanis un J.Čakste. 1919.g. 27. jūnijs

J.Čakstes pieminēklis Jelgavā. Veidots pēc K.Jansona meta par J.Čakstes fonda līdzekļiem. Atklāts 1930.g. 31. augustā

Runa dinejā pie Igaunijas valsts vecākā J.Jāksona 1925.gada 23.februārī

Ļoti godātais Riigiwanema kungs! Es izpildu patīkamu pienākumu, no visas sirds jums pateikdamies par tiem laipnajiem apsveikuma vārdiem, kurus jums labpatikās man šeit izteikt.

Jūs apzīmējat manu viesošanos jūsu skaistajā galvaspilsētā kā Latvijas un Estijas (Igaunijas) savienības apstiprinājumu. Patiesi, tūlīn pēc tam, kad mūsu valstis bija deklarējušas savu neatkarību, kad jūsu slavenā armija sniedza mūsu karavīriem palīdzīgu roku cīņā pret iebrucējiem, mūsu tautu apziņā iesakņojās viņu apvienības nepieciešamības ideja, un mūsu politisko darbinieku rīkojumi bija vērsti uz to, lai šāda savienība mūsu valstu starpā notiktu.

Šī savienība nav nekāda gadījuma parādība, bet ir mūsu tautu vēstures sekas. Kopā cietuši, kopā cerējuši, kopā nokratījuši svešu jūgu, mēs kopā staigāsim arī tālāko ceļu. Šī mūsu savienība nav politikas iegribas radījums, bet Latvijas un Estijas tautu mērķu realizācija un viņu interešu nodrošināšana. Lai mūsu tautas varētu brīvi attīstīt savas saimnieciskās un kulturālās spējas un dziedināt karā sistās brūces, ir vajadzīga ne vien pilnīga politiska neatkarība, bet arī iespēja dzīvot miera attiecībās ar visām citām valstīm, visiem spēkiem palīdzot šo mieru uzturēt.

Kad vēl būs noticis tas, ka starp Latviju un Estiju kritīs muitu siena, tad savienības darbs būs sasniedzis to pakāpi, kur varēs teikt nevis: "šeit latvis, šeit ests", bet: "šeit latvis-ests."

Valdības Vēstnesis. – 1925. – 24.febr.

Runa atvadišanās dinejā Tallinas virsnieku klubā 1925.gada 25.februārī

Valsts vecākā kungs! No visas sirds apliecinu savas dziļākās pateicības jūtas par sirsnīgo saņemšanu un viesmilibu, kāda man parādīta, kamēr es uzturējos jūsu skaistajā zemē. Man grūti būtu šķirties no viesmīlīgās igauņu tautas un viņas oficiāliem pārstāvjiem, ja kā gandarījums man nepaliktu neizdzēšamas atmiņas par patīkamām dienām, kuras man bija lemts pavadīt jūsu vidū un kuras es pieskaitu pie jaukākām savā mūžā.

Es aiznesu no šejienes pārliecību — man bija izdevība jau to atzīmēt un tagad es labprāt to uzsveru vēlreiz —, ka starp mūsu abām valstīm noslēgtā savienība nav tikai vienkāršs formāls akts, bet ka tā pamatojas uz faktiem, kas izriet no viņu tiešāko interešu kompleksa. Šiem faktoriem pievienojas vēl viens, kurš, lai gan pēc būtības ir morālisks, nav mazāk svarīgs un dara mūsu aliansi pastāvīgu un savstarpējās draudzības un simpātijas saites, kas vieno Latviju un Igauniju, stiprina tiktāl, ka tās var izturēt visus pārbaudījumus. Šim faktoram ir tikpat liela nozīme attiecībās starp atsevišķiem cilvēkiem kā tautu dzīvē. Igaņu tautas simpātijas un draudzība pret Latviju izpaudās siltā saņemšanā, kuru man sagādāja jūsu zemes visu šķiru iedzīvotāji. Politiski darbinieki, kas nosirmojuši, nenogurstoši strādādot priekš jūsu valsts labklājības un nākotnes, apvienojās ar tautas un strādnieku masām, apliecinot savu vienprātīgo piekrišanu jaunajam statusam, kāds nodibināts starp Latviju un Igauniju — pat vēl pavisam jauni Igaunijas pilsoņi tāpat bija vēlējušies izteikt man savas jūtas visām nācijām kopīgā valodā — mūzikā.

Beigās izteikšu vēlējumus, lai Latvijas — Igaunijas alianse būtu par priekšzīmi pārējām Baltijas valstīm, mūsu kaimiņiem. Drīzumā viņi pārliecināsies, ka šī savienība, kas pamatojas uz interešu kopību un sirsnīgu draudzību, atsauksies viņu politiskās, kulturālās un saimnieciskās dzīves attīstībā un būs par ievērojamu miera un kārtības faktoru Eiropas ziemeļaustrumu daļā.

Atļaujiet man izteikt līdz ar manu karsto, daudzkārtējo pateicību par sirsnīgo uzņemšanu arī dziļi izjusto novēlējumu Igaunijai vienmēr zelt un augt, kā arī viņas cienīgam valsts vecākam novēlēt personīgu labklājību.

Valdības Vēstnesis. — 1925. — 27.febr.

Runa dinejā par godu Tautu Savienības ģeneralsekretāram seram E.Drummondam 1925.gada 26.februārī

Ar prieku apsveicu jūs Latvijā kā Tautu Savienības pastāvīgo pārstāvi. Kā pasaules miera idejas nesēja un kā tautu kopdarbības veicinātāja Tautu Savienība arī Latvijai ir visai svarīga. Latvija grib dzīvot miera attiecībās ar visām citām valstīm, lai varētu sekmēt tautas

kulturālo un saimniecisko attīstību, bet līdz ar to piedalīties visā tajā tautu kopdarbībā, kura jau gan bija nodibinājusies iepriekš Tautu Savienības, bet tagad ar katru gadu vairāk un vairāk paplašinās.

Šī divpusīgā Tautu Savienības darbība — miera sargāšana un kopdarbības veicināšana — nav dalāma vai šķirama, jo, veicinot tikai mieru, Tautu Savienība paliktu tālu nost no tautas ikdienišķās dzīves un, atbalstot tikai kopdarbību vien, Tautu Savienība nebūtu nekas cits kā jauns birojs tautu kopdzīvē, kāds jau pastāvēja agrāk, tikai šaurākos apmēros. Jau nedaudzie Tautu Savienības nodzīvotie gadi pierāda, cik pareizi bija ģenerāļa Smita aizrādījumi uz šīs divpusīgās darbības vajadzību.

Un visa šī plašā Tautu Savienības darbība ir dibināta uz tiesiskiem pamatiem. Visām mazajām valstīm tas ir tas vissvarīgākais jauninājums, ka tagad tautu attiecībās ievests kailās varas vietā tiesību princips. Tāpat kā valstī tiesības sargā nevarīgos un ierobežo stiprinieku tieksmes; tāpat viņas sargā mazās valstis pret lielo valstu pārgalvību un varas tieksmēm. Šis jauninājums nu ir tas, kas mazās valstis saista pie Tautu Savienības un jo vairāk vēl tā garantija, kuru sola pakta 10.pants. Šo pantu gan vēl varētu plašāk attīstīt, bet nevis sašaurināt.

Arī Latvija vēlas, lai tiesību princips, kuru Tautu Savienība ieveda tautu kopdzīvē, drīz vien iekarotu visu pasauli un lai Tautu Savienība tādā ceļā taptu par taisnu aizstāvi mazajām tautām. Atļaujiet man pacelt glāzi uz mūsu viesiem, Tautu Savienības augstākajiem darbiniekiem, seru Drummondu un viņa līdzdarbiniekiem.

Valdības Vēstnesis. — 1925. — 7.marts

Runa Rumānijas sūtņa
Aleksander Jacovsky akreditācijā pie
Valsts prezidenta 1925.gada 5.martā

Ministra kungs! Saņemot no jūsu rokām rakstu, ar kuru Viņa Majestātei Rumānijas karalim labpaticies jūs akreditēt par savu ārkārtējo sūtni un pilnvaroto ministru Latvijā, pagodinos jūs apsveikt un izteikt manus labākos novēlējumus manā zemē.

Ikviena Viņa Majestātes manai zemei veltītās draudzības un labvēlības apliecinājums mani dziļi aizkustina, un tamdēļ lūdzu Jūsu

Ekselenci nodot jūsu augstajam valdniekam manu vissirsnīgāko pateicību par tiem laimes un labklājības novēlējumiem Latvijai, kurus jūs man patlaban izteicāt viņa uzdevumā.

Tā kā mana valdība savu uzmanību galvenā kārtā piegriež miera uzturēšanai, būšu laimīgs, redzēdams Jūsu Ekselences atbalstu visiem nenogurstošiem pūļiem, kurus tā netaupa, lai izvestu dzīvē to valsts kulturālo un saimniecisko spēku mierīgas attiecības politiku, kura tai ir kopēja ar Rumānijas valdību. Lielā mērā cieniņu arī pūļus, kurus jūs solāt pielikt, lai uzturētu un stiprinātu labas attiecības, kuras vieno mūsu abas valstis, un ar prieku apsolu jums savu pabalstu un mūsu valdības līdzdarbību šī cēlā uzdevuma izpildīšanā.

Izlietojot šo gadījumu, labprāt gribu vēlreiz apliecināt savas augstās cieņas jūtas Viņa Majestātei Rumānijas karalim un viņas augstajam karaliskam namam, kā arī vienmēr augošās labklājības novēlējumus Rumānijai.

(Tulkots no franču valodas.)

Valdības Vēstnesis. – 1925. – 5.marts

Runa dinejā par godu Igaunijas valsts vecākajam J.Jāksonam 1925.gada 11.maijā

Augsti godātais valsts vecākā kungs! Šodien, jums ierodoties mūsu valstī, jūs vienprātīgi apsveic visa Latvija. Draudzīgi visur šodien plivinājas mūsu abu valstu karogi. Jo jūsu apciemojums ir jauna liecība par to, ka abas kaimiņu tautas, kuras pārdzīvojušas gluži vienādu likteni, ir mācījušās vēsturē iet kopīgu ceļu roku rokā, viena otru atbalstot.

Mūsu tautas, kuras, atrazdamās svešu varu ricībā, nevarēja izkopt savas īpatnējās spējas viņu kultūras veidošanā brīvā sacensībā ar citām tautām, tagad tā aizņemas gan ar saviem kultūras darbiem, gan ar karā sisto brūču dziedināšanu, ka tās nemaz nevar atrauties no sava miera darba. Viņu karstākā vēlēšanās ir, lai pasaulē valditu miers un lai šī miera pavēni tās varētu piedalīties visām tautām kopējā kultūras darbā uz progresa ceļa.

Kopējais liktenis pagātnē, vienādi mērķi nākotnē un līdzīgi ceļi tagadnē ir tas spēks, kas mūsu tautas ved uz tādu tuvināšanos, kāda tikai atrodama divu brāļu starpā.

To apzinās jūsu tauta, kā es to redzēju, viesojoties jūsu galvaspilsētā šā gada februāra mēnesī; to jūt arī Latvijas tauta, kā jūs to redzējāt šodien un redzēsiet rītu un parīt. Jūsu tautas progresam mēs sekojam ar vislabvēlīgāko uzmanību, priecājamies par panākumiem un skumstam par grūtībām, jo sevišķi tādēļ, ka kara grūtība, kura sabiedrotam jāpārvar, atsaucas uz viņa spēku. Tādēļ mēs esam pārliecināti, ka arī jūs vienmēr labvēlīgi sekojat mūsu dzīvei.

Līgumu slēdzot, lai mēs neliekamies vadīties no zināmiem labumiem, kurus mēs varētu iegūt uz otra rēķina, bet vienīgi no abpusējām interesēm, jo, viens otru vājinādami, mēs kaitētu pašu savienībai, paši sev.

Jums no visas sirds pateikdamies par jūsu apciemojumu, es vēlētos izteikt līdz ar maniem vislabākiem novēlējumiem arī pārliecību, ka šis apciemojums būs jauns pamata akmens, kurš nostiprinās mūsu abu valstu starpā jau pastāvošās draudzības attiecības.

Es lūdzu visus klātesošos pacelt savas glāzes uz mūsu sabiedrotās Estijas tautas zelšanu un labklājību, uz Latvijas—Estijas tuvināšanos un Estijas godājamā valsts vecākā, mūsu dārgā viesā, veselību.
Elagu Eesti!

Valdības Vēstnesis. – 1925. – 12.maijs

Runa Dānijas sūtņa *Erik de Scavenius* akreditācijā pie Valsts prezidenta 1925.gada 19.maijā

Ministra kungs! Saņemot no jūsu rokām rakstu, ar kuru Viņa Majestātei Dānijas un Islandes karalim labpaticies jūs iecelt par savu ārkārtējo sūtni un pilnvaroto ministru Latvijā, pagodinot jūs apsveikt un izteikt savus sirsnīgos novēlējumus.

Dziļi aizkustināts no labklājības novēlējumiem tiklab Latvijai, kā arī man personīgi, kurus jūsu augstais valdnieks jums uzdevis izteikt viņa vārdā, pasteidzos izsacīt savu vissirsnīgāko pateicību par šo Viņa Majestātes manai zemei veltītas draudzīgas simpātijas apliecinājumu, kuras nozīmi es pilnīgi apzinot.

Kulturālu un saimniecisku sakaru veicināšana starp Latviju un Dāniju ar Islandi allaž nodarbinājusi manu prātu. Tamdēļ ar lielāko

gandarījumu apsveicu Jūsu Ekselences iecelšanu amatā, kurā jūs patlaban iestājaties un kas lielā mērā veicinās, es esmu par to pārliecināts, mūsu savstarpējās tuvināšanās darbu. Lūdzu jūs ticēt, ka tiklab es, kā mūsu valdība neliegsim jums mūsu aktivāko atbalstu un līdzdalību jūsu augstā uzdevuma veikšanā, kura sekmes garantē abpusējā vēlēšanās darīt ciešākas saites, kuras patlaban vieno mūsu valstis.

Izlietojot šo gadījumu, izsaku līdz ar manas visdziļākās augstcienības jūtu apliecinājumu Viņa Majestātes augstajai personai un visam viņa karaliskajam namam arī vislabākos novēlējumus Dānijas un Islandes zēlšanai un plaukšanai.

(Tulkots no franču valodas.)

Valdības Vēstnesis. – 1925. – 19.maijs

Runa Norvēģijas sūtņa *Halvard Huitfeldt* Backhe akreditācijā pie Valsts prezidenta 1925.gada 9.jūnijā

Ministra kungs! Saņemot no jūsu rokām Viņa Majestātes Norvēģijas karaļa vēstuli, kura jūs akreditē par viņa ārkārtējo sūtni un pilnvaroto ministru Latvijā, izsaku jums savus sirsnīgos sveicienus.

Dziļi aizkustināts no novēlējumiem un draudzības apliecinājumiem, kurus Viņa Majestāte jums uzdevis izteikt Latvijai un man personīgi, lūdzu jūs nodot Viņa Majestātei manas sirsnīgas pateicības jūtas. Jums droši vien zināma latvju tautas dziļā simpātija slavenai nācijai, kuras pārstāvis jūs esat. Abpusēja draudzība un simpātija, kura vieno mūsu tautas, man atļauj cerēt, ka Jūsu Ekselences kā Norvēģijas oficiālā pārstāvja darbība pie mums lielā mērā veicinās Latvijas — Norvēģijas sakaru tālāk izveidošanu un saprotams, ka tiklab es, kā mūsu valdība darīsim visu, lai palīdzētu jums veikt šo cēlo uzdevumu.

Izlietojot šo gadījumu, izsaku savus labākos novēlējumus Viņa Majestātes Norvēģijas karaļa un viņa karaliskā nama labklājībai, kā arī Norvēģijas nerimstošai tālāk plaukšanai.

(Tulkots no franču valodas.)

Valdības Vēstnesis. – 1925. – 9.jūn.

**Runa PSRS pilnvarotā pārstāvja
Alekseja Čerņiha akreditācijā pie Valsts
prezidenta 1925.gada 28.jūlijā**

Pilnvarotā pārstāvja kungs! Saņemot no jums rakstu, ar kuru Padomju Sociālistisko Republiku Savienības valdība jūs akreditē par savu pilnvaroto pārstāvi Latvijā, pagodinās jūs apsveikt un izteikt jums savus labākos novēlējumus.

Pateicos jums par jūsu un jūsu valdības vārdā izteiktiem labu sekmju novēlējumiem Latvijas valstij viņas valstiskās, saimnieciskās un kulturālās dzīves izbūves darbā. Ar gandarījumu apsveicu jūsu valdības vēlēšanos stiprināt un tālāk izveidot draudzības un labu kaimiņu attiecības, kuras patlaban pastāv mūsu abu valstu starpā. Latvijas tauta un viņas valdība vienmēr vēlējusies uzturēt visdzīvākos sakarus ar lielo kaimiņvalsti un apsveic katru soli, kurš veicina mūsu abu tautu kopdarbību un tuvināšanos saimnieciskā laukā. Ar atzinību varu minēt jūsu priekšgājēja nopelnus mūsu abu valstu tuvināšanās darbā un atļaujos cerēt, ka arī jūs savā darbībā pie mums liksiet vadīties no tiem pašiem principiem, kuri ved pie savstarpējas saprašanās un draudzības saišu stiprināšanas mūsu abu valstu starpā.

Ar lielu interesi sekoju jūsu valsts centieniem viņas saimnieciskās dzīves izveidošanā un, izlietojot šo gadījumu, izsaku manus labākos sekmju un labklājības novēlējumus PSR Savienības tautām. Jums uzņemoties augsto un goda pilno amatu Latvijā, varu jums apliecināt, ka tiklab es, kā mūsu valdība jums sniegsim mūsu palīdzību un atbalstu jums uzlikto pienākumu sekmīgai veikšanai.

Valdības Vēstnesis. — 1925. — 28.jūl.

1926

**Runa Somijas sūtņa Reino
Wilhelm Sylvander akreditācijā pie Valsts
prezidenta 1926.gada 4.februārī**

Ministra kungs! Ar dziļu gandarījumu saņēmu no jūsu rokām rakstu, ar kuru Somijas Republikas prezidentam labpaticies jūs akreditēt par Somijas ārkārtējo sūtni un pilnvaroto ministru Latvijā.

Sirsnīgi jums pateikdamies par patlaban izteiktiem labklājības novēlējumiem tiklab Latvijai, kā arī personīgi man un manai ģimenei, ar atzinību varu minēt jūsu kā līdzšinējā Somijas *Chargé d'Affaires* nopelnus mūsu abu valstu savstarpējās tuvināšanas lietā. Centība un enerģija, kas allaž raksturoja jūsu pūliņus darīt ciešākas draudzības saites starp Latviju un Somiju, man dod tiesību izsacīt vēlējumies, lai jūsu darbs jaunajā amatā tiktu vērsts pretim tam pašam mērķim.

Ar prieku atzīmēju jūsu apgalvojumu, ka Somijas pastāvīgas sūtniecības nodibināšana Latvijā uzlūkojama par jaunu posmu mūsu savstarpējo attiecību dabiskās attīstības gaitā. Somijā jau būs zināmas latvju tautas somu tautai veltītās draudzības un simpātijas jūtas, un man gribētos cerēt, kā mūsu tiklab saimnieciskās, kā kulturālās attiecības attīstīsies vēl vairāk, līdzko mūsu tautas tuvāk iepazīsies viena ar otru. Mūsu savstarpējās tuvināšanās darbs piekriet galvenā kārtā Latvijas sūtniecībai Somijā un Somijas sūtniecībai Latvijā, un es jūs lūdzu, ministra kungs, ticēt, ka katrs jūsu šajā virzienā spertais solis atradis manu atbalstu un piekrišanu un ka Latvijas valdība katrā laikā sniegs jums savu palīdzību.

Izlietojot šo gadījumu, izsaku savus labākos novēlējumus Somijas labklājībai, kā arī jums personīgi patlaban uzņemtā augstā amata sekmīgai veikšanai.

Valdības Vēstnesis. – 1926. – 4. febr.

Runa pāvesta sūtņa

Mgr. Antonino Zecchini akreditācijā pie **Valsts prezidenta 1926.gada 1.jūnijā**

Apustuliskā Internuncijs kungs! Saņemot no jūsu rokām rakstu, ar kuru Viņa Svētībai Visaugstākam virsganam labpaticies jūs akreditēt par Apustulisko Internunciju Latvijā, man ir gods jūs apsveikt.

Dziļi aizkustināts no draudzības jūtām un no labvēlības, ko Svētais Tēvs jums uzdevis izteikt Latvijas nācijai, kā arī no labklājības novēlējumiem, kurus viņš caur jūsu vidutājību nodod man personīgi, es lūdzu Jūsu Ekselenci nodot Viņa Svētībai manu vissirsnīgāko pateicību un manas augstas cieņas apliecinājumu viņa augstai personai.

Tā kā man jau bijusi izdevība pazīt personīgi Visaugstāko virsganu, man ir iespēja vislabāk novērtēt viņa labvēlīgo interesi tās tautas

labklājībai un nākotnei, kura no savas puses ar reāliem pierādījumiem apliecinājusi savu gribu uzturēt vislabākās attiecības ar Svēto Krēslu.

Ar lielāko gandarījumu uzņemu Jūsu Ekselences izteikto vēlēšanos ar visiem spēkiem veicināt, uzturēt un nostiprināt labu saskaņu un tās saites, kuras patlaban laimīgā kārtā pastāv starp Latviju un Svēto Krēslu, un varu jums apgalvot, ka katrs solis, kuru jūs sāksiet, lai sasniegtu šo mērķi, atradīs manu atbalstu un Latvijas Republikas valdības līdzdarbību.

Valdības Vēstnesis. – 1926. – 2.jūn.

Runa dinejā Rīgā par godu Somijas valsts prezidentam L.K.Relanderam 1926.gada 25.jūnijā

Prezidenta kungs! Esmu laimīgs, ka man piekritis gods apsveikt vissirsnīgākā kārtā jūsu ierašanos Latvijā.

Neizdzēšamā atmiņā es glabāju laipno saņemšanu, kuru Helsinkos jūs un jūsu galvaspilsētas iedzīvotāji man sarīkojāt. Nedalītā sajūsma, ko Latvijas galvaspilsētas iedzīvotāji jums izrādīja šodien, ir to jūtu patiess izpaudums, kuras iedvesmo latvju tautu jūsu viesošānās gadījumā.

Šī jūtu izpauduma iemesli ir dažādas dabas. Vispirms tas ir prieks, kuru izjūt latvju tauta, redzot pie sevis slavenās somu nācijas galvu — nācijas, kuras varonīgās cīņas par brīvību ne tikai izsaukušas latvju tautā apbrīnošanu, bet bijušas tai arī par priekšzīmi. Mūsu cīņu sasniegumi bija vienādi — pilnīga neatkarība no svešām varām.

Tālāk latvju tauta ir laimīga konstatēt, ka jūsu apciemojums darījis galu tam izolācijas stāvoklim, kādā atradās abas mūsu tautas pēdējā laikmetā, un ka, ieejot brīvības periodā, tās redz, ka agrākās izolācijas vietā stājas ļoti aktīva kopdarbība, garīgu un materiālu vērtību rosīga apmaiņa.

Beidzot Latvija priecājas redzēt, ka jūsu apciemojums no jauna izklidina bažas, kas nesen vēl bija manāmas zināmās aprindās, proti, ka jauno Baltijas valstu nodibināšanai sekošot Baltijas jūras austrumu piekrastes «balkanizācija». Ir skaidrs, ka šīm bažām nav nekāda pamata un ka mūsu tautas un viņu politisko gatavību ļoti pareizi novērtējušas valstis, kuras kā pirmās tām deva tiesisko atzišanu.

Esmu cieši pārliecināts, ka jūsu apciemojums, prezidenta kungs, vēl ciešāk sasies draudzības saites, kas vieno Latviju ar Somiju, un palīdzēs tās darīt stipras katram pārbaudījumam baltās un nebaltās dienās. Pateicoties jums no visas sirds par šo apciemojumu, kuru visa Latvija uzņēma ar gandarījumu, līdzvērtīgu tām draudzības jūtām, kādas latvju tautai ir pret somu tautu, es beigās izsaku savus labākos novēlējumus tiklab Somijas zelšanai un laimei, kā arī viņas ievērojamā prezidenta, mūsu šisdienas augstā viesā, personīgai labklājībai.

Valdības Vēstnesis. – 1926. – 25.jūn.

**Runa Francijas sūtņa *Vicomte Odon Henri*
Edmond Anteine de Castillon Saint-Victor
akreditācijā pie Valsts prezidenta
1926.gada 27.jūlijā**

Ministra kungs! Man ir patiess prieks saņemt no Jūsu Ekselences rokām rakstu, kurš jūs akreditē par Francijas Republikas ārkārtējo sūtni un pilnvaroto ministru Latvijā.

Jūsu Ekselencei droši vien pazīstamas tās sirsnīgās draudzības jūtas un tā dziļā simpātija, ko Latvija veltījusi lielajai nācijai, kuru jūs reprezentējat. Dzimušas no apbrīnas pret franču nacionālo ģēniju un viņa radītām politiskām idejām, no kurām latvji allaž sajūsminājušies savās cīņās par brīvību un neatkarību, šīs jūtas ir pastāvīgi augušas, sākot ar to brīdi, kad Latvija, redzot savu centienu piepildīšanos, pieredzējusi neskaitāmus uzmodinājumus un labvēlības pierādījumus no Francijas Republikas puses.

No Jūsu Ekselences patlaban izteiktiem vārdiem redzams, ka Francijas stāvoklis attiecībā pret Latviju paliek negrozīts un ka saskaņā ar jūsu valdības jums dotām instrukcijām jūsu pūles būs vērstas uz to, lai darītu ciešākas attiecības mūsu abu valstu starpā aizvien lielākā vienprātībā un savstarpējā uzticībā. Tā kā mūsu abu tautu kopējais ideāls ir uzturēt tādu stāvokli, kurš tām atļautu mierā baudīt viņu darbu augļus, es atļaujos izteikt savu ciešu pārliecību, ka jūsu uzdevums Latvijā, kuram ir nodrošināts tiklab mūsu valdības, kā mans atbalsts, gūs panākumus, kurus vainagos mūsu nedalīta pateicība.

Sirsnīgi pateikdamies Jūsu Ekselencei par patlaban nodotiem

novēlējumiem Latvijai un man personīgi, es izlietoju šo gadījumu, lai izteiktu manus labākos labklājības novēlējumus slavenai franču nācijai, par kuras uzticamu draugu Latvija ar lepnumu sevi uzlūko.

Valdības Vēstnesis. – 1926. – 28.jūl.

Runa Itālijas sūtņa *Augusto Stranieri* akreditācijā pie Valsts prezidenta 1926.gada 17.augustā

Ministra kungs! Man ir sevišķi patīkami saņemt no jūsu rokām rakstu, kas jūs akreditē par Itālijas karaliskās majestātes ārkārtējo sūtni un pilnvaroto ministru.

Patlaban izteiktos labklājības novēlējumus Latvijai, par kuriem es sirsnīgi pateicos, kā arī tos siltos un glaimojošos vārdus, ar kuriem jums labpaticies novērtēt Latvijas nerimstošos centienus un progresu, ar atzinību uzņems latvju tauta un valdība. Zinādams itāļu tautas un viņas karaliskās valdības Latvijai veltīto augsto labvēlību — draudzību, kas jau kopš neatkarīgās Latvijas valsts nodibināšanas izpaudās vairākkārtējos atbalsta pierādījumos, es izlietoju šo gadījumu, lai izteiktu savas labākās jūtas slavenajai itāļu tautai un viņas augstam valdniekam. Tāpat ar prieku varu atzīmēt jūsu priekšgājēja izcilos nopelnus mūsu abu valstu savstarpējā tuvināšanā un tamdēļ ar gandarījumu apsveicu jūsu vēlējumies turpināt viņa tik laimīgi ievadīto ceļu. Ceru, ka sadarbībā ar jums mūsu valdībai drīzumā izdosies atrisināt vēl nenošķaidrotos jautājumus tādā veidā, kas apmierinās abas puses.

Ievērojot augšminēto, jūs, ministra kungs, varat būt pārliecināts, ka jums nenāksies grūti izpildīt jūsu cēlo uzdevumu un ka jums nodrošināts tiklab mūsu valdības, kā arī mans atbalsts. Zinādams pēc jūsu darbības kaimiņu un sabiedrotā valsti jūsu simpātijas mūsu valstīm, kā arī jums piemītošās augstās personīgās īpašības, atļaujos izteikt savu ciešu pārliecību, ka jūsu darbība pie mums lielā mērā veicinās labu un sirsnīgu attiecību izveidošanu starp Latviju un Itāliju, kuras draudzībai es piešķiru izcilu nozīmi.

Ministra kungs, topiet atzīti par Viņa Majestātes Itālijas karaļa ārkārtējo sūtni un pilnvaroto ministru!

Valdības Vēstnesis. – 1926. – 19.aug.

**Runa Dānijas sūtņa *Flemming de Lerche*
akreditācijā pie Valsts prezidenta
1926.gada 24.augustā**

Ministra kungs! Man ir prieks saņemt no Jūsu Ekselences rakstu, ar kuru Viņas Majestātei Dānijas un Islandes karalim labpaticies jūs akreditēt par savu ārkārtējo sūtni un pilnvaroto ministru Latvijā.

Dziļi aizkustināts no novēlējumiem, kurus Viņa Majestāte jums uzdevis izteikt tiklab Latvijas labklājībai, kā arī personīgi man, laipni jūs lūdzu nodot Viņa Majestātei manu sirsnīgu pateicību un manas visdziļākās augstscienības apliecinājumu.

Pareizi novērtēdams to interesi, ar kuru jūsu augstais valdnieks un Dānijas un Islandes valdības un tautas seko Latvijas saimniecisko un garīgo spēku attīstībai, es labprāt gribu ticēt, ka tie pūliņi, kurus jūs gribat veltīt mūsu valstu savstarpējās tuvināšanās darbā, gūs pilnīgas sekmes. Pats par sevi saprotams, ka tiklab es, kā mūsu valdība jums sniegsim savu atbalstu tās augstās misijas izpildīšanā, kuru jums uzticējis to abu valstu augstais valdnieks, kuru augsto kultūras pakāpi apbrīno visa Latvija un kuras pastāvīgai uzplaukšanai es izsaku savus labākos novēlējumus.

Ministra kungs, jūs topat atzīti par Viņa Majestātes Dānijas un Islandes karaļa ārkārtējo sūtni un pilnvaroto ministru Latvijā.

(Tulkots no franču valodas.)

Valdības Vēstnesis. — 1926. — 25.aug.

**Runa Polijas sūtņa *Julius Lukasiewicz*
akreditācijā pie Valsts prezidenta
1926.gada 18.oktobrī**

Ministra kungs! Ar dziļu gandarījumu saņemu no jūsu rokām rakstu, ar kuru jūs tiek akreditēts par Polijas ārkārtējo sūtni un pilnvaroto ministru Latvijā, kuru jūs man iesniedzāt kopā ar grāmatu, kas izbeidz jūsu izcilā priekšgājēja misiju.

Tajā brīdī, kad jūs uzņematies jums uzticēto augsto un cēlo misiju, varu jūs pārliecināt, ka tiklab es, kā mūsu valdība jums labprāt atviegosim mūsu abu jau savstarpējas simpātijas saistīto valstu tuvināšanas darbu, kuru jūs esat apņēmi darīt intensīvāku.

Miera nostiprināšana un laba attiecību izveidošana ar citām tautām, sevišķi ar tiešiem kaimiņiem, ir jautājumi, kas visvairāk nodarbina Latviju un viņas valdību. Latvija ir pārlicināta, ka šie faktori visdrošāk garantē tiklab pašreizējo stāvokli, kuru latvju tauta radusi, nesot tik daudz upuru, kā arī viņas garīgās un saimnieciskās dzīves uzplaukšanu. Tamdēļ Latvijas valdība labprāt piedalīsies katrā pasākumā, kura mērķis ir veicināt Tautu Savienības principu realizēšanu un kuru nozīmi miera uzturēšanas darbā Latvija visai labi prot novērtēt.

Sirsniņi pateikdamies Jūsu Ekselencei par patlaban izteiktiem novēlējumiem latvju tautai un man, izlietoju gadījumu, lai nodotu savus vislabākos veltījumus cēlās poļu tautas aizvien pieaugošai labklājībai.

(Tulkots no franču valodas.)

Valdības Vēstnesis. — 1926. — 19.okt.

Runa brokastīs Latvijā akreditētajiem sūtņiem Rīgas pili 1926.gada 18.novembrī

Jūsu Ekselences, dāmas un kungi! Mēs svinam šodien Latvijas neatkarības proklamēšanas astoto gadadienu. Šie astoņi gadi ir nepārtraukta darba laikmets, ar kuru latvju tauta pūlējusies dziedēt kara sistās brūces un organizēt savu sabiedrisko dzīvi saskaņā ar jauno statūtu, kuru tā sev devusi. Ka šis darbs un šis pūles nav palikuši bez zināmiem rezultātiem, par to jums droši vien jau bijusi izdevība pārlicināties pašiem, sevišķi tiem jūsu starpā, kuru uzturēšanās mūsu zemē bijusi pietiekoši ilga, lai atļautu salīdzināt to, kas bijis, ar to, kas ir tagad.

Tomēr tautu mierīgo darbu un pūles vainago panākumi tikai tad, ja viņas netraucē ārēji sarežģījumi un jukas. Laimīgā kārtā miers pēdējos gados nav ticis apdraudēts. Latvija ne tikai nav bijusi iejaukta starptautiskos konfliktos, bet varējusi uzturēt vislabākās draudzīgās attiecības ar savām kaimiņvalstīm. Starp šīm valstīm turklāt ir vairākas, ar kurām Latvija jau saistījusies dažāda rakstura konvencijām vai ar kurām ievadītas sarunas par to. Īpatnēja vieta pieder mūsu sabiedrotai — Igaunijai, ar kuru mūsu jau tagad tik tuvās attiecības kļūs vēl ciešākas.

Tādēļ, neskatoties uz visu to, ko pagājušais astoņu gadu laiks mums vēl liek vēlēties no saimnieciskā viedokļa, es priecājos, ka varu to apzīmēt par apmierinošu. Šis gandarījums ir jo lielāks, pateicoties tam jaunajam garam, kurš vienmēr vairāk iesakņojas un grib regulēt starptautiskās attiecības uz savstarpējas uzticības pamatiem un rēķinoties ar to faktu, ka dažādo valstu individuālās intereses ir savā starpā saistītas. Zem šī jaunā gara auspicijām es vēlos redzēt Latviju ieejam devītā pastāvēšanas gadā.

Esmu laimīgs redzēt piedalāmiešus mūsu republikas svētkos tās nāciju saimes oficiālās pārstāvju, kurā Latvija iegājusi 8 gadus atpakaļ.

Valdības Vēstnesis. — 1926. — 20.nov.

Dokumenti

Krievijas Valsts domes deputāta parakstītais deputātu grupas t.s. Viborgas uzsaukums "Tautai no tautas priekšstāvjiem"

Visas Krievzemes pilsoņi! Ar 8.jūlija dekrētu Valsts dome ir atlaista. Kad jūs ievēlējāt mūs par saviem priekšstāvjiem, jūs pilnvarojāt mūs censties gūt zemi un brīvi. Pildot jūsu norādījumu un mūsu pienākumu, mēs izstrādājām likumus, kas nodrošinātu tautas brīvību, mēs prasījām bezatbildīgu ministru padzišanu, kuri, nesodīti pārkāpjot likumu, apspieda brīvību; taču vispirms mēs vēlējamies pieņemt likumu par zemes piešķiršanu darbīgiem zemniekiem, šajā sakarā iedalot valsts, dalienas, kabineta, klosteru, baznicu un piespiedu kārtā atsavināto privātipašuma zemi. Valdība šādu likumu atzina par nepieņemamu, bet, kad Dome vēlreiz neatlaidīgi apstiprināja savu lēmumu par piespiedu atsavināšanu, tika pasludināta tautas priekšstāvju atlaišana.

Pašreizējās Domes vietā valdība sola sasaukt nākošo pēc septiņiem mēnešiem. Visus septiņus mēnešus Krievijai ir jāpaliek bez tautas priekšstāvjiem laikā, kad tauta atrodas izputēšanas priekšā, rūpniecība un tirdzniecība ir iedragāta, kad visa valsts ir satraukta un kad Ministru kabinets ir parādījis pilnīgu nespēju apmierināt tautas vajadzības. Veselus septiņus mēnešus valdība rīkosies patvaļīgi un cīnīsies ar tautas kustību, lai iegūtu paklausīgu, iztapīgu Domi, bet, ja tai izdosies pilnīgi nosmacēt tautas kustību, tā nesasauks nekādu Domi.

Pilsoņi! Stingri iestājieties par samīdītās tautas priekšstāvniecības tiesībām, iestājieties par Valsts domi! Ne dienu Krievija nedrīkst palikt bez tautas priekšstāvniecības. Jums ir līdzekļi, lai to panāktu: valdībai nav tiesību bez tautas priekšstāvniecības piekrišanas ne ievākt no

tautas nodokļus, ne iesaukt karadienestā. Tādēļ tagad, kad valdība ir atlaidusi Valsts domi, jums ir tiesības nedot tai ne kareivjus, ne naudu. Bet, ja valdība, cenšoties iegūt sev līdzekļus, aizņemsies, tad šādi aizņēmumi, kas noslēgti bez tautas priekšstāvniecības piekrišanas, no šā brīža nav spēkā un krievu tauta tos nekad neatzīs un neatmaksās. Tātad līdz tautas priekšstāvniecības sasaukšanai nedodiet ne kapeiku valsts kasei, nevienu kareivi armijai! Esiet stingri savā noraidījumā, kā viens iestājieties par savām tiesībām! Iepreti vienotai un nelokāmai tautas gribai nevar pastāvēt nekāda vara. Pilsoņi! Šajā piespiedu, bet neizbēgamā ciņā jūs ievēlētie cilvēki būs kopā ar jums.

Vyborgskij process: Ilustrirovannoe izdanie. – S.-Peterburg: Tipografija t-va "Obščestvennaja Pol'za", 1908. – 6.–9.lpp.

Krievijas Valsts domes deputāta kopā ar vēl 150 deputātiem parakstītais paziņojums "Likumu par pilsoņu vienlīdzību pamattēzes"

1906.gada 16. maijā

Mēs, apakšā parakstījušies, ierosinām Valsts domei sākt virknes likumprojektu izstrādi, kuri balstītos uz sekojošu pamattēzi:

visi abu dzimumu pilsoņi ir vienlīdzīgi likuma priekšā.

Pilsoņu nevienlīdzība tik dziļi ir iespiedusies visā mūsu likumdošanā un tādā mērā aptvērusi visas dzīves sfēras, ka to novērst ar vienotu likumdošanas aktu liekas neiespējami. Pilsoņu nevienlīdzība izpaužas kā privilēģiju piešķiršanā atsevišķām personu kategorijām, tā arī sevišķi ierobežojumos, kas vērsti pret atsevišķām kārtām, nacionalitātēm un ticībām, visbeidzot nevienlīdzība izpaužas sieviešu dzimuma personu atstumšanā visā pilnībā izmantot tiesības, kas ir piešķirtas vīriešu dzimuma personām. To jomu daudzumam, uz kurām pašlaik attiecas pilsoņu nevienlīdzība, atbilst arī tās novēršanas paņēmieni sarežģītība. Vienā jomā — ierobežojumu jomā, kas saistīti ar nacionalitāti un reliģiju, — ir pietiekama vienkārša attiecīgo ierobežojošo likumu atcelšana; citās jomās ierobežojumu un privilēģiju atcelšana ir nesaraujami saistīta ar jaunradi un tātad ar spēkā esošo likumu nomaiņu ar jauniem. Sevišķi nepieciešamā kārtu ierobežojumu atcelšana, kuri nospiež zemniecību,

prasa īpašo zemniecības iestādījumu un īpašo zemniecības tiesu no maiņu ar jaunām iestādēm. Muižniecībai piešķirtās privilēģijas attiecas ne tikai uz muižnieku personiskajām tiesībām, pilsoņa un politiskajām, bet atspoguļojas arī vietējās pašpārvaldes iekārtā, un tādēļ muižniecības privilēģiju atcelšana ir saistīta ar vairāk vai mazāk lielām vietējās pašpārvaldes reformām. Sieviešu ierobežojumu atcelšana ir saistīta ar daļēju civillikumu utt. pārskatīšanu. Šajā sakarā mēs ierosinām sadalīt likumdošanas darbu, kas vērsts uz stingru pilsoņu vienlīdzības iedibināšanu valsti, sekojošās četrās kategorijās:

I likumu kategorija attiecas uz zemnieku kā kārtas ierobežojumiem.

Šīs likumu kategorijas pamatā ir jābūt tēzei, saskaņā ar kuru visi zemnieku kārtas ierobežojumi — cita starpā: pakļautība īpašiem zemniecības iestādījumiem un īpašai jurisdikcijai, ierobežojumi rīkoties ar īpašumu un pārvietošanās brīvības ierobežojumi, izglītības un iestāšanās valsts dienestā ierobežojumi — ir jāatceļ.

II likumu kategorija attiecas uz ierobežojumiem, kas ir saistīti ar nacionalitāti un reliģiju.

Pamattēze šīs kategorijas likumu jomā deklarē:

visi spēkā esošās likumdošanas un administratīvo aktu noteiktie tiesību ierobežojumi, kas saistīti ar piederību kādai nacionalitātei vai ticībai, ir jāatceļ.

III likumu kategorijas likumu pamatā ir jābūt tēzei, saskaņā ar kuru

visas muižniecības privilēģijas izglītības, valsts dienesta, nekustāmā īpašuma valdījuma jomās un darbībai vietējās pašpārvaldēs ir jāatceļ.

IV kategorijas pamatā ir jābūt tēzei, saskaņā ar kuru

ierobežojumi, kas noteikti sieviešu dzimuma personām civillikumos, tiesību ierobežojumi iegūt visu pakāpju izglītību, aktīvo un pasīvo vēlēšanu tiesību ierobežojumi un vispār visi publisko tiesību ierobežojumi, ja tas nav pretrunā ar pienākumu būtību, kas saistīti ar šīm tiesībām, ir jāatceļ.

Šā priekšlikuma izskatīšanai mēs ierosinām Valsts domei ievēlēt komisiju 33 Domes locekļu sastāvā. Lūdzam šo priekšlikumu izskatīt kā *steidzamu*.

**Krievijas Valsts domes deputāta
parakstītā deputātu grupas apelācija
1906.gada 29.maijā**

Uz Valsts domes locekļu vārda no Vitebskas guberņas ir pienācis sekojoša satura lūgums: Vitebskas guberņas Lepeliskas apriņķa Čašniku miesta iedzīvotāju grupa lūdz jūs caur Valsts domi griezties ar pieprasījumu pie iekšlietu ministra k-ga: par kādu pārkāpumu jau ceturto mēnesi Lepeliskas cietumā vārgst Aleksandrs Ivanovičs Meļcovs un drizumā uz trim gadiem tiek izsūtīts uz Tomskas guberņu, uz Narimas novadu. Žandarmērijas pulkvedis ir atteicies no apsūdzības; policija nav veikusi nekādu izmeklēšanu un izziņu, apsūdzētais pat nav nopratināts un viņam nav paziņots, kādēļ tiek izsūtīts. Mēs nelūdzam žēlsirdību, bet taisnu tiesu: apturēt izsūtīšanu un nozīmēt izmeklēšanu viņa lietā, un esam pārliecināti, ka taisnība tiks atjaunota un nevainīgu cilvēku atbrīvos.

Šajā sakarā mums, apakšā parakstījušajiem Valsts domes locekļiem, ir tas gods lūgt iekļaut Valsts domes darba kārtībā mūsu steidzamu lūgumu iesniegt pieprasījumu iekšlietu ministra k-gam par:

1. Par kādu noziegumu Aleksandrs Ivanovičs Meļcovs tiek izsūtīts uz Tomskas guberņu?

2. Gadījumā, ja Aleksandra Ivanoviča Meļcova vaina noziedzīgā nodarījumā nav konstatēta, vai iekšlietu ministra k-gam nav padomā viņu atbrīvot.

Gosudarstvennaja Duma. Stenografičeskie otčeti.
1906. god. Sessija pervaja. – Tom I. – S.-Peterburg:
Gosudarstvennaja tipografija, 1906.–379.lpp.

**Krievijas Valsts domes deputāta
parakstītā deputātu grupas apelācija
1906.gada 1.jūnijā**

1905.gada 8.decembrī kopā ar citām personām, skaitā līdz 30 cilvēkiem, tika arestēts Nikolaja dzelzceļa Aleksandra rūpnīcas kalpotājs Viktors Vladimirovičs Titovs. Sarakste arestēto lietā tika nodota Pēterburgas apgabaltiesas sevišķi svarīgo lietu izmeklētājam Beļevcevam, kurš, nesaskatot lietā jēlkādas Titovu atmaskojošas

nozieguma pazīmes, jo par viņu tika minēts tikai pavadrakstā, pieņēma lēmumu atbrīvot Titovu no aresta, par ko arī deva rīkojumu. Taču Titovs netika atbrīvots un joprojām atrodas cietumā, turklāt ar aprīli pārcelts apsardzes nodaļas apgādē. Nekāda apsūdzība Titovam nav izvirzīta, viņa ieslodzījuma biedri ir atbrīvoti, izņemot Novicki, kurš nav iemaksājis drošības naudu.

Sakarā ar izklāstīto mums ir tas gods lūgt jūs ieteikt Valsts domei iesniegt pieprasījumu iekšlietu ministram: vai izklāstītais fakts atbilst patiesībai, un ja tā, uz kāda pamata Titovs tiek turēts apcietinājumā bez kādas viņam izvirzītas apsūdzības un pretrunā ar Pēterburgas apgabaltiesas sevišķi svarīgu lietu izmeklētāja lēmumu?

Gosudarstvennaja Duma. Stenografičeskie otčeti.
1906.god. Sessija pirmaja. – Tom II. – S.-Peterburg:
Gosudarstvennaja tipografija, 1906. – 918.lpp.

Krievijas Valsts domes deputāta parakstītā deputātu grupas apelācija 1906.gada 4.jūlijā

Kā steidzams iesniegums uz Valsts domes locekļa Masoniusa vārda ir saņemts Minskas guberņas Novogrudskas apriņķa Gorodejskas pagasta zemnieku lūgums, kurā lūdzēji, griežoties pie Valsts domes pēc aizsardzības pret vardarbību, ko pret viņiem pastrādā vietējā administrācija, izklāsta sekojošo: «Š. g. jūnija beigās minētā pagasta zemnieki atteicās iziet darbā kaimiņos esošajās muižās. Sekas šādam zemnieku atteikumam, ko var izskaidrot kā ar laika trūkumu, tā arī ar nevēlēšanos pārdot savu darbu par pārāk mazu cenu, bija policejiskās varas iejaukšanās: vietējās policijas priekšnieks un Novogrudskas apriņķa 4.nodaļas pristavs ar 46 apbruņotiem un piedzērušiem kārtībniekiem sāka apbraukāt Gorodejskas pagasta ciemus, pie kam daži zemnieki tika apcietināti, daži nežēligi piekauti un viens Novaja Vesas zemnieks Timofejs Gorohs pēc dažām dienām piekaušanas dēļ pat mira Novogrudskas aresta telpās. Pret apcietinātajiem zemniekiem nav izvirzīta nekāda apsūdzība.

Sakarā ar šo zemstes priekšnieks paņēmis zemnieku sabiedriskā veikala atslēgu, tādā veidā liedzot zemniekiem iespēju lietot viņu īpašumu, šāds iespaidošanas līdzeklis nostāda zemniekus smagā stāvoklī.

Saskatot augstāk izklāstītajā ne uz ko nedibinātu policejiskās varas patvaļu, mums ir tas gods lūgt jūs apspriest Valsts domē mūsu lūgumu iesniegt pieprasījumu iekšlietu ministra k-gam:

1. Uz kāda pamata Minskas guberņas Novogrudskas apriņķa policijas amatpersonas piekāva un apcietināja Gorodejskas pagasta zemniekus, kuri nekādas pretlikumīgas, ne arī vardarbīgas darbības neveica?

2. Kādi soļi tiks sperti, lai atbrīvotu apcietinātos un sodītu vainīgos?

Gosudarstvennaja Duma. Stenografičeskie otčeti. 1906.god. Sessija pervaja. – Tom II. – S.-Peterburg: Gosudarstvennaja tipografija, 1906. – 2005.–2006.lpp.

Krievijas Valsts domes deputāta parakstītā deputātu grupas apelācija 1906.gada 12.jūnijā par notikumiem Baltijas provincēs

Valsts domes priekšsēdētāja k-gam. Baltijas novadā turpina darboties kara stāvoklis, ko ar visu stingrību piemēro Igaunijā un Ziemeļvidzemē, kaut gan tur šā gada laikā nekādas nekārtības nav bijušas, bet Ziemeļvidzemē iedzīvotāji pat politisko un agrāro nemieru laikā pagājušā 1905.gada beigās atturējās no jebkādam vardarbīgām akcijām.

Pašlaik Valsts domes loceklī J.J.Tenisons un O.I.Ritli ir saņēmuši ziņas par to, ka vietējā ģenerālgubernatora vārdā Ziemeļvidzemē pagastu valdes tiek pakļautas virsniecības revīzijām, par ko pat netiek ziņots vietējiem zemniecības lietu komisāriem kā valdības uzraudzības iestādījumiem pagastu pašvaldību lietās. Eksekūciju nodaļu priekšgalā stāvošie viesnieki liek iedzīvotājiem nekavējoties nokārtot visus pagasta nodevu maksājumu iztrūkumus utt. Valsts gruntsnomas posteņu nomniekiem un citiem ir noteikts visu iztrūkumu nomaksas galējais termiņš š. g. 15.jūnijs, pretējā gadījumā viņiem draud 3000 rbļ. sods vai 3 mēnešu cietumsods.

Sakarā ar to, ka pagastu nodokļu maksātāju, muižnieku zemju nomnieku un valsts gruntsnomas posteņu turētāju maksājumu iztrūkumi izskaidrojami ar novada saimniecisko krīzi lielākoties veselas

rindas neražas gadu dēļ, līdzīga veida militārās varas rīkojumi nozīmē daudzū tūkstošu ģimeņu un saimniecību pilnīgu izputēšanu, kas nevar neradīt vissmagākās sekas vietējam novadam.

Tālāk karaspēka pavēlnieks Ziemeļvidzemē š. g. 22.maijā ir izdevis priekšrakstu apriņķu priekšniekiem ar viņu palīgu atbalstu sasaukt pagastu sapulces un ieteikt iedzīvotājiem aizturēt un izdot varas iestādēm par līdzdalību revolūcionārajā kustībā aizdomās turamos, pie kam iedzīvotājiem ir jāpaskaidro, ka šādu personu neizdošanas gadījumā pagastu sabiedrība tiks stingri sodīta.

Ir bijuši gadījumi, kad kara stāvokļa terora apstākļos un eksekūcijas nodaļu priekšnieku iespaidoti, pagastu runasvīri izdeva militārajām iestādēm cilvēkus, kuri galu galā izrādījās pilnīgi nevainīgi un tika atsūtīti atpakaļ no izsūtījuma, kad iedzīvotāji, kaut cik atguvušies no pirmā drausmīgā militārā terora iespaids, pieprasīja cietušo atgriešanos. Tā, piemēram, izsūtītais Kaizmas zirgu pasta stacijas turētājs — *Kirksmanis* — Vidzemes guberņas Pērnavas apriņķī, vēlāk tika atzīts par atbrīvojamu.

Ir pilnīgs pamats baidīties, ka pagastu runasvīri karastāvokļa terora apstākļos nevarēs pretoties militārās priekšniecības iespaidošanai, bet, lai izpatiktu varas iestādēm, turpinās uzrādīt nevainīgas personas, kuras tiks pakļautas smagiem sodiem. Nevainīgi cietušie, viņu radi un tuvinieki savukārt atriebsies pagastu runasvīriem un viņu ģimenēm, kā rezultātā notiks privātas slepkavības un slepeni uzbrukumi, kā rāda Kurzemes pieredze, kur tie, kuri piedalījās savu līdzpilsoņu izdošanā valdībai, ir pakļauti cietušo un viņu piekritēju asiņainai atriebībai.

Tādēļ militārās varas darbība draud ar nopietnām un postošām sekām Ziemeļvidzemē, ja netiks sperti nopietni soļi šāda veida varas iestāžu darbības izbeigšanai.

Šajā sakarā zemāk parakstījušies lūdz jūs iekļaut Valsts domes izskatīšanai iesniegumu pieprasījumam iekšlietu ministra k-gam par:

1. vai viņam ir zināmi augstāk izklāstītie apstākļi un, ja ir, tad

2. kādus soļus viņš ir nolēmis spert, lai izbeigtu norādītās patvaļas izpausmes un novērstu nelikumību iespējamās sekas Baltijas novadā.

S.-Pēterburga, 1906.g. 8.jūnijā.

Valsts domes loceklis: [paraksti].

Gosudarstvennaja Duma. Vtoroj sozyv. Zakonotel'nye zavajlenija, vnesennye na osnovanie st. 55 Učreždenija Gosudarstvennoj Dumy. — S.-Peterburg: Gosudarstvennaja tipografija, 1907. — 1272.—1273.lpp.

Aicinājums pilsoņiem sniegt palīdzību 1922.gada pavasara plūdus cietušajiem

Pilsoņi!

Daugavpils un apkārtnē cietusi ārkārtīgu postu no ūdens plūdiem. Veselas pilsētas daļas un sādžas Daugavas piekrastē ir pilnīgi zem ūdens. Iedzīvotāji zaudējuši visu savu mantību, daži pat dzīvību. Nodarītais posts nepārrēdzami liels. Nepieciešama visātrākā un visplašākā sabiedrības palīdzība.

Pilsoņi! Sniedziet nekavējoties palīdzīgu roku saviem nelaimē kritušajiem līdzpilsoņiem! Ziedoņiet, ko katrs spēj, drēbes, naudu, produktus!

Sabiedriskās organizācijas (palīdzības, labdarības, kredītiestādes utt.) un prese, vāciet tūlī ziedojumus, lai nekavējoties varētu tos nosūtīt cietušajiem.

Satversmes sapulces prezidents

J.Čakste

Satversmes sapulces sekretāra biedrs

E.Bitte

Valdības Vēstnesis. – 1922. – 12.apr.

Valsts prezidenta rakstisks paziņojums Saeimas sēdē 1923.gada 26.jūnijā

Augsti godātais priekšsēdētāja kungs!

Sakarā ar manu š.g. 8.jūnija rakstu Nr. 3254 pagodinot paziņot jums, augsti godātais priekšsēdētāja kungs, ka Z.A.Meierovica kungs sastādījis Ministru kabinetu no sekojošām personām:

Ministru prezidents un ārlietu ministrs Z.A.Meierovics

Apsardzības ministrs J.Ducens

Darba ministrs G.Klaustiņš

Finansu ministrs H.Puga

Iekšlietu ministrs A.Birznieks

Izglītības ministrs P.Gailītis
Zemkopības ministrs E.Bauers
Satiksmes ministrs J.Pauļuks
Tieslietu ministrs V.Holcmanis
Iekšlietu ministra biedrs ar balsstiesību kabinetā A.Dzenis
Izglītības ministra biedrs ar balsstiesību kabinetā St.Jaudzems
Reizē ar šo esmu uzdevis līdzšinējam Ministru kabinetam nodot un jaunajam augstāk aprādītā sastāvā pieņemt valdības resorus.

1923.g. 26.jūnijā. Nr. 3561.

Ar patiesu cienišanu,
J.Čakste, Valsts prezidents

Valdības Vēstnesis. – 1923.–27.jūn.

Raksti

Atklātā vēstule baronam fon der Ropam

No Grobiņas man piesūtīja uz Valsts Doma šādu vēstuli:

Čakstes kungs!

Jūs esat Kurzemes Valsts domnieks. Tātad Jums pēc labākās ziņāšanas un apziņas jāaptver un jāpārrunā tie jautājumi, kas Jums nāk priekšā, attiecoties uz mūsu Baltijas apstākļiem.

Bet, ievērojot Jūsu musinošās runas, es uzlūkoju par savu pienākumu Jums ne vien izsacīt savu nicināšanu, bet arī īsi un skaidri Jums pasludināt, ka es un mani domu biedri, starp kuriem atrodas latvieši, Jūs uzskatām par negēlīgu, prastu demagogu, kas savu dzimteni pārdod par pāris radikālu ciņas vārdu. Es mīlu to latviešu tautu un ienīstu katru, kas bez vēsturiskas jēgas pādroši mēģina aizpildīt kultūras plaismu ar nacionālu trakumu. Vēsture par Jums, Čakstes kungs, taisīs savu spriedumu, un tas terorisms, ko Jūs izaicināt, cerams, Jums padarīs galu, kad lapa būs griezusies.

Dziļi nicinādams,
Barons Jūlijs f.d. Rops,
monarhists—konstitucionālists

Grobiņā 1906.gada 15.maijā

Ceru, ka vēstules rakstītājs man neņems ļaunā, ka atbildi uz viņa vēstuli rakstu atklāti, jo tās lietas, par kurām ar viņu sarakstos, interesē ne vien mūs abus, bet arī plašākas aprindas.

Barona fon der Ropa kungs!

Atsaucoties uz manām “musinošām runām”, Jūs, kā domāju,

zīmējaties uz tām manām runām, ko turēju sakarā ar gaidāmajām agrārreformām Baltijā un kurās aizstāvēju tās domas, ka priekš Baltijas zemnieku apgādāšanas ar zemi ir vajadzīgs arī privāto muižu zemi ekspropriēt, kā arī mācītāju muižas līdz ar visiem mācītāju saimniekiem. Ka tādas runas Jūsu cienīgajās ausīs skan kā musināšana, par to es nemaz nešaubos. Es tikai brinos par to, ka tās tikai tagad Jūs uzmusinājušas. Līdzīgas runas es jau turēju 1902.gadā, kad toreizējā guberņas komisijā pārsprieda mūsu zemkopības trūkumus un vajadzības. Bet toreiz tās Jūs maz uztrauca tādēļ, ka Jūs bijāt pārliecināti, ka no visām tām runām nekas neiznāks. Turpretim tagad tā lieta paliek nopietna.

Ja Jums būtu cik necik saprašanas priekš mūsu zemes patiesām vajadzībām un ja Jums cik necik būtu spējas izkūņoties iz vecu laiku aizspriedumiem, tad manas runas Jūs nemaz tā nebūtu uztraukušas. Jūs esat to panākuši, ka no Jums visa zeme vairs nekā negaida. Jūsu pēdējais landtāgs Jums parakstīja galīgo spriedumu. Tagad runā citi, un to viņi darīs, kauču Jūs mētātos ar diezin kādām rupjībām. Jūsu apgalvojums, ka Jūs mīlat "to latviešu tautu", var jau būt pareizs, tikpat pareizs, kā tas, ka Jūs mīlat arī savu jājamo zirgu un jakts suni. Tikai to Jums vajadzētu iegaumēt, ka tādām, kas savu mīlestību klajā sludina, neviens īsti negrib ticēt. Bet mēs nemeklējam Jūsu mīlestību, kas mums ir jau labi pazīstama: mēs meklējam taisnību un tiesības. To Jūs negribat saprast, ka bez Jums vēl kādam citam varētu būt tiesības. Un te ir Jūsu nelaime. *Quos deus perdere vult dementant prius*. Ko mēs meklējam, to mēs sasniegsim bez jums. Jūsu cerība, ka lapa griezīsies uz otru pusi, šoreiz Jūs piekrāps, kauču vēsture gan māca, ka tā daudz reizes griezusies Jums par labu. Kas vienreiz izdodas un desmit reizi izdodas, vienpadsmito reizi vairs neizdodas. Apdomājiet labi, vai Jūs tagad nestāvat vienpadsmitās reizes priekšā.

Beidzot Jums gribētu dot padomu nesteigties vēsturei priekšā un aiztaupīt savu nicināšanu uz vēlāku laiku; viņa tad varbūt Jums noderēs pašiem priekš sevis.

J.Čakste

Tēvija. – 1906. – 25.maijs. (Pārpublicēts pēc: Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A.Kurmis. – R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. – 51.–52.lpp.)

Pirmais solis

Jaunais likums par Baltijas bruņinieku muižas īpašnieku dažu privilēģiju atcelšanu, kurš 27.jūlijā izvests 87.panta kārtībā, tiks saņemts no Baltijas plašām iedzīvotāju masām ar gandarījumu. Tas galīgi iznīcina "pārpratumu", kurš bija radies visā klusumā 1845.gadā un sacēla daudz ķildu un ienaida.

Kad šo likumu valsts domnieki ierosināja 1.augustā pagājušā gadā Valsts domē un vēlāk apsprieda sevišķā komisijā justicministra biedra Verevkina priekšsēdībā, tad dzirdēja runājam par "Baltijas muižnieku" privilēģiju atcelšanu. Šādas runas bija gluži nepamatotas, jo patiesībā likuma projekts attiecās tikai uz dažām bruņinieku muižīpašnieku priekšrocībām un nevis uz Baltijas muižniecību. Baltijas muižniecība kā tāda caur šo jauno likumu nemaz nav aiztikta. Bruņinieku muižu īpašnieki Baltijā lielumā vairumā gan ir Baltijas vācu muižnieki, bet ir to starpā arī daži cittautību muižnieki, pilsoņi un zemnieki.

Ļoti izplatīts ir arī uzskats, it kā nule atceltās privilēģijas, kuras uzskaitītas Provinču likumu 3.sējuma 883. un 892.pantos, būtu ļoti vecas, cēlušās nezin kādos feodālos laikos. Uz to pa daļai norādīts arī Valsts domes projektā. Tātad tagad būtu atceltas priekšrocības, kas nodibinātas senos laikos.

Arī šis uzskats ir greizs: atceltās privilēģijas ir jaunlaiku ražojums, viņas ir radušās tikai 1841.gadā.

Vispirms vajag ievērot to, ka ir starpība starp tiesību, piemēram, medīt savā muižā un tiesību ne vien medīt savā muižā, bet arī aizliegt visiem citiem medīt uz viņa zemēm. Šī pirmā tiesība rīkoties visplašākā mērā savā muižā piederēja Baltijas bruņinieku muižu īpašniekiem no seniem laikiem, par to ir runa vecos laikos (*Privil. Sig. Aug. Stat. Pilt. u.c.*), par to runā arī likuma panti, kuri tika pēdīgi sakopoti Provinču likumu 3.sējumā. Bet šajos pašos likumos parādījās 883. un 892.panti, kuri uzstādīja šīs tiesības daudz plašākos apmēros, t. i., ka tikai bruņinieku muižu īpašniekiem ir tiesība medīt, dedzināt brandvīnu, uzturēt krogus, ierīkot fabrikas un sudmalas utt.

Uz jautājumu, kā un kad šādas paplašinātas tiesības cēlušās, mums atbild tie likumu avoti, kas zem šiem pantiem pievesti, un starp tiem nu ir tādi, kam nav gandrīz nekādas nozīmes, bet vienīgais īstais avots ir Viņa Majestātes kancelejas 2.nodaļas virsdiriģenta doklads no 28.jūnija 1841.gada. Ievērojams ir tas, ka šis avots ir nosaukts par "dokladu" un,

otrkārt, kā tas nav ievietots Valsts likumu krājumā, kur izsludinātas pat mazsvarīgas pavēles un ministru rīkojumi. Tādam svarīgam likumam, kurš aptver tik nopietnus nosacījumus, tur katrā ziņā vajadzēja atrasties. Ja vēl atceramies to, ka vairākas reizes tika izdotas Visaugstākās pavēles, kurās bija noteikts, ka izdodamā Baltijas provinču likumu krājumā ir sastopami tikai pastāvošie likumi, bet nedrīkst tikt ievēroti nekādi jauni likumi, tad grūti atraidāmas ir domas, ka minētais "doklads" nemaz nav bijis domāts kā likums, bet varbūt tikai kā projekts, kuram vajadzēja tikt pārbaudītam un apspriestam. Bet tas nenotika un "doklads", kurš nebija parastajā kārtā izsludināts un par kuru tāpat maz kas ko zināja, iznāca 1864.gadā. Tā bija daudziem pārsteidzoša parādība.

Pirmajā laikā, kad kompetentās iestādes uzdūrās uz jauno tiesību nodibinātājiem — 883. un 892.pantiem, tad redzams, ka arī tās ir bijušas pārsteigtas, jo Visaugstāk apstiprinātajā Baltijas komitejas lēmumā no 26.februāra 1871.gada, kas runā par Baltijas bruņinieku muižu īpašnieku privilēģiju ierīkot un uzturēt sudmalas, uz kā šo tiesību varētu pārvest uz zemnieku zemju īpašniekiem, ir vienkārši un skaidri teikts, ka šāda privilēģija ieviesta "caur pārpratumu" Provinču likumu krājumā. Bet privilēģija būvēt sudmalas ir viena no tām privilēģijām, kas uzskaitītas minētos pantos. Ja nu tā viena atzīta par tādu, kas ietilusi krājumā "caur pārpratumu", tad jau tās pārējās, kuras tāpat dzimušas 1841.gadā un tāpat pirmo reizi pārādijās atklātībā 1864.gada krājumā, ir tādi paši pārpratuma bērni.

Tādēļ nebūt nav iemesla tagad runāt par vecu privilēģiju atcelšanu. Patiesībā nule izdotsais likums ir tikai pārpratumu izlabošana, kura tika uzsākta jau 1871.gadā, bet tad uz laiku apstājās.

Bet lai jaunais likums arī būtu tikai korektūra, viņš tomēr ir apsveicams kā pirmais solis uz taisnīgu attiecību nokārtošanu Baltijā starp atsevišķām iedzīvotāju grupām un novērsis daudz strīdu un prāvu. Plašās aprindas nezināja, kā atceltās privilēģijas bija radušās, bet viņas jūta, ka tās ir "pārpratums" un kā tādas netaisnas, aizskarošas. No otras puses atkal tiši centās paasināt šo "pārpratuma" privilēģiju lietošanu tajā greizajā aprēķinā, ka caur to var labāk uzturēt kundzību.

Zaudējums un peļņa, ko jaunais likums atnesis vienai un otrai pusei, gan pārāk liels nebūs. Šai ziņā visvairāk varētu būt no svara brandvīna dedzināšana, alus brūvēšana, krogi un šenķi, bet šo postītāju eksistencei jau padarīts gals, un cerēsim, ka viņu atdzimšana

paredzamā nākotnē nenotiks. Tirgus noturēt ir tāda tiesība, kurai bija lielāka nozīme tad, kad bija krogi. Ar tirgus nosaukšanu allažīņ apsedza ļaužu sapulcēšanu pie krogiem. Kad krogu nav, tad tirgu vērtība nav liela. Visbiežāk sadursmes radija medību tiesības, it īpaši tādēļ, ka pakalpīgi tulkotāji šīs tiesības vienkārši pārspilēja un atzina pat par medībām jau to, ka kāds nošāva zaķi, atgaidāms to no sava dārza. Ja muižu īpašnieki tiktu pārāk apbēdināti caur šīs privilēģijas atcelšanu, tad tas gan būtu pierādījums, ka tie maz būdu pazīst. Fabriku rīkošana un zemnieku zemju ekspropriācija gan vienā otrā gadījumā varēja būt savienota ar neērtībām un zaudējumiem priekš zemnieku zemju īpašniekiem, bet šo gadījumu visai daudz nebija.

Jaunajā likumā ne vien uzskaitītas atceltās privilēģijas, bet taisni teikts, ka atceltas "saturā pēc tām līdzīgās tiesības". Tātad visi tie nelidzenumi, kas līdz šim šķīra tiesību ziņā bruņinieku muižas no zemnieku un citām zemēm, tagad būtu uzlūkojami par iznīcinātiem, tā ka viņas visas uz priekšu bauda līdzīgas tiesības. Vēl gan mēs faktiski tik tālu neesam tikuši. Atliek vēl daudz un svarīgu nelidzenumu, kuri nepieciešami jānolīdzina, iekams mēs varam runāt par līdzīgām tiesībām, pat vēl daudz svarīgāki, nekā nule atceltie. Bet, kā jau minējām, pirmais solis jau ir sperts, un tas ir sperts noteikti un skaidri, ir paredzētas dažādas varbūtības, lai novērstu greizus tulkojumus, piem., noteikts, ka, privātos līgumos un krepostnodaļās ieviestas, muižu tiesības zaudē savu spēku; cerēsim, ka šim pirmajam solim sekos nākošie. Tad patiesi varēsīm sākt runāt par jaunas ēras sākumu Baltijā.

Baltija. – 1916.–2.aug.

30.augusts

Kurzemnieki arī šogad nevar svinēt savas brīvlaišanas svētkus parastajā kārtā, bet tādēļ 30.augusta diena nedrīkst paiet garām neatzīmēta. Taisni šoreiz pēcnācējos varbūt nebija tā pati sajūta, kāda pildīja viņu senču sirdis un prātu viņā pirmajā svētku dienā, kad ķeizars Aleksandrs I tiem pasludināja: jūs esat brīvi! Līdzīga pasludinājuma gan vēl šoreiz nav, bet latvieši sajūt, ka tas neizpaliks un ka tas, ko ķeizars Aleksandrs I pēc Lielā tēvijas kara iesāka, pēc otrā lielā tēvijas kara tiks galīgi izbūvēts un pabeigts, un, ka tāpat kā toreiz ķeizara Aleksandra I varenie vārdi pārrāva dzimtbūtības valgus, tāpat

tiks tagad atraisīti tie pinekļi, kas kavē un aiztur latviešu tālāko atīstību. Pirmais solis šai virzienā jau sperts — atceļot dažas muižu īpašnieku privilēģijas.

Visaugstākais ukazs par dzimtbūtības atcelšanu Kurzemē un pirmie Zemnieku likumi gan parakstīti nevis 30., bet 25.augustā 1817.gadā, bet kurzemnieki izredzēja par brīvlaišanas svētku dienu 30.augustu aiz pateicības pret brīvības dāvinātāju Aleksandru I, kura vārda diena bija 30.augusts. Bez tam pati brīvības pasludināšana notika pirmo reizi 30.augustā Jelgavā, kur toreiz, ceļojot uz Vāciju, atradās pats ķeizars Aleksandrs I, un kuram šajā dienā tika stādīti priekšā divi latvieši. Tātad dārgā dāvana tika tieši pasniegta un tieši saņemta 30.augustā.

Te jāpiezīmē, ka Visaugstāko ukazu nolasīja Jelgavas vācu Trīsvienības baznīcā. Bija nodomāts viņu nolasīt tajā pašā dienā arī latviešu Annas baznīcā, un ne vien ukazu, bet līdz ar to visu jauno likumu. Šo nodomu nevarēja izpildīt aiz tā iemesla, ka nebija vēl paspējuši pārtulkot jauno likumu latviešu valodā. Tādēļ nolasīšanu latviešu baznīcās atlika uz ķeizara Aleksandra I dzimumdienu — 12.decembrī.

Dzimtbūšana savā laikā pastāvēja ne vien Kurzemē vai Baltijā, bet arī citās zemēs. Bet Baltijā viņai piemita daudz ļaunāks raksturs tāpēc, ka te viņa nebija saimnieciska vai sociāla iekārta vien, bet veselu tautu nomākums. Kamēr citur plaīsa starp divām pretējām šķīrām pa daļai izlīdzinājās ar nacionālo saiti, tikmēr Baltijā nebija nekā savienojōša, izlīdzinoša. Te tādēļ attīcības bija vēl ļaunākas, un kādas tās bija, to diezgan gaiši attēlojuši gan sveši bezpartejiski novērotāji, gan pati tauta savās dziesmās un nostāstos.

Dzimtbūtības formas ir bijušas dažādas: vienā zemē viņa līdzinājās pilnīgi verdzībai, otrā turpretīm viņa aptver gandrīz vienīgi tikai tā saucamo *gerbae adscriptio*, t.i., saistīja zemniekus pie zināmām muižām un atstāja tiem citādi vēl diezgan plaīsas tiesības. Verdzības stāvokli raksturo kunga tiesība neaprobežoti rīkoties pār otra cilvēka personu un mantu. Kurzemes zemnieku tiesiskais stāvoklis dzimtbūtības laikos atšķīrās no romiešu vergu stāvokļa galvenā kārtā ar to, ka dzimtkungam trūka nāves soda tiesības par saviem dzimtļaudīm. Kurzemes Likumu komisijas prezidents Oberhoftiesas loceklis Georgs f. Engelharts 1818. gadā izdeva grāmatiņu "*Einige Worte an Kurlands Bauern*", kurā tiem paskaidro jaunā likuma nozīmi un, starp citu, raksta tā (§ 3): «Mīlie zemnieki! Jūs līdz šim bijāt dzimtļaudis. Kungam pār

jums piederēja kunga vara. Viņš bija īpašnieks pār jūsu personām, jūsu bērniem un jūsu mantu. Kungs jūs varēja pārdot, atdāvināt, izmainīt. Jūsu manta piederēja viņam, un, ja viņš jums to atstāja, ja jūs dzīvojāt tajā laimīgajā sapnī, ka jums ir manta, tad tā bija tikai jūsu kungu žēlastība un labsirdība, jo ņemiet pamatīgi vērā, mīļie ļaudis, ka jūs līdz šim bijāt tikai žēloti lietotāji nevis īpašnieki no tā, ko jūs par savu mantu saucāt. Dzimtkungs jums varēja dot privātlikumus, noteikt jūsu klausas, kā tam patikās, uzlikt jums nodevas pēc sava ieskata. Viņš bija jūsu tiesnesis un viņam bija tiesības iecelt tiesas, kuras pār jums sprieda civil- un krimināllietās. Ir labi, ka jūs zināt, kādas tiesības dzimtkungam pār jums bija, lai jūs labāk saprastu: pirmkārt, cik pateicības jūs esat parādā saviem kungiem par to, ka viņi no laba prāta atsacījušies no savām lielajām tiesībām, un, otrkārt, cik atzinības jūs esat parādā saviem kungiem par to, ka viņi savas tiesības nav ļaunlietojuši. Kurzemes muižniecība skatījās uz jums kā uz saviem bērniem. Jūs nejutāt, kas dzimtbūtība ir...»

Zemnieku brīvlaišana jeb emancipācija dažādās zemēs arī norisinājās dažādi. Personīgās brīvības piešķiršana gan nekādas grūtības nevarēja radīt, kad jau reiz bija atzītas cilvēka dabīgās tiesības uz personīgo brīvību. Bet vai zemniekus atlaist brīvā ar viņu lietošanā bijušo zemi vai kā rentniekus, vai kā īpašniekus, vai muižniekiem jādabū atlīdzinājums un kāds? Tie bija tie jautājumi, kas sarežģīja emancipācijas lietu un tika dažādi izšķirti, bet gandrīz visur zemnieki palika uz savas zemes.

Kurzemes zemniekus atsvabināja bez zemes vai, pareizāk, atsvabināja tos no zemes tā, ka tā nu galīgi pārgāja muižnieku īpašumā. Bet ar to vēl nepietika: katram zemniekam vajadzēja atstāt mājās inventāru, kurš skaitījās kā piederums pie mājas, tā ka no savas kustamās mantas tam vajadzēja pavairot dzimtkunga mājas vērtību, ja saimnieks izlikts no mājas, vai, aizejot no tās, inventāru atstāja jaunajam ienācējam. Tas pats f. Engelharts inventāra lietā izsakās tā: «Šis rīkojums jūs varbūt pirmajā acumirkli pārsteigs, bet, kad jūs labi par to padomāsi, tad jūs redzēsiet, ka tas ir taisns un labdarīgs...» Gandrīz 100 gadi pagājuši, bet zemnieki vēl arvien nav labi padomājuši.

Bet, nelūkojoties uz to, ka Kurzemē zemnieku brīvlaišana notika uz tik nepilnīgiem pamatiem, ka pati brīvlaišana turpinājās 12 gadus un ka arī pēc brīvlaišanas vēl ilgi ziedēja klausība, — Kurzemes zemnieks tomēr bija tapis b r ī v s un varēja sākt attīstīt savas spējas, staigāt

jaunus ceļus. Tas piepildījās, ko latviešu neaizmirstamais īstais draugs un aizstāvis G.Merķelis tik karsti vēlējās. Ka tā sēkla, kuru ķeizars Aleksandrs I, pamudināts no skaidras cilvēku mīlestības, izsēja 30. augustā Jelgavā, tikai pamazām auga un tikai pēc sešdesmitajiem gadiem sāka nest redzamus augļus, par to nav ko brīnīties, ja ievērojam to, ka slepeni tai citi piemaisīja nezāles, bojāja zemi un visādi mēģināja aizturēt tās attīstību. Latviešos bija diezgan spēka pārciest tumšos dzimtbūtības laikus, kas ilga dažus gadu simteņus, palaist smago pārejas laiku, kurš turpinājās dažus gadu desmitus; viņi atradīs spēku pārvarēt to īso pārbaudījumu, kuru tiem atnesa tagadējais lielais karš.

Šodien arī latviešu bēgļu apgādāšanas Centrālkomiteja var svinēt savu dzimumdienu: pērn 30.augustā uz mūsu valsts domnieku uzaicinājumu tika noturēts Petrogradā kongress, uz kuru ieradās priekšstāvji no visām tām biedrībām un organizācijām, kuras bija sākušas strādāt latviešu bēgļu apgādāšanas druvā. Šajā kongresā ievēlēja tagadējo Centrālkomiteju. Tā tika radīta pirmā vispārējā latviešu iestāde priekš kopēja latviešu darba. Šajā iestādē apvienojās darbinieki no visām Latvijas malām un no visām profesijām, strādājot gan pašā Centrālkomitejā, gan ar to apvienotajās vietējās organizācijās mūsu izklaidēto latviešu labā.

Baltija. – 1916. – 30.aug.

Latvieši un viņu Latvija

LATVIEŠI

1. Pagātnē

Latviešu tauta pieder pie indoeiropiešu tautu saimes un kopā ar senajiem prūšiem un lietuviešiem veido šīs lielās saimes atsevišķu grupu. Šī grupa jau ļoti agri nošķīrās vispirms no ģermāņu un tad no slāvu grupas un apmetās uz dzīvi Baltijas jūras dienvidaustrumu piekrastē. Savu vārdu tā deva arī jūrai, jo latviski “balts” nozīmē baltu [krāsu — Tulk.], tātad Baltijas jūra nozīmē “Baltā jūra”. Pat skopās ziņas, kas ir mūsu rīcībā par šo tautu grupu senvēsturi, tomēr jau ļauj atzīt, ka tautu attīstības ceļā tā bija diezgan tālu pāvirzījusies uz priekšu,

tie jau bija ne tikai nometnieki, bet arī nodarbojās ar regulāru zemkopību un lopkopību, viņiem bija izturīgi mājokļi. Tiek ziņots, piemēram, par lielu mājlopu skaitu, ko sveši iekarotāji tiem laupījuši. Vispār savos sirojumos viņi guvuši bagātus laupījumus, kas taču bez šaubām norāda uz iedzīvotāju labklājību. Pirmais nodoklis, ko iekarotāji izspieda no pirmiedzīvotājiem, bija desmitā daļa no ražas, un šī nodeva padarīja svešiniekus tik bagātus, ka tie tādējādi sedza ne tikai iekarošanas izmaksas, bet arī varēja bez darba dzīvot pārticībā.

Diemžēl šī tautu grupa vēl nebija saistīta vienotā, ciešā politiskā organizācijā, bet katrs no zariem sadalījās ciltīs, kuru priekšgalā atradās vietējie valdnieki. Visas ciltis veidoja kopīgu svētnīcu Rāmavā (no latviešu vārda "rāms" — kluss, mierīgs, tātad — klusa, mierīga vieta), kur atradās galveno dievību upurvieta un mītne virspriesterim. Tas bija reliģisks centrs, kam nebija politiskas varas vai tas varbūt arī principiāli atturējās no jebkādas politiskas ietekmes.

Senprūšu–lietuviešu–latviešu grupas valoda uzrāda radnieciskas saites gan ar ģermāņu, gan arī ar slāvu valodu grupām, bet citādi tā ir gluži patstāvīga, ar savu bagātīgu vārdu krājumu un pavisam īpatnējiem formu darinājumiem; tā ir vērtīgs avots salīdzinošai valodniecībai.

Ja tautas tips ir vairāk līdzīgs ģermāņiem — garš augums, spēcīgs stāvs, lielākoties tumši blondi mati, zilas vai pelēkas acis —, tad raksturs uzrāda dažu līdzību ar slāvisko, bet nav tik miksts, ir izturīgāks, uzņēmīgāks.

Viens šīs grupas zars — *senprūši* — bija nometinājušies uz austrumiem no Vislas lejteces līdz Mazuru ezeriem. 12.gadsimtā vācu iekarojums pret tiem vērsās vispirms; tikai tad tas guva panākumus, kad uz turieni tika pārcelts un iesaistīts cīņā Vācu ordenis, kuru atbalstīja krustnešu pulki. Tādējādi virsroku guva organizēts un labāk apbruņots militārs spēks. Senprūšus ar varu asimilēja un tie tātad veido daļu no šodienas prūšiem. Senprūšu izcelsme šodienas Prūsijā ir arī daudziem upju, ezeru un vietu vārdiem, tiesa, tie tika pakļauti izkropļojumiem.

Lietuviešu mājvieta atradās uz ziemeļaustrumiem no senprūšu teritorijas, tagadējās krievu Kauņas, Viļņas, Grodņas un daļēji Suvalku guberņās, bet savu darbīgo valdnieku laikā tie paplašināja īpašumus tālu uz austrumiem. Pēc daudzām cīņām ar saviem kaimiņiem, tostarp arī ar Vācu ordeni, tie beidzot politiski apvienojās 1509.gadā ar poļiem, nacionālajā ziņā saglabājot savu patstāvību līdz pat šodienai, par spīti

visiem mēģinājumiem asimilēt vai attautot. Daloties liktenī ar Poliju, lielākā lietuviešu daļa nonāca krievu kundzībā, mazākā daļa kļuva prūsiska, tomēr arī no tās daļa 1815.gadā tika atdota Krievijas pakļautībā. Krievijā vien tagad ir aptuveni 3 miljoni lietuviešu. Šī tauta mierīgi un nelokāmi ir pacietusi pat pretīgu politisku stāvokli un netaisnīgu vajāšanu. Īsā laikā sasniegtie panākumi kultūras attīstībā liecina par tautas nesalaužamo spēku un alkām pēc tālāka progresā.

Visbeidzot trešais zars — *latvieši* —, kuru dzīvesvieta atradās apvidū uz ziemeļiem no lietuviešiem: šodienas Kurzemē, Vidzemes dienvidu daļā un pašreizējās krievu Vitebskas guberņas austrumu daļā, tas nozīmē Daugavas vidusteces un lejteces novados, Vidzemes un Kurzemes upju apvidos, pie Ventas, lejup līdz Kuršu kāpām.

Ziemeļos tiem kaimiņi bija somu igauņi, austrumos krievi un dienvidos radniecīgie lietuvieši. Pie Daugavas grīvas, tad tālāk līdz Ventas grīvai pie Ventspils bija apmetušies īpaši jūrmalas iedzīvotāji. Tie piederēja pie somu cilts un tika dēvēti par līviem. Vācu iekarotāji vispirms atdūrās pret līviem (libiešiem) un viņu vārdā tad visa Latvija, kā arī igauņu zeme tika nosaukta par Livoniju (Livland). Lielāko libiešu daļu vācieši palēnām iznīcināja, un atlikums pārgāja latviešos.

Latvieši sadalījās vairākās ciltis — latviešos, latgaļos, sēļos, zemgaļos un kuršos. Šo cilšu starpā gan pastāvēja cieši sakari, bet nebija vienotas politiskas kopienas. Kaimiņi neapdraudēja to eksistenci, un tās arī pašas netiecās iekarot svešus novadus, bet mierīgi nodarbojās ar zemkopību, lopkopību, biškopību, un šajās nozarēs tām bija vērojams zināms uzplaukums. Tāpēc nebija ārēja iemesla ciešai savienībai un militārai organizācijai. Savstarpēji vai ar kaimiņiem radušos nelielu ķīviņu atrisināšanai derēja ātri kopā sasaukti pašu cilts biedru pulki ar vietējiem valdniekiem priekšgalā, kā arī pašu būvēti koka cietokšņi, kas bija pulcēšanās vietas un reizē arī valdnieku rezidences.

Ir ļaudis, kas mēģina attaisnot 13.gadsimtā pret latviešiem organizēto laupītāju uzbrukumu tādējādi, ka tautas kultūrstāvoklis tiek apzīmēts kā "mežonīgs", jo tā vēl nebija izveidojusi karaspēku. Pēc šādas loģikas huņņi Atilas vadībā tad būtu pirmās šķiras kultūrtauta! Bez šaubām, tā laika latvieši kultūras attīstības ziņā neatpalika no citām kaimiņtautām, bet drīzāk gan atradās tām priekšā, jo lielais ziemeļsatiksmes ceļš starp austrumiem un Eiropas ziemeļrietumu daļu virzījās pa latviešu novadiem, lejup pa Daugavu, un šī satiksme nevarēja nepalikt bez kultūrietekmes. Līdz ar iebrukumu jebkāda latviešu

tautas valstiskā tālākattīstība tika vardarbīgi kavēta un iesāktais darbs iznīcināts.

12.gadsimta beigās Brēmenes tirgotāju kuģi sasniedza Daugavas grīvu vai, kā daži izsakās, — atburāja līdz šai grīvai. Tā kā Brēmene neatrodas ļoti tālu no šīs grīvas, tas vēl nav nekāds lielais varoņdarbs, katrā ziņā no tā redzams, ka Vācijā toreiz par Baltijas jūras centrālo daļu bijušas pavisam niecīgas zināšanas, lai gan tā bija jau zināma austrumu tautām, jo veidoja galapunktu vai daļu no lielā ziemeļu satiksmes ceļa.

Brēmenes tirgotāji savā dzimtenē cita vidū ziņoja par “atrasto” libiešu pārticību un miermīlību. Šie ziņojumi modināja lielu dedzību pievērst tos savai ticībai, bet vēl vairāk — mantrausību. Pievērst pagānus savai ticībai — tāds bija vilinājums. Tā kā pievēršana kristietībai izpaudās tikai ārīgā kristību akta izpildē un “nokristītajiem” bija saistīta ar neparastām nodevām un piekrāpšanu maiņas tirdzniecībā, libieši pēc iespējas ātrāk gribēja atkal tikt vaļā no jaunatnākušajiem labdariem. Ticības pievēršēji nevis atrada labāku kristietības izplatīšanas metodi, bet gan ķērās pie zobeniem. Pirmajiem mūkiem, kuri vadīja ticības pievēršanas misiju, tomēr nebija stratēģiska talanta, un tāpēc arī zobens nepalīdzēja pilnīgi ieskaidrot kristīgo milestību pagāniskajiem iedzīvotājiem. Tikai bīskapa Alberta personā atradās istais cilvēks šai misijai. Viņš atzina, ka galvenie kristietības izplatīšanās panākumu nosacījumi ir stipri cietokšņi un labi apbruņots karaspēks. 1201.gadā viņš dibināja Rīgas pili, kas drīz izveidojās par pilsētu. Pēc tam viņš nodibināja Zobenbrāļu ordeni, kurš kļuva par ticības pievēršanas karaspēka pastāvīgo kodolu. Tas sastāvēja no krustnešiem un dēkaiņiem, kuri pēc veiktajām “pagānu medībām” ar iegūto laupījumu katru rudeni atgriezās mājās. No tā laika pievēršana ticībai atsākās vēl rosigāk. Drīz libieši bija pievērsti ticībai tik labi, ka no tiem gandrīz nekas nepalika pāri. Tad vērsās pret latviešiem un igauņiem. Cīņa ilga 90 gadus. Šīs tautas sivi pretojās. Zobenbrāļi vairākkārt tika iznīcinoši sakauti. Uzskātais iekarojums draudēja pārvērsties par pilnīgu sakāvi; tad uzveiktā Zobenbrāļu ordeņa vietā nāca Vācu ordenis. Arī tas nebūtu palīdzējis, ja atsevišķās tautas grupas rīkotos vienoti, tad Vācu ordenis ciestu zaudējumus. Bet tieši ciešu saišu un vienotības tām trūka. Par godu latviešu valdniekiem ir jāmin, ka tie noprata ticības pievēršēju patiesos plānus un nerikojās kā libiešu valdnieks Kaupo, kurš pārgāja ienaidnieku rindās. Latviešu valdnieki neļāva sevi piekrāpt, bet atradās savu

bez bailīgo cīnītāju priekšgalā, bija tiem piemērs drošsirdības un izturības ziņā, un visi cīņā gāja bojā; Tāivaldis dzīvs nonāca ienaidnieku rokās un tika burtiski izcepts.

Katra cilts atsevišķi, protams, nevarēja ilgi noturēties, vēl jo mazāk, kad no cietokšņiem bruņinieki devās visapkārt postīt un iznīcināt. Viņus atbalstīja ne tikai arvien jauni pulki, bet to rīcībā bija vēl arī labāki ieroči. Arī kristietības ieviešanas mēģinājumi darīja savu, jo atradās ne mazums iezemiešu, kas tikai tāpēc vien atbalstīja iekarotājus. Pie šīs grupas piederēja ne vien Kaupo ar savu svītu, bet arī, piemēram, pirmā iekarošanas perioda vienīgais hronists mūks Latviešu Indriķis, kurš, pats aculiecinieks būdams, briesmu darbus apraksta naivi un atklāti neobjektīvi. Izskaidrojums tam rodams tikai viņa aklajā ticības dedzībā. Vēlākā iekarošanas perioda hronists Alnpeke, pats bruņinieks būdams, prieku par savu biedru rīcību izpauž pantos...

Aizbildinoties ar kristīgās mācības izplatīšanu, tika laupīts, krāpts un arī pastrādāti nedzirdēti cietsirdīgi noziegumi. Zeme tika pārvērsta par tuksnesi un ļaužu mājvietas nodedzinātas, lai to vietā ierīkotu cietokšņus. Mongoļi Krievijā tā nerīkojās. Livonijas iekarošanas vēsture nav iekarotāju slavas lappuse. Tā sākās ar meliem par kristietības ieviešanu. Ja viņi nebūtu slēpuši savus patiesos nodomus, tad jau no paša sākuma tos uzņemtu citādi.

Iekarošana vēl nebija pabeigta, kad starp ordeni, bīskapiem un Rīgas pilsētu jau radās ķildas, ko pavadīja vārda laušana, nepatiesi zvēresti, viltojumi, slepkavības un uzbrukumi. Sadalot laupījumu, tās ir ierastas parādības, kas turpinājās gandrīz visu ordeņa saimniekošanas laiku.

Ne tikai iekarojuma laikā, bet arī pēc tam visi bija tik ļoti aizņemti ar kustamā un nekustamā ipašuma iegūšanu un nodrošināšanu, ka neviens nedomāja par reālu kristietības izplatīšanu tautā. Tā palika pagāniska vēl veselus trīs nākošos gadsimtus. Stāvoklis pasliktinājās vēl arī tāpēc, ka vecā ticība daļēji bija izskausta, tās vietā neko patiesi nesniedzot.

Ieinteresētā puse mēģināja attaisnot kā atsevišķas negēlības, tā arī visu laupīšanas uzbrukumu kopumā ar "tikumiem un laika garu" un turklāt norādīja arī uz Krusta kariem. Visi šie attaisnošanas mēģinājumi ir neveiksmīgi. Krusta karu galvenā ideja bija kristiānisma svētāko vietu iekarošana. Nevis muhamedāņu pievēršana kristietībai, bet gan svētās zemes atbrīvošana no neticīgajiem, — tāds bija krustnešu nolūks. Līvzemē taču nebija nekas, ko atbrīvot, un Baltijas iedzīvotāju

pievēršanai kristīgai ticībai nevajadzēja šo varas darbu. Pat pret albigiešiem pasludināto Krusta karu nevar minēt kā salīdzinājumu, jo karam pašam par sevi tur bija zināms tiesisks pamats. To, ka citas Eiropas tautas aptuveni tajā pašā laikā savos iekarojumos nelietoja tādus necienīgus līdzekļus, mums liecina, piemēram, Vilhelma Iekarotāja vēsture un arī zviedru Somijas iekarošana. It īpaši pēdējā nodē vislabāk salīdzinājumam ar Livonijas iekarošanu. Tā tika veikta trijos laika posmos — 1157., 1249. un 1293.gadā. Kāds iezemietis stāsta sekojošo:

“Sešsimt gadus zviedri bija kungi šajā zemē, tomēr nekļūdami par apspiedējiem. Tam faktam, ka Somijas iedzīvotāji runāja ne tikai pavisam citā valodā, bet arī pārstāvēja citu rasi nekā zviedri — līdz ar ģeogrāfisko nošķirumu —, tieši pretēji, bija tādas sekas, ka Somija gan pārvaldes, gan politiskā ziņā salīdzinājumā ar pārējām provincēm ieņēma patstāvīgāku stāvokli. Tas izpaudās arī 1581.gadā radītajā Somijas lielfirstes nosaukumā. Tiesiskajā ziņā šai zemei nebija īpašs stāvoklis, bet zviedru valsts tiesību attīstībā tā ņēma nemazinātu dalību, ar saviem pārstāvjiem zviedru riksdāgā līdzdarbojoties valsts likumdošanā. Tāpēc skandināvu mātes valsts tiesiskie uzskati un demokrātiskais gars iesakņojušies arī somu zemē. Somijas garīgo un politisko struktūru līdz ar kopīgo politisko likteni izšķirīgi ietekmējušas vispirms šīs kopējās tiesiskās un sociālās tradīcijas. Protams, arī Somijā apziņa radīja jūtamu plaisu starp tautas lielajām masām un ierēdņu šķiru, jo vairāk tāpēc, ka šeit šīs iedzīvotāju grupas vienu no otras šķīra arī valodu dažādība. Zviedru valdība Somijā nenodarbojās ar valodas politikas propagandu. Iedzīvotāju etniskā savdabība palika neskarta un nebija mēģinājumu ar valodas nacionālismu tos pievērst “zviedriskumam”... Šādas mierīgas attīstības rezultāts bija, ka zviedru valoda kļuva ne tikai par pārvaldes valodu, bet arī izglītotās šķiras dzimto valodu. Tomēr demokrātiskais gars, kas nāca no mātes zemes un pārņēma arī Somijas valdošo šķiru, līdz ar to necieta zaudējumus. Turklāt to veicināja arī apstākļi, ka gadsimtus senais tautas pārstāvības kārtu veids nodrošināja zemniekiem kā kārtai politiski, varas un autoritātes ziņā gluži līdzīgas tiesības ar citām kārtām... Izglītotie, tātad augstskola un visa ierēdniecība, runāja gandrīz tikai zviedriski un laikam gan var teikt — arī jūta zviedriski. Pateicoties iepriekšējai vēsturiskai attīstībai, arī šajās ļaužu šķīrās bija saglabājušies priekšnoteikumi kopējai nacionālai pašapziņai ar somu tautas vairākumu. Zviedriski runāja tikai

daļa no tautas kopskaita — daži simttūkstoši piekrastē un Ālandu arhipelāgā. Kaut gan lielum lielais somu vairākums bija šķirti no šim iedzīvotāju daļām, tomēr kopā tie veidoja, kā augstāk uzsvērts, ņemot vērā politiskās, tiesiskās un kultūras tradīcijas, homogēnu masu, vienu tautu. Tāpēc pavisam dabiski, ka notikumam iespaidā, kuri izraisīja un pavādīja Somijas atdalīšanos no Zviedrijas, visā tautā stipri un skaidri izpaudās ne tikai visai heterogēnu tautas grupu vienotības izjūtas, bet arī vēlme veidot savu īpašu nāciju...”

Tātad ar tikumiem un laika garu nevar izskaidrot Livonijas iekarotāju rīcības veidu.

Līdz ar 13.gadsimta nogali izbeidzās arī vietējo iedzīvotāju pēdējā pretestība un iekarotājiem pavērās pilnīgas iespējas veikt tikpat svētīgu kultūrdarbu, kā to zviedri bija darījuši Somijā. Taču viņi par to domāja tikpat maz kā par patiesu kristīgās mācības izplatīšanu. Tas arī nemaz nebija viņu mērķis, jo viņi nenāca uz Livzemi tādēļ, lai turp nestu kultūru, bet gan lai laupītu. Tā tūdaļ sākumā viņi saprata savu misiju, tā viņi to pildīja turpmākajos gadsimtos. Vietējie iedzīvotāji viņiem nebija nekas vairāk kā ekspluatācijas objekts. Vispirms tos aplika ar nodokļiem, tad ņēma viņu zemi.

Vēstis par šīm laupīšanām nokļuva līdz pāvestam un ķeizaram. Tika stingri noliegts aplaupīt jaunpievērstos. Taču tie tādēļ nelikās nemaz traucēti, jo zināja, ka neviens nepiespiedīs šos rīkojumus izpildīt. Bet rīkojumi tiem tomēr bija likums, un tātad viņu jauniegūtie īpašumi ne tikai faktiski, bet arī formāli — pretlikumīgi.

Tālāk, tiecoties uz savu mērķi, viņi paši sasniedza turību un bagātību, kamēr tauta, līdz pēdējam izsūkta un visbargākai dzimtbūšanai pakļauta, tikko vilka dzīvību.

Iekarotāji neprata organizēt labu valsts saimniecību. Sakars ar Svēto Romas impēriju bija pavisam vājš, un jaunie apgabali tikai nomināli piederēja pie tās. Kamēr turpinājās iekarojums, no turienes šurp nāca krustneši un dažādi dēkaiņi, bet impērija pati par sevi šajā pasākumā nepiedalījās. Vēlāk iekarotājiem bija ļoti izdevīgi, ka pāvests un ķeizars atradās tālu un tie brīvi un netraucēti varēja turpināt vietējo iedzīvotāju ekspluatāciju.

Valstiskās organizācijas trūkums, no vienas puses, un pārmērīgais, netikumīgais dzīves vieglums, kam pilnībā bija nodevušies iekarotāji, — no otras, noveda pie raupji celtās būves ātra sabrukuma. Livonija kļuva par savu kaimiņu laupījumu.

1561.gads Livonijas un sevišķi latviešu tautas vēsturē veido pagriezienpunktu. *Pirmo reizi tā tika sadalīta.*

Latvieši Vidzemē nonāca *zvedru* kundzībā, ziemeļaustrumos dzīvojošie — *poļu*, bet Kurzemes latvieši poļu virsvadībā dabūja paši savu hercogu.

No agrākajiem iekarotājiem, bruņiniekiem, kuri 12.gadsimtā atnāca uz Livoniju, daļa ciņās bija gājusi bojā, daļa atkal devusies projām un tikai neliela daļa savos pēcnācējos turpināja dzīvot Vidzemē. Viņu īpašumā bija atsevišķas pilis un muižas. Tiem piebiedrojās *jaunatnākušie* elementi, kuriem tāpat pa ļoti dažādiem ceļiem izdevās iegūt īpašumu. Kopā ar pirmajiem viņi veidoja *feodālo bruņinieku — mužnieku* kārtu.

To skaits, protams, nebija liels, un, pat ja tie apvienotos ar pārējiem vācu imigrantiem, viņi kopā tomēr veidotu tik niecīgu spēku, ka bažas bija pilnīgi pamatotas — vietējie iedzīvotāji kādu dienu tos varētu padzīt no šīs zemes. Tātad bija nepieciešama aizstāvība no ārienes.

Zvedru karaļi tomēr drīz atzina savā pakļautībā nokļuvušo latviešu stāvokli par netaisnīgu un necienīgu un ar humānu reformu palīdzību mēģināja to uzlabot. Tādējādi viņi pret sevi izraisīja feodālo muižnieku naidu, jo tie pieprasīja, lai tiktu saglabāti arī to nelikumīgie īpašumi un to izņēmuma stāvoklis. Un, kad šī prasība netika ņemta vērā, *tie pēkšņi sevī atklāja mīlestību pret Krieviju*. Kad Brandenburgas sūtnis barons fon Princens 1698.gadā, ceļodams no Maskavas, šķērsoja Vidzemi, kūrfirsts Berlinē saņēma no viņa šādu ziņu: «Visā Vidzemē dižciltība ir noskaņota tā, ka daudzi viņu vidū vairāk vēlas nekā baidās moskovītu kara un iebrukuma, un, kā var spriest no viņu pašu sarunām, tādā gadījumā vairākums sekos ienaidniekam, nevis savam pavēlniekam – Zviedrijas karalim.» Tātad par apliecināto valstisko gudrību un taisnīgumu, kas gan nebija tai piemērots, Vidzemes dižciltība pastrādāja nodevību pret savu valdnieku, tā kā ar Johanu Patkulu priekšgalā uzkūdīja krievus pret zviedriem. Ziemeļu karā Zviedrija pazaudēja Vidzemi, kura nu 1710.gadā tika apvienota ar Krieviju. Krievija tad ieguva *pirmo latviešu tautas daļu*, kas kopš tām dienām tomēr ar labu vārdu atceras “zvedru laikus”.

Polijas dalīšanas rezultātā 1773.gadā arī otra latviešu daļa (latgalieši), kas dzīvoja Vitebskas guberņā, nonāca Krievijas pakļautībā. Kurzemes hercogvalsts eksistēja līdz 1795.gadam. Hercogi bija pilnīgi aizņemti ciņās ar ietiepīgajiem feodālajiem muižniekiem, kuri katrs

savā apvidū gribēja tēlot mazus ķēniņus un saimniekot pēc saviem ieskatiem. Arī Kurzemes feodāļi pastrādāja nodevību kā pret savu hercogu, tā arī pret Polijas karali. Viņi cerēja, ka varēs labāk saglabāt savas feodālās tiesības, ja izstums hercogu un atzīs tikai tālo krievu valdnieku virskundzību. Tā arī Kurzeme nokļuva krievu impērijas sastāvā, un līdz ar to visi latvieši atkal bija kļuvuši vienas valsts pavalstnieki.

Krievija tātad bija izraudzītā valsts, pēc kuras tā ilgojās Baltijas dižciltība, tā pati Krievija, kuras iedzīvotājus tā šodien sauc par "mongoliski aziātiskiem barbariem". Bet tā bija tieši *18.gadsimta Krievija*. Toreiz tā bija taisnība, bet ne šodien. Jūlijs Ekarts raksta: "Šo provinču muižniecības pārmērīgās prasības Krievijā uzskatīja par tikpat pašsaprotamām kā zemnieku vergošanu." Tātad dvēseļu radniecība tos vilka uz Krieviju!

Viltīgi aprēķini arī piepildījās: Baltijas muižniecībai 18.gadsimtā pie krievu varas bija visas vajadzīgās brīvības, un latviešu tauta tad vaidēja *divu kungu* kalpībā.

Attiecībā uz pārvaldi, likumiem un tiesu Latvijas atsevišķās daļas bija pilnīgi nošķirtas; jebkāda kultūras kopība gandrīz bija pilnīgi izslēgta. Atsevišķās balsis, kas pacēlās pret šo nekrietno izturēšanos pret strādīgu un apdāvinātu tautu, izskanēja bez jebkādas ietekmes.

Ja 19.gadsimta sākumā atskatās uz aiztecējušiem 600 gadiem un jautā, kur ir tā kultūra, ko vācu iekarotāji, kā daudzi apgalvo, esot latviešiem atnesuši, tad vienīgā iespējamā atbilde ir — *ekspluatācijā un kalpībā*. Latviešu sākotnējā kultūra tika iznīcināta, tās attīstības gaita vardarbīgi pārtraukta, tās brīvība un patstāvība sagrauta, un galu galā *19.gadsimta sākumā* tie *atradās uz zemākas kultūras pakāpes nekā 13.gadsimta sākumā*; turklāt tiem bija laupīta viņu pārticība un zeme. Mēģināt pārvērst noziegumu par nopelnu — tās ir veltas pūles.

Tikai 19.gadsimts atraisīja važas tiktāl, ka latviešu tauta varēja mosties no 600 gadu dziļā miega un savā kultūras un nacionālā attīstībā virzīties tālāk.

Pirmo soli latviešu tautas stāvokļa atvieglošanā krievu kundzības laikā veica krievu cars Aleksandrs I, atceldams dzimtbūšanu Kurzemē un Vidzemē 1817. un 1818.gadā. Emancipācija diemžēl izrādījās

nepilnīga, jo notika bez zemes, tātad tā gan sniedza personisko brīvību, bet vienlaikus nedeva saimniecisko, bez kuras personiskā brīvība kļūst par putna brīvību. Kā parasti, viss notika, ņemot vērā feodālās muižniecības intereses, kurai, saglabājot savā īpašumā nelikumīgi piesavināto zemi un visas ar to saistītās privilēģijas, bija daudz iespēju arī paturēt sev mākslīgi veidoto varu. Bet arī tik nīkulīga dāvana derēja, lai atraisītu latviešu tautas enerģiju, un kad vēl turpmāk, it īpaši cara Aleksandra II valdīšanas laikā tika sperti daži tālāki soļi, protams, atkal to pašu apsvērumu dēļ necīgi — pārvietošanās brīvība, skolu sistēma, pagastu pašpārvalde —, tad Kurzemē un Vidzemē atplauka jauna dzīve: tuksnešaini apgabali pārvērtās ziedošos laukos, nožēlojamās būdas atbrīvoja vietu greznām lauku mājām, daudzas tautskolas sekmēja tautas izglītību, tā ka tagad šīs provinces šajā ziņā ieņēma pirmo vietu visā Krievijas impērijā. Radās biedrības, kas kalpoja saimnieciskiem, sabiedriskiem un kultūras mērķiem ne vien pilsētās, bet arī laukos; strauji attīstījās latviešu literatūra un prese.

Latviešu tautas attīstības gaitu un uzplaukumu, kuru pamatā bija čaklums, uzņēmība un intelīģence, *Baltijas vāciešu vairākums nevis sekmēja, bet gan kavēja*, un, tā kā muižnieki rūpējās par lielu krogu un dzertuvju skaitu un, kā vienmēr, vadījās tikai no šaurirdīgām interesēm, tad viņu nopelns uzplaukumā arī šajā periodā līdzinās nullei un to var vērtēt drīzāk negatīvi kā pozitīvi.

Diemžēl šajā laikā bija saradies arī par daudz krievu ierēdņu, kuri negribēja saprast, kādēļ gan latviešu tautai jābūt augstākai kultūras attīstības pakāpei nekā zemniekiem kādā austrumu guberņā. Bija arī tādi, kas savu ierēdņa karjeru vislabāk domājās īstenot rusifikācijā. Ierēdņu un tiesnešu amatos pastāvīgi ieceļot krievus, kas nesaprot latviešu valodu, kam pilnīgi sveši ir tautas tikumi un parašas un no kuriem daudzi pavisam neatbilst savam amatam, izraisīja dezorganizāciju, kavējot visas zemes kultūras un materiālo attīstību.

Ja par spīti šiem nelabvēlīgiem apstākļiem īsajā 50 — 60 gadu laikā sprīdi latviešu tauta no nekulturāluma tumsas tomēr sasniedza tādu attīstības pakāpi, ka tiklab draugi, kā arī ienaidnieki nevarēja noslēpt pārsteigumu, pašreizējā karā to pirmo reizi sastopot savā zemē, tad laikam gan varētu būt pamats apgalvojumam, ka latviešu tauta ir eiropēiska kultūrtauta un ka tā ir labāka likteņa cienīga nekā tas, kurš līdz šim tai tika gatavots un kuru arī nākotnē tai vēlētos radīt savtīgums un nelabvēlība.

2. Mūsu dienās

Vienotā masā latvieši apdzīvo Kurzemi, Vidzemes (Livland) dienvidu daļu un tos trīs Vitebskas guberņas apriņķus — Dvinsku, Režicu [Rēzekni — *Tulk.*] un Lucinu [Ludzu — *Tulk.*], ko sauc par Latgali. Arī Kauņas guberņas ziemeļu daļa ir stipri piesātināta ar latviešiem. Bez tam arī citās krievu guberņās ir daudz latviešu koloniju.

Īstā Latvija aptver:

Kurzemē — 25 330 km² ar 812 300 iedzīvotājiem*

Vidzemē — 21 254 km² ar 1 135 500 iedzīvotājiem

Latgalē — 12 420 km² ar 657 800 iedzīvotājiem

Kopā — 59 004 km² ar 2 605 600 iedzīvotājiem

Tātad tā veido $\frac{1}{100}$ no Krievijas Eiropas daļas un ir lielāka par Hercogovinu un Bosniju (51 199 km²), Šveici (41 298 km²), Dāniju (40 373 km²), Holandi (34 186 km²), Beļģiju (29 451 km²), Albāniju (28 000 km²), Elzasu–Lotringu (14 522 km²).

Arī ar saviem 2 600 000 iedzīvotājiem Latvija nav tieši “mazākā no mazākajām”. No vācu valstīm to pārspēj tikai Prūsija, Bavārija un Saksija, kamēr visas pārējās atpaliek. Dānijai ar 2 775 000 iedzīvotājiem ir tikai neliels pārsvars, un Norvēģija — 2 462 000 — nedaudz atpaliek. Albānija, par kuru lielā pasaule tā lauza galvu, ar 850 000 iedzīvotājiem pat nesasniedz $\frac{1}{3}$ no Latvijas iedzīvotāju skaita.

Krievijā dzīvo aptuveni 2 300 000 latviešu, no tiem 1 973 000 — Latvijā un atlikums — Kauņas, Pleskavas, Petrogradas, Novgorodas, Ufas un citās guberņās.

Latvijas laucinieki ir īsti latviski, jo no visiem lauku iedzīvotājiem apmēram 95% ir latvieši. Izņēmumi šajā ziņā — Ilūkstes apriņķis Kurzemē un Vitebskas guberņas Lucinas [Ludzas — *Tulk.*] apriņķa austrumu daļa, kur daži pagasti ir stipri piesātināti ar citām tautībām piederīgajiem. Pilsētās, pats par sevi saprotams, var atrast vairāku tautību pārstāvjus, bet arī tur pārsvarā ir latviešu iedzīvotāji un to skaits pēdējos gados arvien aug.

Diemžēl nav pavisam drošu datu par Latvijas iedzīvotāju sadalījumu pēc tautībām. Vienīgais avots, ko šim nolūkam var izmantot, ir 1897.gada vispārējās tautas skatīšanas rezultāti, bet arī tie nevar daudz palīdzēt, jo šī pirmā uzskaitē vispār tika veikta nepilnīgi. Tā, starp citu, ebrejus, latviešus un krievus gadījumā, ja tie lietoja vācu sarunvalodu, pieskaitīja vāciešiem.

* 1915.gada Krievijas Statistikas gadagrāmata

Ja šos uzskaites rezultātus ar nepieciešamo korekciju pēc patiesā stāvokļa liek pamatā aprēķinam un vēl ņem palīgā 1915.g. Statistikas gadagrāmatas ziņas, tad iegūst sekojošu tabulu:

	Latvieši		Krievi		Vācieši	
		%		%		%
Kurzeme	629 830	77,6	45 730	5,6	25 540	3,1
Vidzeme	851 630	75	79 480	7	85 160	7,7
Latgale	492 000	74,8	73 950	11,2	2 640	0,4
Kopā	1 973 460	75,8	199 160	7,9	113 340	3,7

	Ebreji		Citi		Kopā	
		%		%		%
Kurzeme	61 650	7,6	49 550	6,1	812 300	100
Vidzeme	51 100	4,5	68 130	6	1 135 500	100
Latgale	46 100	7	43110	6,6	657 800	100
Kopā	153 850	6,4	160 790	6,2	2 605 600	100

Vairāk nekā $\frac{3}{4}$ no visiem Latvijas iedzīvotājiem, kā var saskatīt šajā tabulā, ir latvieši — 75,8%. Tālāk seko krievi. Liels skaits no tiem ir militārpersonas un ierēdņi, kas patiesībā nepieder pie pastāvīgajiem iedzīvotājiem. Tālāk ebreji, kuri kopš seniem laikiem ir apmetušies it īpaši Kurzemē un Latgalē. Bez lietuviešiem, poļiem, igauņiem, kas visi kopā veido 6,2%, jāmin vācieši, kuri visvairāk (7,5%) sastopami Vidzemē (Rīga!), turpretim Latgalē gandrīz tikai sporādiski.

Varbūt jau šis īsās ziņas pietiktu, lai pilnīgi attaisnotu izšķirošu iebildumu pret pārdrošo apgalvojumu, ka minēto apvidu vai vismaz tā daļu — Kurzemi — varētu raksturot kā vācisku. Tas ir pavisam *latvisks apvidus*, un šajā faktā neko nevar izmainīt arī tāds apstāklis, ka pilsētās ir jaukts iedzīvotāju sastāvs. Šī apvidus ģeogrāfiskais stāvoklis sniedz izdevīgus nosacījumus tirdzniecībai un satiksmei ne tikai mūsu dienās: kā jau iepriekš norādīts, vecais vēsturiskais satiksmes ceļš starp austrumu un Eiropas ziemeļrietumu tautām veda tieši caur šo pašu zemi, gar Daugavu, un tagad lielais Sibīrijas dzelzceļš ar izejas punktu Vladivostokā pie Klusā okeāna tāpat beidzas Ventspili un Rīgā. Tādai satiksmei laika gaitā vajadzēja piesaistīt svešus tirgotājus, amatniekus un strādniekus. Tomēr latvieši šajās pilsētās ir viskoplākā skaitā un ar katru gadu kļūst arvien vairāk, jo notiek pastāvīga lauku iedzīvotāju

ieceļošana. Pēdējos gadu desmitos stipri jūtāmā Rīgas, Liepājas, Ventspils, Jelgavas pilsētu atdzīvošanās visvairāk ir izskaidrojama tieši ar šo jauno pilsētnieku rosību un uzņēmību. Ir taču vispārzināms, ka nosauktajās pilsētās jaunāko laiku skaistākās un lielākās mājas uzbūvējuši galvenokārt latvieši.

Tirdzniecība un rūpniecība šeit uzrāda daudz dzīvāku attīstību nekā Krievijas impērijas citās daļās. Tā, piemēram, pirms kara sākuma Baltijas provincēs tika nopirkta 57 108 tirdzniecības apliecības, visā Krievijas impērijā — 1 748 920, un tādējādi viena tirdzniecības apliecība iznāk:

Baltijas provincēs uz katriem 46 iedzīvotājiem,
visā Krievijas impērijā uz katriem 96 iedzīvotājiem.

Arodnodokļos uz katru iedzīvotāju iznāk:

Baltijas provincēs 120 kap.,
visā Krievijas impērijā 46 kap.

Tirdzniecības apgrozījums un peļņa uz katru cilvēku:

Baltijas provincēs: apgrozījums 228 rubļi,
peļņa 14 rubļi 41 kap.;

visā Krievijas impērijā: apgrozījums 76 rubļi,
peļņa 5 rubļi 26 kap.

Atšķirība kļūst vēl lielāka, ja ņem vērā tikai Baltijas provinču Latvijas daļu. Tad apgrozījums uz katru cilvēku sasniedz 312 rubļus un peļņa 19 rubļus 91 kap.

Neraugoties uz to, ka kurināmais materiāls ir jāsaņem no tālākas apkārtnes, apstrādājošā rūpniecība Baltijas apvidus Latvijas daļā ir varējusi iesakņoties, un labvēlīgos nosacījumus, kas to padarīja par iespējamu, radīja ne tikai ģeogrāfiskais stāvoklis un vieglā komunikācija, bet vēl vairāk šejienes tautas mundrais gara spēks — krietnu, čaklu strādnieku un inteligentu darba vadītāju un meistarų neizsīkstošais avots.

1908.gadā bija:

latviešu apdzīvotajā Baltijā: 665 fabrikas ar 70 979 strādniekiem un gada produkciju par 173 276 600 rubļiem;

visā Krievijas impērijā: 19 833 fabrikas ar 2 168 850 strādniekiem un gada produkciju par 4 580 898 100 rubļiem, tātad, kaut gan latviešu apdzīvotā Baltija ir tikai $\frac{1}{100}$ no Krievijas Eiropas daļas, tur ir $\frac{1}{60}$ no fabrikām ar $\frac{1}{26}$ no gada produkcijas. Tādu pašu ainu uzrāda arī sekojošs salīdzinājums:

Saražotās vērtības iznāk:

latviešu Baltijā: 1 iedzīvotājam par 110 rubļiem;

vienam strādniekam: par 2440 rubļiem;

Krievijas impērijā: 1 iedzīvotājam par 30 rubļiem;

vienam strādniekam: par 2026 rubļiem.

Tā kā 95% lauku iedzīvotāju ir latvieši, viņu ietekme uz sava novada *lauksaimniecības* attīstību ir redzama vēl skaidrāk. Lauksaimniecības uzplaukums tur ir viņu neapstrīdams nopelns. Šeit tūlīt jāpiezīmē, ka latvieši kopš seniem laikiem ir dzīvojuši nevis sādžās, bet atsevišķās saimniecībās [viensētās — Tulk.]. Vai būt brīviem un neatkarīgiem ir iedzimta tieksme vai tas būtu saimnieciska rakstura apsvēruma, šo sistēmu no aizvēsturiskiem laikiem līdz pat šodienai viņi ir saglabājuši ne tikai dzimtenē, bet pie tās paliek arī svešumā — savās kolonijās plašajā Krievijas impērijā. Šīs sistēmas priekšrocības arī krievu valdība ir atzinusi un uzsākusi krievu sādžu pārveidi viensētās. Kādi būs panākumi, to rādīs nākotne.

Latvijā ir 55 670 apmetnes, kas ir iedalītas 659 lauku pagastos, proti:

Kurzemes gub. 212 lauku pagasti

Vidzemes gub. dienvidu daļā 217 - " - - " -

trijos Vitebskas gub. apriņķos 230 - " - - " -

Kopā: 659 lauku pagasti.

Lauku iedzīvotāji pārsvarā nodarbojas ar zemkopību un lopkopību, bez tam arī dārzkopību, biškopību, zivkopību, amatniecību un mājražošānu, jūrmalas apkārtnē (Kurzemē ir apm. 350 kilometru un Dienvidvidzemē — apm. 150 km garš jūras krasts) — ar zvejniecību un jūrasbraukšanu.

Kamēr Latvijas laukos neierobežoti valdīja muižnieki, visi šie arodi bija pabērna lomā. Tehniskās apmācības labā nekas netika darīts. Viena lauksaimniecības skola Sātos Kurzemē, ko dibinājis kāds cēli domājošs vīrs, bet kura atrodas vācu pārvaldē, vēl līdz pat šodienai ir bēdīgā stāvoklī. Zināšanu alkstoša jaunatne no šīs skolas labprāt izvairās. Bez atbalsta, bez svešas palīdzības, ar saviem pašu spēkiem latviešu lauku cilvēki tika uz augšu, ierosmi un pamācības gūstot no grāmatām, žurnāliem un priekšlasījumiem savās dažādajās biedrībās un tādējādi sakopoto tad izmantoja praktiski. Tikai pēdējā laikā krievu valdība no savas puses arī izšķīrās par neliela pabalsta piešķiršanu, un

kaut arī šis pabalsts diemžēl iznāca ļoti niecīgs, tomēr tas ir pelnījis, lai to atzīmētu.

Augsne dažādos Latvijas novados ir diezgan atšķirīga. Sastopams smagais māls, bet ir arī neauglīga smiltaine. Vairums zemju, izņemot dažus paugurainus apgabalus, zemkopībai ir piemērotas. Kārtīgi apstrādāti un labi mēsloti tīrumi bieži bagātīgi atalgo lauku cilvēku pūles. Galīga neraža ir reta parādība.

Tādu minerāļu kā ogļu un naftas iegulu gan nav, bet vietējie meži piedāvā labu būvkoku un malku, bagātīgais māla slānis — vērtīgu materiālu ķieģeļiem un jumta dakstiņiem, no kuriem tad arī ir uzbūvēts vairums māju pilsētās un jau itin daudz laukos. Ir arī kūdras iegulas, bet tās vēl tiek maz izmantotas.

Nodarbošanās ar zemkopību norit intensīvi, stingri ievērojot norādījumus un racionālu augu seku. Vairums lauksaimnieku piekopj 10 vai 11 tīrumu sistēmu ar zaļo atmatu un vismaz diviem āboliņa laukiem. Visur tiek izmantotas lauksaimniecības mašīnas.

Pats par sevi saprotams, ka priekšroka tiek dota tiem kultūraguļiem, kas dotajos klimatiskajos un citos apstākļos sola vislabākās sekmes. Kultivē (% aptuveni):

auzas	30,1%
rudzus	28%
miežus	19,8%
linus	8%
kartupeļus	7,2%
kviešus	4,4%
dažādi	2,5%

100%

Ievāca labības (rudzi, kvieši un mieži) ražu:

Kurzemē — no 1 ha — 1150 kg

Vidzemē — — “ — 1098 kg

Latgalē — — “ — 947 kg

Vidēji: 1065 kg

Krievijas Eiropas daļā no 1 ha — 784 kg

Lopkopībā pēdējos gados ir ļoti daudz darīts, un bija jau pavisam izcili ragulopu ganāmpulki un patiesi labs zirgu materiāls, kas tagad, protams, kara dēļ gandrīz pilnīgi ir iznīcināts.

To, cik bagāts Latvijā bija lopu sastāvs pirms kara, var saskatīt sekojošā salīdzinājumu tabulā:

Uz katriem 100 lauku iedzīvotājiem 1914.gadā bija:

	Zirgi	Liellopi	Aitas	Cūkas
Kurzemē un Vidzemē	20	59	50	29
Krievijas Eiropas daļā	20	29	32	10
Anglijā	5	26	70	8
Francijā	8	37	44	18
Vācijā	7	33	12	36

Latvietim ir izteikta mīlestība uz kokiem, un reti var atrast lauku mājas, kuru apkārtnē nebūtu lielāks vai mazāks daudzums koku. Sevišķs milulis ir ozols. Tas tiek apdziedāts tautas dziesmās, un Jāņu vakarā, Līgo svētkos, latvietis no ozola lapotnes pin sev vainagu. Ar ozola lapām viņš rotā arī savus ciņā ejošos brāļus un dēlus. No mīlestības uz kokiem ir radusies arī mīlestība uz augļu dārziem, un nav jābūt gaišregīm, lai varētu paredzēt, ka nākotnē it īpaši Kurzeme būs to zemju vidū, kas eksportē augļus. Tomēr jau tagad ir augļu koku stādījumi, kas sniedzas simtos, pat tūkstošos ...

Lauksaimniecības arodu attīstība, domājams, gūtu vēl lielākas sekmes, ja tai ceļā negadītos daži traucēkļi. No vienas puses, bija pārāk daudz un pārāk lielas latifundijas, no otras puses, — nebija pietiekams mazo lauku sētu skaits: zemes īpašuma sadale neatbilst vietējiem nosacījumiem un vajadzībām.

Zemes īpašnieki ir šādi: Krievijas kronis, pilsētas, baznīcu draudzes, muižnieki un zemnieki.

Kurzemē, piemēram, ir šāds sastāvs:

1. Kronim, komūnām

u.c. pieder 548 476 ha jeb 20,3%

2. Lielajiem zemes īpašniekiem1 121 051 ha jeb 41,6%

3. Zemniekiem1 023 925 ha jeb 38,1%

2 693 451 ha jeb 100%

Lielie zemes īpašumi vien tātad aizņem 41,6% no kopējās zemes platības (Vidzemē pat 54,3%), un to vidū ir līdz 70 000 ha lielas saimniecības, tātad apmēram 545 km², — tās iznāk par labu gabalu lielākas nekā Roisas (316) un Šaumburgas-Lipes (340) firstu valstis.

Sobrid, kad kronis savus zemes gabalus ir pārdevis, tā īpašums sastāv gandrīz tikai no mežiem un vairākām iznomājamām muižām. Nelielu sava īpašuma daļu kronis šadaija sīkos zemes gabalos, lai būtu lielāks mazo lauku sētu skaits. Šo visādā ziņā saprātīgo pasākumu

pēdējā laikā nelabvēlīgi ietekmēja rusifikācijas centieni: sākās sīko zemes gabalu piešķiršana krieviem. Šie svešie ieceļotāji nevarēja ne pierast pie jaunajiem apstākļiem, ne arī zemes apstrādē turēties latviešiem līdzī. Viņi laukos veido visai atpalikušas oāzes.

Pilsētu un baznīcu draudžu lielie zemes gabali arī sastāv no muižām un daļēji no zemniekiem iznomātām vietām, kā arī no mežiem. Nomnieka nedrošais stāvoklis, kura pamatā ir pārsolišana pēc nomas termiņa izbeigšanās, neveicina šī tipa saimniecību stabilu augšupeju.

Kroņa, pilsētu un baznīcu draudžu īpašumi ir samērā mazi, vislielākie tie ir Kurzemē, sastādot aptuveni 20% no kopējā zemes īpašuma, Vidzemē — apmēram 11%. Visa pārējā zeme sadalās starp privātmuižām un lauku sētām.

Privātmuižu zemes īpašumi pēc lieluma ir atšķirīgi, bet galvenokārt latifundijas ar daudziem mazākiem zemes gabaliem. To īpašnieki, izņemot dažas ģimenes, pārsvarā ir vācieši, nepavisam ne agrāko bruņinieku pēcteči, bet gan vēlāk ieceļojušie vācieši vai citām tautībām piederīgie, kas dažkārt kopā ar tiem sajaukušies. Dažas muižas apsaimnieko paši īpašnieki, citas tiek iznomātas. Nevarētu teikt, ka muižu saimniecības būtu priekšzīmīgas. Daži muižu īpašnieki savā rīcībā varēja tās paturēt tikai tāpēc, ka viņu daudzās, starp citu, apšaubāmas izcelsmes privilēģijas rūpīgi sargāja krievu iestādes. Šīs privilēģijas tie arī plaši izmantoja. Tā, piemēram, tikai viņiem bija tiesības ražot un pārdot šņabi un alu. Tauta tad tos arī nokristīja par “šņabja baroniem”.

Arī visas naturālās nodevas kā, piemēram, ceļu būvi viņi ar gudru ziņu novēla uz lauku sētu īpašnieku pleciem. Lielās naudas summas, ko muižu īpašnieki ieguva par pārdotajām lauku sētām, kā arī tie miljoni, ko krievu valdība tiem izmaksāja kā “atlīdzību” par šķietamajiem “zaudējumiem”, šķiet, jau ir izmantoti, nenesot nekādu labumu ne viņiem pašiem, ne arī valsts kultūrai. Bez tam arī saimnieciskās iniciatīvas ziņā tie ir neuzņēmīgi: no bailēm par latviešu saimniecisko pārkāpumu lielu daudzumu no plašākajiem īpašumiem viņi kā muižnieku ģimenes locekļu mantojumus visstingrākā veidā izņēma no apgrozības, tas nozīmē — noslēpa, lai latviešu saimnieki šos zemes īpašumus nevarētu pamazām uzpirkt.

Šis no latviešiem nošķirusās vācu aprindas skaudīgi un nenovīdīgi vēro latviešu kultūras sekmes un, kur vien iespējams, apkaro tās. Viņi vēl sapņo par dzimtbūšanas periodu vai pat par bruņinieku viduslaikiem, un tāpēc, protams, iedzīvotāju lielākā daļa tos nemīl un neciena,

kaut gan patiesībā vairāk izsmej nekā nīst. Vācu aprindās ir arī atsevišķi ļaudis, kas nejutas un neuzvedas kā sveši kolonisti. Viņiem ir izpratne par vispārēju labklājību, tie bauda patiesu godu un cieņu.

Vāciešu īpašumā tād vēl atrodas ievērojama lieluma zemes gabali, apmēram 41% no kopējās platības, neskatoties uz to, ka vecās lauku sētas, atskaitot nelielu daļu, to īpašnieki izpirka un tād tās ir nodalītas no muižnieku zemes platībām.

Tās ir istās muižas ar mazākiem zemes gabaliem (bieži veidotiem no konfiscētiem zemnieku zemes gabaliem), krogiem, tā sauktajām kalpu apmetnēm (kas sastāv gandrīz tikai no zem šīs maskas konfiscētajām lauku sētām) un jaunākajos laikos veidotām nomas vietām. Muižu vairākumam pieder arī meži, kuri gan diemžēl ir stipri izcirsti un parasti arī tiek ļoti maz kopti — tiem vienkārši ļauj augt.

Visa privātipašumos esošā zeme, tād muižām un lauku sētām piederošā, sadalās šādi:

	Kurzemē	Vidzemē
Lielās muižas — ar vairāk par 100 desetinām*	46,8%	44,8%
Muižas — no 100 līdz 1000 desetinām	5,4%	6,5%
Lauku sētas — no 20 līdz 100 desetinām	43,5%	48,5%
Mazsētas — no 1 līdz 20 desetinām	4,3%	0,2%
	100	100

Ja ņem kopā abas muižu grupas, tad rezultātā lielie zemes īpašumi sastāda 52,2 resp. 51,3%, vidējie zemes īpašumi — 43,5 resp. 48,5%, mazie zemes īpašumi tikai 4,3 vai pat 0,2%! Pareizā attiecība gan būtu 25%+50%+25%, t.i., vidēja lieluma īpašumi tad veidotu pusi, otra puse būtu sadalāma vienlīdzīgās daļās starp lielajiem un mazajiem īpašumiem.

Pašreizējās zemes īpašuma sadales sekas ir šādas: liels bezzemnieku — laukstrādnieku (lauku proletariāta) pulks, liela apjoma emigrācija, mazs tautas pieaugums un galu galā — darba roku trūkums.

Un šādā situācijā Baltijas feodāļi vēl dižojas, ka viņi esot radījuši teicamu zemes īpašumu attiecību!

Viņiem pašiem gan tā bija lieliska sevišķi tik ilgi, kamēr pastāvēja dzimtbūšana un viņu sistēma, kas ar varu pieturēja laukstrādniekus vienā vietā. Proti, līdz pagājušā gadsimta vidum neviens laukstrādnieks

* 1 desetina = 1,1 ha

Baltijas apvidū nedrīkstēja atstāt savu pagastu un meklēt darbu pilsētā vai pat kaimiņu pagastā. Viņam bija izvēle vai nu mirt badā, vai par mazu atalgojumu strādāt pie muižas īpašnieka, un viņš, protams, izvēlējās pēdējo variantu. Līdzko šīs važas bija kritušas un strādnieks kļuvis brīvs, šī tik ļoti cildinātā zemes īpašumu attiecība lauksaimnieciskā ziņā izrādījās nederīga kā postoša tautas pieaugumam un kaitīga sociālai iekārtai; daudzi laukstrādnieki izceļoja vai devās uz pilsētu, palikušie veido skaita ziņā lielu proletariātu.

Kaut arī, neraugoties uz to, kupls krietnu laukstrādnieku pulks nav kļuvis neuzticīgs savam arodam, tas ir tikai pierādījums viņu lielajai zemkopības mīlestībai, ko tie mantojuši no saviem senčiem.

Veidojot sīkos lauku zemes īpašumus, kas var pabarot vienu ģimeni, vajadzētu ieviest zemes īpašuma formu, kura čaklam strādniekam ar nelieliem ietaupījumiem sniedz iespēju kļūt patstāvīgam, jo vidēja zemes īpašnieka lauku mājas (saimes mājas) 10 000 līdz 20 000 rubļu vērtībā viņš nav spējīgs iegādāties. Taču par to feodāli negrib ne dzirdēt.

Jau pēc senas pieredzes zinot, ka no Baltijas feodāļu puses nav gaidāma ne laikam atbilstoša un nepieciešama agrāro attiecību un naturālo nodevu reforma, ne arī kultūras veicināšana, latvieši sāka rosīties paši un cita vidū dibināja daudzas biedrības un savienības, kas deva ne tikai dažādas ierosmes un teorētiskas pamācības, bet arī praktisku labumu.

Tā izveidojās apmēram 140 lauksaimniecības biedrības, 20 biškopības, 2 augļkopības un dārzkopības biedrības uz 100 kooperatīvajām sabiedrībām, kuru mērķis bija lopkopības limeņa kāpums un tās produkcijas racionāla izmantošana. Bez tam nodibinājās 2 labi apmeklētās lauksaimniecības skolas, vairākas izmēģinājumu stacijas un liels skaits mazāku apvienību kopīgai lauksaimniecības mašīnu, mākslīgo mēsļu u.c. iegādei. Dažās biedrībās ir purvu nosusināšanas un pļavu ierīcības sekcijas. Ap 60 000 piena govju jau 1913.gadā bija pakļautas pieredzējušu speciālistu uzraudzībai. To veica 270 kontroles apvienības.

Lauksaimniecības žurnāli, izstādes un ceļojoši priekšlasījumi papildina to, ko biedrības un apvienības vēl nespēj veikt. Tā, piemēram, 1913. gadā tika sarīkoti vairāk nekā 90 īslaicīgi lauksaimniecības kursi. Tos apmeklēja aptuveni 9000 cilvēku. Nolasīja arī apmēram 350 lekcijas, ierosinājumus un pamācības dodot aptuveni 38 500 personām.

Ikkatrs sasniegums un sekmes, kas lauksaimniecībai un tās nozarēm var sniegt kādu labumu, tiek pārbaudīts un tūdaļ nodots lauksaimniekiem praktiskam lietojumam. Izstādēs, ko laiku pa laikam riko biedrības, darba panākumus salīdzina un labāko ieteic atdarināšanai kā paraugu.

Uz tiem pašiem pašpalīdzības un darba kooperācijas pamatiem radās savstarpējās apdrošināšanas sabiedrības, skaitā vairāk par 300, kā arī kooperatīvās patērētāju biedrības, apmēram 60.

Tā kā visas bankas bija feodāļu rokās un latviešu uzņēmējdarbību, protams, neatbalstīja, trūka arī jebkādas kredītattiecības — arī šajā ziņā vajadzēja izlidzēties pašiem. Pirms apmēram 40 gadiem meklējami pirmie nedrošie aizsākumi krājaizdevu kasēm. Savā būtībā tās atbilda Šulces–Deliča oriģinālam, un drīz latviešu novadā bija izveidojies vesels šo kasu tīkls. Pēdīgi to bija vairāk par 250, bez tam vēl 16 savstarpējā kredīta sabiedrību, un gada apgrozījums jau pārsniedza 20 miljonus rubļu.

Tas viss veidojās patstāvīga darba rezultātā bez jebkādas palīdzības no “augšas” vai no ārienes, jo nedz valdība, nedz Baltijas feodāļi tur daļu nepņēma. Šis darbs nevarēja palikt un arī nepalika bez panākumiem latviešu novada saimnieciskajā uzplaukumā.

Ja šos panākumus citi pieraksta sev, tad tas ir nepatiesi, un tas vai nu tiek darīts apzināti, ar skaidru nodomu, vai arī nezinot patiesos apstākļus. Pat “nošpikot” latvieši neko navarēja, jo Baltijas kultūrnēsējiem pašiem nebija nekas tāds, kas būtu “nošpikojams”.

Līdz zemnieku emancipācijas laikam, tātad līdz 1817.–1818.gadam, bija slikta *tautas izglītības* situācija. Zviedru valdība, kad tā bija ieguvusi Vidzemi, gan ņēma vērā nekrietni novārtā atstātos vietējos iedzīvotājus un tautas izglītības attīstībai veica attiecīgus pasākumus, bet, kad Vidzeme nonāca Krievijas kundzībā, tas viss atkal gāja zudumā. Viens otrs mācītājs, kas jau kā amatpersona vien nedrīkstēja paciest evaņģēliski luteriskās tautas neizglītotību, mēģināja kaut ko darīt, lai laudis iemācītos vismaz lasīt, jo citādi tauta galīgi nesaprastu Svētos rakstus un *konfirmācijai* tad būtu jāklūst par tukšu formalitāti. Mācītāju vairums gan sekoja šīs zemes kungu paraugam un turēja sveci zem pūra.

Zemnieku emancipācijas likumi paredzēja, ka katram lauku pagastam ir jāuztur skola. Lai gan tas vēl nenozīmēja obligātas skolas mācības, tomēr ar to pietika, lai pavērtu iespējas tautas izglītībai. Kopš tā laika lauku pagastu aprūpē bija tautskolas, un visbeidzot atradās

pagasti, kas uzturēja ne tikai vienu, bet vairākas skolas, dažviet skolas ēkas bija visas apkārtnes rota. Pagājušā gadsimta otrajā pusē izsludinātais likums par obligātu skolas apmeklēšanu visiem bērniem lika iet skolā. Diemžēl pilsētas nebija ietvertas šajā likumā, un, tā kā bez tam vācu pilsētvaldes brīvprātīgi tautas izglītības labā upurēt neko negribēja, tad Baltijas pilsētas kļuva par analfabētu audzētavām.

Sakarā ar rusifikācijas tendencēm skolu sistēma pēdējā laikā ir cietusi diezgan ievērojamus traucējumus. Visa skolu virsvadība, sākot ar skolu inspektoru, uzskata rusifikāciju par svarīgāku lietu nekā izglītošanu.

Par tautskolu direktoriem un inspektoriem norīkoja ļaudis no Krievijas vidienes. Par tautas izglītošanu viņiem pašiem bieži bija vāja nojausma, arī tautas valodu viņi nesaprata, un vai tas būtu norādījums no augšas, vai arī pašu ierosme, visu apmācību tautskolās, sākot pat ar pirmo gadu, tie gribēja pārvērst par krievu valodas mehānisku iekalšanu. To, ka šāda metode vāji sekmēja krievu valodas apguvi, traucēja visu apmācību un sarūgtināja gan skolotājus, gan arī skolēnus, tādām kungam nemaz nevarēja ieskaidrot. Tautas tieksme pēc izglītības vēl skaidrāk izpaudās tajā apstākļi, ka tā neapmierinājās ar tautskolu vien, bet savus dēlus un meitas kuplā skaitā sūtīja vidusskolās, ģimnāzijās, reālskolās un tirdzniecības skolās, un visbeidzot arī augstākajās izglītības iestādēs tiklab iekšzemē, kā arī ārzemēs. Tā tagad jau tūkstošiem latviešu ir augstskolas izglītība.

Uz katriem 100 iedzīvotājiem lasīt- un rakstītpratēju (ieskaitot bērnus) bija:

Kurzemē 70,9

Vidzemē 77,7

Krievijas Eiropas daļā 22,9

Vispārējā tautas izglītība veidoja drošu pamatu tautas tālākam progresam; ātri attīstījās literatūra un prese.

Reliģiska satura raksti, vispirmām kārtām 17.gadsimta beigās veiktais Glikas Bībeles tulkojums, latviešu valodas vārdu krājuma bagātību pierādīja jau sen, protams, iespēšanai vienlaikus diemžēl arī tika ieviestas gotiskās rakstu zīmes. Ja sākumā literatūrā pārsvarā bija tulkojumi no svešvalodām, tad drīz vien sev pienācīgu vietu ieņēma oriģināldarbi, no kuriem vairāki jau tika tulkoti citās valodās un daži ir pelnījuši, lai tos ierindotu pasaules literatūrā. Pašu zinātniskās un literārās komisijas un sabiedrības rūpējās par latviešu valodas izpēti

un tālāku attīstību, kā arī paglāba no aizmirstības mutvārdu tradīcijā eksistējošus tautas poēzijas dārgumus — pasakas un tautasdziesmas. Latviešu tautasdziesmas savā ziņā ir unikālas ne tikai dziļa poētiskā satura dēļ, bet arī to ārkārtīgi lielā skaita dēļ. Latviešu tautasdziesmu izdevums ir Krievijas Zinātņu akadēmijas aprūpē, un ir iznākuši vairāki lieli sējumi.

Periodiskai preseī bija stipri vien jācieš, jo vajadzēja ņemt vērā pastāvošās cenzūras likumus un priekšrakstus, kas, rēķinoties ar Baltijas kungiem, attiecībā pret latviešu izdevumiem bija vēl stingrāki. Prese gan spēja kļūt populāra plašās tautas masās un līdz ar to sasniedza tādu izplatību kā, izņemot Somiju, nekur citur Krievijā. Iznāca jau vairākas dienas avīzes.

Sevišķa latviešu tautas īpatnība ir tās mīlestība uz dziesmu. Vienā tautasdziesmā tā arī ir teikts: dziedot dzimu, dziedot augu, dziedot mūžu nodzīvoju. Tautas svētki bez dziesmām nemaz nav iedomājami, un gandrīz katrā pagastā ir savs koris. Plaši zināmi ir periodiski rīkoti lielie dziesmu svētki, kuros simtiem koru apvienojas vienā milzu korī. Krievijā nekur nekas tamlīdzīgs nenotiek. Tāpēc nav arī nekāds pārsteigums, ka pēdējā laikā Rīgā tika aizsākta patstāvīga latviešu opera [trupas darbība — Tulk.]. Arī dramatiskā māksla, kam sākumā, protams, piemita vēl daudz kas diletantisks, ir guvusi ļoti ievērojamus panākumus gan savu, no tautas dzīves ņemtu oriģinālsacerējumu, gan arī pasaules literatūras darbu atveidē.

Pats par sevi saprotams, ka arī māksla un daiļamatniecība netika pamestas novārtā. Izstādes Rīgā un visbeidzot Maskavā, kur plašas aprindas varēja iepazīties ar latviešu mākslinieku darbiem, ļoti atzinīgi novērtēja tiklab prese, kā arī atsevišķi slaveni mākslas pazinēji.

Ja mēs uzskaitītu tās atsevišķās cilvēcisko spēju un prāta sfēras, kurās ar panākumiem darbojās latviešu čaklums un centība, tad tas prasītu daudz laika un vietas.

Tas arī nav šo rindu nolūks. Šeit vajadzēja dot tikai īsu norādi par latviešu tautas attīstības gaitu, kas plašai publikai ir vēl daudz par maz zināma un dažkārt tiek attēlota stipri vienpusīgi, kā arī uzziņu par latviešu tautas kopsakaru ar zemi, kura ir tās pirmdzimtene un kurai ir doti dažādi vārdi, bet ne tāds, kāds tai īstenībā pienākas — Latviešu zeme (Lettland) vai, kā tauta pati to sauc, — L a t v i j a.

Latvija ir latvieša Tēvzeme. Savu Latviju viņš mīl un apdzied, par savu Latviju viņš lūdz Dievu un atdod savu dzīvību.

Nav brīnums, ka tagad, kad izšķiras tautu likteņi, latvietis ir norūpējies par savas Latvijas nākotni.

Taču arī vēl kādi citi apliecina rosīgu interesi par latviešu dzimtenes nākotni — “baltieši”.

LATVIJA

1. “Baltiešu” vēlmes

Tiklidz izcēlās pašreizējais tautu karš, tā Vācijā sākās agitācija par to, lai mudinātu vācu valdību iekarot Krievijas Baltijas provinces un iekļaut tās Vācijas sastāvā. Vācu tautā šo ideju mēģināja popularizēt sapulču priekšlasījumos, vācu presē un skrejlapās ar un bez ilustrācijām. Vienmēr tika norādīts, ka šīs provinces kādreiz esot piederējušas vācu impērijai, ka arī tagad tā esot “vācu zeme” un ka šo provinču vācu tautības iedzīvotāji esot jāatbrīvo no mongoļu un krievu jūga, pie kam Baltijas provinču vāciešu skaitu lielākas iedarbības dēļ, protams, stipri vien pārspilēja. Kara tālākā norise tomēr pierādīja, ka visu triju Baltijas provinču — Kurzemes, Vidzemes un Igaunijas — iekarošanas iespējamība ir apšaubāma. Prasības kļuva pieticīgākas, tās samazināja līdz Kurzemes iekarošanai, kuru gandrīz visu vācu karaspēks patiešām ir ieņēmis, to esot jāpatur. Ar to pagaidām pietikšot.

Tā vien šķiet, ka agitācija vāciešu vidū un pat Vācijas oficiālajās aprindās nav palikusi pavisam bez ietekmes. Arī vācu valsts kanclers ir izteicies par Kurzemes pievienošanu. Ja stāvoklis karā nemainīsies, tad pastāv varbūtība, ka Kurzeme kļūs par apspriežu objektu nākamajās miera sarunās.

Visi minētie Baltijas provinču vai tikai Kurzemes pievienošanas attaisnojošie argumenti ir tik vāji, ka to iztirzājums šķiet gandrīz lieks. Apskatisim pirmo no tiem — agrāko piederību vācu valstij. Tagadējai vācu impērijai nekad nav piederējusi neviena Baltijas novadu daļa. Vācu ordeņa virsmestrs bija nevis pašreizējās vācu valsts firsts, bet gan 1806.gadā pastāvēt beigušās vācu nācijas Svētās Romas impērijas pārstāvis. Šī valsts tāpat vairāk neeksistē un līdz ar to nevar arī pārņemt mantojumu. Vācu ordenis, tāpat kā pirms tam Zobenbrāļu ordenis, baltu zemēs ienāca iekarošanas nolūkos, bet 1561.gadā pavisam zaudēja varu pār tām. Tāpēc pilnīgi nav saprotams, kā pašreizējā vācu impērija tagad var konstruēt vēsturiskas tiesības uz šiem novadiem.

Tālāk — tā esot vācu zeme, kas laikam gan nozīmē zemi ar vācu kultūru. Ja vācu kultūras pieņemšana tūlīt dotu tiesības kādas valsts iekarojumam, tad pareizāk gan būtu izvairīties no šīs kultūras. Bez tam, sekojot šim principam, Vācija tad tūdaļ būtu atdevusi atpakaļ Francijai Elzasu un Lotringu, kā arī vēl dažas savas daļas citiem kaimiņiem. Starp citu, Baltijas novads, kam ir bijuši sakari ar tik daudzām citām tautām, arī savas kultūras vērtības nepavisam nav smēlis tikai no Vācijas, un pie kultūras pieder arī valoda. Vāciski taču runā tikai samērā neliela Baltijas iedzīvotāju daļa. Un nu vēl pēdējais arguments — vācu tautības iedzīvotāji, agitācijas literatūrā saukti par aizmirstu brāļu cilti — “baltiešiem”, kurus esot nepieciešams atbrīvot no moskovītu jūga. Baltijas provinču vāciski runājošā iedzīvotāju daļa, neņemot vērā Vācijas impērijas vāciešus, ko mēs nevaram iekļaut vietējo iedzīvotāju sastāvā, ir veidojusies no sekojošiem elementiem: 1) no nedaudzām ģimenēm, kas cēlušās no ordeņa bruņiniekiem, tostarp dažas, kuras savu izcelsmi saista ar vietējām dzimtām; 2) no vāciešiem, kuru priekšteči — muižnieki, literāti, tirgotāji, amatnieki, strādnieki, dēkaiņi — ieceļojuši vēlākos laikos; 3) no pārvācotiem latviešiem, igauņiem, zviedriem, krieviem, poļiem un kristītiem ebrejiem un visbeidzot 4) no 3.punktā nosaukto tautību piederīgajiem, kuri lieto vācu valodu, bet citādi atzīst sevi par pašu tautības pārstāvjiem.

Ja mēs apvienojam divus pēdējos punktus, tad iegūstam 3 grupas, kuras īsi var apzīmēt kā: 1. vecvāciešus, 2. jaunvāciešus un 3. pusvāciešus.

Precizāku ziņu par katras šīs grupas piederīgajiem nav. Ja tomēr “vāciešu” kopskaitu dalīsim ar 3, tad, kā var apliecināt katrs Baltijas apstākļu pazinējs — iesācējs, nokļūsim itin tuvu patiesībai.

Kurzemē, piemēram, 1897.gada vispārējā tautas skaitīšana uzrādīja 51 000 vāciski runājošos. Tomēr to skaitā ir 24,88% ebreju. Tātad paliek 38 712. Līdz ar to katrā grupā mums būtu 12 770. Kurzemē ir tikai tik daudz istu vāciešu, neliekot pēdiņās, vai ne vairāk kā 25 540 (vācieši + “vācieši”). Arī tad no 800 000 Kurzemes iedzīvotāju iznāk tikai 3,2%. Starp citu, vāciski runājošo skaits kopš 1897.gada ir nevis audzis, bet vēl samazinājies. To pierāda, piemēram, tautas skaitīšana Liepājā. Vāciski runājošo tur bija:

1881.g. — 9803

1897.g. — 11 628

1911.g. — 9617

Liepāja ir tirdzniecības pilsēta, un visvairāk vāciešu ir tieši pilsētās un sevišķi lielākajās tirdzniecības pilsētās. Ja pat tur kopš 1897.gada tiek konstatēta vāciešu skaita samazināšanās, tad mazajās lauku pilsētās un uz laukiem tas izpaužas vēl vairāk. Laiki ir mainījušies. No centīgo latviešu vidus vācu vidējiem slāņiem ir izaugusi bīstama konkurence. Tāpēc tie pārceļas uz citiem apvidiem, kur viņiem ir labāki peļņas ieguves nosacījumi, kur tie ir pārāki kultūras ziņā un ar savas kultūras pārākumu var vairāk sasniegt — uz Krievijas vidieni, uz austrumiem. Dziņā uz austrumiem.

Tāda ir patiesība par pamesto “brāļu cilti”, kas ir jāatbrīvo. Tā nemaz nav cilts, bet gan drumsklas.

Un kas mums jāsaprot ar vārdu “atbrīvošana”? Vai vācieši Kurzemē un vispār Baltijas provincēs tiek kalpināti, apspiesti? Gluži otrādi — krievu administrācija viņiem arvien ir izrādījusi vislielāko pretimnākšanu, piešķirusi privilēģijas, kādas nav sastopamas nevienā citā Eiropas valstī, tiem allaž ir bijis nodrošināts ceļš līdz pat visaugstākajiem amatiem. Rusifikācijas centieni skolā, tiesā un pārvaldē, kā arī pareizticīgo baznīcas aģitācijas mēģinājumi vēl ilgi neskāra vāciešus tik stipri kā latviešu un igauņu iedzīvotājus. Ja pēdējie visus šos valdības soļus uzņēma ar nepatiku un pieprasīja visu iedzīvotāju tiesisku vienlīdzību, tad — vai vācieši varbūt atbalstīja šo pamatoto prasību? Nekā tamlīdzīga. Viņi turēja aizdomās pirmiedzīvotājus revolucionāros centienos pret valdību un visas pasaules priekšā dižojās ar savu “lojalitāti”! Mikla ir viegli atminama: tie tēloja paipuisīti cerībā, ka tādējādi varēs labāk saglabāt savu privilēģēto stāvokli un, ja iespējams, gūt vēl kaut ko kā speciālu atlīdzību par “lojalitāti”.

Starp citu, šajā politikas spēlē nepiedalījās visi Baltijas provinču vācieši, bet tikai tās aprindas, kas pēdējā laikā dēvējas par “baltiešiem”.

Šo aprindu kodolu veido Baltijas vācu muižniecības majoritāte, kam tad pievienojas “literātu” vairākums un tikai daļa pilsoņu — kuri ir saistīti ar muižniecību vai nu materiālā atkarībā, vai arī uzskata to par vāciskuma balstu un paklausīgi padodas tās rīkojumiem.

“Baltiešu” mērķis ir *feodālo attiecību saglabāšana Baltijas provincēs, līdzeklis — Vācijas virsvadība.*

Pašreizējo aģitāciju Vācijā uzsāka un turpina šie “baltieši”. Viņu vācu valodas, kultūras un uzticības nopelni tur tiek celti vai debesis. Pareizāk gan būtu, ja “baltieši” par savu rīcību lūgtu Vācijai piedošanu.

Viņi ir domājuši tikai par sevi, bet par Vāciju nemaz. Vai tad no viņu puses reiz nenāca pat iesniegums krievu valdībai nepieļaut Baltijas provincēs apmesties ieceļotājiem no Vācijas, jo tie nesot sev līdzī jaunas, liberālas idejas! Vai tad tā bija uzticība Vācijai? Starp citu, viņi nav bijuši uzticīgi nevienam, no kā negaidīja sev kādu labumu. Kad zviedri Vidzemē gribēja nosargāt zemniekus no ekspluatācijas un radīt likumīgus apstākļus, tad "baltieši" aizmirsā savu uzticības zvērestu un atkrita no sava karaļa, un pieslējās "mongoliski krieviskajiem moskovītiem". Zviedri taču bija radniecīgi gan izcelsmes, gan ticības ziņā. Ar Brandenburgas kūrfirstu viņi laikam gan būtu darījuši tāpat. Lidz pašreizējam karam tie nenoguruši apliecināja savu uzticību krievu valdībai, un nu neskaitāmās brošūrās ir lasāms, ka no uzticības tur nekā neesot bijis! Tā tika izskaidrots Vācijā. Krievijā "baltiešu" pārstāvji Valsts domē apgalvo pretējo vēl kara laikā. Tātad ir divu veidu uzticība: oficiālā Krievijai un privātā Vācijai. Pirms sešdesmitajiem gadiem — laikā, kad Krievijā sākās reformas, — netika dzirdēts par "baltiešu" ilgām pēc Vācijas.

Taču tās tūlīt modās tad, kad tika gūta pārliecība, ka satrunējusī feodālā būve Baltijas provincēs ir apdraudēta. Tikai tagad tiek atklāti sludināta atkrišana no Krievijas. Milestība pret Krieviju, kas vilināja "baltiešus" Vidzemē pirms 200 gadiem un "baltiešus" Kurzemē pirms 100 gadiem, tātad ir zudusi, un tās vietā "baltiešu" sirdis ir ienācis naids un nicinājums.

Protams, šodienas Krievija vairs nav tāda, kāda tā bija 1710. un 1795.gadā. Daudz kas ir mainījies. Arī "baltiešiem", kas toreiz metās Krievijas apkampienos, bez šaubām, bija skaidrs, ka Krievija mūžīgi nepalikis tajā pašā attīstības pakāpē. Taču "baltiešiem" nebūt nebija svarīgas tās pārvērtības, ko piedzīvos Krievijas iekšiene. Viņus interesēja, lai to izdevīgais stāvoklis Baltijas provincēs paliktu neskarts un lai viņu rīcībā būtu nepieciešamais bruņotais spēks gadījumā, ja vietējie iedzīvotāji saceltos pret "baltiešu" patvaļu.

Šīs "baltiešu" cerības arī piepildījās. Krievu valdība faktiski varu nodeva "baltiešiem" un atteicās no radikālām reformām vai arī ielaidās ar viņiem sarunās, kuras, ja nepasliktināja vietējo iedzīvotāju stāvokli pavisam, tad vai nu nodeva nekādus rezultātus, vai arī noveda pie puspasākumiem. Un krievu durkļi bija allaž klāt tik bieži, cik vien bija nepieciešams, lai apspiestu zemnieku "sacelšanās". Pat pēdējā laika reformas tika veiktas, lielā mērā rēķinoties ar "baltiešiem". Viņiem gan

nebija tiesību uz policijas ierēdņu un tiesnešu amatiem, bet gandrīz visās policijas un daudzās citās iestādēs “baltieši” ieņēma dažādus amatus un kā “goda miertiesneši” tie piedalījās arī tiesu spriešanā. Viņu stāvoklis līdz pat beidzamajam laikam bija ļoti ietekmīgs, un tiem atkal pavērās visplašākās perspektīvas pēc tam, kad viņiem bija izdevies pēdējos 1905.gada zemnieku nemierus iztēlot valdībai kā lielu “revolūciju”, kurā viņi paši esot saglabājuši “tradicionālo lojalitāti” attiecībā uz valdību, kas tiem gan neradīja lielas grūtības, jo nemieri bija vērsti tieši pret “baltiešiem”, un lielākā daļa no viņiem steidzīgi laidās lapās. Viņi netraucēti varēja atvērt vācu skolas, un krievu čīnavniekiem, ieskaitot pat gubernatorus, vajadzēja ar to samierināties vai arī atstāt savus amatus. “Baltiešu” biedrības izvērta tik plašu darbību kā nekad agrāk, un neviens tiem nelika ceļā nekādus šķēršļus. Par “baltiešu” “apspiešanu” vai pat “vajāšanu” šādos apstākļos gan nevar būt ne runas.

Līdz ar to atkrīt šķietamais cēlonis, ka krievu valdības rīcība esot spiedusi “baltiešus” nodot Krieviju. Tātad ir jābūt citam pamatam.

Patiesībā ir divi cēloņi: pirmkārt, *konstitūcijas* ieviešana Krievijā un, otrkārt, latviešu tautas attīstības gaita.

“Baltiešiem” vienmēr ir bijis ļoti svarīgi gūt ietekmi [imperatora — Tulk.] rezidences vadošajās aprindās. Kur vien iespējams, viņi priekšgalā izvirzīja savus locekļus vai piekritējus, vai tie būtu augsti valsts ierēdņi vai galminieki, galvenais, lai viņi pārstāvētu “baltiešu” intereses. Tik ilgi, kamēr iekšpolitikas virzība bija atkarīga no šīm aprindām, “baltieši” bija itin labi nodrošināti pret katru pēkšņu pagriezieni, bez tam viņu rīcībā bija pietiekami daudz līdzekļu un veidu, kā izjaukt dažu labu nodomu. Attiecībā uz Baltijas novadu ir spēkā likumi, kuri pieņemti pavisam neparastā ceļā. Kopš ieviesta Valsts dome, tas ir izslēgts. Turklāt domē ir liels daudzums cilvēku, kurus, lai pārliecinātu par “baltiešu” un to darbības izcilību, nemaz nav iespējams apstrādāt pa vienam. Ir vairāk nekā apšaubāms, ka viņi jebkad vispār nonāks pie šīs atziņas. Vārdu sakot, “baltieši” nojauš nelaimi — var sākties reformas, kuras kādu dienu gāztu visu tik ilgi sargāto feodālo iekārtu.

Un vēl ļaunāk ir ar pamatiedzīvotājiem.

Eiropeskās apgaismības stari pamazām ielauzās arī Baltijas novadā, un tas notika par spīti mākslīgajam Ķīnas mūrim, ko šeit bija cēlušī “baltieši”. Daži vācu vīri, kā Garlibs Merķelis, Šlipenbahs, Šulcs

fon Ašeradens, Hamilkārs fon Felkerzāms, mācītāji Watsons, Stenders u.c., kuri savas izpratnes un draudzīgās attieksmes pret vietējiem iedzīvotājiem dēļ tiek ļoti cienīti salīdzinājumā ar šaursirdīgo "baltiešu" baru un tālab patiesībā nemaz nav iekļaujami to skaitā, bija jaunā laika priekšvēstneši. Kad no krievu valdības puses vēl sekoja dažas reformas, radās pagastu skolas un pašpārvalde, tautai tas kļuva par Ariadnes pavedienu, kam jāpalīdz nokļūt saules gaismā. Tautas garīgā kultūra un materiālā labklājība ātri vien attīstījās.

"Baltieši" pēkšņi bija nokļuvuši tādā situācijā, ka viņiem vajadzēja izšķirties, vai nu dalīt varu ar latviešiem un kopā ar tiem vairot Dzimtenes labklājību, vai apkarot latviešu centienus. Lielum lielais vairākums izšķirās par pēdējo variantu, mazākums neuzdriksējās celt nekādus iebildumus. Cīņa tika izvēsta Baltijas vācu presē un skrejlapās, pie kam latviešu aktivistus nokristīja par "jaunlatviešiem" un mēģināja tos iztēlot par sabiedrībai bīstamiem elementiem. Protams, vismaz tur, kur "baltiešiem" bija ietekme, pret "jaunlatviešiem" notika rīdīšana un tika radītas dažādas intrigas. Sevišķs ienaida objekts bija dažādās latviešu biedrības, kuras uzskatīja par jaunlatvietības perēkļiem, un tālab arvien tika atbalstīta vai pieprasīta to slēgšana. Pret latviešu presi palīgā piesauca visstingrāko cenzūru, un no darba atlaida pat kalpus, ja tie bija iedrošinājušies paņemt rokās kādu latviešu avīzi. Ar dažādu manipulāciju palīdzību, kuras dažkārt bija ļoti līdzīgas kriminālpārkāpumiem, latviešus mēģināja atturēt no pilsētu valdēm.

Un visu šo centienu, kas varētu lietu vērst "baltiešiem" par labu, rezultātā veltas pūles — latviešu tauta ātri vien turpināja savu attīstības gaitu. Vēl necīgs cerību stariņš "baltiešiem" uzspīdēja pēc pēdējiem 1905.gada lauku nemieriem: no šiem nemieriem "baltieši" mēģināja gūt sev labumu, visus latviešus kopumā nōmelnojot par sociālistiem un revolucionāriem. Viņiem patiešām arī izdevās iegūt savā rīcībā krievu durkļus un bez tiesas un sprieduma nokaut pāris tūkstošus cilvēku. Bet visus latviešus tomēr nemaz nebija iespējams nokaut, un neviens negribēja noticēt, ka viņi visi ir sociālisti un revolucionāri. Tātad ar "revolūciju" arī nekas neiznāca.

Bet tas bija pēdējais trumpis. Nākotnes izredzes izskatījās pavisam bēdīgas. Pret latviešiem izraisītā cīņa soliņa beigties ar pašu sakāvi.

Tad nāca karš. "Baltieši" piedāvājās Vācijai kā "aizmirstā brāļu cilts", kā "īsti" vācieši, vēl īstāki par Vācijas vāciešiem, kā "kultūras

nesēji” un “priekšpostenis” ar “uzticību Vācijai”, kas vairāk nekā 700 gadus esot izturējis visgrūtākos pārbaudījumus. Vai patiešām tā ir? Mēs tomēr gribam dzirdēt, ko par to saka labi “baltiešu” paziņēji. Serafims raksta “Mūsu Jaunatnē”:

“Ja vien par stipri izteiktas tautas apziņas iezīmi negrib uzskatīt lētu lielību un izredzētības sludināšanu vai populāro citas tautības noniecināšanu, tad kopumā mūsdienu vācu izcelsmes jauno baltiešu nacionālā apziņa lielākoties izpaužas ļoti vāji.”

Jūlijs Ekarts (“Baltijas un Krievijas divu gadsimtu kultūras studijas”) zina stāstīt:

“Neskaitot zināmas vācu muižnieku un pilsoņu ģimeņu dzimtas, kas veidoja valdošās iedzīvotāju kārtas kodolu un centru, vācu tautības iedzīvotāju sastāvs noteiktos laikmetos arvien ir pilnīgi atjaunojies, un mūsdienu Vidzemes, Igaunijas un Kurzemes vāciešu lielākā daļa savu iesakņošanos pie Baltijas jūras rod vectēvu, agrākais, vecvectēvu paudzēs...”

Kopumā par likumību varam uzlūkot apstākli, ka ieceļojusi ģimene divu vai trīs paaudžu laikā tikai pa pusei ir palikusi par vietējo zemē, kurā apmetušies tās priekšteči, un ka noteikta ģimenes locekļu daļa ir devusies tālāk uz austrumiem.”

Par 700 gadiem varētu runāt ne vairāk kā 3 — 4 ģimenes. Gluži pareizi atzīmē Dr. Dukmeiers:

“Tagad bieži tik tikko un uz laiku ieceļojuši ļaudis, kuri dēvējas par baltiešiem, izrikojas tā, it kā viņu pašu sencis jau divpadsmitajā gadsimtā kopā ar leģendārajiem Brēmenes tirgotājiem būtu burājis uz Rīgu vai arī kopā ar vācu ordeņu bruņiniekiem būtu devies uz Vidzemi, lai šo zemi iegūtu un paturētu vācu kultūrai un tradīcijām. Tā viņi lētā veidā iemanto un piedēvē sev senu dižciltīgu izcelsmi un uz šā pamata uzskata par savu pienākumu izskaistināt visus viduslaiku bruņinieku un citu kārtu darbus un nedarbus, it kā tas būtu viņu pašu personīgo senču veikums, kā arī sašutumā atraidīt katru seno iestādījumu un privilēģiju lietišķas izpētes mēģinājumu no neieinteresētas puses, uzlūkojot to par nekaunīgu iejaukšanos viņu ģimenes tiesībās un par rupju uzbrukumu viņu ģimenēm.”

Kaut arī “baltiešiem” ar Brēmenes tirgotājiem nav galīgi nekā kopīga, tomēr vienu noteiktu iemaņu savas preces slavēšanā viņi no tirgotājiem ir piesavinājušies: krievu priekšā tie dižojas ar savu konservatīvo noskaņojumu, lojalitāti un valstisko uzticību, vāciešu

priekšā — ar savu vācisko uzticību un izturību 700 gadu cīņā, kā arī ar savu lielo vācu kultūrdarbu.

Tā nav milestība pret Vāciju, kas viņus mudina tik skaļi izteikt savas ilgas pēc Vācijas, bet atkal pašlabums, darījums, ko viņi tādējādi cer īstenot. Gluži kā 1710. un 1795.gadā. Turklāt aprēķins ir ļoti vienkāršs: Vācija tiem atstās viņu privilēģijas un vēl sniegs nepieciešamās pilnvaras, lai apturētu latviešu centienus un no jauna latviešus apspiestu, citādi "baltieši" ar viņiem vairs nevar tikt galā. Jo Vācija taču nevar "baltiešu" uzticību atmaksāt ar nepateicību un atņemt to, ko aiz milestības uz Vāciju un Vācijas labā tie 700 gadu ir aizstāvējuši pret visiem ienaidniekiem. Bet, kad tas būs sasniegts, tad skaistā dzīve varēs turpināties.

Par latviešu Latviju tad, protams, vairs nevarēs būt ne runas. Latvija būs kādreiz pastāvējusi.

Un pēc 50 gadiem paši latvieši būs kļuvuši par īstiem prūšiem, tāpat kā to ciltsbrāļi — senprūši.

To "baltieši" vēlas un uz to viņi cer.

2.Latviešu vēlmes

No visām šajā karā tieši postītajām tautām latvieši ir viena no tām, kas ir cietušas visvairāk. Bez ārkārtīgā sloga un grūtībām, ko šo apvidu iedzīvotājiem izraisīja ilgstošā karadarbība krievu ziemeļrietumu frontē, gandrīz puse no šīs tautas ir bijusi spiesta atstāt likteņa varā visu savu mantību un vārdos neizsakāmā trūkumā bēgļu kārtā doties meklēt pagaidu mājvietu plašās Krievijas impērijas dažādās daļās. Turklāt nebija nekādas palīdzības, nekāda atbalsta ne no valdības orgānu, ne arī no krievu sabiedrības puses, jo neviens nebija tam gatavojies, neviens nebija par to domājis. Tikai pašu tautieši Vidzemē, Latgalē un Krievijas dažādās pilsētās un arī daļa no izglītotajiem ļaudīm pašu bēgļu vidū rikojās apņēmīgi un, cik vien labi ar saviem niecīgajiem līdzekļiem varēja, mēģināja postu mazināt. Tikai tad pamazām nāca klāt visai trūcīgs atbalsts no valdības un no dažām lielākajām krievu organizācijām.

Pat vislielākās likstas var paciest tiklab atsevišķs cilvēks, kā arī vesela tauta, ja tai paliek cerības, ka grūtības ir pārejošas un ka visu pārciesto atlīdzinās gaišāka nākotne. Arī latviešu tauta vēl nepadodas nekādam izmisumam, bet gan pacieš savu bēdīgo likteni mierīgi un stingrā, nesatricināmā cerībā uz labāku nākotni, kas piepildīs tās pamatotās vēlmes.

Visur tur, kur vien latviešu bēgļi ir nonākuši, tie ir enerģiski ķērušies pie darba, un viņu veikums ir radijs apkārtējos izbrīnu. Uz laukiem, fabrikās, dažādos kantoros un tirgotavās sāk meklēt latviešu strādniekus, jo cilvēki ir iemācījušies novērtēt viņu strādīgumu, precizitāti, uzticamību un inteligenci.

Uzticībā zvērestam jaunās latviešu vienības pilda savu pienākumu Tēvzemes labā, un, kā redzams no augstās virspavēlniecības ziņojumiem, bieži tiek uzsvērts atzinīgi un cildinoši, ka latviešu karaspēka daļas savu pašu virsnieku vadībā pieder pie labākajām vienībām Krievijas impērijas armijā.

Kas tad īsti ir latviešu tautas cerību pamatā, kas tai dod spēkus drošsirdīgi paciest milzīgā tautu kara vissmagāko postu, kādas vēlmes tā lolo tai dienai, kura atnesīs mieru?

Tie, kas zina latviešu tautas vēsturi, bez sevišķām grūtībām atradis atbildi uz šo jautājumu.

Latvieši grib nosargāt savu tautiskumu, saglabāt savu Dzimteni, savu Latviju nesadalītu, tie grib gūt pilnīgu iespēju un brīvību, lai savā Latvijā varētu paši vadīt un veicināt savu nacionālo, kultūras un ekonomisko attīstības gaitu.

No kā latviešu tauta gaida šo vēlmju piepildījumu?

Ne jau no Vācijas. No turienes pirms 700 gadiem nāca apspiedēji un ekspluatatori. Tagad tur atklāti tiek sludināta nepieciešamība atņemt latviešiem viņu zemi vai vismaz daļu no tās, Kurzemi, un iznīcināt latviskās tradīcijas. Notikumi Poznaņā, Šlēsvīgā–Holšteinā un Elzasā–Lotringā neizslēdz šādas izvarošanas iespējamību, kam “baltieši” kā karavīri jau ir kaujas gatavībā. Ne jau naidis pret Vāciju vai pret vācu tautu, bet gan pašsaglabāšanās instinkts nosaka latviešu nostāju pret Vāciju.

Pavisam citāds ir latviešu noskaņojums pret Krieviju. Pēdējos gadu desmitos birokrātija ar saviem rusifikācijas plāniem gan stipri aizkavēja latviešu tautas dabisko attīstību; bet arī attieksmē pret savu tautu tā nebija labāka. Krievu inteligences labākie pārstāvji un pati krievu tauta nevēlas pazemot citas tautības. Viņu vidū tāpēc arvien ir bijuši tik daudzi, kas “baltiešu” politiku nopēla un iestājās par latviešu atbrīvošanu no feodālajiem spaidiem. Visas reformas, kuras veicināja latviešu tautas atmodu no gadsimtiem ilgā miega, nāca no krievu puses, no “baltiešiem” — neviena.

Tāpēc ir saprotams, ka tagad, likteņu krustcelēs, latviešu tauta bez ilgām svārstībām izvēlas virzienu, kas norāda uz austrumiem, un sūta savus bataljonus cīņā Krievijas un savas brīvības labā.

Protams, latvieši neupurē savu mantu un dzīvību, lai pēc kara atkal nonāktu aizbildniecībā. Tikai autonoma satversme var viņus pamudināt atjaunot sagrauto un celt jauno. Autonoma Latvija tad būs Krievijas uzticams priekšpostenis pie tās rietumu robežas, un, apsargājot šo robežu, tiks rasta pašu drošība.

Ši priekšposteņa pastāvēšanā ir ieinteresēti ne tikai krievi un latvieši, bet arī daudzas citas tautas, kuru dzīvē Baltijas jūra ieņem nozīmīgu vietu. Ja Latvija vai arī tikai Kurzeme ar savām Liepājas, Ventspils un Rīgas ostām nonāktu Vācijas rokās, tad šī impērija kļūtu arī par *dominium maris Baltici*. Par to, vai tas var būt vēlams arī citām nācijām, laikam gan tās varēs spriest pašas. Autonomas Latvijas radišana būtu viens no iedarbīgākajiem līdzekļiem, lai novērstu arī šīs briesmas.

Pati latviešu tauta gan, bez šaubām, ātrāk dosies pa savu attīstības ceļu uz priekšu un drīzāk varēs piedalīties Eiropas tautu kultūras darbā, ja tai būs iespēja patstāvīgi strādāt savā autonomā Latvijā.

(Tulkots no vācu valodas.)

Tschakste I. Die Letten und ihre Latvija: Eine lettische Stimme. – Stockholm: Tryckeriet Progress, 1917. – 67 lpp.

Tautas padomes priekšsēdētājs J.Čakste par Latvijas stāvokli Parīzē

Ziņa par Latvijas miera delegācijas uzstāšanos Parīzē kopā ar pārējām jauno valstu delegācijām pret Kolčaka atzišanu un prasība pēc normālas neatkarības atzišanas ierosināja mūs griezties vakar dēļ sikākiem paskaidrojumiem pie pašlaik Liepājā dzīvojošā mūsu miera delegācijas priekšsēdētāja Tautas padomes prezidenta J.Čakstes. Vispirms mūsu līdzstrādnieks jautāja:

“Vai jums, prezidenta kungs, ir kaut kas zināms par mūsu miera delegācijas visjaunāko uzstāšanos, par kuru mums ziņoja Preses birojs no neitrāliem avotiem?”

“Man nav no Parīzes nekādu ziņu. Vakars nosūtīju garāku ziņojumu mūsu tagadējam delegācijas vadītājam Meierovica kungam par šejienes apstākļiem. Es ceru no viņa drīzumā saņemt informāciju. Mūsu delegācijas soli, kuru tā spērusi kopā ar Igauniju, Lietuvu un pārējām jaunajām valstīm, es turu par pilnīgi iespējamu, lai gan oficiālu

datu par to nav. Mūsu, kā arī kaimiņu delegācijas noteikti turējās pie ieskata, ka viņu uzdevums ir izkarot Parīzē Latvijas un citu jauno valstu neatkarības atzīšanu un jebkādu krievu pretenziju atraidīšanu, nosacīt mūsu valsts stāvokli vai formu. Protests pret Kolčaku bija sagaidāms un pilnīgi sakrīt ar mūsu ārējās politikas tendencēm.”

“Vai jūs nedalītos ar mums savos Parīzes iespaidos?”

“Labprāt. Turu par nepieciešamu pēc iespējas plaši atklātībai noskaidrot mūsu delegācijas darbību un Latvijas izredzes Parīzē. Mūsu delegācijas uzdevums bija divējāds: vispirms bija jārada cieši sakari ar mūsu jaunajām kaimiņu valstīm, kurām tāpat rūp viņu patstāvība; tāpēc stājāties sakarā ar Igaunijas un Lietuvas delegācijām, lai radītu vienotu diplomātisku fronti, un tālāk bija jāstājas sakaros ar sabiedrotajiem. Pirmais mums ir pilnīgi izdevies. Visos svarīgākajos gadījumos mēs esam kopā, noturam kopējas apspriedes un turamies pie kopējas taktikas. Arī citas bijušās cara valsts mazās tautas pieslēgās mums: tā Ukraina un Gruzija ir ciešos sakaros ar mūsu delegācijām. Polija kā valsts, kura jau no sabiedrotiem uzņemta asociēto valstu starpā, ieņem citādu stāvokli, tāpēc viņai nav vajadzības turēties pie mūsu taktikas. Pret viņas neatkarību neuzstājas arī krievi, kā tas ir ar mums. Sevišķi labas ir mūsu attiecības ar igauņu delegāciju, kuras vadītājs ir Poska. Mūsu sīkie robežu strīdi Valkas un Rūjienas dēļ nerada sevišķas diferences, jo viņi tīri labi apzinās, ka pāri pār tiem stāv svarīgāki uzdevumi — cīņa mūsu neatkarības dēļ, kuru grib apgrūtināt.”

“Vai latviešu delegācijai ir kādas attiecības ar krieviem ārzemēs?”
mūsu līdzstrādnieks pārtrauca Čakstes kungu.

“Ar krievu delegātiem mums nekādu oficiālu sakaru nav. Mans kolēģis Meierovics, kurš kā kooperators ļoti labi pazīst krievu kooperācijas tēvu Čaikovski, tagadējo Ziemeļkrievijas jeb Arhangeļskas republikas prezidentu, kurš ieradies Parīzē, un viņu apmeklējis, bet sarunām ir bijis gluži privāts raksturs. Ārzemēs krievu starpā ir vairākas strāvas, kas viena otru apkaro. Ļvova valdības sūtņi ar Sazonovu, Maklakovu, Ļvovu un Čaikovski priekšgalā aizstāv Kolčaka valdību. Kerenskis, sociālists—revolucionārs Minors, krievu mazinieki uzstājas pret Kolčaku. Labējie sociālrevolucionāri Avksentjevs un Savinkovs ieņem atkal atsevišķu stāvokli. Tādas vienprātības uz ārieni kā latviešiem un igauņiem krieviem nav, un tas ir viņu mīnuss.”

“Kādas ir attiecības ar pašu miera konferenci?”

“Kā jau jūs zināsi,” atbildēja Čakstes kungs, “mūsu miera delegācija uzsāka darboties janvārī, kad sabiedrotie visvairāk interesējās par miera līguma izstrādāšanu ar Vāciju un Tautu Savienības projekta izstrādāšanu. Krievijas jautājums uzpeldēja garāmejojot un pēc Prinču salas idejas izgāšanās vairs nenodarbināja konferenci. Tikai pašā pēdējā laikā tam ir piegriezta lielāka vērība. Mūsu delegācijas locekļi ir izlietojuši šo starpbrīdi, lai izstrādātu plašu iesniegumu miera konferencei un lai iepazīstinātu franču, angļu, amerikāņu diplomātus un politiķus ar latviešu prasībām. Esam bijuši audiencē pie Klemanso, miera konferences priekšsēdētāja, kurš, izsacīdams savas personīgās domas, izskaidroja, ka viņš esot par jauno valstu neatkarību. Visas mūsu dažādās attiecības ar politiķu aprindām, kurām ir noteikšana un svars, nevaru nemaz mūsu sarunas rāmī pieminēt. Gribu tik sevišķi uzsvērt, ka priekš mūsu valsts no ļoti liela svāra ir jaundibinātās Baltijas valstu komitejas darbība. Šī komiteja iepazīstas un spriež ne tikai par Latvijas un Igaunijas, bet arī Somijas un Lietuvas lietām. Visas šīs četras valstis mēdz apzīmēt tagad ar vienu nosaukumu par Baltijas valstīm, tā ka mūsu vecais jēdziens par Baltiju ir dabūjis pavisam citādu saturu starptautiskās attiecībās. Komitejas priekšsēdētājs ir anglis sers Esms Hovards, bijušais Anglijas vēstnieks Stokholmā, diplomāts, kurš mums nāk ar vislielāko labvēlību preti un diezgan labi pazīst mūsu lietas. Pārējie locekļi arī ir tādi, kuri nav sākuši tikai pēdējā laikā interesēties par Latviju. Tā Itālijas priekšstāvis komitejā markīzs de la Tozelta ir jau Krievijā stājies sakarā ar latviešu politiskiem priekšstāvjiem, ka viņš ir pat uzturējies Latvijā un nācis sakaros ar mūsu zemniekiem, uzturēdamies uz laukiem, par kuru kultūrālo līmeni viņš atsaucas visai atzinīgi. Francijas priekšstāvis ir Kammeress, diplomāts, kurš labi pazīst veco Krievijas jautājumu. Amerikāņi ir delegējuši profesoru Morisonu. Japānas priekšstāvis arī labs apstākļu pazinējs. Arī ar šiem komitejas locekļiem mūsu delegāti ir stājušies sakaros.”

“Kā jūs domājat, vai mūsu atzišana ir nodrošināta?”

“Lēmums par to nav taisīts un nevar būt taisīts, jo mūsu jautājumi, tāpat kā igauņu un lietuviešu jautājumi, vēl nav bijuši uz dienas kārtības. Bet uz lēmumu deva iespaidu personas, kuras tādu pieņem. Ar vairumu no personām, kurām ir kas ko sacīt mūsu jautājumā, mūsu delegācijas locekļi ir stājušies personīgos sakaros, un mūsu iespaids ir,

ka lielvalstu priekšstāvji izturas labvēlīgi pret jauno valstu centieniem un tos pabalstīs.”

Kurzemes Vārds. – 1919. – 4.jūl.

Tautas padomes sesijai sākoties (Saruna ar Tautas padomes priekšsēdētāju J.Čaksti)

Pirmdien Tautas padome atklāj savu otro sesiju pēc valdības atgriešanās Rīgā. Sagatavošanas darbi ir pilnā gaitā. Tautas padomes kancelejā Bruņinieku namā visiem darba pilnas rokas. Mašīnrakstītājas knapi veic savus uzdevumus. Frakciju priekšstāvji ieradušies sekretariātā un saņem ieejas kartes priekš saviem frakcijas biedriem. Ievests jauninājums — visiem padomes locekļiem jāiesniedz fotogrāfijas, kuras uzlipina uz ieejas kartēm. Tautas padomes kustīgais sekretārs Bite nemaz nepagūst atbildēt uz visiem jautājumiem, uz kādiem jādod atbilde.

Griežos pie Tautas padomes priekšsēdētāja, mūžīgi laipnā un izpalīdzīgā Čakstes kunga, viņa vienkāršā kabinetā. Arī Čakstes kungs ierauts līdz sesijas sagatavošanas formalitāšu strauvē un, pietiecot manu apmeklējumu, paraksta jaunsagatavotās ieejas kartes ar obligatoriski sarkanbaltsarkano banderoli stūrī.

Tautas padomes priekšsēdētājs atliek uz brīdi darbu un gatavs man ziedot dažas minūtes:

“Jūs interesējaties, kādi likumprojekti tiks celti Tautas padomei priekšā. Tādu pavisam ir četri. No Tautas padomes komisijām ienākuši Satversmes sapulces un pilsētu pašvaldības iestāžu vēlēšanu likumprojekti; tad vēl sēžu kārtības ruļļa projekts. Valdība iesniegusi pavalstniecības likumprojektu. Tā kā visi komisiju likumprojekti ir panākti vienošanās ceļā frakciju starpā, tad, domājams, nav sagaidāmas sevišķas debātes pie viņu apspriešanās Tautas padomes plenārsēdē un tie, cērams, izies samērā ātri cauri. Bez likumu projektiem, kā dzird, atsevišķas frakcijas domā iesniegt *i n t e r p e l ā c i j a s*.”

“*Vai Jums nav tuvāk zināms interpelāciju saturs?*”

“Nē. No privātām sarunām arī neesmu guvis nekādus norādījumus šajā ziņā.”

“*Kā norisināsies sēžu kārtība?*”

“Pirmā sēde būs pirmdien plkst. 4 pēc pusdienas. Kādās dienās turpmāk sēdes tiks iedalītas, prezidijs vēl nav izšķīris. Var būt, ka vispār plenārsēdes tiks noliktas pēcpusdienās.”

“Vai paredzams, ka sesija būs labi apmeklēta?”

“Cik līdz šim var spriest, tad sesija būs ļoti pilnīgi apmeklēta. No Liepājas tik nav gaidāmi turienes sociālisti, kuru vietā nāks substitūti, kā redzams no iesnieguma. Pārējo partiju priekšstāvji no Lejaskurzemes laikam gan ieradīsies.”

“Vai šī nebūs beidzamā padomes sesija pirms Satversmes sapulces sanāksšanas?”

“L a i k a m g a n n e! Tautas padomei vēl būs vajadzīgs sanākt.”

“Kad var domāt par S a t v e r s m e s s a p u l c e s sanāksšanu?”

“T i k k o būs iespējams izdarīt v ē l ē š a n a s L a t g a l ē u n K u r z e m ē, sāksies Satversmes sapulces vēlēšanas pār visu Latviju. Tad n e k a v ē j o š i sanāks Satversmes sapulce.”

Ar to aprobežošu savu jautājumu virkni un šķiršos, jo Čakstes kunga biedrs M.Skujenieks jau bija ieradies prezidija darīšanās.

Brīvā Zeme. – 1919. – 10. aug.

Mūsu gaismas pils

Tas vairs nav sapnis, bet patiesība. Latviešu jaunatnes zieds — simti un simti latviešu studentu, kuri bija spiesti svešatnē meklēt zinību slāpju apmierinājumu un tur savā starpā sprieda par savas tautas vajadzībām un nākotni, ne vienreiz vien ieminējās arī par savu pašu latviešu augstskolu. Bet šis ideāls izlikās tik tāls, tik grūti realizējams, ka par viņu runāja ar zināmu atturību, kā par sapni.

Tagad, kur latviešu tauta ņemusi pati savās rokās sava likteņa izšķiršanu, savas gaitas iekārtošanu un vadību, viens no pirmajiem uzdevumiem bija nodibināt savu pašu augstskolu — savu pašu gaismas pili.

Sirmajā senatnē, kad vēl nebija līdzekļu iededzināt uguni, ļaudis nesa uguni uz savām mājām no svētnīcām, kur tā dega pastāvīgi kā svēta liesma, lai sildītu un apgaismotu savus mitekļus.

Tāds pastāvīgs ugunskurs šodien tiek iededzināts Latvijā, no kuras vajag izplūst prāta gaismai un sirds izdaiļojumam pa visām Latvijas malām.

Tumsā perinās rāpuļi un ļauni gari, kaitīgi cilvēkiem, kaitīgi sabiedrībai. Tie tāpat kā bīstamie infekciju bacīļi iznikst gaismas staros.

Nepelna izglītota cilvēka nosaukumu tas, kuram gan galva piebāzta visādām zinībām, bet sirds palikusi grumbaina vai tukša. Svešatne allaž bojāja mūsu jaunatnei no latviešu mātēm iedēstītos tikumus, pa deva to svešiem iespaidiem, svešām idejām. Dažs atgriezās uz dzimteni sarūgtināts, saberzts, cits pat nemaz neatgriezās. Bet nu, veicot savas studijas Latvijas augstskolā, pašā Latvijā, mūsu jaunatne baudīs līdz visu to, ko baudīs pati tauta, augs un attīstīsies savas tautas paspārnē, kurā tā būs labāki aizsargāta no daudziem ļauniem kārdinājumiem, augs un attīstīsies priekš darba Latvijā un nevis svešatnē.

Tīrā zinātne pati par sevi ir starptautiska, un arī Latvijas augstskolā mācīs to, ko izpētījuši un atzinuši visu tautu zinātnieki. Bet ir arī zinātnes nozares, kuras vai nu papildinās, vai pārveidojas, vai rodas gluži no jauna atkarībā no nacionāliem un vietējiem apstākļiem. No šī redzes stāvokļa mūsu jaunā augstskola varēs ienest savu, kaut arī nelielu daļu cilvēces zinību krājumos un latviešu tauta līdzstrādāt vispārējā kultūras darbā.

Šodien atveras šīs mūsu gaismas pils vārti. Mēs varam pateikties visiem tiem čaklajiem darbiniekiem, kuri tik sekmīgi pastrādājuši visus priekšdarbus, un līdz ar to apsveicam viņas jaunos iedzīvotājus — profesorus un studentus.

Vivat, crescat, floreat in aeternum!

Brīvā Zeme. – 1919. – 28. sept.

Vai mēs jau esam ko sasnieguši?

Latvijas valsts jau vienu gadu pastāvējusi. Kas ir sasniegts no tā brīža, kad Tautas padome pasludināja Latvijas neatkarību, līdz šai dienai?

Es negribētu uzskaitīt sikumus, bet tikai atzīmēt tos galvenos ieguvumus, kas attiecas uz valsts nostiprināšanu idejiskā un materiālā spēka ziņā.

Kad pērn 18. novembrī pasludināja Latvijas nodibināšanu, tad liels bija vēl to latviešu skaits, kuri citādi aizvien bija bijuši un bija labi latvieši, bet ar Latvijas patstāvības ideju nebūt vēl nebija apraduši, nebija viņā dziļāki iedomājušies un tādēļ patstāvības pasludināšanu uzlūkoja gandrīz kā avantūru.

Šodien Latvijas valsts ideja jau ir vispārības lieta, un tādu, kas tai runātu pretim, uzlūkotu par valsts nodevēju.

Tas ir visstiprākais pamats mūsu valsts uzbūvei.

No tautas pārliecības tad attīstījās reālais spēks.

Pērn negribēja vēl rasties Latvijas aizstāvji, un no tiem, kuri radās, daudzi zem Latvijas karoga stājās ar šaubām sirdi.

Tagad turpretim mūsu armijā plūst iekšā dzīvais spēks pat labprātīgi, un mūsu armija iet kaujās ne vien ar dūšu, bet ar fanātismu. Un tāda armija ir nepārvarama, tāda spēj darīt brīnumus. Tas jau pierādījās un pierādās vēl šodien.

Ja tik daudz jau ir panākts pirmajā gadā, tad mēs varam ar uzticību lūkoties nākotnē. Pārējie valsts izbūves darbi prasa laiku, bet viņu veikšana ir nodrošināta, kad šiem darbiem ir nodibinājušies tādi stipri pamati. Un taisni šiem pārējiem darbiem mēs varēsim veltīt mūsu valsts dzīves otro gadu. Cerēsim, ka sekmes būs tikpat labas.

Brīvā Zeme. – 1919. – 18. nov.

Oficiāls paskaidrojums par 1923.gada 1. un 2.septembra tautas nobalsošanu

Saeimai Satversmē ir paredzēts gan minimālais, gan kvalificētais kvorums: minimālo kvorumu noteic 23.pants "vismaz puse Saeimas locekļu..." un 24.pants "ar absolūtu klātesošo deputātu balsu vairākumu..."; šis minimālais kvorums ir vispārējais kvorums, bet kvalificētais ir ieviests tikai sevišķiem gadījumiem. Kāds kvorums tad nu pēc mūsu konstitūcijas ir vajadzīgs tautas nobalsošanā par likumu, kas ierosināts Satversmes 78.panta kārtībā?

Satversmes 76. un 79.panti savā pirmajā redakcijā paredzēja tikai Satversmes grozījumus un trešajā lasījumā šajā nodaļā iesprauda 78.pantā pēc vārdiem "Satversmes grozījumu projektu" papildinājumu "vai likuma projektu", pēc tam attiecībā uz Satversmes grozījumiem palika 79.pantā paredzētais kvalificētais kvorums, turpretim attiecībā uz likuma projektiem neko nenoteica nedz par kvorumu, nedz arī par izsludināšanas termiņu, jo 65. un 75.panti runā tikai par Saeimā pieņemtiem likumiem. Kamēr nebūs doti pozitīvi nosacījumi, šie trūkumi novēršami ar analogijas palīdzību, piemērojot attiecībā uz kvorumu 74.pantu, kas prasa, lai balsošanā būtu piedalījušies vismaz puse no

visiem balsstiesīgiem, un uz izsludināšanas termiņu — to pašu 69.pantu. 74.pants paredz tautas līdzdarbību likumdošanā, 48.pants turpretim paredz tautas līdzdarbību administratīvā ceļā. Tādēļ likumdošanas lietās, kā šajā gadījumā, neder vis griezties pie 48.panta, bet piemērojams vienīgi 74.pants.

Arī Satversmes 70.pantā paredzēta izsludināšanas formula "Tauta ir pieņēmusi...", un šādu likumu būs labāk saprast, ja izpildīta 74 panta prasība, ka balsošanā jāpiedalās vismaz pusei no balsstiesīgiem, jo, ja balsošanā būtu piedalījušies tikai daži tūkstoši vai pat daži simti, tad gan būtu neērti teikt, ka t a u t a ir pieņēmusi tādu un tādu likumu.

Tādēļ, ievērojot to, ka tautas nobalsošanā š. g. 1. un 2.septembrī par Saeimas 10.jūlijā kopsēdē atraidīto likuma projektu, kā man komisija ziņo, no visiem 963 257 balsstiesīgiem pilsoņiem nodotas tikai 205 586 derīgas balsis, — es piekritu Centrālās vēlēšanu komisijas ieskatam un atzīstu, ka šis likuma projekts tautas nobalsošanā nav pieņemts.

Latvijas Sargs. — 1923. — 29. sept.

Par valsts satversmi

Satversme ir jāsaprot divējādā nozīmē: 1) materiālā satversme, 2) formālā satversme. Materiālā satversmē ir visi tie nosacījumi, kas attiecas uz valsts iekārtu, valsts mērķi, orgāniem. Tādi ir bijuši visās valstīs, kamēr tās tikai pastāvējušas, jo ikkatri valstij, kura ir pastāvējusi, ir bijuši savi orgāni un sava iekārta. Pat, ja mēs ņemam visvienkāršāko, primitīvas formas valsti — despotijas un tirānijas vecos laikos, tad tomēr arī tur ir bijusi sava zināma satversme, tāpēc ka kāda nebūt iekārta bija vajadzīga priekš valsts varas funkcionēšanas. Citādi ir ar formālo satversmi. Šī formālā satversme ir rakstītā likuma sakopojums, kurš aptver visus tos galvenos nosacījumus, kas attiecas uz valsts iekārtu. Formālās satversmes ir tikai jaunāko laiku panākums. Šādas pilnīgi izstrādātas r a k s t i s k a s satversmes nebija ne Grieķijas valstī, ne Romā, ne arī viduslaikos. Grieķu zinātnieks Aristotelis jau gan šķiro likumus divās kategorijās. To valsts iekārtas pamatu, ko mēs tagad saucam par satversmi, viņš apzīmē ar vārdu "*politeia*". Tas ir tas pats, ko tagad vispārīgi saprot zem vārda "satversme". Tur ir paredzēti tie paši orgāni, kādi ir ikkatrā valstī, un arī norādītas šo orgānu

attiecības. Tikai uz šīs “*politeia*” pamata dibinātas attiecīgās iestādes varēja izdot likumus — “*nomoi*”. Tātad jēdziens, ka ir kaut kāda starpība starp satversmes likumiem un citiem vienkāršiem likumiem, ir bijis pazīstams jau gadu simteņus pirms Kristus. Cilvēki un lielā Romas valsts tomēr neturēja par vajadzīgu toreiz uzskatīt un izdot to, ko mēs tagad saprotam zem satversmes. Valsts iekārta bija tik vienkārša un visai tautai pazīstama, ka neviens neturēja par vajadzīgu to vēl sevišķi uzrakstīt sakopotā veidā. Kad Romā padzina ķēniņus un nodibināja republiku, tad ķēniņu vietā iecēla divus konsulus. To pienākumu un funkcijas norādīja caur atsevišķiem lēmumiem vai likumiem. Arī citiem amatiem nodibinoties, izdeva vienu otru likumu, bet nevis veselu, izstrādātu satversmi. Rakstīta satversme, kāda viņa tagad jaunākos laikos sastopama — valsts iekārtas rakstiski sakopoti noteikumi franču revolūcijas laikā, kad izdeva pazīstamo franču konstitūciju, 3.septembrī 1791.gadā. Pēc šīs franču konstitūcijas izstrādāja sev satversmes, konstitūcijas, vesela rinda citu valstu viena pēc otras, sākot ar Spāniju (satversme pieņemta 1812.gadā), Norvēģiju (1814.gadā) un beidzot ar Beļģiju (1831.gadā), no kuras atkal to aizņēmas Prūsija. Beļģijas izstrādātajā satversmē bija ņemtas par pamatu franču 1791.gadā un no konventa 1793.gadā izstrādātās konstitūcijas. Beļģijas konstitūciju pārņēma tālāk citas valstis. No tā redzams, ka valsts konstitūcijas ir tapinājušās viena no otras. Es nesaku, ka viņas būtu tās pilnīgi norakstījušas, — protams, ne. Ikkatrai konstitūcijai ir savas īpatnības, savi specifiski — valstiski jēdzieni un orgāni, tomēr galvenie principi ir ņemti no esošām satversmēm. Un tas ir viegli izskaidrojams, jo kura katra tauta, kas gribēja izstrādāt konstitūciju, lūkojās pakal, vai nederētu ieviest kādu otras valsts institūtu un cik tas ir bijis derīgs praksē, t. i., ņemt jau pārbaudīto, jo iepriekš paredzēt visas sekas jaunam institūtam ir grūti. Tātad gluži dabīgi, ka konstitūcijas no vienas valsts pārņemtas uz otru. Franču lielās revolūcijas konstitūciju (no 1791.gada) tātad uzlūko kā pirmo paraugu visām tagadējām modernām satversmēm. Bet faktiski tā tas nav. Ir bijušas konstitūcijas arī jau agrāk, kaut gan ne tik plašas un pilnīgas kā šī franču konstitūcija. Konstitūciju sākums ir vēl tālāk atpakaļ meklējams — pie Amerikas angļu kolonistiem (1620.g.). Pirmie angļu kolonisti, kuri apmetās Ziemeļamerikā, noslēdza savā starpā tā saucamos apmešanās līgumus. Šajos līgumos — *plantation covenants* — ietilpa pamata nosacījumi priekš jaunām Amerikas atsevišķām valstiņām, kas pēc tam nodibinājās. Tās

ir pirmās rakstītās satversmes. Vēlāk tās tika pārgrozītas un papildinātas. Šajos pirmajos līgumos, ko angļu kolonisti slēdza savā starpā, viņi nodrošināja sevi pret jebkuru ārpus kolonijām esošu varu, sevišķi pret pašu Angliju. Kad izcēlās Ziemeļamerikas neatkarības karš pret Angliju un kad šis valstis ieguva neatkarību, tad šie viņu iepriekšējie līgumi palika par viņu valstu satversmēm. Tādā kārtā angļu kolonisti bija nodrošinājuši savas personīgās tiesības un reizē ar to nosacījuši savas valsts iekārtu.

Ar šiem amerikāņu līgumiem un viņu konstitūciju iepazinās franči, kuri pabalstīja amerikāņus viņu cīņā ar Angliju. Šajā karā piedalījās arī pazīstamais franču ģenerālis *Lafayette*. Tādā kārtā uz Lielās franču revolūcijas 1791.gada konstitūciju lielu iespaidu, bez šaubām, ir darijuši Amerikas kolonistu līgumi.

Angļu tauta jau agrāk bija nākusi konfliktos ar saviem ķēniņiem, it īpaši ar ķēniņu Jāni, kurš veda izšķērdīgu dzīvi, prasīja vienmēr jaunas nodevas, kuras tauta nespēja nest. Galu galā angļi uzstājās pret ķēniņu. Strīdu izbeidza ar to, ka angļi slēdza līgumu ar savu ķēniņu 1215.gadā. Tā ir tā saucamā *Magna charta libertatum* — Lielā brīvības hartija. Tas bija pirmais angļu tautas brīvības likums, kamēr citas tautas tajā laikā par tādām brīvībām ne sapņot nesapņoja.

Pēc tam ir nākuši vairāki atsevišķi līgumi — likumi, tā saucamie *Petition of Rights* (1628.g.) un *Bill of Rights* (1689.g.) un daži citi, kuri tāpat izšķīra zināmus iekārtas jautājumus, bet tomēr angļiem nebija sistemātiski izstrādātas satversmes, kādu panāca franči 1791.gadā.

Šos likumus, kuri attiecas uz valsts iekārtu, uzlūkoja daudzās valstīs par sevišķiem, izciliem likumiem. Viņus dēvēja par pamatlikumiem, fundamentāliem likumiem pretī visiem citiem vispārīgiem likumiem. Tātad pat jaunajos laikos atkārtojas Aristoteļa uzskati par *Politeia ar nomoi*.

Latvijas Kareivis. — 1924. — 18.nov.

Tautu biedrība

Lielajam pasaules karam izbeidzoties, radās vislielākā politiskā organizācija, kādu līdz šim pasaule redzējusi, ar skaidri noteiktu mērķi — ja arī ne galīgi iznīcināt, tad vismaz apgrūtināt jaunu karu izcelšanos, organizācija, kura aptver jau tagad gandrīz visas pasaules valstis.

Šo organizāciju, kurai līdzīgas nav bijis pasaulē, varētu vispareizāk apzīmēt ar vārdu Tautu biedrība, jo viņā, tāpat kā kurā katrā biedrībā, valsts gluži brīvi, ja viņu uzņem, var iestāties un atkal izstāties, un, tāpat kā tas notiek biedrībās, tādu valsti, kura nepilda statūtus, var izslēgt no biedru skaita. Franci viņu arī apzīmē par *Société des Nations* un nevis par *Ligue* vai *Alliance*.

Bet arī šī pasaules organizācija nav izcēlusies piepeši, negaidīti; viņai ir bijuši savi ceļa taisītāji: cilvēces progress kultūrā un valstu kopība.

Karus atzina par ļaunumu un mieru cilvēku starpa kā ideālu jau sen priekš Kristus dzimšanas (Homērs, Jesaja, Platons, Ovidijs, Seneka u. c.); redzami pat zināmi pasākumi, kas liecina to pašu (Grieķijas Amfiktionu savienība, *pax romana*).

Līdz ar kristīgās ticības izplatīšanos arvien vairāk sāka pacelties balsis pret kariem (gandrīz visi baznīcas tēvi) un jau sāka parādīties dažādi praktiski priekšlikumi, kā sasniegt mūžīgo mieru cilvēku starpā. Pirmais priekšlikums par valstu apvienību izvirzīts no franču jurista Pētera Dibuā (*Dubois*) 1305.g., Francijas ķēniņa Indriķa IV «*Le grand dessein*», abata Sv. Pētera (*St. Pierre*) «*Projet de la paix perpetuelle*» (1716.), Kanta «*Zum ewigen Frieden*» (1795.) utt. Tā bija idejiska cīņa ar karu postu, un, jo vairāk cilvēce bija progresējusi kultūrā, jo auglīgāka tapa tā zeme, kurā krita šo ideju sēkla.

Bet attiecības starp valstīm arī bija tapušas citādas. No senatnes izolācijas, kur katra valsts kā ar mūriem noslēdza savas robežas pret citām valstīm, tās, sparīgi attīstīdamies, bija spiestas ar tirdzniecības un kultūras sakariem atrast ceļus uz tuvināšanos, kas izvirzīja starpvalstisko tiesību sākumus, vedināja uz kopējiem darbiem.

Ši valstu kopība sākumā saucās par Eiropas kristīgo valstu kopību, tādēļ ka viņā iegāja tikai Eiropas kristīgās valstis, kuras atradās uz puslīdz vienādas civilizācijas pakāpes (Krievija tikai Katrinas II laikā tika pieskaitīta šai kopībai). Bet, kad Ziemeļamerikā nodibinājās jaunās Savienotās Valstis un tās jau XVIII gadusimtena beigās iestājās šai kopībā, tad atkrita no nosaukuma vārds Eiropas un palika tikai Kristīgo valstu kopība. Beidzot arī Turcija (1856.g.), kā arī Japāna iestājās šajā kopībā, un viņa jau vairs nevarēja saukties par Kristīgo valstu kopību, bet vienkārši par Pasaules civilizēto valstu kopību.

Cik dzīvi bija attīstījusies šai valstu kopībā darbība, to rāda jau tas apstāklis, ka no 1815.gada simts gadu laikā ir noturētas vairāk nekā 200 konferences un kongresi.

Par spīti visai šai kopdarbībai un kopības apziņai kari tomēr nemitējoši sekoja viens otram. Tātad tāda vaļēja saite, kāda ir valstu kopība, nespēja novērst šīs cilvēces katastrofas. Bija vajadzīgs kas vairāk.

Uz Krievijas bijušā cara Nikolaja II ierosinājumu sanāca 1899.gadā konference Hāgā, kurā piedalījās 26 valstis. Viņu pasaule nosauca par miera konferenci, un tai vajadzēja sekmēt miera nodibināšanu ar to, ka valstis ierobežo apbruņošanas. Iznākums bija tas, ka, pateicoties Vācijas pretestībai, šo galveno programmas punktu noņēma no dienas kārtības. Otrā Hāgas konference 1907.gadā viņu pat neuzņēma dienas kārtībā.

Vajadzēja nākt lielajam pasaules karam, un, kad cilvēce pēc milzīgajiem cilvēku un mantas zaudējumiem atzina, ka tā vairs ilgāki nevar dzīvot, tad miera konference Parīzē līdz ar miera līgumu, tā sakot, viņa galvā, ievietoja jaunu "paktu" — Tautu biedrības statūtus.

Pakta ievadā minēts Tautu biedrības mērķis "attīstīt starp tautām kopdarbību un garantēt viņām mieru un drošību" un tad isumā uzskaitīti galvenie līdzekļi, kā šo mērķi sasniegt. Bet iekams tos apskatām, jābūt skaidrībā par to, kas tad šī Tautu biedrība īsti ir. Virsvaldība viņa nav tāpēc, ka valstis, iestājoties šai biedrība, nezaudē savu suverenitāti. Arī virsvalsts tā nevar būt, jo viņai nav pašai nedz teritorijas, nedz tautas. Tāpat viņa nav nekādas savienotas valstis vai valstu savienība tādēļ, ka tās ir organizētas pavisam uz citiem pamatiem un izstāšanās no viņām nekad nav atļauta. Pat līga vai alianse tā nav tādēļ, ka valstis savā starpā nav nekādas alianses līgumus slēgušas un bez tam alianses noslēdz tikai vienam noteiktam mērķim un uz noteiktu laiku.

Sākumā jau minēju, ka pa daļai šī organizācija līdzinās biedrībai, kaut gan atšķiras no tās jau ar to, ka biedrība var nodarboties ar savām un savu biedru lietām, bet Tautu biedrība savu statusu 17.pantā pasludina, ka arī tādām valstīm, kuras nav viņas biedri, konfliktu gadījumos jāpadodas tiem pašiem noteikumiem, kādi pastāv priekš biedriem. Tamdēļ, apzīmējot viņu par biedrību, tomēr jāpatur acis tas, ka te mums ir darišana ar gluži īpatnēju organizāciju, kurai līdzīgas valstu starpā līdz šim vēl nav bijis.

Bija izstrādāti vairāki projekti par valstu organizāciju, bet tie gandrīz visi piegrieza galveno vērību lietas juridiskajai pusei un gribēja radīt kaut ko vairāk vai mazāk līdzīgu valstu savienībai. Tagadējais pakts turpretim satur tikai vienu juridisku pantu (13.), un visi pārējie ir

politiskas dabas nosacījumi, un kā tādi ļoti elastīgi. Piemēram, tā paša 17.panta beigās skan: ja abi pretinieki atteiktos uzņemties biedru pienākumus, lai strīdu izbeigtu, tad padome — varētu sagaidīt, ka te būs teikts, ka padome spers tādus un tādus noteiktus spaidu soļus, — nē, te teikts, ka viņa — var lietot visādus līdzekļus un taisīt priekšlikumus, lai novērstu kara darbus un izbeigtu konfliktu. Tātad padome var, un tas ir viss. Tas pats atkārtojas arī citos pantos.

Nosacījumi par Tautu biedrības biedriem un iekārtu atrodas 1.—7.pantos.

Biedri sadalās 3 kategorijās:

1) pirmbiedri (32), kas parakstījuši paktu, bet ne visi, uzvarētie pretinieki izslēgti;

2) neitrālās valstis, kuras karā nepiedalījās un tamdēļ paktu nevarēja parakstīt (13). Viņu starpā no Eiropas valstīm atrodas Dānija, Spānija, Norvēģija, Holande, Zviedrija un Šveice. Šīs valstis visas piedzinātas pirmbiedriem pēc tam, kad viņas 2 mēnešu laikā pēc pakta spēkā nākšanas būs pieteikušās, un

3) visas citas valstis, kuras tiek brīvi valdītas (*qui se gouvernement librement*), ja viņas dod garantiju par to, ka godīgi izpildīs savus starptautiskos pienākumus un padosies biedrības noteikumiem par bruņošanu un ja viņas pilna sapulce uzņem ar $\frac{2}{3}$ balsīm.

Tātad abām pirmajām biedru kategorijām (45) nav nekādi nosacījumi jāpilda, turpretim jaunuzņemamiem tiek uzlikti minētie nosacījumi. Tā uzņēma Latviju, tā var uzņemt arī citas valstis, pie kam interesanti būtu redzēt, kā Tautu biedrība tulkotu “brīvi valdīta” attiecībā, piemēram, uz Krieviju.

Īpatnēja ir arī biedrības iekārta. Viņai ir pilna biedru sapulce, padome, ģenerālsekretariāts un komisijas. Pilnajā biedru sapulcē jeb asamblejā var piedalīties ar vienu balsi pa 3 priekšstāvjiem no katras valsts. Padomē vajadzīgs būt pēc pirmās iekārtas ik pa vienam no 5 lielvalstīm: Anglijas, Francijas, Itālijas, Japānas un Ziemeļamerikas Sav. Valstīm, bet, tā kā pēdējās neiestājās Tautu biedrībā, tad viņas pārstāvis izpalika. No visām citām valstīm padomē ieiet kopā 4 locekļi. Pavisam tātad vajadzēja būt 9 locekļiem, bet palika 8. Lielajām valstīm arī te dota liela priekšrocība, jo viņas visas piedalās katra ar vienu balsi, un pārējām kopā ir tikai 4 balsis. Bet gluži pareizi, ka tā arī ir labāk, jo, ja padomē nebūtu reprezentēts arī lielais spēks, tad viņas lēmumiem trūktu vajadzīgā respekta.

Bez pamata daži salīdzina asambleju ar parlamentu un padomi ar valdību vai atkal pēc biedrību parauga — ar biedru sapulci un biedrības valdi vai priekšniecību. Padomei un asamblejai ir katrai savas kompetences, un pēdējai nebūt nav nekāda noteikšana vai kontrole pār pirmo; viņu darbība rit paralēli, pie kam padomei piekrīt nesalīdzināmi lielāka loma nekā pilnai sapulcei.

Pirmais pie pakta parakstīšanas uz mūžu ieceltais ģenerālsekretārs ir sers Eriks Drummonds (*Sir Eric Drummond*); uz priekšu to iecels padome ar pilnās sapulces piekrišanu. Komisiju skaits jau tagad ir prāvs, un viņš, domājams, vēl pavairošies. Lieta ir tā, ka Tautu biedrības darbība pēc visiem citiem projektiem bija aprobežota, jo viņa gribēja valstu starpā novērst tikai ķildas, bet, ja tādas izceltos, viņas izšķirt.

Bet Dienvidāfrikas dominiona kara ministrs ģenerālis Smits kādā brošūrā bija aizrādījis, ka, ja Tautu biedrība nodarbosies ar samierināšanu vien, tad viņu aizmirsīs, viņu par maz minēs. Un tamdēļ ieteica viņas kompetences paplašināt. Šādu priekšlikumu pieņēma, un tāpēc tagadējā Tautu biedrība iznāca ar daudz lielāku darba lauku, nekā to bija paredzējuši visi citi projekti. Tagad visa starpvalstiskā kopdarbība ir sakoncentrēta Tautu biedrībā.

Tagad apskatīsim, ar kādiem līdzekļiem Tautu biedrība grib sasniegt to mērķi, kuru tā sev stādījusi un kurš minēts ievadā.

Šos līdzekļus var sadalīt divās lielās grupās — tiešos un netiešos.

Tiešie līdzekļi ir: 1) bruņošanās ierobežojumi, 2) neatkarības un neaizskaramības garantijas, 3) strīdu iepriekšēja apspriede vai Tautu biedrībā, vai šķīrēju tiesā, 4) ekonomiskais boikots un 5) karš.

Ka bruņošanās beidzot noved pie kariem, to jau pierāda vēsture. Tautu biedrība tamdēļ grib bruņošanos ierobežot.

Karu uzsācēji allažīņ vai atklāti, vai slepeni tiecas pēc kaimiņa zemes. Bet pakta 10.pants garantē katrai valstij viņas teritoriju un neatkarību. Ar to iekarotājiem lauž izredzes uz panākumu.

Jaunos laikos karus iesāk uz karstām pēdām. Dažas dienas tik bija pagājušas no tā brīža, kad izcēlās strīds starp Austriju un Serbiju, un Vācija pasludināja karu Krievijai. Tagad nu neviens nedrīkst uzsākt karu, iekams strīds nav nodots vai nu Tautu biedrībai, vai šķīrēju tiesai, pie kam pēdējā piemērotā termiņā, bet pirmā — sešu mēnešu laikā pieņem savu lēmumu. Tomēr arī tad vēl tūliņ nedrīkst iesākt karu, vēl jāgaida trīs mēneši pēc lēmuma saņemšanas, iekams var ķerties pie ieročiem. Te ir rēķināts ar to, ka pēc 9 mēnešiem karstums sen būs

pārgājis, un, tā kā strīdus cēloņi tiks darīti zināmi visai pasaulei un visa pasaule varēs redzēt, kas ir miera traucētājs, tad sagaidāms, ka kara meklētājam gribot negribot nāksies ieturēt mieru.

Bet, ja nu kāda valsts nepaklausītu vai pārkāptu statūtus, tad Tautu biedrībai ir divi spaidu līdzekļi: ekonomiskais boikots un karš. Ekonomiskais boikots, kura sekas būtu vainīgās valsts pilnīga izolācija saimnieciskā ziņā, ir ļoti stiprs spaidis, kuru uz ilgāku laiku pat vislielākā valsts nevarētu izturēt. Viņu var uzlikt padome viena. Turpretim, ja vajadzētu lietot varu ar ieročiem pret vainīgo valsti, tad vajadzīga visu biedru piekrišana.

Bet bez šiem līdzekļiem Tautu biedrība pieņemusi vēl dažus netiešus, lai mazinātu iemeslus uzsākt karu.

Agrāk valstis uzbrukumus sagatavoja, noslēdzot slepenus līgumus. Lai tādus novērstu, visi līgumi tagad jāreģistrē Tautu biedrībā, un tad viņus izsludina, tā ka tie ir visiem pieejami.

Pastāvīgi starp valstīm cēlās strīdi arī par to, vai līgums ar laiku nav zaudējis savu nozīmi, jo, kamēr viena puse līgumu uzskatīja par zaudējušu savu spēku, otra, kurai no tā bija kāds labums, — apgalvoja pretējo. Par to tagad pēc 19.panta lems nevis paši ieinteresētie, bet Tautu biedrība.

Vēl būtu jāpiemin tāds jaunievedums kā 22.panta attīstītā mandātu sistēma.

Turcija un Vācija pazaudēja, kā zināms, savas kolonijas. Sabiedrotie uzvarētāji viņas sev nepiesavināja, bet izdalīja tās kā Tautu biedrības īpašumu tikai dažu valstu pārvaldīšanā, pie kam pārvaldīšanas raksturs noteikts dažāds, skatoties pēc tā, kādu attīstības pakāpi sasniegušas šo zemju tautas.

Tautu Savienības Veicināšanas biedrība. Raksti.
I laidziens. — Rīga: 1926. — 12.—19.lpp.

Diskrēts lūgums mūsu tautietēm

Mūsu tauta pasaules karā zaudējusi daudz ļaužu. Rēķina, ka kaujās vien no 1914. līdz 1918.gadam krituši vairāk nekā 30 000. Vēl lielākus upurus ir prasījuši bēgļu laiki, sevišķi bērnu starpā. Salīdzinot ar agrākiem zaudējumiem, tas, ko mēs tagad, cīnoties par savu pašu brīvību, zaudējam, ir tikai zieds.

Šie zaudējumi ir jānolidzina.

Bet kāda cita lieta ir vēl daudz ļaunāka. Tā ir tā viena vai divu bērnu sistēma vai pat bezbērnība. Kurzemē iedzīvotāju skaits vēl priekš kara stāvēja gandrīz uz vietas, Vidzemē tas auga tikpat lēni kā priede mūsu tīreli. Tikai Latgale ir palikusi dabiska un nebija ielaidusies nekādās noziedzīgās sistēmās.

Tagad nu, mīlās tautietes, kad Latvija ir pierādījusi, ka viņa ir dzīvotspējīga, tagad, kur visas sirdis pukst priekš šīs mūsu Latvijas, kur visas rokas priekš viņas strādā, kur jūs pašas ne vien nenogurušas strādājat, bet pat ziedojat tai savas rotas, tagad es vēl jūs lūgtu: padariet mūs stiprus, dodiet mums bērnus. Apdomājiet, ja sistēmu vietā katrā mūsu ģimenē mudžētu sešas mazas galviņas, tad jau pēc viena auguma mēs skaitītu Latvijā nevis 2 un pus miljona iedzīvotāju, bet 7 un pus miljona!

Es paredzu, jūs pacelsiet pirkstu un rādīsiet man citus, daudz lielākus noziedzniekus pret savu tautu — mūsu vecpuišus. Es jums piekřītu. Īsti patrioti viņi nav. Tas ir skaidri. Bet kas ar tiem darāms, par to būs jāaprunājas ar mūsu finansu ministru.

Līdz šim jūs, tautietes, dzīvi atsaucāties uz katru aicinājumu pēc palīdzības, kad vīrieši vai strādāja, vai karoja, lai uzceltu Latvijas valsti. Es esmu pārliecināts, ka jūs neliegsieties padarīt Latviju stipru un varenu. Un to jūs varat.

Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A.Kurmīš. – R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. – 78.–79.lpp

Vēstules

Vēstule M.Skruzītim 1896.gada 30.jūlijā

Cienīts Skruziša kungs,

uz Jūsu vēstuli no 28.d. steidzos Jums paziņot, ka pie manis nekādas lietas no Vignera kunga neatrodas. Ja tas ko būtu atstājis, tad tam vajadzētu atrasties Jel. Latv. Biedrībā. Tā kā šodien tūliņ braucu prom no Jelgavas, tad uzdevu Biedrībā meklēt pakaļ un, ja kas atrodas, Jums piesūtīt.

Augstcienībā [paraksts]

ABR Ms 1230, VII, 3 autogrāfs

Vēstule Līgotņu Jēkabam 1905.gada 5.oktobrī

Cien. Rozes kungam

Lūdzu, ja iespējams, šovakar p. 6 jeb rīt p. 11 pr.-p. pie manis pienākt.

Ar cienību [paraksts]

AB MR «Līgotņu J., 18, 20, autogr.

Vēstule V.Olavam 1916.gada 6.septembrī

Miļo Olav!

Baltijas Komitejai mēs jau paziņojām, ka nebūt neesam viņai pāri darijuši: no iepriekšējā avansa viņa dabūja vairāk, nekā mēs varējām dot. Bez tam šoreiz mēs bijām gatavi dot drēbes par kādiem 50 000 r.,

kuras viņi bija pieprasījuši, protams, uz viņas budžeta rēķina. Ja visus šos apstākļus ievēro, tad C.Komiteja ir devusi B.Komitejai, cik tik varēja dot.

Dzirdam, ka mums atkal tiekots dots avanss, bet atkal tikai pi-liens — 300 000 r. Mēs gan raudzīsim stingri uzstāties, lai dod mums visu līdz 1.okt. pienācīgo summu — kādus 2 mlj. 100 000 rbļ.

Bēgļu izvākšana laikam notiks mums labvēlīgā kārtā: varēsim bēgļus aizvietot uz Jurjevu un Elvu, uz kuriem tie ir mierā labprātīgi iet. Tātad šai lietā mums gan būs diezgan daudz darba, bet nebūs vairāk tā uztraukuma, kādu varēja sagaidīt, ja tiem būtu jāceļo uz otru pusi.

Še bija Frīdenbergs un ziņoja, ka pilsētu savienība būšot ierīkot pirmvajadzības produktu noliktavu, no kuras mēs varētu dabūt priekš visiem bēgļiem pirkt produktus par mērenu cenu. Noliktavas proponējam mūsu veļas mazgātavas telpās. Tad būtu *sistas* divas mušas uz reizi. Uz veļas mazgātavas telpām ir vēl viens reflektants, kas grib ierīkot kādu galdnieka darbnīcu. Vai šā vai tā, bet vaļam mēs jau no viņām tiksim.

Par Jūsu novērojumiem Jurjevā pastāstīju B. kundzei. Solījās par šo lietu interesēties.

Skolas darbus strādājot, nepārpūlējiet tikai atkal savus spēkus.

Sirsniņi sveicinot, Jūsu [paraksts]

AB MR «Ligotņu J., 30, 8, autogr.

Vēstule K.Ozolam 1919.gada 28.martā

Nr. 437. Parīzē, 28.martā 1919.

Augsti cienīts Ozola kgs!

Sarunājoties ar Jums par stāvokli Latvijā, kur iedzīvotāji jau 4 gadi cieš visu postu un tās briesmas, kas savienojas ar lielo pasaules karu, pazaudējuši visu savu mantu, tagad atrodas vislielākā trūkumā, dabūju no Jums dzirdēt iepriecinošo iebildumu, ka varbūt Amerikā varētu rasties līdzjūtība nelaimīgajiem kara upuriem, ja par viņu stāvokli tur darītu zināmu gan dažādām Amerikas iestādēm, gan plašākai publikai.

Esmu Jums mēģinājis stāvokli kaut cik attēlot un lūdzu Jūs nu spert no savas puses tādus soļus, kurus atzīstat par derīgiem, lai

grieztu Amerikas publikas vērību uz šo Eiropas stūrīti, kas priekš kara skaitījās par vienu no viskultūrālākajiem un turīgākajiem agrārās Krievijas apgabaliem un tagad pārvērsts pa daļai par ruīnu lauku, trūkuma un izsamisuma mitekli.

Uz jautājumu, kāda palīdzība būtu vajadzīga, varu Jums atbildēt — kaut kura katra: visa kā trūkst, bet pirmā kārtā apģērba un apavu, uztura vielu un medikamentu. Sevišķi bērni cieš grūti, kad tiem nav nekā ko apģērbt un aut kājās.

Ja Jūs par visām šīm bēdām varētu informēt Amerikas publiku un panāktu, ka viņas drīzā laikā varētu kaut cik tikt ierobežotas un pamazinātas, tad Jūs būtu pastrādājuši svētīgu darbu un Jums būtu pateicīgi daudz, daudz nelaimīgo kara upuru.

Latvijas Tautas pad. un Miera konferences
Latv. deleg. priekš-tājs J.Čakste

Jānis Čakste: Ilustrēts piemiņas rakstu krājums (Biogrāfiska skice). Red. cand. jur. A.Kurmis. — R.: Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. — 75.lpp.

Vēstule Līgotņu Jēkabam 1919(?) gada 19.septembrī

Līgotņu Jēkaba kungam

Paldies par mīlo vēlējumu. Esmu paradis izpildīt savu pienākumu, kur vien mani noliek. Jūras bangās dodas nopietni, bet bez bailēm, ka mūsu kuģis tās pārvarēs.

Jūsu [paraksts]

AB MR «Līgotņu J., 18, 21, autogr.

Telegramma Lietuvas Satversmes sapulcei

Lietuvas Satversmes sapulces atklāšanas gadījumā sūtu viņai sveicienu no Latvijas Satversmes sapulces ar vēlējumu, lai Lietuvas

Satversmes sapulcei izdotos nostiprināt Lietuvas valsts neatkarību, sekmīgi izdarīt valsts iekšējo izbūvi un sagatavot brīvajai lietuviešu tautai laimīgu, gaišu nākotni. Lai starp Latviju un Lietuvu nesatricināmi pastāv ne vien labas kaimiņu attiecības, bet vienmēr valda visās viņu attiecībās tā apziņa, ka abas tautas ir brāļu tautas.

Latvijas Satversmes sapulces
prezidents Čakste

Valdības Vēstnesis. – 1920. – 17.maijs

**Telegramma Somijas Republikas
prezidentam 1920.gada 21.oktobrī**

Ļoti pateicīgs par to vizīti, kuru Somijas ārlietu ministra kungs taisījis mūsu valstī un valdībai, kā arī par tām jūtām, kuras viņš tām izteicis, es varu apliecināt, ka šī vizīte ir lielā mērā nostiprinājusi tās draudzīgās attiecības, kuras aizvien pastāvējušas starp Latviju un Somiju un kuru sirsniņu Baltijas valstu sabiedrība bija vēl palielinājusi. Es drīkstu cerēt, ka somu republikas valdība gribēs atvieglināt to grūto organizācijas uzdevumu, kurš krīt uz Latviju, pabalstot to starptautiskā stāvokļa nokārtošanā, un lūdzu Jūsu ekselenci līdz ar manu pateicību pieņemt tos labvēlījumus, kurus izsaku priekš Somijas labklāšanās.

(Tulkots no franču valodas.)

Valdības Vēstnesis. – 1920. – 26.okt.

**Telegramma Anglijas, Francijas,
Amerikas Savienoto Valstu, Igaunijas,
Polijas un Lietuvas pārstāvjiem Latvijā
tālāknosūtīšanai šo valstu valdībām
1920.gada 12.novembrī**

Uz kopmielastu sapulcējušies Lāčplēša ordeņa dome un pirmie Lāčplēša ordeņa kavalieri, atceroties kopējās ziņas par vienu darbu,

sūta jums, augsti cienīts kungs, savus sveicienus un pateicību par sniegto palīdzību.

Rīgā, 11.novembrī 1920.g. Satversmes
sapulces prezidents un Lāčplēša ordeņa
domes priekšsēdētājs J.Čakste

Valdības Vēstnesis. – 1920. – 13.nov.

**Vēstule Ministru prezidenta vietas izpildītājam
K.Ulmanim 1921.gada 16.jūnijā**

Augsti godāts kungs!

Izpildot savu pienākumu, kuru uzliek mūsu pagaidu konstitūcijas 7. pants, esmu uzaicinājis Satversmes sapulces locekli Z.Meierovica kungu sastādīt Ministru kabinetu un no viņa saņēmis š.g. 15.jūnijā ne vien paziņojumu, ka viņš šo uzdevumu veicis, bet arī kabineta locekļu sarakstu.

Tā kā līdz ar to ir pabeigts jauna Ministru kabineta sastādīšanas darbs un tas var stāties priekšā Satversmes sapulcē, kā arī saņemt savās rokās valdības resoru vadību, tad lūdzu Jūs, augsti godāts kungs, stāties sakarā ar Ministru prezidentu Meierovica kungu par resora lietu nodošanu jaunajam kabinetam.

Šajā kabinetu pārmaiņas brīdī, metot skatu uz Jūsu darbu, sākot no 1918.g. 17.novembra, kur Tautas padome Jums uzdeva sastādīt pirmo Latvijas Ministru kabinetu, līdz pašam pēdējam laikam, es nevaru atstāt neizceļot un ar pateicību nepieminēt visu to, ko Jūs esat veikuši, izpildot savu amata pienākumu, Latvijas valsts labā, it sevišķi tajā valsts dzīves laikmetā, kurā mūsu tauta bija spiesta ar apbruņotu roku aizstāvēt savu pasludināto brīvību un neatkarību.

Visā augstcienībā Jūsu J.Čakste,
Satversmes sapulces prezidents

Valdības Vēstnesis. – 1921. – 20.jūn.

Telegramma Lietuvas Valsts prezidentam

Lietuvas Valsts prezidentam
Stulģinska kungam
Kauņā

Lietuvas valsts dibināšanas gadadienā sūtu Jums brālīgus sveicienus, izsakot cerību, ka nākošā savas pastāvības gadā Lietuvai izdosies galīgi nokārtot savu starptautisko tiesisko stāvokli un visiem spēkiem nodoties ražīgam kultūras darbam.

Latvijas Valsts prezidents Čakste

Valdības Vēstnesis. – 1922. – 16.febr.

**Apsveikums izpostīto apgabalu pārstāvju
III kongresam 1923.gada 3.februārī**

Jau trešo reizi Latvijas izpostīto apgabalu priekšstāvji sapulcējas Rīgā, lai, savstarpēji apspriežoties un domas izmainot, nāktu pie noteiktiem slēdzieniem attiecībā uz tiem līdzekļiem, kuri varētu veicināt izpostīto apgabalu dzīves drīzāku atjaunošanu. Šoreiz nevarēdams, par dziļu nožēlošanu, būt starp jums, ar šo nosūtu kongresa dalībniekiem savu sirsnīgu sveicienu un novēlu tiem daudz sekmes.

Valdības Vēstnesis. – 1923. – 5.febr.

Telegramma Lietuvas Valsts prezidentam

Lietuvas Valsts prezidentam
Stulģinska kungam
Kauņā

Lietuvas valsts dibināšanas gadadienā sūtu savam mīļajam draugam vissirsnīgākos sveicienus un vislabākos novēlējumus. Ceru, ka nākamā gadā tiks novērsti visi šķēršļi, kuri līdz šim traucēja Lietuvas valsts tālākās izbūves darbus, un ka turpmāk apvienotai lietuviešu

tautai būs lemts neatlaidīgā darbā un ciešā kopdarbībā ar latvju tautu tuvoties tiem kultūras un progresa mērķiem, kuri mūsu abām brāļu un kaimiņu tautām ir kopēji.

Čakste

Valdības Vēstnesis. – 1923. – 11.febr.

**Telegramma Igaunijas valsts
vecākajam 1923.gada 23.februārī**

Viņa Ekselencei Igaunijas valsts
vecākajam Kukka k-gam
Rēvelē 1923.g. 23.februārī

Igaunijas neatkarības gada svētkos man ir gods izteikt Jūsu Ekselencei manus sirsnīgus sveicienus un visa laba novēlējumus Jūsu zemei. Esmu laimīgs konstatēt, ka draudzības saites un labu kaimiņu attiecības starp mūsu valstīm kļūst arvien ciešākas un ka mūsu tautās arvien vairāk nostiprinājās ieskats par viņu kopdarbības nepieciešamību, kas ir viņu nākotnes labākā ķīla.

Čakste

Valdības Vēstnesis. – 1923. – 30.maijs

**Telegrammas ASV prezidenta Hardinga nāves
gadījumā 1923.gada 5.augustā**

Viņa Ekselencei
prezidentam *Calvin Coolidge*

Prezidenta Hardinga nāves gadījumā lūdzu Jūsu Ekselenci un Amerikas tautu pieņemt manas vissirsnīgākās līdzjūtības jūtas. Jums uzņemoties Jūsu lielās valsts pirmā viņas Maģistrāta grūtos pienākumus, atļaujos izteikt līdz ar vislabākajiem novēlējumiem arī cerību, ka Jūs turpināsiet izrādīt Latvijai tās pašas draudzības un labvēlības jūtas, kuras raksturoja Jūsu neaizmirstamo priekšgājēju.

Latvijas prezidents Čakste

Warren G.Harding kundzei

Dziļi noskumis par Jūsu laulātā drauga priekšlaicīgo nāvi, atļaujos izsacīt Jums savu vissirsnīgāko līdzjūtību. Tas Kungs lai Jums sūta apmierinājumu un dod spēkus pārciest šo smago sitienu, paturot atmiņā, ka Jūsu sāpēs ar Jums dalās visas tās valstis, kurām, kā, piem., Latvijai, nelaiķis prezidents vairākkārt pierādījis savu draudzību un labvēlību.

Latvijas prezidents Čakste

Valdības Vēstnesis. – 1923. – 27.aug.

Telegramma karakuģa "Virsaitis" gadasvētkos

Sirsniņi sveicinādams "Virsaiti" pirmajos gada svētkos, novēlu jūrniekiem augt stiprumā tik daudz, cik vajadzīgs, lai neviena klints nebūtu par cietu un neviens pretinieks par stipru.

Valsts prezidents J.Čakste

Valdības Vēstnesis. – 1923. – 27.aug.

Apsveikuma telegramma pretalkohola kongresam

Trešajam pretalkohola kongresam
Rīgā

Novēlu kongresam labas sekmes cīņā pret alkohola aplamu lie-tošanu.

1923.g. 8.septembrī
Čakste

Valdības Vēstnesis. – 1923. – 8.sept.

**Telegrammas Igaunijas valsts vecākajam
un Lietuvas Valsts prezidentam Latvijas
piecu gadu pastāvēšanas svētkos**

Viņa Ekselencei Igaunijas
valsts vecākajam Petsa kungam
Tallinā

Sirsnīgi pateicos Jūsu Ekselencei par sveicieniem un novēlējumiem Latvijas valsts svētku gadījumā. Savstarpējā simpātija un draudzības saites, kas vieno mūsu valstis, ir tās kopdarbības labākais pamats, kura ir viņu labklājības un viņu nākotnes visdrošākā ķīla.

Latvijas prezidents Čakste

Viņa Ekselencei Lietuvas Valsts
prezidentam Stulginska kungam
Kauņā

Sirsnīgi pateicos savam dārgajam draugam par sveicieniem un novēlējumiem Latvijas piecgadīgos neatkarības svētkos. Latvju tauta savas valsts izbūves un nostiprināšanas grūtajā darbā smēla spēkus nacionālā apziņā un brīvības garā, kas tai ar brāļu lietuvju tautu ir kopīgs mantojums no mūsu kopīgiem senčiem, ir palīdzējis senatnē vest kopējas cīņas pret kopējiem ienaidniekiem un ir arī tagadnē drošākā ķīla mūsu tautu kopdarbībai iegūtas brīvības nostiprināšanā.

Čakste

Valdības Vēstnesis. — 1923. — 19.nov.

**Jaungada telegrammas Igaunijas valsts
vecākajam un Somijas prezidentam**

Viņa Ekselencei valsts vecākajam
Konstantīnam Petsa kungam
Tallinā

No visas sirds pateicos Jūsu Ekselencei par sirsnīgiem novēlējumiem gadu maiņas gadījumā. Jau veiktais darbs ir laba iezīme uz tā turpmākā kopēja darba sekmēm, kuru mūsu sabiedrotās tautas

uzņēmušās, lai nostiprinātu savu starptautisko stāvokli un nodrošinātu savu garīgo un saimniecisko radošo spēku brīvu attīstību.

Latvijas prezidents Čakste

Prezidentam Stālbergam
Helsinki

No visas sirds pateicos Jūsu Ekselencei par sirsnīgiem novēlējumiem jaunā gadā. Ceru, ka šīnī gadā kļūs vēl ciešākas draudzības saites, kuras vieno Latviju ar Somijas Republiku un kuru pamats ir mūsu abu tautu savstarpējas simpātijas.

Prezidents Čakste

Valdības Vēstnesis. — 1924. — 3.janv.

Telegramma Lietuvas Valsts prezidentam Lietuvas valsts svētku gadījumā

Lietuvas Valsts prezidentam
Stulģinska kungam
Kauņā

Lietuvas valsts neatkarības sestajos gada svētkos sirsnīgi sveicinu savu dārgo draugu un novēlu mūsu brāļu tautai ar jauniem spēkiem turpināt valsts izbūves darbu, uz kura līdzšinējiem rezultātiem tā savā goda dienā ar pilnu tiesību var būt lepna un par kuriem no sirds priecājas visa latvju tauta.

Latvijas Valsts prezidents Čakste

Valdības Vēstnesis. - 1924.- 21.febr.

Telegramma Igaunijas valsts vecākajam Igaunijas sesto neatkarības svētku gadījumā

Viņa Ekselencei Igaunijas valsts
vecākajam Konstantīnam Petsa kungam

Igaunijas sesto neatkarības svētku gadījumā pagodinot nodot Jūsu Ekselencei manus vissirsnīgākos laimes novēlējumus. Latvijai draudzīgās un sabiedrotās valsts līdzšinējie panākumi visās viņas intelektuālās, politiskās un saimnieciskās dzīves nozarēs ir tās varonīgās un čaklās tautas cienīgas nākotnes drošākais pamats, kura ar smagiem upuriem iekarojusi savu brīvību un nenogurstošā darbā pratusi atjaunot savu saimniecisko dzīvi.

Latvijas prezidents Čakste

Valdības Vēstnesis. – 1924. – 29.febr.

Vēstule M.Kaudzītem 1924.gada 12.aprīli

Augsti godāts Kaudzītes kungs,
sirsniņi pateicos par patlaban piesūtītām Jūsu 75 gadu jubilejas svētku atmiņām. No min. grāmatas redzams, ka Jūsu jubilejas svētki ir bijuši visas mūsu tautas svētki, kura, godinādama savus ievērojamus vīrus, godina pati sevi.

Augstcienībā [paraksts]

ABR M.Kaudzītes f.22, 4, 42, mašīnr.

Vēstule F.Grosvalda atraitnei

Augsti godātā kundze!

Dziļi noskumis par Jūsu nelaiķa laulātā drauga piepešo nāvi, izsaku Jums un Jūsu ģimenei manu vissirsnīgāko līdzjūtību Jūsu bēdās. Šis negaidītais trieciens atrod atbalsti ne tikvien dārgā nelaiķa tuvāko

draugu, darba biedru un paziņu aprindās, bet visā latvju tautā, kurai tas jau no agras jaunības bija veltījis visus savus spēkus un plašās zināšanas. Viņa veiktajam darbam ir paliekama nozīme latvju tautas intelektuālās un nacionālās attīstības vēsturē, kura kļūs vēl lielāka, ievērojot tos ideālistiskos un nesavtīgos motīvus, no kuriem viņš vienmēr licies vadīties savā pašai izvēlētajā darbībā tautas druvā. Liktenis viņam bija lēmis pieredzēt un ņemt rosīgu dalību tanī mūsu tautas vēsturiskās attīstības posmā, kurš ir agrāko paaudžu un viņas vadoņu, — kuru starpā nelaiķis vienmēr ieņēmis izcilu vietu, — pūliņu, ciešanu un upuru rezultāts. Ceru, ka lielu atvieglojumu savās bēdās Jūs un Jūsu ģimene smelsiet nedalītā līdzjutībā, kuru negaidītā nāves ziņa izsauca visā latvju tautā, un šini cerībā palieku,

Jūs dziļi cienīdams,
Jūsu J.Čakste

Valdības Vēstnesis. – 1924. – 14.apr.

**Vēstule M.Kaudzītem
1924.gada 30.jūnijā**

Godāts Kaudzītes kungs,
lūdzu saņemiet manu sirsnīgu pateicību par Jūsu «Atmiņām no tautiskā atmodas laikmeta», kuras Jūs tik laipnā kārtā man piesūtījuši. Tās lasot, arī man stādās gara acu priekšā tas latvju tautas dzīvē tik svarīgais laikmets, kura liecinieks savā jaunībā biju arī es un kura laikā gūtie pirmie iespaidi noteica manu vēlāko darbību sabiedrības laukā. Esmu pārliecināts, ka šī tik interesantā grāmata atradīs dzīvu atbalsi mūsu publikā.

Augstcienībā [paraksts]

ABR M.Kaudzītes f.22, 4, 42, mašīnr.

**Vēstule M.Kaudzītem
1926.gada 31.martā**

Augsti godāts Kaudzītes kungs!
Nupat saņēmu Jūsu «Jaunie Mērnieku laiki» un gribētu Jums nevien par šo patīkamo balvu pateikt paldies, bet arī savu prieku par to,

ka Jūs nepadodaties gadu nastai, bet turpiniet darbu ar Jums jau piemītošo rosību un žirgtumu. Lai tad tā vēl ilgi, ilgi iet.

Jūs sveicinot, Jūsu [paraksts]

ABR M.Kaudzītes f.22, 4, 42, autogr.

Telegramma Somijas prezidentam

Viņa Ekselencei Somijas Republikas
prezidentam Relandera kungam
Helsinki

Dziļi aizkustināts no sirsnīgiem vārdiem, kurus Jūsu Ekselencei labpaticies man adresēt tūlīt pēc Jūsu atgriešanās Jūsu skaistajā zemē, lūdzu Jūs saņemt manu sirsnīgu pateicību par silto un uzslavas pilno novērtējumu latvju tautas neatlaidīgiem centieniem, iekārtot savu garīgo un saimniecisko dzīvi tādā veidā, kurš būtu viņas brīvības un neatkarības cīņu un upuru cienīgs. Latvju tauta ir laimīga, ka Jūsu apciemojums tai devis gadījumu izpaust tās sirsnīgās simpātijas jūtas, ko tā jau no seniem laikiem sajūt pret varonīgo somu tautu, kuras draudzībai tā piešķir izcilu nozīmi.

Čakste,
Latvijas prezidents

(Tulkots no franču valodas.)

Valdības Vēstnesis. – 1926. – 28.jūn.

Valsts prezidenta pateicība

Somijas Republikas prezidents, kurš nupat kā miļš viesis apmeklēja mūsu zemi, laimīgi atgriezies skaistajā Somijā.

J.Pauluka kunga lietpratīgā vadībā izstrādātā mums draudzīgās valsts galvas uzņemšanas programma bija izdevusies kupla un viņas vispusīgais izpildījums, plašākai sabiedrībai līdzdarbojoties, nelika neko

labāku vēlētis. Visās trijās svētku dienās blakus sirsnības jūtu augstākam izpaudumam valdīja vislabākā kārtība. Un man ļoti patikami konstatēt, ka svētku pacilātību visur cienīgi uzturēja paši pilsoņi, kas tik lielā skaitā pildīja ielas un ceļus gan atsevišķi par sevi, gan reprezentēdami daudzās organizācijas. Apzinīga sabiedrības darbība šādos vēsturiskos brīžos vij tās stiprākās tautu draudzības saites.

Mūsu jūrnieki bija pirmie, kas ar lielu uzmanību sagaidīja viesus, Latvijas ūdeņos iebraucot. Tālāk valsts iestāžu, pašvaldību un sabiedrisko un studentu organizāciju pārstāvji saņēma viņus visā svinīgumā kā galvaspilsētā, tā provincē. Karavīri un kārtības darbinieki no zemākā līdz augstākam sekmīgi veica savu atbildīgo uzdevumu šo reti plašo svinību laikā.

Dziesmu svētku apmeklējums, kurā tiklab dziedātāji, kā visi dalībnieki izturējās lielākā mērā vērīgi pret viesiem, rādīja viņiem mūsu tautas dvēseles skaistāko atspoguļojumu. 22.jūnija karaspēka parāde, arī aizsargiem piedaloties, nodeva gaišu liecību par valsts drošību, kura balstās uz brašo dēlu skaidro varonības garu. Akadēmiskā saime izteica viesiem augstu cieņu, uzņemdamā tos uz brīdi savā vidū. Tāpat mūsu mākslas iestādes — nacionālā opera un teātris sniedza iespaidīgus skatus savās svētku izrādēs. Bija vēl citi momenti, kas patikami saistīja viesu uzmanību, piem., atspirdzinošais izbraukums uz Jūrmalu un ne mazāk skaistais ceļojums pa Zemgali, kur viscaur varēja vērot, ka tikpat jūrmalnieki, kā jelgavnieki, bērzmuižnieki, dobelnieki un visi citi bija pareizi izpratuši notikumu svarīgumu.

Par visu ko īpaši nevaru atstāt nepieminētu mūsu jaunatni: studentu, skolēnu, skautu, gaidu un mazo bērnu tik lielā sirsnība gan dziesmās, gan apsveicienos pa ceļam un visur bija tā, kas pacēla istu sajūsmu, kuras izpausme paliks dziļā atmiņā.

Sacīto atzīmējot, turu par savu patīkamu pienākumu izteikt sirsnīgāko pateicību visiem darbiniekiem, tāpat organizācijām, pilsoņiem un pilsonēm, kas nebija taupījuši pūles šinī kopīgā darbā par labākiem centieniem valsts un tautas labā.

Valsts prezidents J.Čakste

**Vēstule L.Kaudzītei
1926.gada 13.novembrī**

Augsti godātā kundze,
lūdzu saņemiet manas sirsnīgākās līdzjūtības apliecinājumu Jūsu vīra piepešās nāves gadījumā. Savā ilgajā, neatlaidīga darba pildītā un nopelnu bagātā mūžā nelaiķis Kaudzītes Matīss radījis daudz paliekamu vērtību mūsu kultūras vēsturē, kur viņa vārds allaž būs ierakstīts goda vietā. Labprāt gribētos cerēt, ka apziņa, ka dārgais aizgājējs godam izpildījis to uzdevumu, kuru tam dzimstot uzlicis viņa izcilai rakstnieka un tautas audzinātāja talants, Jums atvieglos panest šīs lielās bēdas, kurās ar Jums dalās visa latvju tauta.

Visā augstcienībā [paraksts]

Vēstule Art.Bērziņam 192?.g. 16.augustā

A.Bērziņa kgu lūgtu, ja iespējams, pie manis pienākt rīt, svētdien 17.a., vai nu no p. 9-11 no rīta, vai p.3 p.p. uz tādu mazu aprunāšanos.

[Paraksts]

**Jāņa Čakstes tulkojums savas mātes
bērēm 1902.gadā**

Ļaujiet manim projām doties
Un ar Jēzu savienoties,
Dvēsele pēc viņa tiecas,
Viņa troņa priekšā steidzas
Redzēt viņu godībā.

Debesgaisma, gaisma salda,
Mākoņus kas dzen un valda,
Kaut es drīzāk turpu tiktu,
Kur ar svētiem neapniktu
Jēzus vaigā lūkoties.

Enģeļi tur, dziesmas dziedot,
Slavē Dievu gaviļējot.
Būt' man spārni, prom es laistos,
Kalniem, lejām pāri dotos
Taisni prom uz Cianu.

Zālemē kad iešu iekšā,
Cik tā jauka būs man priekšā:
Saules vārti, zelta ielas,
Dievs, mans Kungs, cik cēlas, lielas!
Būs tur visiem gaviļēt.

Paradīzi, paradīzi
Liecī, Kungs, man sasniegt drīzi,
Un kā sapnī saldā lēnā
Dzīvosim tur palmu ēnā,
Jēzu, Tavā godībā.

SATURS

Sastādītāja priekšvārds	3
Jānis Čakste un demokrātijas ideju iedibināšana Latvijā. <i>Prof. Jānis Stradiņš, Latvijas Zinātņu akadēmijas prezidents</i>	5
Atziņas	13
Runas	
JELGAVĀ	
Fragments no Jelgavas Latviešu biedrības priekšnieka runas bijušā šīs biedrības priekšnieka un laikraksta "Tēvija" izdevēja dr. Jēkaba Buļļa izvadīšanā pēdējā gaitā 1887.gada 1.oktobri	41
IV Vispārējo latviešu dziesmu un mūzikas svētku (1895.gada 15.–18. (27.–30.) jūnijā Jelgavā) rīcības komitejas priekšnieka runa svētku dalībniekiem	42
KRIEVIJAS VALSTS DOMĒ PĒTERBURGĀ	
Kurzemes guberņas deputāta runa Krievijas Valsts domes 1.sesijas 4.sēdē 1906.gada 4.maijā	43
Kurzemes guberņas deputāta runa Krievijas Valsts domes 1.sesijas 9.sēdē 1906.gada 15.maijā	44
1919	
Tautas padomes priekšsēdētāja runa, Pagaidu valdībai izkāpjot Liepājas ostā no tvaikoņa "Saratov" 1919.gada 27.jūnijā	45
Runa Tautas padomes sēdē 1919.gada 13.jūlijā	45
Zemnieku savienības nodomi par iekšējo un ārējo politiku (Tautas padomes priekšsēdētāja J.Čakstes runa 1919.gada 30.jūlijā Latviešu zemnieku savienības Rīgas nodaļas sapulcē)	46

Runa pulkveža Oskara Kalpaka apbedīšanā Meirānos Visagala kapsētā 1919.gada 18.septembrī	49
Runa Latvijas Augstskolas (Universitātes) atklāšanā 1919.gada 28.septembrī	49
Runa Tautas padomes svinīgajā sēdē 1919.gada 18.novembrī	50
1920	
Runa pēc ievēlēšanas par Satversmes sapulces priekšsēdētāju 1920.gada 1.maijā	53
Runa Baltijas valstu Bulduru konferences dalībniekiem banketā 1920.gada 4.augustā	54
Runa Satversmes sapulces svinīgajā sēdē 1920.gada 18.novembrī	55
1921	
Runa Satversmes sapulces svinīgajā sēdē 1921.gada 28.janvāri par godu Latvijas Republikas starptautiskajai atzišanai	57
Runa Itālijas sūtņa <i>G.Macchioro-Vivalba</i> akreditācijā pie Satversmes sapulces priekšsēdētāja 1921.gada 28.februārī	59
Runa Anglijas sūtņa <i>Ernest C. Wilton</i> akreditācijā pie Satversmes sapulces priekšsēdētāja 1921.gada 22.aprīli	59
Runa Satversmes sapulces svinīgajā sēdē 1921.gada 1.maijā	60
Runa nelaiķa sabiedriskā un politiskā darbinieka Jāņa Zāliša piemiņai	62
Runa Satversmes sapulces sēdē 1921.gada 23.septembrī par godu Latvijas uzņemšanai Tautu savienībā	64
Runa pieņemšanā 1921.gada 16.oktobrī Somijas parlamenta prezidenta Vuolijoki vadītajai parlamentāriešu delegācijai	65
Runa Vācijas sūtņa <i>Dr. Erich Wallroth</i> akreditācijā pie Satversmes sapulces priekšsēdētāja 1921.gada 17.novembrī	66
Runa Satversmes sapulces svinīgajā sēdē 1921.gada 18.novembrī	67
Runa Polijas sūtņa <i>Dr. Witold de Jodko—Narkiewicz</i> akreditācijā pie Satversmes sapulces priekšsēdētāja 1921.gada 8.decembrī	69
Runa Spānijas sūtņa <i>Joaquin de Ezpeleta</i> akreditācijā pie Satversmes sapulces priekšsēdētāja 1921.gada 12.decembrī	70
Runa Lietuvas sūtņa <i>Dr. Dovas Žaunius</i> akreditācijā pie Satversmes sapulces priekšsēdētāja 1921.gada 12.decembrī	70

1922

- Runa Zviedrijas sūtņa *Ulf Torsten Unden* akreditācijā pie Satversmes sapulces priekšsēdētāja 1922.gada 7.janvārī 71
- Runa Igaunijas sūtņa *Juulius Seljamaa* akreditācijā pie Satversmes sapulces priekšsēdētāja 1922.gada 25.janvārī 72
- Runa Somijas sūtņa *Erkki Reijonen* akreditācijā pie Satversmes sapulces priekšsēdētāja 1922.gada 9.februārī 73
- Runa Krievijas pilnvarotā pārstāvja Konstantina Jureņeva akreditācijā pie Satversmes sapulces priekšsēdētāja 1922.gada 10.martā 74
- Runa Satversmes sapulces svinīgajā sēdē 1922.gada 1.maijā 75
- Runa Holandes sūtņa *Jonckher Willem L. F. C. van Rappard* akreditācijā pie Satversmes sapulces priekšsēdētāja 1922.gada 30.maijā 77
- Runa Norvēģijas sūtņa *Dr. Andreas Urbye* akreditācijā pie Satversmes sapulces priekšsēdētāja 1922.gada 3.jūnijā 78
- Runa Beļģijas sūtņa *Bernard de l'Escaille* akreditācijā pie Satversmes sapulces priekšsēdētāja 1922.gada 9.jūnijā 79
- Runa Satversmes sapulces pēdējā sēdē 1922.gada 3.novembrī 80
- Runa 1.Saeimas atklāšanas sēdē 1922.gada 7.novembrī 81
- Runa Amerikas Savienoto Valstu sūtņa *Frederick W. B. Coleman* akreditācijā pie Valsts prezidenta 1922.gada 15.novembrī 82

1923

- Runa Lielbritānijas sūtņa *Sir John Charles Tudor Vaughan* akreditācijā pie Valsts prezidenta 1923.gada 10.janvārī 83
- Runa Vācijas sūtņa *Dr. Adolf Köster* akreditācijā pie Valsts prezidenta 1923.gada 6.februārī 84
- Runa Somijas sūtņa *Dr. Rudolf Holsti* akreditācijā pie Valsts prezidenta 1923.gada 11.februārī 84
- Runa Itālijas sūtņa *Renato Piacentini* akreditācijā pie Valsts prezidenta 1923. gada 11. februārī 85
- Runa PSRS pilnvarotā pārstāvja Semjona Aralova akreditācijā pie Valsts prezidenta 1923.gada 30.maijā 86
- Runa Polijas sūtņa *Aleksander Ladoš* akreditācijā pie Valsts prezidenta 1923.gada 17.novembrī 87

1924	
Valsts prezidents J. Čakste par Tautu Savienību, viņas izcelšanos un nozīmi	88
Runa Rumānijas sūtņa <i>Aleksander G. Floresco</i> akreditācijā pie Valsts prezidenta 1924.gada 19. jūnijā	93
Runa Austrijas sūtņa <i>Nikolas Post</i> akreditācijā pie Valsts prezidenta 1924.gada 7.jūlijā	94
Runa Dānijas sūtņa <i>J. Clan</i> akreditācijā pie Valsts prezidenta 1924.gada 14.oktobrī	94
Runa Lietuvas sūtņa <i>Jonas Aukštuolis</i> akreditācijā pie Valsts prezidenta 1924.gada 22.decembrī	95
1925	
Runa Francijas sūtņa <i>Charles Louis Claude Marie Paul Barret</i> akreditācijā pie Valsts prezidenta 1925.gada 28.janvārī	96
Runa dinejā pie Igaunijas valsts vecākā Jāksona 1925.gada 23.februārī	97
Runa atvadišanās dinejā Tallinas virsnieku klubā 1925. gada 25. februārī	97
Runa dinejā par godu Tautu Savienības ģenerālsekretāram seram E.Drummondam 1925.gada 26.februārī	98
Runa Rumānijas sūtņa <i>Aleksander Jacovaky</i> akreditācijā pie Valsts prezidenta 1925.gada 5.martā	99
Runa dinejā par godu Igaunijas valsts vecākajam J.Jāksonam 1925.gada 11.maijā	100
Runa Dānijas sūtņa <i>Erik de Scavenius</i> akreditācijā pie Valsts prezidenta 1925.gada 19.maijā	101
Runa Norvēģijas sūtņa <i>Halvard Huitfeldt Backhe</i> akreditācijā pie Valsts prezidenta 1925.gada 9.jūnijā	102
Runa PSRS pilnvarotā pārstāvja Alekseja Čerņiha akreditācijā pie Valsts prezidenta 1925.gada 28.jūlijā	103
1926	
Runa Somijas sūtņa <i>Reino Wilhelm Sylvander</i> akreditācijā pie Valsts prezidenta 1926.gada 4.februārī	103
Runa pāvesta sūtņa <i>Mgr. Antonino Zecchini</i> akreditācijā pie Valsts prezidenta 1926.gada 1.jūnijā	104

Runa dinejā Rīgā par godu Somijas Valsts prezidentam L.K.Relanderam 1926.gada 25.jūnijā	105
Runa Francijas sūtņa <i>Vicomte Odon Henri Edmond Anteine de Castillon Saint-Victor</i> akreditācijā pie Valsts prezidenta 1926.gada 27.jūlijā	106
Runa Itālijas sūtņa <i>Augusto Stranieri</i> akreditācijā pie Valsts prezidenta 1926.gada 17.augustā	107
Runa Dānijas sūtņa <i>Flemming de Lerche</i> akreditācijā pie Valsts prezidenta 1926.gada 24.augustā	108
Runa Polijas sūtņa <i>Julius Lukasiewicz</i> akreditācijā pie Valsts prezidenta 1926.gada 18.oktobrī	108
Runa brokastīs Latvijā akreditētajiem sūtņiem Rigas pili 1926.gada 18.novembrī	109

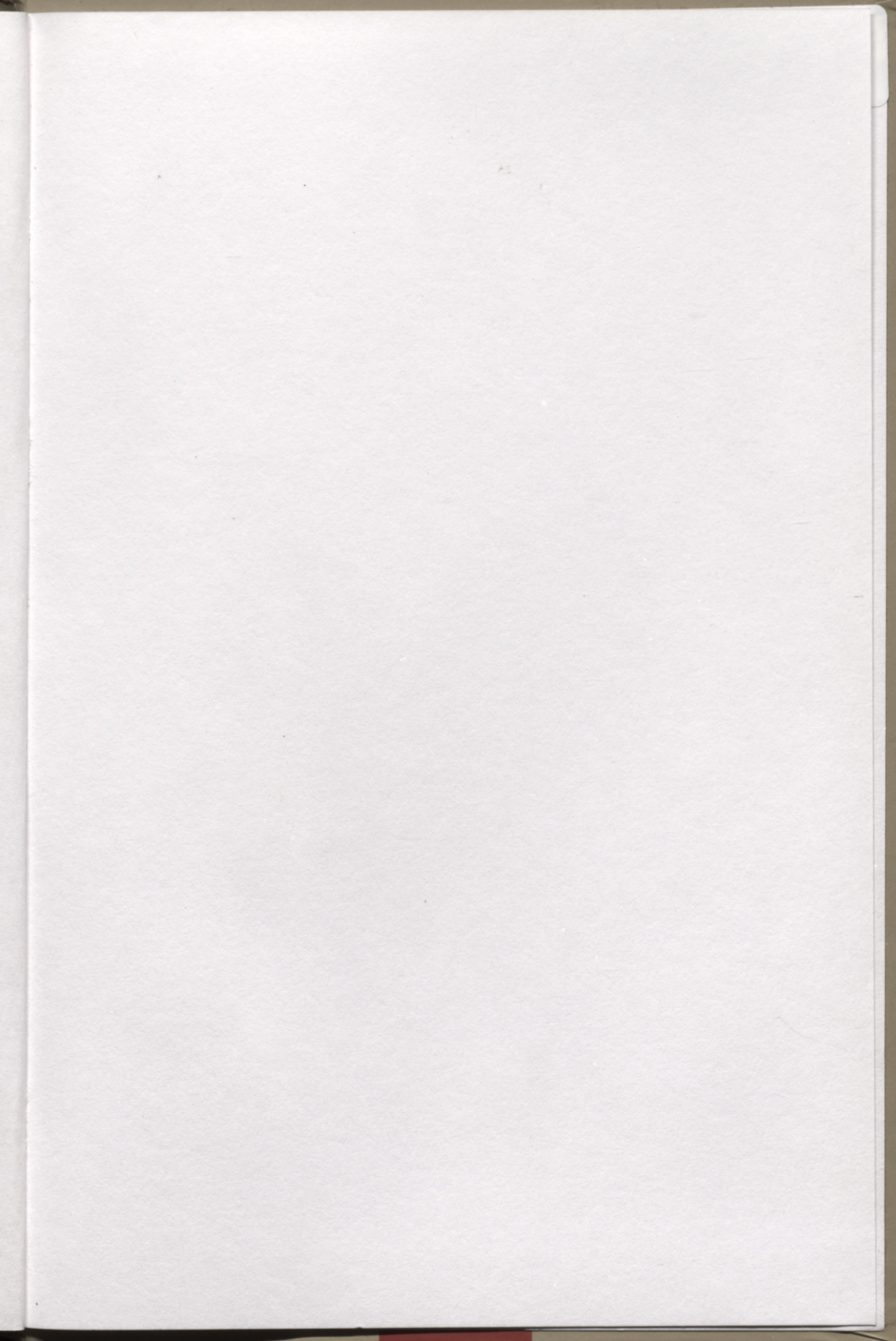
Dokumenti

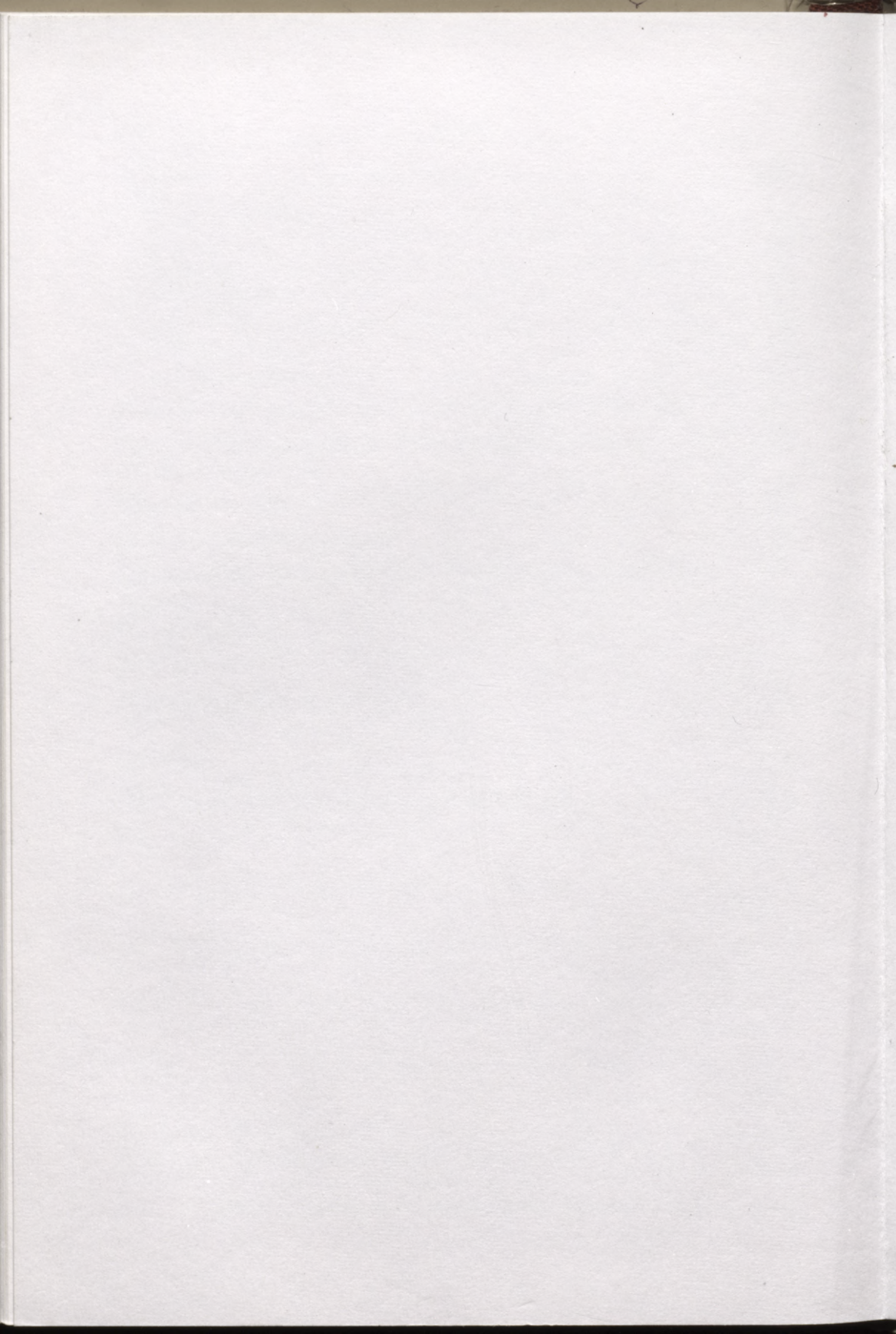
Krievijas Valsts domes deputāta parakstītais deputātu grupas t.s. Viborgas uzsaukums "Tautai no tautas priekšstāvjiem"	111
Krievijas Valsts domes deputāta kopā ar vēl 150 deputātiem parakstītais paziņojums "Likumu par pilsoņu vienlīdzību pamattēzes"	112
Krievijas Valsts domes deputāta parakstītā deputātu grupas apelācija 1906.gada 29.maijā	114
Krievijas Valsts domes deputāta parakstītā deputātu grupas apelācija 1906.gada 1.jūnijā	114
Krievijas Valsts domes deputāta parakstītā deputātu grupas apelācija 1906.gada 4.jūlijā	115
Krievijas Valsts domes deputāta parakstītā deputātu grupas apelācija 1906.gada 12.jūnijā par notikumiem Baltijas provincēs	116
Aicinājums pilsoņiem sniegt palīdzību 1922.gada pavasara plūdos cietušajiem	118
Valsts prezidenta rakstisks paziņojums Saeimas sēdē 1923.gada 26.jūnijā	118

Raksti

Atklātā vēstule baronam fon der Ropam	120
Pirmais solis	122

30.augusts	124
Latvieši un viņu Latvija	127
Latvieši	127
1.Pagātnē	127
2.Mūsu dienās	137
Latvija	149
1.“Baltiešu” vēlmes	149
2. Latviešu vēlmes	156
Tautas padomes priekšsēdētājs J.Čakste par Latvijas stāvokli Parīzē	158
Tautas padomes šesijai sākoties (Saruna ar Tautas padomes priekšsēdētāju J.Čaksti)	161
Mūsu gaismas pils	162
Vai mēs jau esam ko sasnieguši?	163
Oficiāls paskaidrojums par 1923.gada 1. un 2.septembra tautas nobal-sošanu	164
Par valsts satversmi	165
Tautu biedrība	167
Diskrēts lūgums mūsu tautietēm	172
Vēstules	174
Jāņa Čakstes tulkojums savas mātes bērēm 1902.gadā	189

3,92

**OBLIGĀTAIS
EKSEMPLĀRS**

LĀTVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0300035319

ISBN 9984-05-258-3

9 789984 052588

L 99-4
L 211

JUMAVA